

MAISEMANHOITOSUUNNITELMA
AULANGOLLE

EMILIA SAATSI
2009

HÄMEENLINNAN KAUPUNKI
ISBN 978-952-9509-75-1

MAISEMANHOITOSUUNNITELMA
AULANGOLLE

EMILIA SAATSI
DIPLOMITYÖ
MAISEMA-ARKKITEHTUURI
TKK
2009

OHJAAJA
ANNE RIHTNIEMI-RAUH
VALVOJA
MAIJA RAUTAMÄKI

Tiivistelmä		Alue 1	
Abstract		Aulangontie	40
JOHDANTO		Maisemapelto ja kuusiaidat	40
Maisemaan liittyviä käsitteitä	3	Vanajanrannan hopeapajut	40
Suunnittelualue	4	Hotellin sisääntulo	42
Ympäröivät alueet	4	Edustapuisto ja Graniittilinna - nykytila	44
Selvitykset ja suunnitelmat	4	Karttaliite	45-56
Omistus	4	Edustapuisto ja Graniittilinna - hoitosuunnitelma	57
Rakennukset ja rakenteet	6	Aulangonniemi	58
Maisemarakenne	7	Alue 2	
Maiseman kulttuurihistoria	9	Mäntykärki	62
Maisematilan muutos	12	Puistometsä	
PUISTON HISTORIA		Sisäänkäynti	66
Karlberg – aulangon omistus	14	Kylätontti	66
Mallia karlbergille	14	Onnentemppele	66
Hugo Robert Standertskjöld	14	Lehtikuusikujanteet ja Metsähallituksen pihapiiri	66
Karlberg	16	Joutsenlampi	68
Päärakennuksen ympäristö	16	Ruusulaakso ja Metsälampi	72
Aulangonniemi ja Mäntykärki	18	Rengastie ja puukujanteet	76
Puistometsä	18	Aulangonvuori ja näkötorni	78
Lusikkaniemi ja ruutikellari	20	Portaat ja Karhupatsas	78
Matkailukeskus Karlberg – Aulanko	22	Aulangonjärven rantapuisto	80
Puistometsän hoidon vaiheita	22	Muut alueet	
NYKYTILA JA SUUNNITELMA		Molkkarinmäki	81
Suunnittelualueen arvot	24	Aulangon puiston eteläosa	81
Alueen suojele	25	Metsä	81
Paikan henki	25	Polut	81
Kunnostuksen periaatteet - käsitteistöstä	26	Ruutikellari ja Lusikkaniemi	81
Rakentamisen ja puiston välisestä suhteesta	27	Aulangonpuiston pohjoisosa	83
Suunnitelman periaatteet	28	Alue 3	
Suunnitelman yleiset tavoitteet	29	Ulkoilumajan ympäristö	83
Matkailu ja käyttö	29	Uusi ratsastuskeskus	83
Aulangon puistometsän hoito	30	Aulangon Heikkilän lomakylä	83
Kunnostus- ja hoitotyöt	30	Alue 4	
Liikkuminen puistossa	30	Aulangonjärven itäpuoli	83
Opastus ja tiedottaminen	30	Vaikutukset	84
Huvimajat	30	Lopuksi	85
Karttaliite	32-39	Viihteet	86
		Lähteet ja kirjallisuus	88
		Liitteet	89

TIIVISTELMÄ

Hämeenlinnassa sijaitseva Aulanko on laaja kokonaisuus, joka muodostuu historiallisesta puistosta ja sen suojeluun alun perin perustetusta luonnonsuojelualueesta. Aulanko sijaitsee muutaman kilometrin Hämeenlinnan keskustasta pohjoiseen. Vanajaveden ja Aulangonjärven väliin sijoittuva suunnittelualue on laajuudeltaan noin 290 hehtaaria. Historiallisen puiston lisäksi alueeseen kuuluu myös ympäröiviä metsiä. Alue on osa Vanajaveden ja Aulangon kansallismaisemaa sekä Hämeenlinnan kansallista kaupunkipuistoa. Maisemanhoitosuunnitelma luo alueen maisemanhoitoon yhtenäisen, historiallisten pürteiden ennallistamista suosittävän ohjeistuksen.

Työn ensimmäinen osuus on Aulangon puiston historian kuvaus. Siinä käydään läpi puiston eri osien vaiheita puiston perustajan eversti Hugo Standertskjöldin aikana ja hänen jälkeensä. Maiseman historiaa on selvitetty historiallisten karttojen, valokuvien, kirjallisten lähteiden ja ympäristön fragmenttien avulla.

Työn toinen osuus on suunnitelma, joka koostuu neljästä eri osa-alueesta: (1) Aulangon hotellin lähiympäristön ja Aulangonniemen kunnostussuunnitelmasta, (2) puistometsän ja Mäntykärjen maisemanhoitosuunnitelmasta sekä (3) reuna-alueiden metsien ja Aulangonjärven pohjoispään maisemanhoitosuunnitelmasta. Lisäksi on yleisellä tasolla tarkasteltu myös (4) Aulangon kaukomaisemaa Aulangonjärven itäpuolella. Suunnittelutyön tarkkuusaste laskee siten, että hotellin lähialue on tarkimmin suunniteltu, sitä seuraavat suurpiirteisemmin käsitelty puistometsä, Mäntykärki, yleisemmälle tasolle jäävät reunametsät ja Aulangon – Heikkilän kaukomaisema. Tarkoituksena on synnyttää yhtenäinen kuva Aulangon maisemasta.

Asetetailijana rikastunut eversti rakensi Karlbergin kesähuvilalleen laajan maisemapuiston vuosien 1883-1926 välillä. Puistoon kuului useita rakennelmia, esimerkiksi siltoja, huvimajoja, eläintarha, tekolampia ja -saaria sekä Aulangon muinaisen linnavuoren laelle pystytetty näkötorni. Vanajaveden rannan puisto rakentui avoimeen viljelymaisemaan. Kartanon idänpuoleiselle metsäalueelle raivattiin jyrkkäpürteisistä maastoa ja olemassa olevaa puustoa hyödyntävä metsäpuisto, jonka kasvillisuutta rikastettiin runsailla istutuksilla. Puistoon suuntautuva matkailu alkoi Aulangolla jo 1800-luvun lopulla, sillä Standertskjöld piti puistoa yleisölle avoimena. Hänen jälkeensä tilan omistajaksi tuli Hämeenlinnan kaupunki. Vuonna 1927 perustettiin Matkailukeskus Karlberg – Aulanko Oy. Kasvavan suosion myötä rakennettiin vuonna 1938 uusi päärakennus, funkkishelmi Hotelli Aulanko. Puisto ja siihen liittyvät harrastamahdollisuudet ovat ylläpitäneet suosiota edelleen. Alue on kuitenkin sirpaloitunut usean toimijan ja omistajan kentäksi, ja ennen yhtenäisen puistokokonaisuuden häviämässä vähitellen historiallisten fragmenttien kadotessa. Kunnostamisessa voimavarojen suuntaaminen säilyneiden historiallisten elementtien kunnostamiseen, restaurointiin ja täydentämiseen on erinomaisten tärkeää ennen kuin nämä arvot häviävät puistosta.

Suunnitelman tärkein tavoite on säilyttää Standertskjöldin

puiston peruspürteet ja paikan henki, mikä tarkoittaa Standertskjöldin luoman puiston peruspürteiden vahvistamista. Peruspürteitä ovat puistokokonaisuuden rakenne, tilasommitelmat, näkymät sekä rakennusten ja puiston välinen suhde. Peruspürteet muotoutuvat pääosin maisemarakenteen ja kasvillisuuden myötä. Suunnitelma keskittyy pääosin puuvartisen kasvillisuuden hoitotoimenpiteisiin. Hoidolla estetään luonnollisen metsänkasvun aiheuttama muuta kasvillisuutta köyhdyttävä kuusettuminen. Villiintynyt kasvillisuus rikkoo ja vähitellen kadottaa puistometsästä sen kulttuurisen, ihmisen muokkaukseen perustuvan identiteetin. Ilman hoitoa rakennetut elementit kuten tiet, kivipenkereet ja kanavat rikkoutuvat ja häviävät.

Puiston sisäisen jännitteen muodostavat näkymät, jotka ovat peittyneissä umpeenkasvun takia. Näkymät välittävät ympäröivät tilasarjat kokonaan tai kehystettyinä sektoreina. Viite tulevasta houkuttelee kulkijaa eteenpäin. Maisematilan syvyyksivaikutelma ja jatkuvuus muodostuvat etu-, keski- ja taka-alasta. Katseluun suunnitelluilla paikoilla pitää olla mahdollisuus hahmottaa kaikki nämä tasot. Puiston hoidolla pyritään siihen, että katselupaikoilta syntyy jatkuvia, katkeamattomia näkymiä. Aavistuskin edessäpäin aukeavan tilan tunnelmasta lisää kulkemisen jännitteisyyttä, kiinnostavuutta ja haluttavuutta. Kiinnostavat näkymät ja tunnelmaltaan vaihtelevat tilasarjat ovat puistokokonaisuuden olennaisinta sisältöä. Vain hoitamalla alue voi säilyttää ympäristöön perustuvan vetovoimansa.

TEKIJÄ
PÄÄAINE
SIVUAINE
TYÖN NIMI
TITLE IN ENGLISH
PROFESSUURI
TYÖN VALVOJA
TYÖN OHJAAJA
AVAINSANAT

Emilia Saatsi
Maiseman suunnittelu ja hoito
Yhdyskunta- ja kaupunkisuunnittelu
Maisemanhoitosuunnitelma Aulangolle
Landscape Management Plan for Aulanko
MA-94 Maiseman suunnittelu ja hoito
Professori Maija Rautamäki
Maisema-arkkitehti, MML Anne Rihtniemi-Rauh
Aulanko, Karlberg, Hugo Standertskjöld, Hämeenlinna,
puistorestaurointi, maiseman suunnittelu ja hoito

ABSTRACT

Aulanko is a large park consisting of a former park of Karlberg Manor and a conservation area established to preserve it. Aulanko is located a few kilometers north of the Hämeenlinna city railway station. The planning area is approximately 290 hectares. It is one of the Finnish national landscapes named by the Ministry of Environmental Affairs. In an inventory carried out by The National Board of Antiquities, it has been classified as a nationally valuable built environment. The area is also a part of the national urban park of the city of Hämeenlinna. This landscape management plan gives guidelines that are based on the history of the area.

In the first part of this work, the historical development of the landscape and the park have been studied by comparing historical maps, photographs, literature, and the remaining features of the landscape.

The second part of the thesis is the actual landscape management plan. It consists of four parts. The renovation and restoration plan for the surroundings of (1) hotel `Hotelli Aulanko` and Aulangonniemi cape, (2) a landscape management plan for Mäntykärki cape, and the forest park and (3) the forests surrounding it. Also (4) general care instructions have been suggested for the landscape on the eastern side of lake Aulangonjärvi.

Karlberg Manor was Hugo Standertskjöd's summer residence. He started to build the large park around it immediately after he had bought the manor in 1883. Forests, pastures, preceding fields and the vibrant topography of the area gave a basis for the construction of the park. There were, for example, several gazebos, a watchtower, two reservoirs for birds and even a zoo in this landscape park.

Hospitality was an integral part of the park from the very beginning, but after Standertskjöld sold the place to the city of Hämeenlinna in 1926, tourism got a major role. In 1938 the area got a new landmark when the functionalistic hotel `Hotelli Aulanko` was built.

The hotel and the several activities offered in the area have kept Aulanko popular. Today there are several operators and owners in the area. This plan surpasses the administrative borders and examines the historical park and the landscape as a whole. The rapidly increasing natural vegetation overwhelms the basic structure of the park and breaks the still existing fragments of the structures. Proper management is the only way to preserve and maintain the historical values and the attraction of the park.

The main aim of the plan is to conserve the basic structure and atmosphere of Standertskjöld's park. The basic elements are spatial structure, vistas and the relationship between the buildings and the park. Woody flora creates the main structure of the park, and therefore most of the suggested management instructions concern that.

AUTHOR	Emilia Saatsl
MAJOR SUBJECT	Landscape Planning And Management
MINOR SUBJECT	Urban Planning
TITLE	Landscape Management Plan for Aulanko
TITLE IN FINNISH	Maisemanhoitosuunnitelma Aulangolle
CHAIR	MA-94 Landscape Planning And Management
SUPERVISOR	Professor Maija Rautamäki
TUTOR	Landscape architect, Licentiate in Agriculture and Forestry Anne Rihtniemi-Rauh

Tämän työn tavoitteena on luoda Aulangon maisemanhoitoon yhtenäinen ohjeistus. Tavoitteet ja kunnostustyön toimenpiteet perustuvat laadittuun maisema- ja puistohistorialliseen selvitykseen. Selvitystä tarvitaan, sillä Aulangon arvojen säilyminen on kaikkien alueen toimijoiden perimmäinen tavoite. Yhtenäistä hoito-ohjetta tarvitaan, sillä alueella on useita omistajia ja toimijoita, joilla on myös muita, erilaisia tavoitteita. Hoitamattomana ennen yhtenäinen puistokokonaisuus uhkaa hävitä historiallisten fragmenttien vähitellen kadotessa.

Työn ensimmäinen osuus on Aulangon puiston historian kuvaus, jossa käydään läpi puiston eri osien vaiheita puiston perustajan, eversti Hugo Standertskjöldin aikana ja hänen jälkeensä. Maiseman historiaa on selvitetty historiallisten karttojen, valokuvien, kirjallisten lähteiden ja ympäristön fragmenttien avulla.

Aukusti Simojoen Aulanko – Matkailukeskuksen historiaa ja selostusta vuodelta 1947, Taneli Eskolan väitöskirja Teräslintu ja lumpeenkukka – Aulanko-kuvaston muutosten tulkinta, Hämeenlinnan maanmittaustoimiston arkiston kartat sekä Hämeenlinnan kaupungin historiallisen museon kuva-arkisto, Museoviraston kuva-arkisto ja Maanmittauslaitoksen arkisto ovat olleet työn arvokkaimpia lähteitä alueen historiallisten piirteiden selvittämisessä ja tulkitsemisessä. Lukuisat maastokäynnit ovat vahvistaneet kuviin liittyviä tulkintoja. Aulankoon liittyy pelkästään edellä mainittujen museoiden kokoelmissa satoja valokuvia. Tähän työhön on poimittu kuvia, joissa mielestäni välittyvä olennaisella tavalla puiston varhaisempien vaiheiden ilme. Kuvateksteissä ja suunnitelmassa olen nostanut esiin myös muista valokuvista löytämiäni piirteitä sekä puiston kehityksen myötä tapahtunutta muutosta. Valokuvien ajoittaminen on toisinaan ollut epävarmaa. Tämä ei kuitenkaan ole ollut haitta, sillä puiston muutosta on ollut mahdollista tulkita kasvillisuuden kehittymisen avulla sekä vertaamalla ajoitettuihin kuviin. Signe Brander kuvasi Karlbergia vuonna 1912, Enok Rytkösen kuva-albumi Aulangolta on julkaistu 1900-luvun alussa ja Hugo Standertskjöldille kuulunut, museoviraston kuva-arkistossa sijaitseva Ernst Ovesénin kuvaama albumi on signeerattu vuonna 1909.

Työn toinen osuus on neljästä osa-alueesta koostuva suunnitelma. Työ jakautuu Aulangon hotellin lähiympäristön ja Aulangonniemen kunnostussuunnitelmaan, puistometsän ja Mäntykärjen maisemanhoitosuunnitelmaan sekä reuna-alueiden metsien ja Aulangonjärven pohjoispään maisemanhoitosuunnitelmaan. Lisäksi on yleisellä tasolla tarkasteltu myös Aulangon kaukomaisemaa Aulangonjärven itäpuolella. Suunnittelutyön tarkkuusaste laskee siten, että hotellin lähialue on tarkimmin suunniteltu, sitä seuraava puistometsä, Mäntykärki ja yleisemmälle tasolle jäävät reunametsät sekä Aulangon – Heikkilän kaukomaisema. Tarkoituksena on synnyttää yhtenäinen kuva Aulangon maisemasta.

Maiseman historian tutkimisen ja alueen nykytilan analysoinnin perusteella kohde on luonnon ja kulttuurin esteettinen yhdistelmä. Suunnitelman tärkein tavoite on säilyttää Standertskjöldin puiston peruspiirteet ja paikan henki, mikä tarkoittaa puiston historiallisten piirteiden vahvistamista. Tärkeitä peruspiirteitä ovat puistokokonaisuuden rakenne, tilasommitelmat, näkymät sekä rakennusten ja puiston välinen suhde.

Hoitotöillä estetään luonnollisen metsänkasvun aiheuttama, muuta kasvillisuutta köyhdyttävä kuusettuminen. Villiintynyt kasvillisuus rikkoo ja vähitellen kadottaa puistometsästä sen kulttuurisen, ihmisen muokkaukseen perustuvan identiteetin. Ilman hoitoa rakennetut elementit kuten tiet, kivipenkereet sekä kanavat rikkoutuvat ja kulttuurikasvillisuus, näkymät ja puistometsän tilavaihtelu häviävät. Myös kasvillisuuden avulla rakennetut elementit edellyttävät uusimista.

Voimavarojen suuntaaminen säilyneiden elementtien kunnostamiseen, restaurointiin, uudelleen rakentamiseen ja istuttamiseen on erinomaisen tärkeää. Vain hoitamalla alue voi säilyttää ympäristöön perustuvan vetovoimansa.

”Aulanko...Pohjolan kaunein turistikeskus ja suurin puisto.

Hämeen sydämessä maamme ehkä viehättävimmässä osassa, sijaitsee kaunis ja kuuluisa Aulanko-Karlberg, jolle tuskin löytyy vertaista koko Pohjolassa, satojen aurinkokimalteisten järvien ja syvässä rauhassa uinuvien metsien, viljavien vainioiden sekä lukuisten ruotsinvallan aikaisten muistomerkkien ympäröimänä.”¹

Näillä sanoilla Aulankoa ylistää Erik Silfverhjelm vuonna 1962, mutta myös muita samanlaisia kuvauksia liittyy Aulankoon. Matkailijoiden ja vierailijoiden ilahduttaminen Aulangon kauniilla maisemilla on ollut aivan alusta saakka Karlbergin kauneuden ja koristamisen tarkoitus. Siksi onkin erinomaisen tärkeää edelleen vaalia everstin perintöä, jatkaa maiseman hoitoa ja säilyttää tuo Standertskjöldin aikaansaama taideluoma jälkipolville aitona historiallisena ympäristönä.

Haluan kiittää kannustuksesta ja oivallisista keskusteluisista ohjaajaani maisema-arkkitehti, MML Anne Rihtniemi-Rauh’ta, työn alkuun saattajaa Hämeenlinnan kaupungin yhdyskunta- ja ympäristöpalveluiden palvelujohtaja Timo Tuomola sekä muita tilaajia. Ohjausryhmään ovat kuuluneet Timo Tuomola, Päivi Saloranta ja Susanna Lappalainen Hämeenlinnan kaupungilta, Kari Viitamäki Kylpylähotelli Rantasipi Aulangolta, Jere Rauhala Metsähallituksesta, Mauri Leskinen NCC Rakennus Oy:stä ja Ari Räsänen Kehittämiskeskus Oy Hämeestä.

Helsingissä 24. huhtikuuta 2009

SUUNNITTELUALUE

Pinta-alaltaan noin 290 hehtaarin laajuinen suunnittelualue sijaitsee Hämeenlinnan keskustan pohjoispuolella Vanajaveden itärannalla. Alueeseen kuuluvat Karlbergin kartanon puiston alueesta muodostetut Aulangon luonnonsuojelualue, Aulangon hotellin lähiympäristö, Aulangon ratsastuskeskus sekä golfkenttä. Pohjoisessa alue rajoittuu Aulangon-Heikkiläntiehen, idässä Aulangonjärveen, etelässä Sairion ja Mummunmäen pohjoispuoliseen voimalinjaan ja lännessä Vanajaveteen.

YMPÄRÖIVÄT ALUEET

Suunnittelualue on osa Vanajaveden laakson monipuolista kulttuurimaisemaa. Se on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue ja yksi Suomen 27 kansallismaisemasta.¹⁵ Aulanko on myös osa Hämeenlinnan kansallista kaupunkipuistoa.

Suunnittelualueen pohjoispuolella Luhtialassa sijaitsee Katajiston ratsutila. Kesäisin sen päärakennus on ravintolakäytössä, ja lähempänä rantaa toimii leirintäalue. Katajisto on kaupungin omistuksessa. Katajiston päärakennuksen eteläpuolella on Standertskjöldin 1890-luvulla rakennuttama Luhtialan kansakoulu. Rakennuksessa ovat viime vuosina toimineet Aulankokeskus ja luontokoulu. Nyt toiminta on lopetettu. Koulun itäpuolella on Kaalilan asuinrakennus. Kaalila on ollut yksi Luhtialan kantatiloista. Lisäksi alueella on Aulangon hotellin henkilökunnan majoitusrakennus vuodelta 1938, Lindgrenin huvila ja Haaviston hirsinen päärakennus sekä muutama ulkorakennus ja kaksi vuoden 1952 olympialaisiin valmistunutta majoitusrakennusta.¹⁶ Luhtialan alue liittyy Aulangon maisemaan. Se ei kuulu suunnittelualueeseen, mutta tulevan käytön kehittämisen yhteydessä sille tulisi laatia oma maisemanhoitosuunnitelman.

Aulangon-Heikkiläntien pohjoispuolella on uusi peltoalueelle rakennettu Aulanko Golfin pelikenttä. Aulangonjärven vastarannalla on yksittäisiä loma-asuntoja, Aulangon Heikkilän lomakylä ja retkeilymetsää. Järven länsireunalla avautuvat Aulangontorpan peltoalueet. Suunnittelualueen eteläpuolinen alue on kaupungin virkistymetsää. Aulangontien ja junaradan väliin jää 1950-luvulla rakennettu omakotitaloalue. Vanajaveden länsipuolella on pientaloja. Kesäisin talot jäävät rantapuuston peittoon, ja länsirannan maisemakuva on metsäinen. Ennen avoimet rantaniityt ja -pellot ovat rannasta kasvaneet umpeen.

SELVITYKSET JA SUUNNITELMAT

Vanajaveden laakson suunnittelun tueksi on laadittu vuonna 2001 Hämeen ympäristökeskuksen selvitys Vanajaveden laakson maisema, esihistoria, rakennettu kulttuuriympäristö ja luonto.¹⁷ Aulangon alue on osa selvityksen tarkastelualueita.

Yleispiirteisenä suunnitelmana Aulangolla on voimassa Hämeenlinnan kansallisen kaupunkipuiston hoito- ja käyttösuunnitelma vuodelta 2002, jossa Aulangon alue on jaettu kolmeen tarkastelukokonaisuuteen. Kokonaisuuteen kuuluvat Aulangonniemen, Mäntykärjen, ulkoilumajan ja Aulangon Heikkilän lomakylän muodostama matkailupalveluiden alue, puistometsä sekä Aulangonjärven itäpuolinen monikäyttö- ja maisemametsä. Tavoitteet ja toimenpiteet on määritelty yleisellä tasolla myöhemmin laadittavien tarkempien suunnitelmien tueksi. (liitekartta 1 ja 2)

Aulangon luonnonhoitosuunnitelma 2010 on 1990-luvun lopussa laadittu kuviokohtainen metsänhoitosuunnitelma kaupungin omistamille metsäalueille, jotka ympäröivät valtion omistamaa Aulangon puiston luonnonsuojelualueita. Hoitosuunnitelma on selkeä ja nyt laaditun suunnitelman kanssa pääosin yhteensopiva. Nyt laadittu hoitosuunnitelma painottaa historiallisten maisemanhoitotapojen aiheuttamien maisemakuvallisten piirteiden ja yksittäisten, maisemallisesti merkittävien puiden ja puuryhmien huomioimista.

Vuodelta 1994 on Anne Rihtniemen laatima Aulangon puistometsän historiaan perustuva hoitotavoitteiden selvitys, jossa on kartoitettu puistometsän alkuvaiheen hahmoa ja etsitty suuntaviivoja hoidolle, joka korostaisi puistometsän alkuvaiheen elementtejä. Hoitosuunnitelma on pääosin jäänyt toteutumatta.

Museovirastossa on laadittu hoitosuunnitelma ruutikellarin alueelle vuonna 1996. Puuston, pensaiden ja vesakon poistoon sekä niittämiseen perustuvaa maisemanhoitoa on toteutettu vuosittain.

Metsähallituksen toimesta puistometsän luonnonsuojelualueelle laaditaan parhaillaan kuviokohtaista metsänhoitosuunnitelmaa.

Aulangonniemelle on laadittu kylpylahotellin ja lomaa-asuntoalueen asemakaavojen muutoksen tueksi maisemaselvitys ja yleispiirteinen kehittämisselvitys. Selvityksen on laatinut Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy vuonna 2004 (Liitekartta 3). Selvityksessä ohjeistetaan tarkempaan suunnitteluun, johon nyt laadittavalla työllä on vastattu. Osaa esitetyistä toimenpiteistä on tarkennettu ja osa on poistettu tarkemman selvitystyön seurauksena.

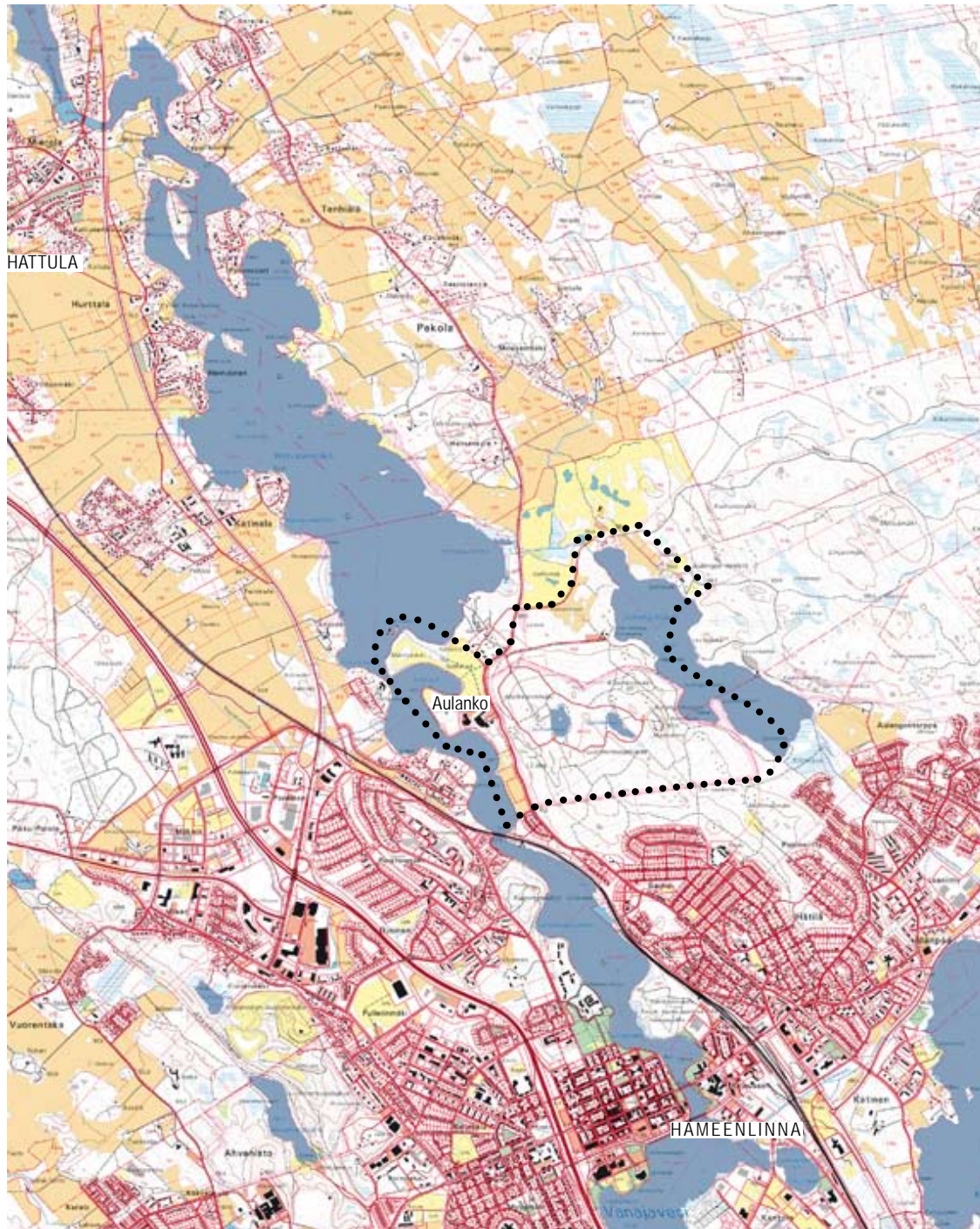
OMISTUS

Aulangon hotellin tontin, johon kuuluu myös entinen kartanon edustapuisto omistaa Dividum Oy. Luonnonsuojelualue kuuluu valtiolle ja sitä hallinnoi Metsähallitus. Loput alueet kuuluvat Hämeenlinnan kaupungille.

Suunnittelualue sijaitsee noin viisi kilometriä Hämeenlinnan keskustasta pohjoiseen. Ote peruskartasta 1/50 000.

Pohjakartta © Maanmittauslaitos lupa nro 51/MML/09

Suunnittelualueen sijainti Suomen kartalla.

RAKENNUKSET JA RAKENTEET

Suunnittelualan keskeisin rakennusympäristö muodostuu Aulangon hotellista, siihen liittyvästä kylpylästä ja monitoimiareenasta. Vuonna 1938 valmistunut hotelli on arkkitehtien Märta Blomstedt ja Martti Lampén suunnittelema. Hotellia on laajennettu useasti. Viimeisin kylpylämonitoimihalliosa valmistui vuonna 2006. Alkuperäinen vertikaalinen funkkisirakennus on menettänyt osan ominaisuutestaan.

Karlbergin kartanon ajalta on säilynyt hotellin sisääntulo-
pihaa rajaava, vuonna 1890 Valdemar Aspelinin suunnitelmien mukaan rakennettu Kavaljeerirakennus sekä rantapuiston reunalla sijaitseva entinen sähkölaitosrakennus. Kartanon edustapuistossa Standertskjöldin ajalta säilyneitä puistorakenteita ovat suihkulähde, Lemmenluola, osa polkuverkostosta ja päärakennuksen vieressä olevan vesiputouksen jäänteet ja samassa rinteessä oleva graniittiporras. Aulangontielle nousevat graniittiset porrasaskelmat on rakennettu myöhemmin.

Aulangonniemellä on kaksi rautakautista muinaisjäännösaluetta. Niemen laella sijaitsee alun perin hotellin na-

vettana toiminut ratsastuskeskuksen talli vuodelta 1940 ja maneesirakennus vuodelta 1980 sekä arkkitehti Aulis E. Hämäläisen suunnitelmien mukaan vuonna 1939 valmistunut puutarhaväen asuinrakennus, joka nykyisin on ratsastusseuran käytössä.¹⁸ Alueelta on purettu muun muassa puutarhurin asuinrakennus ja kartanon laajat kasvihuoneet. Hotellin länsipuolelle on rakenteilla uusi loma-asuntoalue. Alueen on suunnitellut arkkitehtitoimisto Brunow & Maunula.

Golfkenttään kuuluvat kentän eteläreunalla sijaitseva klubitalo ja Aulangontien varrella olevat huoltorakennukset. Mäntykärjessä on puistorakenteista säilynyt niemen pohjoisreunan kivimuurin ja 1930-luvulla rakennettun uimarantaan palvelleen funkkistyyllisen kioski- ja pukuhuonerakennuksen perustus. Kentän pohjoisreunalla on myös kahden vanhemman puistopaviljongin perustukset. Niemen pohjoispäässä sijaitseville tekosaarille vie kaksi metallikaiteista siltaa. Golfkentän keskellä kallioselänteellä oleva huvimaja on vanhan paikalla, mutta ilmeisesti uusittu.

Puistometsässä Standertskjöldin aikaisista rakennuksista ovat säilyneet vuonna 1887 rakennettu Graniittilinna, 1800-luvun lopussa rakennettu tiilinen Onnentempeli, Ruusulaakson 1890-luvulla rakennettu goottilaistyylinen

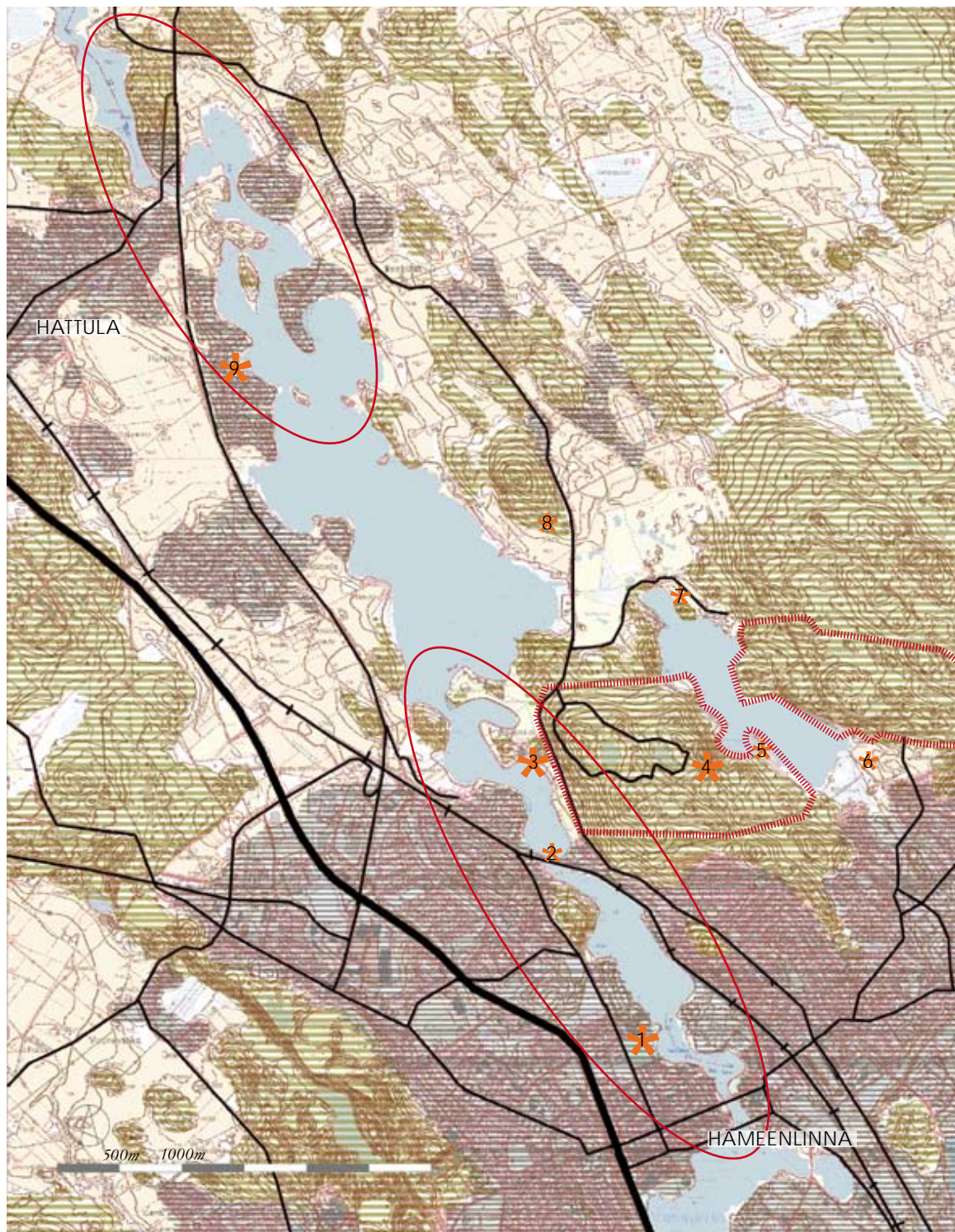
puupaviljonki, vuonna 1907 rakennettu arkkitehti Valdemar Aspelinin suunnittelema graniittinen näkötorni ja sen vieressä oleva metsänvartijan talo vuodelta 1906. Nämä rakennukset ovat suojeltuja. Metsänvartijan taloa on laajennettu kahvilarakennukseksi. Arkkitehti Martti Välikankaan suunnittelema näköalatasanne on vuodelta 1934. Tornilta alas kohti Aulangonjärveä johtavat portaat on rakennettu samaan aikaan kuin torni. Portaiden alapäässä on luola, jossa on Robert Stigellin karhuperhettä esittävä veistos. Joutsenlammen eteläpäässä on uudempi puinen jäätelökioski. Lisäksi puistossa on graniittisia teiden tukimuureja, portaita ja kivijalkoja sekä metsälammilta lähtevät kivetyt kanavat. Muita suunnittelualueella olevia rakennuksia ovat ulkoilumaja ja Hakapirtti.

Puistometsän eteläpuolella on Hämeenlinnan varuskuntaan liittynyt ruutikellarin raunio 1870-luvulta. Kellaria ympäröivät graniittiset muurit.¹⁹ 1800-luvun lopulta. Lisäksi Pukinmäen länsireunalla on useita betonisia ja joitain graniittisia kivijalkoja, jotka saattavat olla jäänteitä Standertskjöldin eläintarhasta. Eläintarha sijaitsi Pukinmäellä.²⁰ Siitä ei kuitenkaan ole säilynyt valokuvia tai karttoja.

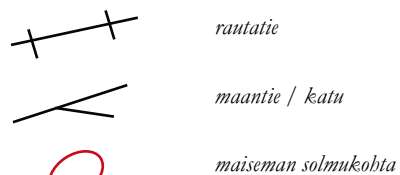
Muinaismuistolaille on ruutikellarin lisäksi suojeltu Aulangonvuoren linnavuori ja Aulangonniemen muinaismuistot.

1. Kylpylähotelli
2. Talli
3. Onnentempeli
4. Metsähallituksen pihapiiri
5. Joutsenlammen kioski
6. Ruusulaakson paviljonki
7. Näkötorni, näköalaterassi ja kahvila
8. Karhuluola
9. Ruutikellari
10. Hakapirtti
11. Ulkoilumaja
12. Katajiston kartano
13. Aulangon Heikkilän lomakylä

Maiseman perusrunko 1/50 000.

- Aulangolta erottuvat maamerkit:
1. Hämeen linna, 2. rautatiesilta,
 3. Kylpyläbotelli Rantasipi Aulanko,
 4. Näkötorni, 5. Lusikkaniemi,
 6. Aulangontorpan pellot, 7. Heikkilän pellot,
 8. Metsänkylän kartano,
 9. Hattulan Pyhän Ristin kirkko

MAISEMARAKENNE

Vanajaveden laakson maisema on suuntautunut pääosin luoteesta kaakkoon, viimeisen jääkauden jäätikön liikkeen suuntaisesti. Suunnittelualue sijaitsee osana laajaa maiseman solmukohtaa, jossa selänteet ja vesiuomaa kaventavat niemet rytmittävät maisemaa. Vanajaveden laaksossa on pienipiirteisiä moreeniselänteitä, drumliineja, kalliolytimisiä drumliinimaisia selänteitä sekä runsaasti matalia hieta-kumpuja. Tasankoalueet ovat joko savea tai turvetta. Alueen maiseman selkäranka on kallioperän murroslaaksoon syntynyt laaja ja yhtenäinen harju hietaliepeineen.²¹

Suunnittelualueen selännealue on moreenia ja paikoitellen kalliota. Alavat alueet Vanajaveden rannalla ovat hiesua ja Aulangon-Heikkiläntien laaksossa savea.²² Korkein kohta on Aulangonvuoren lakialue, joka on 155 metriä merenpinnan yläpuolella. Alavimpia kohtia ovat Vanajaveden laakso 79,4 m mpy ja Aulangonjärven laakso 80,2 m mpy.²³

Jääkauden jälkeinen, valtameren yhteydessä ollut Yoldia-meri oli Aulangon alueella korkeimmillaan noin 140 metriä nykyisen Itämeren pinnan yläpuolella. Aulangonvuoren moreenilaki sijaitsee tuolloin vedenkoskemattomalla alueella. Muinaisen meren rantakivikkoja on nähtävissä alueella, samoin kuin muinaisen Ancylysjärven rantakivikoita, jotka sijaitsivat noin 90 metriä nykyisen merenpinnan yläpuolella.²⁴

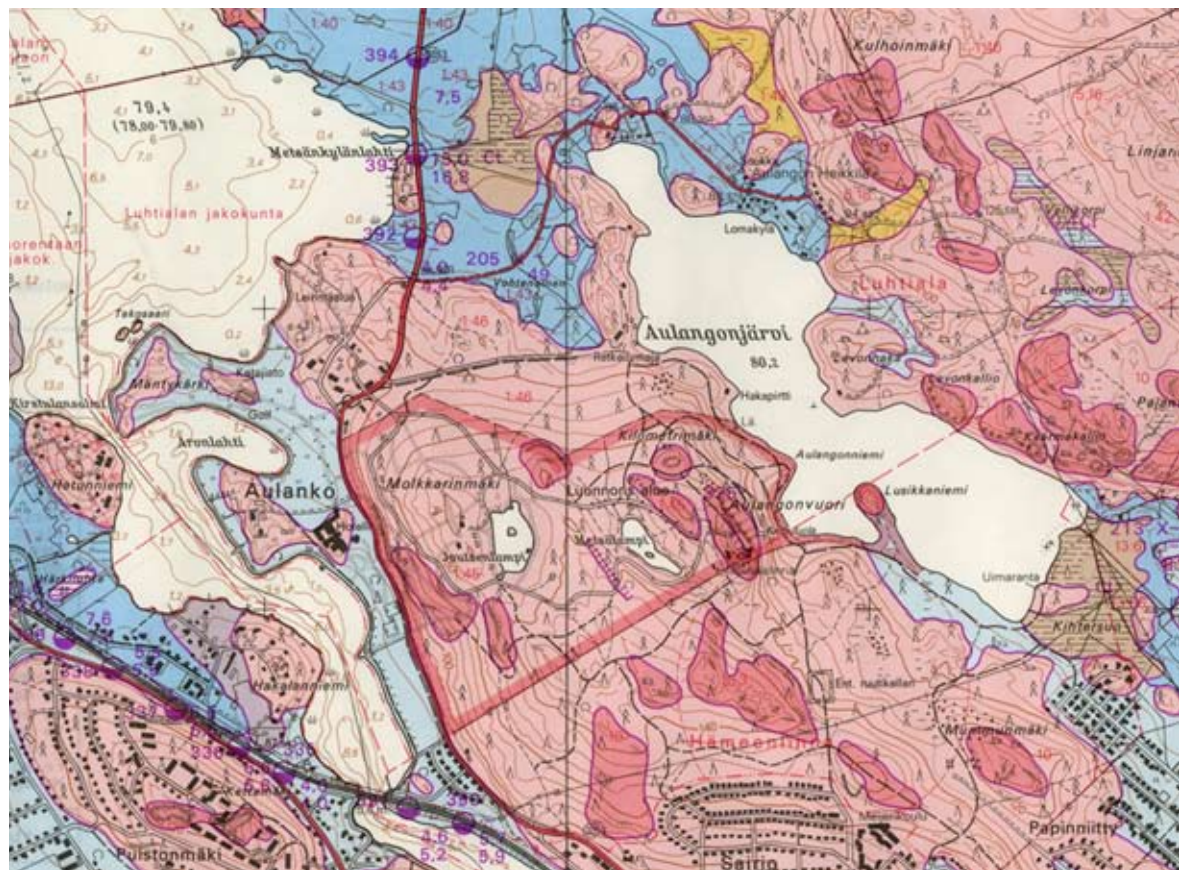
Aulangonjärvi on syntynyt geologisesti merkittävään murroslaaksojaksoon.²⁵ Järven rannat ovat metsäiset lukuun ottamatta eteläpään vanhaa tilakeskusta sekä pohjoispään tilakeskuksen paikalle syntyneitä matkailualueita ja pientä loma-asuntoryhmää.

Etelä-Hämeen lehtokeskuksen alueella sijaitseva Vanajaveden laakso on luonnonoloiltaan ja lajistoltaan monipuolinen.²⁶

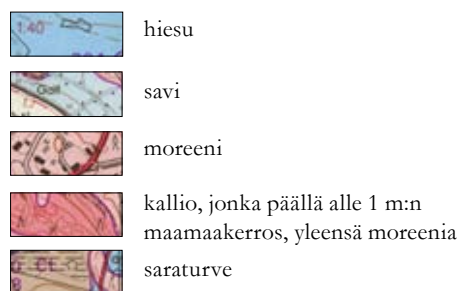
Suuri osa suunnittelualueesta on rauhoitettu luonnonsuojelulain nojalla.²⁷ Valtaosa suojelualueesta on lehtoa tai lehtomaista kangasmetsää. Selänteillä on tuoretta mustikkatyyppin kangasmetsää ja rinteillä kuivempia kankaista. Vuoden 2001 Janika-myrsky kaatoi suunnittelualueella etenkin vanhaa kuusipuustoa, ja tuulenkaatoalueilla on nyt voimakas lehtipuuvaltainen pioneerimetsikkö. Myös jalot lehtipuut ovat uudistuneet aukoissa luontaisesti. Aulangolla kasvaa kaikkia kotimaisia jalopuulajeja. Puistoon on myös istutettu runsaasti ulkomaisia lehti- ja havupuita sekä pensaita. Alueella on suosittu myös puhtaita metsiköitä istuttamalla ja luontaista puulajikehitystä ohjaamalla. Puistossa on esimerkiksi yksilajisia visakoivu-, pihlaja-, rauduskoivu-, ter-valeppä- ja mäntyalueita.

Vanajaveden laakso ja Aulanko muodostavat valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen. Sen arvo perustuu kauniiden maisemien lisäksi kulttuurihistoriallisiin kohteisiin, joita ovat muun muassa vanhat linnat ja linnoitukset. Tälle Keski-Hämeen viljely- ja järvisedulle ovat tyypillisiä harjuselänteet ja vesistöt.²⁸ Pienilmasto on ollut suotuisa viljelylle, ja harjun reunoilta on löytynyt hyviä asuinpaikkoja ja helposti viljelyyn muokattavia rinteitä.

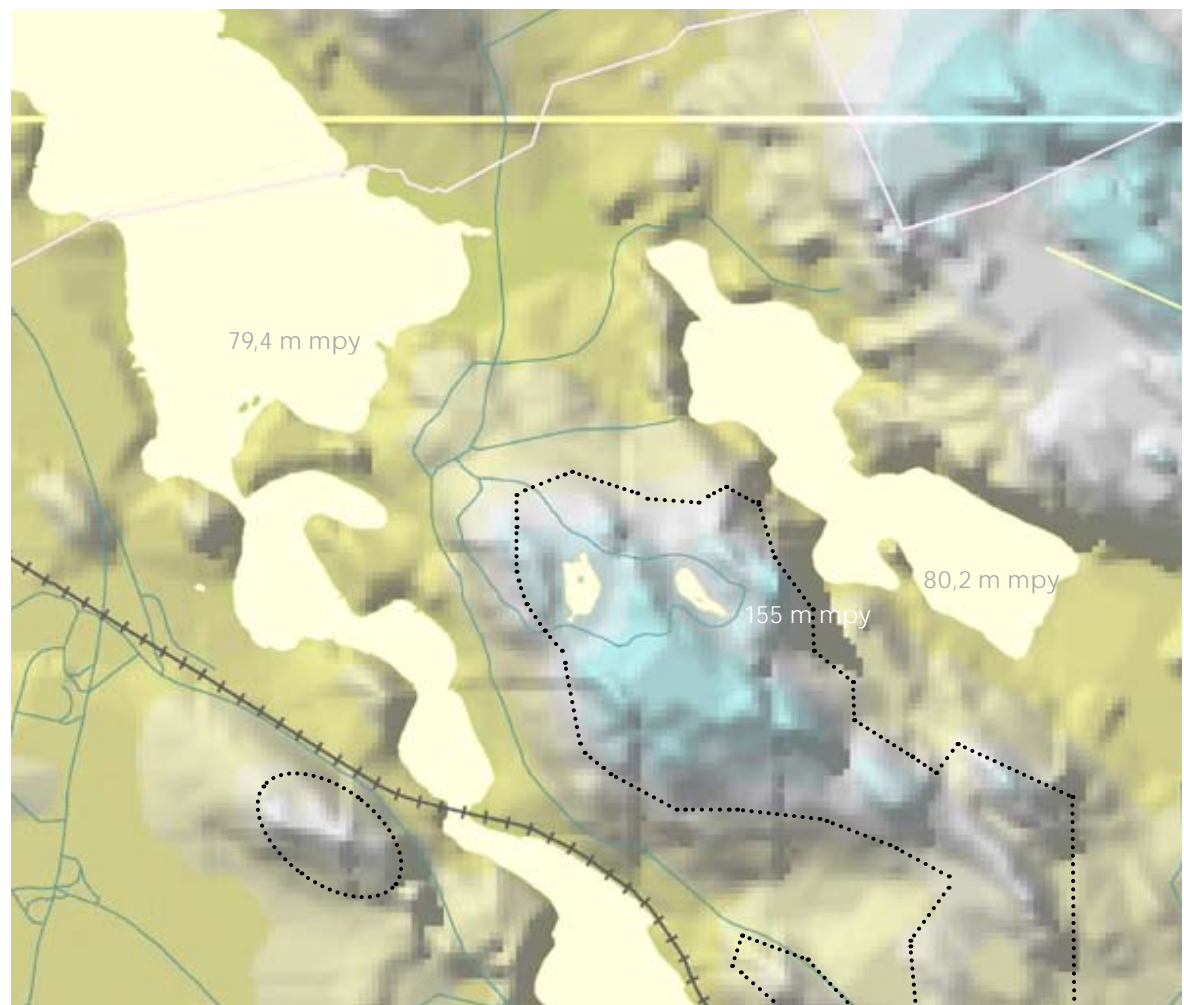
Näkymät suunnittelualueelta ovat avautuneet pohjoisessa viljelyalueille ja vesistöille, idässä metsäalueille, etelässä kaupunginpuistolle ja Hämeen linnalle ja lännessä pelto- ja metsäalueille. Vanajaveden ranta-alueiden metsittymisen myötä yhteys viljelymaaseen on pääosin katkennut. Myös näkymä Hämeen linnalle on peittynyt. Maiseman maamerkeiksi kohoavat Aulangonvuoren näkötorni, sieltä käsin näkyvät Hattulan keskiaikainen kirkko, Metsänkylän, Aulangon Heikkilän ja Aulangontorpan viljelyalueet sekä Lusikkaniemi. Muita merkittäviä maamerkkejä suunnittelualueella ovat Aulangon hotelli sekä Mäntykärjen ja Aulangontien lehmusrivistöt.

Ote maaperäkartasta 1/25 000.
2131 09 Hämeenlinna
Pohjakartta © Maanmittauslaitos lupa
nro 51/MML/09

Ancylusjärven pinta 10 800 vuotta sitten

Suunnittelualan topografia
1/25 000.
Pohjakartta © Maanmittauslaitos lupa
nro 51/MML/09

Ancylusjärven pinta; Kanta-Hämeen
muinaisrannat, s. 27

Kartta Luhtialan kylästä vuodelta 1702. 1/30 000 www.virtuaalilyopisto.fi/palvelut/maakirjakartat. Signum b90/2/1

Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805. Sivut 216, 217, 232 ja 234

MAISEMAN KULTTUURIHISTORIA

Aulangon maisema on monikerroksinen kudelman, jossa ihmisen toiminnan jättämät jäljet näkyvät jopa tuhannen vuoden takaa. Maisemakuvassa fragmentit muodostavat kokonaisuuden, jossa agraari kulttuurimaisema on muokattu estetisoiduksi luonnoksi. Tässä ihannemaisemassa voi ihminen nousta maiseman lakipisteille hallitsemaan ympäristöä. Eri aikojen jättämät merkit maisemassa kertovat lukutaitoiselle tarinaa erilaisista maankäyttömuodoista ja asumistavoista.

Hotelli Aulangosta 300 metriä luoteeseen sijaitsee rautakautinen asuinpaikka ja kalmisto. Toinen asuinpaikka sijaitsee Aulangonniemen pohjoisrinteellä, jossa on myös säilynyt osittain tuhoutuneita röykkiöitä. Aulangonvuorella on ollut muinaislinna. Mäen huippu on muinaisrantojen reunustamaa kalliota ja moreenia. Aulangonjärven puoleinen sivu on äkkijyrkkä ja muut reunat terassimaisia. Lakea kiertää lännessä maasta ja kivistä kasattu matala valli. Alueelta on löydetty jälkiä tulisijasta ja mahdollisista rakennusten pohjista.²⁹ Standertskjöld vaikutti osaltaan muinaislinnan jäännösten tuhoutumiseen rakentaessaan puistoa.

Luhtialan kylätontti sijaitsi 1700-luvun karttojen perusteella Aulangonvuoren luoteenpuoleisen, matalamman harjanteen länsireunalla ja Katajiston tilan paikalla. Pellot olivat Aulangonvuoren juurella ja ne ulottuivat Aulangonniemelle ja Mäntykärjelle.³⁰ Myös Aulangonjärven pohjoispäässä länsirannalla oli peltoaluetta.³¹

1700-luvun kuninkaankarttaan on merkitty Aulangontorppa peltoineen, Luhtialan kartano ja kylä peltoineen ja niittyineen sekä Aulangonjärven pohjoispäässä oleva yksittäinen talo peltoaukean reunassa. Aulangonlinna on merkitty erikseen. Kartassa näkyvät myös Vanajaveden ja Aulangonjärven välisellä metsäalueella olevat kaksi suota. Aulangonjärven rantaan Lusikkaniemestä etelään on merkitty niittyä.³²

Vuoden 1842 kartassa näkyvät nykyisen Aulangontien itäpuolella talo ja sen jälkeen Karlberg, Kataisto (Katajisto), kolme taloa Aulangonjärven pohjoispäässä nykyisen Aulangon-Heikkiläntien itäpuolella, Heikkilän puustelli ja Aulangontorppa. Pelto- ja niittyalueet on merkitty suurpiirteisesti. Nämä avoimet alueet olivat laajimmillaan ennen Karlbergin puiston rakennustöiden aloittamista. Aulangonjärven rantaan on merkitty pieniä niittyalueita Aulangonvuoren juurelle ja Lusikkaniemen itäpuolelle.³³

1800-luvun puolivälin lohkomiskartta osoittaa Karlbergin rakennusten sijainnin. Talouspiha oli Aulangontien varrella ja päärakennus Aulangonniemen kallioselänteen reunalla. Päärakennuksen eteläpuolella on pienialainen piha, jossa lähinnä rakennusta olevat polut muodostavat puolikaaren ja muut polut hajaantuvat talouspihalle ja rantaan.³⁴

1800-luvun lopun venäläisessä topografikartassa on Aulangonjärven päädyssä Kaivololan tilan länsipuolella tuulimylly. Myös puistoon kaivetut lammet on esitetty kartassa. Standertskjöldin rakennuttamat puiston runsaat reitit on esitetty edellä mainitussa topografikartassa. Ne myös pitkälti vastaavat nykyisiä pääreittejä. Käytävät on merkitty puilla reunustetuiksi, samoin kuin Aulangontien, Aulangonniemen ja Mäntykärjen reitit.³⁵ Toisin kuin aiemmin on esitetty³⁶, on hyvin todennäköistä, että reitit myös ovat olleet puukujanteita tai puuriveillä reunustettuja. Puukäytävien olemassaolon puolesta puhuvat luonnonsuojelualueen varhaisimmat metsänhoitosuunnitelmat, joissa kerrotaan vanhojen kujannepuiden poistamisesta.³⁷ Maastossa on myös havaittavissa jäänteitä kujanneaiheista.³⁸

Suurin muutos ihmisen muokkaamassa viljelymaisemassa tapahtui kun 1800-luvun lopussa maisemapuiston rakentamisen myötä merkittävä osa Aulangonniemen ja Mäntykärjen peltoalueista muutettiin puoliavoimeksi puistoksi. Vanajaveden rannan hopeapajut ja teitä reunustavat lehmusrivistöt olivat uusia, voimakkaita elementtejä maisemassa. 1930-luvun lopussa funkkistyylinen hotelli kohosi maamerkiksi vanhan kartanokeskuksen paikalle.

Hämeenlinnan ja Hattulan välinen reitti on kulkenut alueen eteläosasta nykyistä Aulangontietä, edelleen Katajistontietä ja Aulangon – Heikkiläntietä ja Aulangonjärven kohdalta pohjoiseen ainakin 1700-luvulta saakka.³⁹ Vanajaveden rantaa seuraava, kohti Metsänkylää kulkeva tie rakennettiin 1800-luvun lopussa,⁴⁰ ja se syrjäytti Aulangonjärven pohjoispäästä lähtevän reitin. Tiestä oli 1900-luvun puolivälissä jäljellä vain polkuyhteys uudelle Aulangontielle.⁴¹ Järven rantaan rakennettiin retkeilymaja 1950-luvun alussa. Tieyhteys majalle kulki puistometsän kautta. Nykyinen Linnanen-niminen tie on rakennettu 1970-luvulla. Tältä tieltä tehtiin seuraavalla vuosikymmenellä yhteys pohjoiseen kohti Pekolaa, siten että Katajistontie erottui omaksi tiekseen.

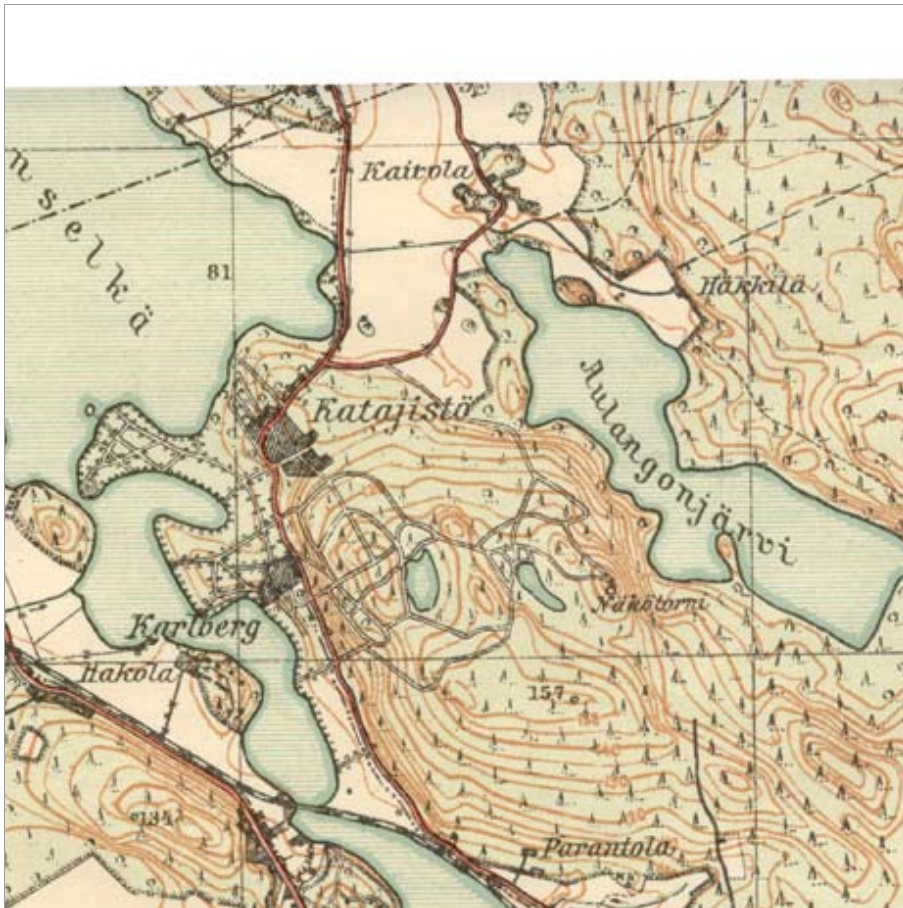
Aulankoa ympäröivä maisema on muuttunut 1900-luvun alusta melko paljon. Pohjoisessa Hattulan ja etelässä Hämeenlinnan asutus ovat laajentuneet. Merkittävin muutos on tapahtunut Aulangonniemeltä ja Mäntykärjestä avautuviin näkymiin. Standertskjöldin puistosta saattoi nähdä kauas ympärillä aukeavaan viljelymaisemaan. Puiston peltoalueita korjattiin heinää, mutta merkittävää peltoviljelyä saati karjaa ei Karlbergissa näy olleen. Puisto oli huvia varten. Rahvaan työ jäi kauempaa ihailtavaksi. Kartanon laajat kasvihuoneet tarjosivat lähinnä eksoottisia hedelmiä. Muu tuotanto hoitui kauempana Metsänkylässä. Nyt vesistön reunat ovat umpeenkasvaneet. Vanajan ylitse ei enää avaudu näkymää ympäröiville pelloille. Metsänkylän pellot pohjoisessa ja etelässä Aulangontien varressa oleva maisemapelto ovat kuitenkin yhä osa Aulangolle saapujan maisemaa. Näkötorniin kapuavalle avautuu yhä vesistöjen, peltojen ja metsien rytmittämä näköala. Tärkeä Aulangon maisemasta hävinnyt maamerkki on Hämeen linna. Sen torneja oli mahdollista ihailla vielä uuden hotellin terassilta, mutta nyt ne ovat peittyneet kaupunkialueen puiden ja ratapenkereen taakse.

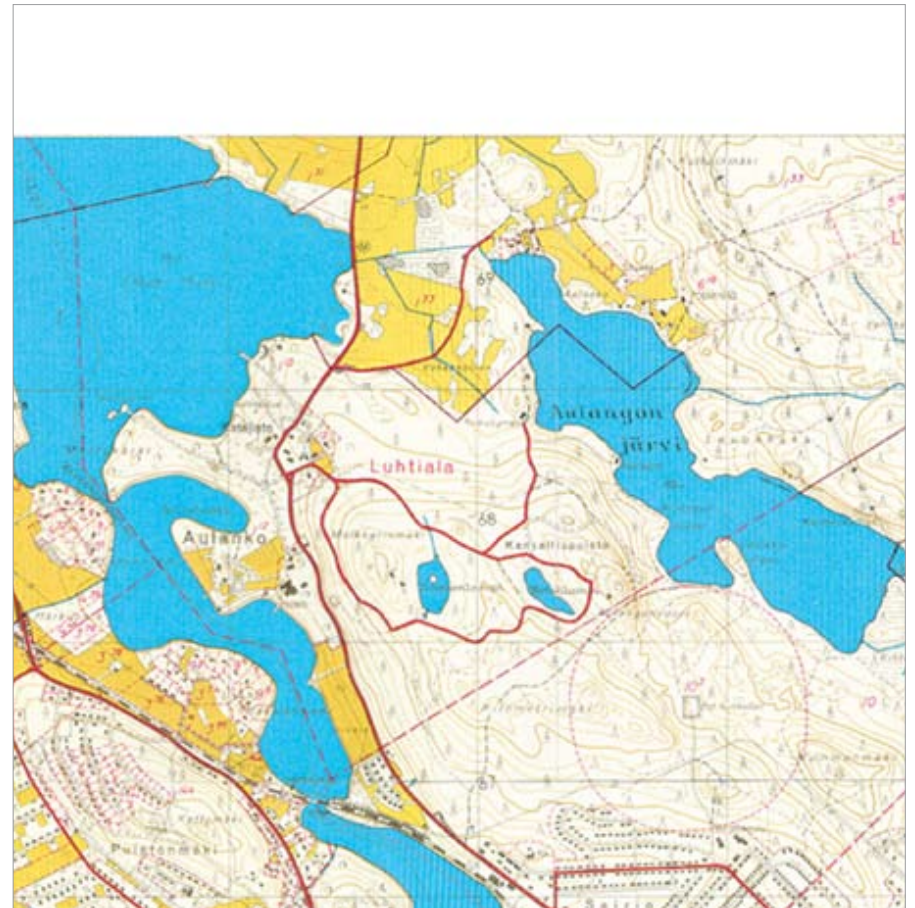
Ote pütäjänkartasta vuodelta 1842 1/30 000. Kansallisarkisto 09 + 2132 07

Ote topografikartasta vuodelta 1899 1/30 000. Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo

Ote kartasta vuodelta 1926 1/30 000. Hämeenlinnan kaupungin yhdyskunta- ja ympäristöpalvelut

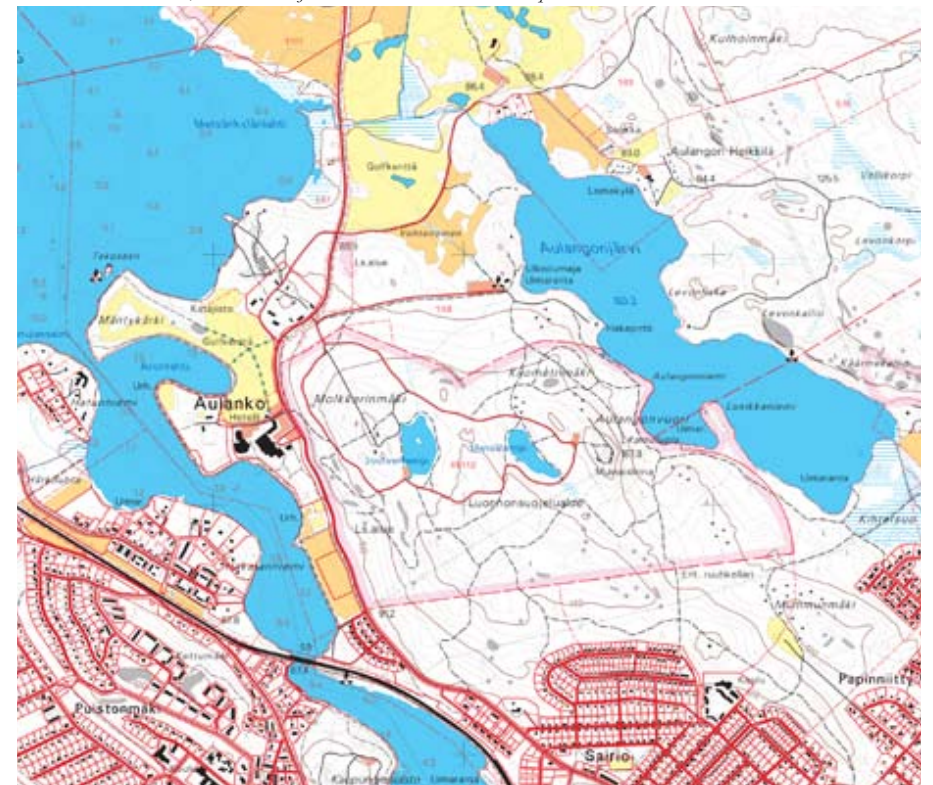

Ote peruskartasta 1957-58 1/30 000. Hämeenlinnan kaupungin yhdyskunta- ja ympäristöpalvelut

Ote kartasta vuodelta 1947 1/30 000. Hämeenlinnan kaupungin yhdyskunta- ja ympäristöpalvelut

Ote kartasta 2009 1/30 000. Pohjakartta © Maanmittauslaitos lupa nro 51/MML/09

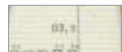

MAISEMATILAN MUUTOS 1900 - 2009

1900-luvun alussa Karlbergia ympäröi viljely- ja metsämaisema, johon näkymät puistosta avantuivat. Ympäristö oli pienipirteisesti hoidettua, kun viljelyssä ja karjanhoidossa hyödynnettiin kaikki mahdollinen maa-ala.

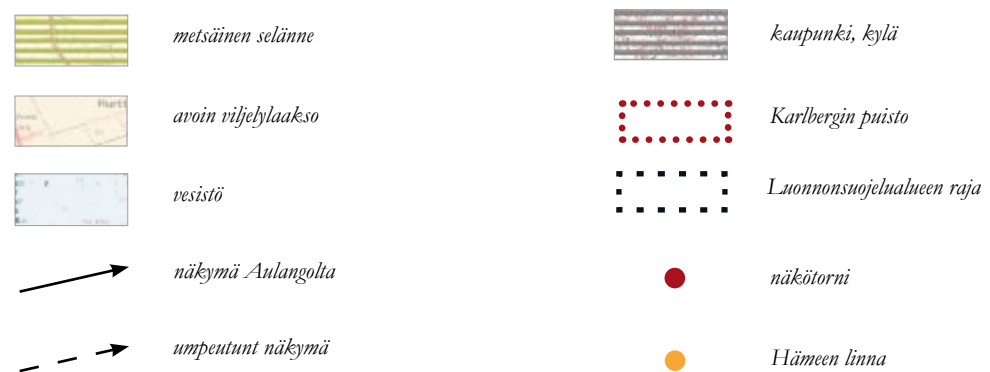

Maisematila vuonna 1926 1/50 000. Pohjakartta Hämeenlinnan kaupungin yhdyskunta- ja ympäristöpalvelut

	<i>metsäinen selänne</i>		<i>näkymä Karlbergista</i>
	<i>avoin viljelylaakso</i>		<i>Karlbergin puisto</i>
	<i>vesistö</i>		<i>näkötorni</i>
	<i>kaupunki, kylä</i>		<i>Hämeen linna</i>

Maisematila vuonna 2009 1/50 000. Pohjakartta © Maanmittauslaitos lupa nro 51/MML/09

2000-luvun alussa Aulankoa ympäröivä maisema on vesistöjen reunavyöhykkeillä sulkeutunut. Näkymät eivät enää avaudu viljelyalueille Vanajaveden rantaniittyjen kasvettua umpeen. Idänpuoleinen metsämaisema on pysynyt sadan vuoden ajan melko samankaltaisena. Laajentunut rakentaminen ei näy näkötorresta, vaan peittyy metsän taakse. Vesistöt sekä Aulangontorpan ja Metsänkylän viljelyalueet ovat edelleen tärkeitä avoimia maisematiloja ja maamerkkejä näkötorresta tarkasteltuna.

KARLBERG – AULANGON OMISTUS

Aulangonniemellä Luhtialan kylässä sijaitsevalla Mäkelän tilalla oli 1800-luvun kuluessa useita omistajia. Vuosisadan puolivälissä tilan omistajaksi tuli Carl Rennerfelt. Hän nimesi tilan itsensä ja tilaan kuuluvan korkean vuoren mukaan Karlbergiksi. Rennerfeltin jälkeen omistajaksi tuli kihlakunnantuomari Carl von Knorring ja hänen jälkeensä valtioneuvos C. W. Gyldén. Tältä tila päätyi kapteeni F.W. von Schantzille ja häneltä kenraali Eberhard Galidolle. Galido myi tilan vuonna 1883 kapteeni – sittemmin eversti – Hugo Standertskjöldille.⁴²

Karlbergin lisäksi Standertskjöld osti Galidolta kolme neljännestä Maunulan tilasta, koko Metsänkylän verorustholin ja puolet Jaakkolan verotilasta. Viisi vuotta myöhemmin vuonna 1888 eversti hankki loputkin Maunulasta ja koko Kaalialan verotilan sekä Katajiston perintörustholin. Lisäksi eversti omisti Ryttylän kartanon Hausjärven pitäjässä.⁴³

Hugo Standertskjöld oli naimaton, ja kun kukaan sukulaisista ei halunnut suurin kustannuksin ylläpidettävää Karlbergia, tarjosi eversti sitä valtiolle maatalouskouluksi. Kun valtio ei ostanut tilaa, päätyi se lopulta vuonna 1927 Hämeenlinnan kaupungin omistukseen. Myynnin ehdoksi Standertskjöld asetti, että puisto ja kartano tulisi säilyttää ennallaan, ja että alueelle olisi edelleenkin vapaa pääsy.

Jo vuonna 1927 perustettiin Matkailukeskus Aulanko-Karlberg Oy, jossa suurin omistaja oli Hämeenlinnan kaupunki. Muita omistajia olivat muun muassa Suomen Matkailuyhdistys, Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto sekä Norden-yhdistys. Tarkoituksena oli perustaa Karlbergiin uudenaikainen turisti-, lomanvietto- ja urheilukeskus. Metsänkylä ja osa Katajistosta myytiin eteenpäin.⁴⁴

Kaupungin haltuun jääneistä Karlbergin kartanon osista muodostettiin vuonna 1928 Aulanko RN:o 1 niminen tila, josta kaupunki erotti ja myi vuonna 1936 Suomen Matkailuyhdistykselle Aulangon matkailukeskuksen, johon kuuluivat hotelli puistoinen ja kasvihuoneinen, sekä maantien ja Vanajaveden välinen alue.

Aulangon puisto ja Hämeenlinnan kaupungin alueella oleva Lusikkaniemi julistettiin vuonna 1930 luonnonsuojelualueeksi. Aulangon puistometsä siirtyi vuonna 1963 valtion omistukseen ja Metsäntutkimuslaitoksen hallintaan.⁴⁵ Nykyisin aluetta hallinnoi Metsähallitus.

MALLIA KARLBERGILLE

Luonnonmuotoja tavoitteleva maisemapuutarhatyö syntyi Englannissa 1700-luvulla. Siihen kuuluivat kumpuilevat ruohokentät, kaartuvat puistokäytävät ja vapaat puu- ja pensasryhmät. Lammet, saaret ja purot rakennettiin luontoa jäljitellen. Tavoitteena oli vapaata luontoa jäljittelevä kulttuurimaisema ja puisto, josta aukesi maalauksellisia näkymiä. Katselupaikoilla oli usein huvimajoja, temppelitä, siltoja, luolia ja veistoksia. Romantiikan vaikutuksesta puistoihin tuotiin symbolisia muistomerkkejä, tekorauniota ja muita rakennelmia. Maisemien haluttiin herättävän kulkijassa vaihtelevia mielialoja ja romanttisia tunnelmia.

Seuraavalla vuosisadalla maisemapuistoon alettiin yhdistää muotopuutarhan elementtejä. Eklektisessä tyyliässä alettiin korostaa puutarhan eli rakennuksen välittömän ympäristön ja puiston välistä eroa. Päärakennuksen läheisyyteen sommiteltiin usein suihkulähde ja maisematyylin hyljeksimät kukat palasivat runsaina kartanoiden päärakennusten edustojen ruohokentille ns. tapettiryhminä. Ornamentaaliset istutukset jäljittelivät esimerkiksi kukkakoreja, tähtiä ja runsaudensarvia. Suosituiksi tulivat myös eksoottiset kasvit kuten palmut, mehikasvit, agavet ja kaktukset. Istutuksiin liittyi simpukoita, valurautakoristeita ja uurnia. Talvikaudet kasveja säilytettiin kasvihuoneissa.

Huomattavimmat maisematyylliset puutarhat rakennettiin Suomessa Inkoon Fagervikin, Viipurin Monrepos'n, Espoon Träskändan ja Hämeenlinnan Karlbergin kartanoihin.⁴⁷

Tavallisesta poiketen Karlbergin puisto oli maksutta avoimena kaikelle yleisölle. Puistoa voisikin kuvata eräänlaiseksi kansanpuistoksi, niin suuren suosion se saavutti. Everstin Karlberg – Aulanko onkin ollut markkinoitu matkailukohde jo yli sadan vuoden ajan. Näin Suomen matkailija-yhdistyksen oppaassa ”Matkasuuntia Suomessa 1888” kuvattiin aluetta: ”Huomattavin paikka kaupungin lähistössä on kuitenkin Karlbergin herraskartano, eversti Hugo Standertskjöldin oma, joka tila on suurilla kustannuksilla kaunistettu. Luonto ja taide käyvät täällä käsitysten näyttäen kuvan, täynnä tuota järvi- ja metsämaiseman suloa, joka rauhasan viljelijän johdolla pääsee kehittymään. Puisto lammikkoinen kilpailee jyrkästi kohoavan Aulangon vuoren kanssa katselijan ihailun herättämisessä. – Matkailijan ei pitäisi unhoittaa käydä tuota paikkaa katsomassa, varsinkin kun sen vieraanvarainen omistaja mielellään sen suo.”⁴⁸

Hugo Robert Standertskjöld 1844-1931

Hugo Standertskjöld oli kotoisin Janakkalan Vanantaan kartanosta. Suvun perinteitä seuraten Hugo lähti sotilasuralle ja Haminan kadettikouluun vuonna 1856. Hänet komennettiin vuonna 1866 palvelukseen Tulan kivääritehtaalle. Isänsä serkun toimesta tuolloin tehtaan johtajana hän sai tutustua sekä kiväärien valmistamiseen että tehtaan johtotehtäviin. Kuusi vuotta myöhemmin Standertskjöld siirtyi Izherskein kivääritehtaaseen johtajan apulaiseksi. Tehdas oli Venäjän valtion omaisuutta. Kun edellisten vuokralaisten vuokra-aika vuonna 1880 päättyi, tarjottiin tehdasta Standertskjöldille vuokrattavaksi. Tehdas menestyi hyvin, ja Standertskjöld vaurastui. Vuokra-aika oli vielä jäljellä kun Standertskjöld irtisanoi sopimuksensa, sillä hän piti sopimusta valtiolle epäedullisena. Tämä toimi vahvasti luottamusta häneen ja auttoi myöhemmissä tuottoisissa liike-toimissa Venäjän valtion kanssa.

Venäjältä Suomeen palattuaan Standertskjöld asui Helsingissä Pohjoisesplanadi 3:ssa. Kesäviettopaikakseen hän hankki vuonna 1883 Karlbergin kartanon. Suomessa hänellä oli merkittäviä osuuksia teollisuusyrityksissä.

Karlbergin isäntänä Standertskjöldin kerrotaan olleen oikeamielinen ja avokätinen. Rahapalkeja ei ollut suurin mahdollinen, mutta eversti muisti alustalaisiaan monin tavoilla. Hän huolehti palveluskunnastaan ja rakennutti heidän lapsilleen koulun. Standertskjöld oli antelias lahjoittaja niin taiteen kuin tieteen harjoittajille. Hän kuoli 87 vuoden iässä vuonna 1931 ja hänet haudattiin syntymäpitäjänsä Janakkalan hautausmaalle.⁴⁶

Standertskjöld laajensi Karlbergin päärakennusta arkkitehti Valdemar Aspelinin pürustusten mukaan vuonna 1890. Lisäksi hän rakennutti lukuisille vierailleen päärakennuksen viereen Kavaljeerina tunnetun huvilan. Pihapiiriin kuului tietenkin joukko muita rakennuksia kuten kasvimäen kasvihuoneet ja Aulangontien varressa olleet ratsutallit. Karlbergin pihan rakennuksista ovat säilyneet Kavaljeeri ja rantapuiston reunalla oleva tiilinen säbkölaitos.

Museoviraston kuva-arkisto, Ernst Ovesén, 1900-luvun alusta.

Karlbergin puistosta ei ole juurikaan säilynyt karttoja tai muuta rakentamista koskevaa aineistoa. Todennäköisesti kartanon arkisto tuhoutui pääarakennuksen palossa vuonna 1928. Vuosina 1886–1867 Karlbergissa toimi puutarhamestarina ruotsalainen Karl Skarp.⁴⁹ Hänen jälkeensä puutarhurina oli vuonna 1888 Erik Zetterlöf. Hänen veljensä Karl Zetterlöf oli tilalla palveluksessa vuosina 1897–1913. Hän loi kartanon mahtavat kasvihuoneet.⁵⁰ Puutarhurina toimivat myös Alex Alfred Johansson vuosina 1897–1898 ja Johan Karlsson vuosina 1901–1902. Näiden ruotsalaisten puutarhurien lisäksi Karlbergissa oli töissä sekä suomalaisia että ruotsalaisia puutarha-apulaisia ja -oppilaita. Rakennustöissä oli 150 hevosiästä ja toistasataa jalkamiestä.⁵¹ Erik ja Karl Zetterlövin on arveltu vaikuttaneen puiston suunnitelmiin huomattavasti.⁵² Standertskjöldin kerrotaan myös suunnitelleen Karlbergin puistot itse, mutta asiaa on vaikea tarkistaa. Hän kuitenkin matkusteli paljon ja sai varmasti virikkeitä matkoiltaan Eurooppaan ja Venäjälle.

Koska puistosta ei ole olemassa minkäänlaisia suunniteluasiakirjoja, voi erilaisten valokuvissa näkyvien istutusten tarkoituksenmukaisuutta ja merkitystä suunnitelmalle vain arvailla. Kasvien varttumisen on väistämättä muuttanut puiston luonnetta. Osa istutetuista kasveista on kokonaan kadonnut. Puiston kunnostusta suunnitelmassa on pakko pohtia aiemmin tehtyjen ratkaisujen merkitystä. Esimerkiksi, miksi kartanon edustapuiston rannan lehmusrivi on katkaistu? Eivätkö suunnittelijat huomanneet että puut tulevat kasvaessaan peittämään tärkeän näkymän pääarakennukselta Vanajalle? Jätettiinkö puistoon melko runsaasti luonnonpuita vain vihreämmän maiseman takia ja kilvoittamaan uusia istutuksia kasvuun? Oliko niiden poistamisesta olemassa suunnitelma? Miksi Ruusulaakson istutukset epäonnistuivat, tehtiinkö niitä koskaan vai katosivatko nekin vain hoidon loppumisen myötä? Osa puistossa tehdyistä ratkaisuista vaikuttaa jopa suunnitelmattomilta. Ehkä puutarhurit pääsivät vain toteuttamaan everstin ajatuksia.

PÄÄRAKENNUKSEN YMPÄRISTÖ

Hugo Standertskjöld osti Karlbergin kartanon kevättalvella 1883. Jo saman vuoden loppukesällä ryhdyttiin parantamaan Aulangon vuorelle johtavia teitä, jotka saatiin valmiiksi seuraavaksi kesäksi.⁵³ Eversti ryhtyi ensitöikseen kohentamaan puistoa ja puutarhaa, rakennusten jäädessä vielä taka-alalle.

Aulangonniemellä sijainneen pääarakennuksen ympärillä oli varmasti jonkinlainen puutarha jo edellisten omistajien aikana, mutta sen osuudesta ei ole varmuutta. Standertskjöldin aikana edustapuisto oli hyvin hoidettu. Siihen kuuluivat pääarakennuksen eteläpuolinen rantapuisto ja pohjoispuolinen tukimuurilla korotettu pienehkö eduspaha, joka on myöhemmin jäänyt hotellin alle. Tällä pihalla oli pääarakennukseen rajautuva, puolipyörän muotoinen hiekkakenttä, jonka keskellä oli ympyrän muotoinen kukkaryhmä. Hiekka-aluetta rajasi nurmikenttä, jolla oli useita erikokoisia kukkaistutuksia sekä ruukuissa kasvavia agaveja ja palmuja. Kivimuurin alapuolella kasvoi muutamia kuusia. Aulangontien varrella sijainnut talouspiha alkoi välittömästi pihan vierestä. Näkymä avautui pihan ylitse koh-

ti Mäntykärkeä ja sinne istutettuja puukujanteita.⁵⁴ Rantapuistoon istutettiin tammia ja lehmuksia, ja lisäksi siellä oli etenkin alkuvaiheessa runsaasti luontaisesti kylväytyneitä puita kuten koivuja ja kuusia sekä pääarakennuksen ja Vanajaveden välisessä rinteessä mäntyjä. Luonnonpuut olivat varmasti osa Karlbergin puutarhaa ennen Standertskjöldin aikaa. Puut, kuuset mukaan lukien, oksittiin yli kahden metrin korkeuteen siten, että puistoon muodostui selviä sisäisiä näkymiä.⁵⁵ Standertskjöld istutti puiston rantavyöhykkeelle yhtenäisen lehmusrivin, josta muodostui reunaviiva avoimen maiseman ja puiston välille. Tämä lehmusrivi istutettiin alun perin ulottumaan Lemmenluolalle saakka, mutta osa puista poistettiin myöhemmin pääarakennuksen edestä.⁵⁶

Vanajaveden ranta oli tuettu graniittimuurilla. Polkujen var-sille oli sijoitettu valkeita antiikin kuvapatsaiden kopiota.⁵⁷ Lisäksi puistossa oli vedellä täytettyjä, värillisiä lasipalloja, jotka heijastelivat värillistä valoa ympärilleen.⁵⁸ Sähkövalo puistoon saatiin jo 1900-luvun vaihteessa. Valaisimet olivat pyöreitä lasipalloja korkean, päästään kaartuvan rautatolpan päässä. Sähkölaitoksena toimi rantapuiston pohjois-reunalla oleva tiilirakennus.⁵⁹

Runsaimmat istutukset olivat pääarakennuksen ja Kavaljeerin ympäristössä. Hugo E. Pipping, joka oli itse oleskellut kartanossa Standertskjöldin vieraana, kuvaili puiston lyhyiksi leikattuja nurmikoita ja kukkaistutuksia, teitä reunustavia ruusuja sekä hortensioita pelargonioiden ja orvokkien välissä ja nurmikoilla kasvavia rhododendron, verenpisara- ja heliotrooppiryhmiä. Olipa puutarhassa jopa kaktusryhmiä, agaveja ja mehikasveja sekä pieni palmulehto Vanajaveden ja pääarakennuksen välissä. Kesäkukista tehtyjä tapettiryhmiä ja kukkapenkkejä oli runsaasti siten, että rantapuisto oli leimallisesti kukkapuisto istutettujen puiden ollessa pieniä ja jäädessä toissijaiseen rooliin.⁶⁰ Kukkaistutuksia oli rajattu muodin mukaisesti merisimpukan kuorilla ja rautakaarilla.⁶¹ Käytäviä puistossa oli huomattavasti nykyistä runsaammin.⁶² Koska käytävät sijaitsivat melko lähellä toisiaan, oli mahdollista näin ihailla kukkaistutuksia monelta suunnalta. Edellä mainittujen kukkien lisäksi puistossa oli ainakin annansilmia, astereita, dahlioita, gladioluksia, kellokukkia, neilikoita, penstemoneja, päivänkakkaroita ja ukonhattuja.⁶³

Puistossa oli runsaasti penkkejä: 1800-luvulla kasvialhein koristettuja valurautaisia mustia ja myöhemmin valurautaisia, joissa oli puinen istuinosa. Jälkimmäiset olivat käytössä vielä väliaikaisen hotellin puistossa. 1930-luvulla puistoon hankittiin myös yksinkertaisia, valkoisia puupenkkejä.⁶⁴

Lemmenluola on pääarakennuksen lounaispuolella oleva kivistä rakennettu, pohjamuodoltaan nelikulmainen luola. Sen sisällä kerrotaan olleen saniaisia ja liljoja Venuksen kuvien joukossa. Katosta riippui punaista valoa antava lampu. Takaosaan oli sijoitettu sypressejä ja seiniin vettä suituttavat jalopeuran päät. Ulkopuolella luola ympäröivät puut, jotka olivat enimmäkseen kuusia.⁶⁵ Vanhoista valokuvista voi nähdä luolan yläpuolella kasvaneen visakoivun ja sen vieressä sijainneen hevosenkengän muotoisen puupenkin. Polut kaartuivat luolan yläpuolelta alas kohti rantaa. Toinen vesialue sijaitsi symmetrisesti kartanon eteläpuolella

Edustapuiston polkuverkoston kehitys.

Karlbergin edustapuiston mutkittavat polut mahdollistivat puiston rebevien tapetti-istutusten ihailun. Valokuvien perusteella polkuverkosto oli pitkälle kartassa esitetyin kaltaisen ainakin pääarakennuksen edessä. Graniittilinnan edustan kaarevat polut eivät liity täysin luontervasti puiston polkuihin. Silti vielä 1930-luvullakin käynti linnalle on osoitettu kaartuvia polkuja pitkin. 1930-luvun uusien ibanteiden mukaisesti kasvirusantaa vähennettiin ja polkuverkostoa yksinkertaistettiin. Nykytilanteessa Graniittilinnalle kuljetaan keskeisesti, ja kaartuvat polut ovat jääneet käytöstä. Tämä selittynee edustapuiston reiteillä ja Aulangontien ylittävän suojatien paikalla. Pienet poikkeamat eri vuosikymmenillä johtuvat todennäköisesti vain karttateknisistä syistä. Rantaa täytettiin valokuvien perusteella ainakin kahdesti. Hirsiperustuksen päälle rakennettu rantamuuri ei kestänyt Vanajan sääntelyn aiheuttamaa vedenpinnan laskua.

Vanhimman tilanteen pohjana on käytetty Helsingin yliopiston pienpainatekoelmaan kuuluvaa, Suomen Matkailuliiton ry:n Hämeenlinna ja Aulanko-opiaan karttaa 1930-luvulta. Kartta on tärkein esitys puistosta 1900-luvun alusta. Kartan piirtäjää ei ole mainittu. Puistometsän alueesta on Kansallisarkistossa vuodelta 1930 polkujen osalta vastaava kartta. Tämä kartta ulottuu vain osittain rantapuiston alueelle. Sen on piirtänyt Onni A. Puranen. Kartassa on Hämeenlinnan kaupungin rakennustöimiston leima, ja se on merkitty sotilasvirkakartaksi no. 291.

1930-luvun lopun tilanne on esitetty Maanmittauslaitoksen arkiston vuoden 1939 lohkomiskartan mukaisesti.

Nykytilanne on syksyllä 2008. Värittämättömät polut ovat käytöstä poistettuja ja ruohottuneita, mutta edelleen havaittavissa olevia 1930-luvun polkuja.

päärakennuksesta puutarhaan johtavien portaiden alapäässä. Suihkulähde oli pyöreä, ja sen keskellä oli pilarin päässä torvea puhaltavaa poikaa esittävä patsas. Torvesta suihkusi vettä. Portaiden ympärille oli sijoitettu ruukkuihin istutettuja laakeri- ja traakkipuita.⁶⁶ Suihkulähteen kivialtaan ympärillä oli hiekkapolku ja sitä rajasi kukkaistutus. Suihkulähde liittyi myös väliaikaiseen hotelliin. Uuteen funkkishotelliin nähden sommitelma ei ollut enää symmetrinen, mutta suihkulähde oli tärkeä hotellin terassin ja puiston välinen puutarhaelementti. Terassi oli päällystetty suurilla, epäsäännöllisen muotoisilla luonnonkivillä ja hiekalla. Suihkulähteelle laskeuduttiin portaita, joita rajasivat tiukasti muotoon leikatut, matalat pensasaidat. Terassin ympäristö oli valokuvien mukaan lyhyeksi leikattua nurmea.

Kolmas rakennettu vesiaihe puistossa oli päärakennuksen eteläpuoleisessa rinteessä oleva vesiputous. Siihen liittyi ruukuissa olevia kaktusistutuksia. Alapäässä oli pieni, puukaiteella varustettu silta. Rinteeseen istutettiin suurten koivujen ja mäntyjen joukkoon myös nuoria männyn- ja kuusentaimia.⁶⁷ Suihkulähteisiin tarvittu paineellinen vesi saatiin aluksi Joutsenlammesta ja myöhemmin Pukinmäen rinteeseen rakennetusta vesitornista.⁶⁸

Pohjoisessa kartanon edustapuiston avoin maisematila rajautui suureen saunarakennukseen, sähkölaitokseen ja siihen liittyneisiin rakennelmiin. Eteläpäässä puiston rajalla oli leikattu kuusialta ja sen eteläpuolella aukeava pelto. Lännenpuolella Hämeenlinnan ja Hattulan välinen tie kulki puiston lävitse. Tietä rajasi lehmusrivi. Rantapuiston maisematilallinen raja ulottui puistometsän reunassa kulkevaan kivimuuriin siten, että Graniittilinna oli osa rantapuistoa ja Karlbergin saapumista.

Graniittilinnaksi ja Rauniolinnaksi kutsutun puistorakennelman piirustukset laati insinööri F. W. von Schultz.⁶⁹ Linnakkeelle saattoi saapua rantapuistosta kahta polkua pitkin, jotka kaartuivat symmetrisesti linnakkeen alitse kulkeneen tunnelin suuaukolle. Tunnelin toisesta päästä noustiin portaita ylös linnanpihalle, jolle oli kylvetty nurmi. Nurmea kiersivät hiekkapolut, ja muurin edessä oli kukkaistutuksia. Keskellä oli pieniä, pyöreäksi leikattuja puita ja jossain vaiheessa myös neljä kuusta sommiteltuna käytävien risteukseen. Taustan metsä oli harvaa männikköä.⁷⁰ Kolmesta tornista yksi oli muita korkeampi. Kahteen matalampaan kiivettiin ulkokautta ja korkeimpaan tornin sisällä olleita portaita. Linnakkeelta otettiin useita valokuvia kohti Karlbergin kartanon päärakennusta, ja se oli tärkeä näköalapaikka puuston ollessa vielä matalaa. Karlbergin juhlien aikaan torneissa pidettiin lippuja, ja linnakkeelta ammuttiin tervetuliaislaukauksia. Graniittilinna torneineen on säilynyt, ja se on linnanpihan istutuksia ja puistokäytäviä lukuun ottamatta kohtuullisen hyväkuntoinen.

AULANGONNIEMI JA MÄNTYKÄRKI

Rantapuiston eteläpuolella aukeavaa peltoa rytmittivät tummat, leikatut kuusialdat. Päärakennuksen itäpuolella, Aulangonniemen ns. Kasvimäellä sijaitsivat kartanon laajat kasvihuoneet, joista saatiin pitopöytiin muun muassa luumuja, viinirypäleitä, ananaksia, aprikooseja, viikunoita, omenoita ja päärynöitä. Kasvihuoneiden lähistöllä oli toisatuhatta lavaa kesäkukille ja vihanneksille.⁷¹ Varsinainen viljelytila Karlberg ei ollut, vaan viljely ja karjankasvatus

hoituivat läheisellä, Standertskjöldin Karlbergiin liittämällä Metsänkylän kartanolla.

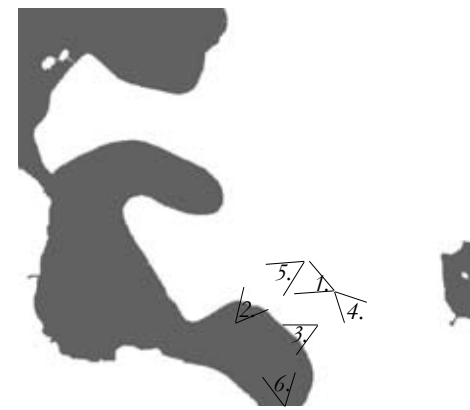
Niemen pohjoisreuna ja Mäntykärki olivat osa avointa, englantilaisvaikutteista maisemapuistoa. Talouspihan pohjoispuolisia avoimia peltoja halkaisivat lehmuskujanteet ja leikattu kuusialta. Mäntykärjen keskivaiheilla olevalla kallioselänteellä oli nikkarityylinen huvimaja. Niemen pohjoisosassa oli kokonaan puistoa. Niemen kärjen eteläosassa on kaksi kukkulaa. Toisella niistä oli mahdollisesti havupuuaihe sekä paviljonki ja toisella näköalapaikka. Polut johtivat kummankin pienen kukkulan laelle.⁷² Myös pohjoisreunassa oli huvimaja.⁷³ Siltä polku vei suoraan kohti niemen pohjoiskärjen tekosaarten siltaa.⁷⁴ Pieni tekosaari on mahdollisesti sijainnut myös Mäntykärjen eteläosassa, mutta sen ympäristö on jo varhain täytetty siten, että saari on yhdistetty Mäntykärkeen. Myöhemmin tämä niemeke on ruopattu pois Kirstulansalmesta.⁷⁵ Pohjoiskärkeen, suurempien tekosaarten kohdalle rakennettiin 1930-luvulla funkkistyylinen kioski ja sen ympärille uimareita palvelevia pukeutumiskoppeja.⁷⁶ Myös golfkenttä rakennettiin 1930-luvulla. Maisema oli hyvin avoin. Nurmea rajasivat jalopuustutukset ja lehmuskujanteet.⁷⁷

Vanajaveden rannoille eversti antoi istuttaa yhtenäisen, yli kolmen kilometrin matkalle ulottuvan hopeapajurivistön, josta tuli aikaa myöten yksi Aulangon tärkeimmistä maisemaelementeistä. Rivistö katkesi vain kartanon edustapuiston kohdalla, jossa puistovyöhyke ja ranta saivat näin kohdata toisensa. Rantapenkereet oli kauttaaltaan tuettu kivimuurilla.⁷⁸

PUISTOMETSÄ

Laajin Karlbergin puiston osa-alueista syntyi Aulangontieltä Aulangonjärvelle ulottuvalle metsäalueelle. Maasto oli kumpuilevaa erityisesti metsän koillis- ja lounaisosissa. Karut ja kiviset mäet vaihtelivat rehevien, osaksi soistuneiden notkojen kanssa. Kaksi alueen keskellä sijaitsevaa suota edelsi metsään raivattavia lampia.⁷⁹ Aulangonjärven rannalla oli pienialaisia niittyjä ja peltoja sekä todennäköisesti Luhtialan metsälaitumia.⁸⁰

Standertskjöldin ensimmäinen toimi Karlbergissa oli Aulangonvuorelle johtavien polkujen parantaminen. Valmiiksi reitti saatiin kesällä 1884.⁸¹ Puistoa muovattiin paljon olemassa olevaan puustoon nojautuen, mutta sinne istutettiin runsaasti myös jaloja lehtipuita, lehtikuusia, sembramäntyjä ja pihtoja. Vuonna 1885 sanomalehti Hämäläisessä kerrottiin Karlbergin puiston rakennustoista. Kartanon puistoalueeseen oli lehden kertoman mukaan yhdistetty laajoja metsäalueita, ja metsää harventamalla oli avattu kauniita näköaloja. Lisäksi metsään oli kaivettu pieni järvi. Kaivutyöstä saatu multa oli levitetty metsään, joka kuivasta kankaasta näin muuttui kauniiksi puistoksi.⁸² Seuraavana vuonna Hämäläisessä ihasteltiin taas kartanon kaunistustöitä. Puutarhaa oli laajennettu, puulajeja lisätty ja suurista kallionlohkareista oli muodostettu luola, jonka sisällä oli suihkulähde. Toinen suihkulähde oli rakennettu kartanon eteen. Aulangonvuoren huipulle eversti oli ennättänyt rakentaa kaksi huvimajaa, ja puiston reunalla oleva Graniittilinnakin oli jo rakenteilla.⁸³

1. Karlberg 1890-luvulla. Päärakennuksen eteläpuolella rantapuistossa on runsaasti luonnonpuistoa. Aulangonniemen pohjoisreunalla on myös iäkäämpiä puita. Eteläreunan istukset ovat vielä pieniä tai tekemättä. Mäntykärjen huvimaja on rakennettu. Vanajaveden takana avautuu laaja peltoaukeama. HKHM. C.O. Saxelinin kokoelma.

2. Vanajaveden rannassa polveilivat rehevät kukkaistutukset koko puiston kohdalla. Niiden joukkoon oli asetettu veistoksia ja rantaan penkkejä. Lemmenluolan edusta oli melko avoin. Ranta oli tuettu graniittimuurilla. HKHM. Kuvaaja tuntematon. 1890-luvulta.

3. Rantapuistossa oli monenlaisia kukka-asetelmia, joihin kuului muun muassa kaktuksia, mehikasveja ja palmuja. Puiden alaoksat oli poistettu parin metrin korkeudelle, jolloin puiston sisälle syntyi avoimia näkymiä. HKHM. Enok Rytönen 1900-luvun vaihte.

4. Graniittilinnan pihan nurmelle oli istutettu pieniä puita, pensaita ja perennoja. Taustan metsä on nuorta, valoisaa männikköä. Museoviraston kuva-arkisto. Svante Lagergren 1890-luvulta.

5. Kanaveerin ja väliaikaisen hotellin edessä oli vielä 1930-luvulla runsaita kukkaistutuksia. HKHM. Enok Rytönen. 1930-luvulta.

6. Funckisbotelli on rakennettu. Puistokäytäviä on vähennetty, ja tenniskenttä on rakennettu edustapuiston eteläpuoliselle pellolle. Edustapuiston puulajeista erottuvat selkeästi rannan lehmukset ja puiston keskiosassa rannan suuntainen kuusinyöbyhyke. Niiden välissä on tammia. Kuusten ja lehmusten rajaaman Aulangontien väliin jää sekalaisempaa puistoa. Keväisessä kuvassa selvästi erottuvan värisävyn ja latruksen muodon perusteella joukossa saattaa olla vaahteraa. Puiston eteläreunassa näkyy huvimaja ja sen eteläpuolella pellolla uusi tenniskenttä.

Aulangon tunnusmerkiksi muodostunut Vanajanrannan hopeapajurivisto on yhtenäinen. Lehmuskujanteet johdattavat Mäntykärkeen. Hotellin torniosa muodostaa voimakkaan maamerkin. Edustapuiston rantaa on täytetty, ja rantamuuri on peittynyt. Saunarakennus katkaisee edustapuiston rannan avoimen maisematilan. Hopeapajut jatkuvat jälleen sähkölaitosrakennuksen kohdalla. Kasvimäellä on vielä runsaasti rakennuksia. Veljekset Karhumäki. 1930-1940 -lukujen vaihteesta.

1.

2.

3.

talok. Enok Rytköden, H. H. H.

4.

VÄRILTÄ, Helsingin
KARLSEN, Helsingin

5.

6.

LANKO N:o 3809.

Ensimmäisten puistotöiden joukossa ollut Joutsenlampi rajattiin kivireunuksella. Lammen keskelle rakennettiin saari ja eteläreunalle pieni kanava-allas. Kanavan ylitse kulki silta, samoin kuin lammen pohjoispäästä alkavan kaupan kanavan, jota myöten vesi laskee pois lamasta. Sillat olivat puisia ja valkoisiksi maalattuja.⁸⁴ Rannoille istutettiin jalopuita. Pohjoisreunalla olevalla kummulla sijaitsi näköalapaikka huvimajoihin. Sen edustalla rannassa oli puolilympyrän muotoinen lehtimaja. Lampeen tuodut joutsenetkin saivat saarelle oman huvimajansa. Rantanurmella oli samanlaisia valkoisia kuvapatsaita kuin kartanon edustapuistossa.⁸⁵

Puiston toinen lampi rakennettiin idemmäs Aulangonvuoren ja Joutsenlammen väliin vuonna 1886.⁸⁶ Metsälammeksi kutsutun lammen rannalle istutettiin hopeapajuja. Reunat kivettiin samoin kuin Joutsenlammessa. Kaivettu turvemaa levitettiin ympäröivään metsään maanparannusaineeksi. Kiviä kerättiin aidoiksi ja reunustoiksi. Lammen eteläpäässä oli pieni huvimaja ja pohjoispäässä suurempi goottilaistyylinen. Tämän paviljongin edessä oli puinen laituri, josta saattoi lähteä soutuaretkelle. Pohjoispäästä alkoi myös niin sanottu Ruusulaakso, jonne istutettiin jalopuita. Laakson poikki kulki kivetty kanava. Lampien reunoille oli puiden lisäksi istutettu ruusuja. Niitä istutettiin todennäköisesti myös Ruusulaaksoon, mutta ilmeisesti huonolla menestyksellä.⁸⁷

Vuonna 1890 Pukimäelle, Joutsenlammesta lounaaseen, perustettiin eläintarha. Paikalle rakennettiin useita suojia ulkomaisille nisäkkäille ja linnuille sekä eläintenhoitajan asunto.⁸⁸ Eläimiä ostettiin Hagenbeckin eläintarhasta Hampurista. Tarhassa oli erilaisia kauriita, vuorivuohia, faasaanja ja riikinkukkoja. Joutsenlammessa oli tietenkin valkoisia kyhmyjoutsenia, mutta myös mustia joutsenia sekä merihanhia, kiljuhanhia, valkoposkiahania, sinisorsia, morsiusorsia ja myskisorsia. Ensimmäisen maailmansodan elintarvikepulan seurauksena Standertskjöld lakkautti eläintarhan. Nisäkkäät päätyivät Helsinkiin Korkeasaareen ja linnut vapauteen.⁸⁹

Puistoalueen luoteisreunalle eversti rakennutti, todennäköisesti jo puiston rakennustöiden alkuvaiheilla, kivilohkareista kootun kukkulan ja sen laelle pienen tiilisen, punaiseksi maalatun temppelein. Onnentemppeliksi kutsuttuun paviljonkiin noustiin puisia portaita pitkin, ja sen suippokärkisissä ikkuna-aukoissa oli värikkäitä lasimaalauksia. Temppelein vieressä oli aukio, jolle eversti kokosi palveluskuntansa kesäjuhlien viettoon.⁹⁰ Kivikukkula oli paljas, mutta temppelein viereen oli istutettu lehmuksia.

Puisto jatkui myös Aulangonjärven rantaan. Hämeenlinnan maaherra Otto Reinhold Rehbinder oli jo 1850-luvulla rakennuttanut ajotien Sairion metsän lävitse Aulangonjärvelle. Hän aikoi raivauttaa puiston Aulangonvuoren alapuolelle Aulangonjärven niemeen. Tietä pitkin saattoi ajaa parihevosilla ja vaunuilla niemelle, jonne raivattiin kävelyteitä ja ylemmäs kukkulalle aukio, jonne oli tarkoitus rakentaa huvimaja. Rehbinder erosi virastaan vuonna 1863, ja Aulangon puiston rakentaminen jäi häneltä kesken.⁹¹ Standertskjöld jatkoi kuitenkin Rehbinderin työtä 1800-luvun lopulla. Valokuvat Aulangonjärven rantapuistosta ovat todennäköisesti Standertskjöldin ajalta, joten Rehbinderin osuus puistosta jää epäselväksi. Metsän eteläosassa kulkee,

kivillä reunustettu ja osittain vahvistettu tie. Se on pääosin peittyneet puuston alle ja muuttunut poluksi, mutta alkujaan se lienee maaherran rakentama ajotie.⁹²

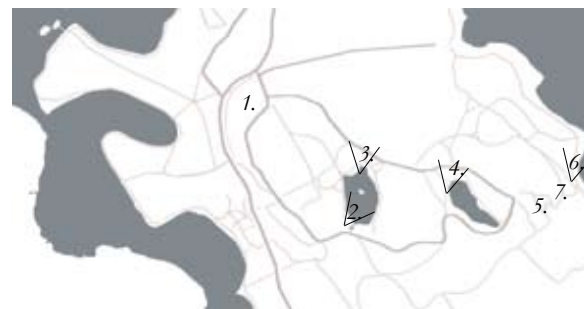
Vanhon valokuvien perusteella voidaan hahmottaa rantapuiston piirteitä. Aulangonjärven työntyvän niemen tasaiselle alueelle oli raivattu aukio. Hiekkapolut kiersivät aukeaa, jonka keskellä oli pieni, soikionmuotoinen hiekkakenttä. Polkujen ympärille oli istutettu puita ja kylvetty nurmi. Rannan luontainen puusto harvennettiin ja alaokat karsittiin. Puusto saattoi tosin olla jo ennestään harvaa, joko Rehbinderin puistotöiden tai laidunnuksen seurauksena. Niemen kärjessä oli kookas huvimaja sekä graniittiset portaattorantaan ja laiturille.⁹³ Toinen huvimaja oli mahdollisesti ylemmällä terassilla.⁹⁴

Aulangonjärven puistoon päästiin laskeutumaan graniittisia portaita Aulangonvuoren laen näköalaterassilta. Portaiden alapäähän kallioluolaan Standertskjöld tilasi vuonna 1906 kuvanveistäjä Robert Stigelliltä karhuperhettä esittävän veistoksen. Luolan edustatasanteen ja rannan välinen alue oli puoliavoin entinen niitty. Portaiden kanssa samaan aikaan Standertskjöld rakennutti Aulangonvuoren laelle puiston viimeisen rakennelman, 33 metriä korkea graniittinen näkötorni.⁹⁵ Sen ympärillä kasvoi avointa, nuorta männikköä, ja joukkoon istutettiin männyntaimia. Torin edustalla olevalla tasanteella ennätti olla ainakin kaksi erilaista huvimajaa, kunnes vuonna 1934 rakennettiin nykyinen kaksikerroksinen betoniterassi arkkitehti Martti Välikankaan suunnitelman mukaan. Tuolloin puisto oli jo Hämeenlinnan kaupungin omistuksessa. Näköalatasanteen alaterassilla on taiteilija Lennart Segerstrålen seinämaalaus.

LUSIKKANIEMI JA RUUTIKELLARI

Everstin puistosta muodostettuun luonnonsuojelualueeseen liittyvä Lusikkaniemi on Aulangonjärven työntyvä niemi, jonka nimi tulee sen tunnusomaisesta muodosta. Niemi erottuu maamerkkimäisesti Aulangon näkötornista. Alkuperäinen nimi, Hiidenniemi, saattaa olla peräisin niemen korkeimmalla kohdalla olevien kivien mahdollisesta uhrikivitaustasta.⁹⁶

Puistometsän kaakkoispuolella sijaitsee vuosina 1877-1879 rakennettu ja 1900-luvun alussa purettu ruutikellari. Jäljellä ovat aluetta ympäröivä kylmäladottu kiviaita ja rakennusten kiviperustukset.⁹⁷ Kellari sijoitettiin turvallisuussyistä kauas asutuksesta. Sen ympärillä oli pitkään pyöreä suojavyöhyke, jolta metsä oli hakattu pois. Kellari liittyi Hämeenlinnan kasarmien rakentamiseen 1860-luvulla.⁹⁸

1. Kivistä tietä Onnentemppeliin tasoittivat puuportaattoranta. Ympäristö oli puoliavointa. Kuvassa ikkuna-aukot on suljettu luukuilla. Niissä kehoitetaan olleen värikkäitä lasimaalauksia. Kivikukkula on paljas. 1930-luvulla se koettiin rumaksi, ja sitä yritettiin peitellä köynnöksillä ja maksarunoilla. HKHM. Enoke Rytönen. 1900-luvun alkupuoli.

2. Joutsenlampea ja kanava-allasta ympäröi ruobokenttä. Kanavan ympärille istutettiin ainakin lehmuksen-, vaahteran-, saarnen- ja koivuntaimet sekä ruusuja. Kanavan ylitse joltti puinen, valkoiseksi maalattu silta. Rannassa oli samanlaisia kuvapatsaita kuin päärakennuksen edustalla Vanajaveden rantapuistossa. Kuvapatsaan takana on siroja valurautajalkaisia, puinistuimin varustettuja penkkejä. Taustalla näkyy saareissa oleva lintujen huvimaja ja kuvan vasemmassa reunassa lammen pohjoispäässä olevalla kukkulalla ollut huvimaja. Huvimajan vieressä oleva lehtimaja näkyy muissa vanhoissa kuvissa. Lammen vastarannan metsikkö on valoisaksi harvennuttua ja ryhmiteltyä koivikkoa. Puiston vierailijat ovat liikkeellä polkupyörillä. Museoviraston kuva-arkisto. Kuvaaja tuntematon. 1900-luvun vaihteesta. (vrt. kuva 1. s. 70)

3. Joutsenlammen kanavan ylittää puusilta. Taustametsä on harvennuttua, ja puiden alle on kylvetty nurmi. Kauempana näkyy metallikaiteinen silta. Puistoon istutetut taimet ovat vielä nuoria. Lammen reunoihin on jo ennättänyt kasvaa pajuja. HKHM. C.O. Saxelinin kokoelma. 1900-luvun alusta. (vrt. kuva 3. s. 70)

4. Metsälammen ylitse avautui näkymä Ruusulaakson paviljongille. Paviljongin edessä on laituri, jolta voi lähteä soutuaretkelle. Taustan puusto on harvennuttua mänty-koivu-sekametsää. Puiston puolella puiden alaokat on karsittu miehen korkeudelle, ja nurmi on leikattu lyhyeksi. Rannassa oleva nuori kausi on todennäköisesti sama, joka kasvaa nyt vanhuksena paikalla. Rantaan istutetut hopeapajut varttuivat nopeasti ja myöhemmissä kuvissa paviljongi peittyy niiden taakse. Tässä kuvassa ei näy kanavan yli menevää siltaa, mutta ainakin myöhemmin sellainen oli paikalla. Kanavan ympäristö on hyvin avointa. HKHM. Kuvaaja tuntematon. 1890-luku. (vrt. kuva s.75 ja 85)

5. Näkötorni rakennettiin samaan aikaan karhuluolan ja portaiden kanssa. Graniittitorin ympäristö oli melko avointa. Luonnonsuojelusta jätettiin vähän, ja ainakin mäntyjä istutettiin täydennykseksi. Pohjakasvillisuus oli niittymäistä. Enoke Rytönen. Kansalliskirjaston Doria-tietokanta. Enoke Rytönen. 1910-luvulta.

6. Aulangonjärven rantapuisto oli hyvin avoin. Rannassa luontaisesti kasvaneet puut on harvennuttu tai ne ovat laidunnamien jäljiltä valmiiksi harvassa. Istutettavat puut sommiteltiin teiden ympärille. (Vrt. kuva 1. ja 3. s.77). Taustalla näkyy niemenkärjessä rantaan laskeutuva porraskallio ja huvimaja. Kansalliskirjaston Doria-tietokanta. Enoke Rytönen. 1910-luvulta.

7. Karhuluola ja porraskallio ovat valmistuneet. Portaan ympäristö lienee paljas rakennustyömaan seurauksena. Kuvassa näkyy ympärille istutettuja tai kylvytyneitä kuusia. Karhuluolan yläpuolinen jyrkkäniemi on paljas todennäköisesti maisemallisista syistä. HKHM. Kuvaaja tuntematon. 1910-20 -luvulta.

1.

2.

5.

3.

6.

4.

7.

MATKAILUKESKUS KARLBERG – AULANKO

Standertskjöld luopui Karlbergista vuonna 1926, jolloin hän yritti myydä tilaa alihintaan valtiolle maatalouskouluksi. Kauppaa ei syntynyt, ja kartanoryhmän omistajaksi tuli Hämeenlinnan kaupunki. Kaupan ehtona oli pitää Karlbergin puisto yleisölle avoimena. Metsänkylän kartanon, Kaalialan, Tuiskulan ja osan Maunulan tilasta kaupunki myi eteenpäin.⁹⁹

Jo seuraavana vuonna perustettiin Matkailukeskus Karlberg – Aulanko Oy. Kaupunki vuokrasi yhtiölle päärakennuksen sekä joitain sivurakennuksia. Vuoden 1928 alussa päärakennus paloi. Uusi puinen hotellirakennus valmistui jo samana vuonna arkkitehti Martti Välikankaan suunnittelemana.¹⁰⁰ Tämä rakennus ehti olla paikalla seitsemän vuotta, kunnes lisääntyneen matkailun tarpeisiin rakennettiin vuonna 1938 funkkistyylinen hotellirakennus.

Aulangonniemen laelle rakennettiin muutamia muita hotellin taloudenpitoa palvelevia rakennuksia. Myös hotellin työntekijöille rakennettiin asuntola Aulangontien varteen. Pitkälle omavaraisen hotellin kasviksia viljeltiin pääasiassa avomaalla Aulangonniemellä kartanon vanhoilla kasvitarha-alueilla. Kasvihuoneiden määrä alkoi vähentyä jo 1930-luvulla ja viimeisetkin purettiin 1970-luvulla.¹⁰¹

Valokuvien perusteella vielä 1930-luvulla väliaikaisen hotellin edustapuisto ja rakennusten lähiympäristö olivat hyvin pienipiirteisesti hoidettuja. Puistossa oli ruukuissa agaveja, kaktuksia sekä palmuja ja nurmikentillä runsaita kesäkukkaistutuksia. Myös rantareitin varrella oli kukkaisuutuksia, joskaan ne eivät enää polveilleet vaan rajasivat rantaa suoraviivaisesti. Todennäköisesti myös puiston vanhoista käytävistä huolehdittiin. Lienee perusteltua olettaa 1930-luvun matkailukartassa ja sotilasvirkakartassa esitettyjen runsaiden käytävien olevan Standertskjöldin aikaisia. 1930-luvun lopulle tultaessa edustapuiston käytäväjärjestelmää yksinkertaistettiin.¹⁰² Vuosisadan alun kasvilajimoinaisuutta korvattiin ajan puutarhatyyliin sopivilla laajoilla ja yhtenäisillä nurmikentillä.¹⁰³

Puiston keskivaiheilla oli pelikenttä ainakin 1930-luvulta alkaen.¹⁰⁴ Sen reuna tuettiin betonimuurilla. Standertskjöld tapasi käyttää puiston pengerrysten tukirakenteissa graniittilohkareita, mutta jonkinlainen pelikenttä saattoi hyvin liittyä puistoon hänenkin aikana. Standertskjöld oli toimissaan aikaansa seuraava mies, ja vuosisadan vaihteessa urheiluharrastukset saivat sijaa puutarhoissa. Usein puutarhaan kuului voimistelunurmikko ja tennis- tai ainakin krokettikenttä.¹⁰⁵ 1930-luvun lopulla edustapuiston eteläreunan kuusiainan ulkopuolelle rakennettiin tenniskenttä.

Funkkishotellin edustapihan suunnitelman laati puutarha-arkkitehti Paul Olsson. Suunnitelma koskee hotellin sisääntulopihaa, sisäpihaa sekä terrassin edustaa suihkulähteen. Koko edustapuistoa ei ole esitetty suunnitelmassa.¹⁰⁶ Hotellin edustan istutukset, samoin sisäpihan istutukset vaikuttavat suunnitelman ja valokuvien perusteella ainakin osittain Olssonin ajatusten pohjalta toteutetuilta. Suihkulähteen ja hotellin terrassin ympäristön toteutus 1940-luvulla sen sijaan poikkeavat suunnitelmasta.¹⁰⁷ Suunnitelman säilynyt arkistokappale on melko yleispiirteinen eikä siihen

liity kasviluettelo tai selostusta. Olssonille on itselleen saattanut jäädä suunnitelmasta vain luonnos varsinaisten toteutussuunnitelmien jäädessä tilaajalle. Sotavuosista johdun pihan toteutus saattoi myös olla aiottua huomattavasti vaatimattomampi. Vähäisen aineiston vuoksi Olssonin osuutta toteutuneen pihan osalta on vaikea arvioida. Edustapuiston käytävien yksinkertaistaminen kuitenkin tehtiin jo väliaikaisen hotellin aikana.

Vuonna 1942 pystytettiin puiston eteläosaan Emil Cedercreeztin muotoilema muistomerkki puiston perustajalle. Patsaan luonnonkivipaateen upotettiin reliefi Standertskjöldistä. Kiveen hakattiin kirjoitus: ”Tämän puiston perustaja Hugo Standertskjöld Grundaren av denna park.”¹⁰⁸ Paikalla sijaitti aiemmin yksi puiston puisista huvimajoista.¹⁰⁹

PUISTOMETSÄN HOIDON VAIHEITA

Vuonna 1930 Hämeen läänin maaherran päätöksellä maantien itäpuolinen puistoalue julistettiin luonnonsuojelualueeksi.¹¹⁰ Siihen kuului myös Lusikkaniemen alue, joka vuonna 1963 tehdyssä aluevaihdossa jäi Hämeenlinnan kaupungin omistukseen. Vuonna 1991 ruutikellarin luonnonhoitometsä liitettiin Aulangon luonnonsuojelualueeseen.

Ensimmäisen metsänhoitosuunnitelman Aulangolle laati Torsten Rancken vuonna 1931. Hänen mukaansa 1890-luvulla suurinta osaa alueesta peitti 40–70-vuotias havupuu-sekametsä. Nuorimmat koivuvaltaiset metsiköt sijaitsivat lähinnä länsi- ja luoteisrajoilla. Puiston rakennustöiden yhteydessä lampien ympärille avuttuihin maisematiloihin oli istutettu jaloja ja ulkomaaisia lehti- sekä havupuita. Pitkin rantoja oli istutettu hopeapajuja. Päätietyt oli reunustettu monin paikoin lehmuksilla, vaahteroilla sekä paikoin lehtikuusilla. Metsälammen laskupaikan lähellä sijaitsevalle hedelmälliselle aukealle oli istutettu tammia, lehmuksia, vaahteroita, saarnia ja tuijia. Metsän aukkopaikkoihin oli istutettu sembramäntyjä, lehtikuusia, pihtoja, okakuusia, palsamipihtoja, douglaskuusia ja kontortamäntyjä. Karlbergin puoleiselle rinteelle oli omistettu erityistä huomiota.¹¹¹ Puulajipuiston kehittäminen oli siis alkanut jo Standertskjöldin aikana.

Rancken kiinnitti hoitosuunnitelmassaan huomiota metsäpuiston kokonaisvaltaiseen hoitoon sekä kauneudellisiin ja maisemallisiin arvoihin.¹¹² Puulajipuiston kehittämistä suosinut hoito jatkui. Myös uudet esteettiset ihanteet saivat varovaisesti tilaa puistossa. Tästä kertoo muun muassa Ranckenin tavoite peittää Onnentemppelin kivikkoalue köynnöksillä ja maksaruohoilla.¹¹³

Linnustoa ruvettiin taas lisäämään alueelle, ja vuonna 1931 Joutsenlammelle hankittiin kolme laulujoutsenta Rovaniemeltä. Näiden osoittautuessa vihaisiksi tilalle hankittiin kyhmyjoutsenia ja australialainen mustajoutsen. Lisäksi pidettiin erilaisia hanhia ja sorsia. Sota-aikana linnut kuitenkin jälleen vähenivät.¹¹⁴

Seuraavan metsänhoitosuunnitelman laati Olli Heikinheimo vuonna 1944. Se vahvistettiin vuoden 1950 loppuun. Hänen suunnitelmassaan kerrotaan muun muassa

vanhojen kujanneistutusten hoidosta ja poistamisesta.¹¹⁵ Heikinheimo tähtäsi metsäalueiden hoidossa suomalaisen metsäluonnon mahdollisimman monipuoliseen ja vaihtelevaan esittämiseen. Tämä tarkoitti kotimaisten puulajien joukossa kasvavien ulkomaisten puiden poistamista teiden varsilta ja metsästä. Pukinmäen eteläpuoleisessa osassa ja Joutsenlammen ympärillä olevia ulkomaisten puulajien taimistoja kehitettiin edelleen omiksi metsiköikseen siten, että ne liittyvät Joutsenlammen puistoalueeseen. Tärkeää oli, etteivät ne häirinneet kansallispuiston kokonaiskuvaa. Heikinheimo halusi myös edistettävän erilaisten puulajimetsiköiden perustamista.¹¹⁶

Puistometsän kehittämisessä vallitsi 1930- ja 1940-luvuilla innostunut tunnelma. Alkuperäisiä kujannesommitelmia ei päädytty tuolloin uudistamaan. Puulajien lisääminen, ajatus kansallispuistoon sopivan metsäkuvan kehittämisestä sekä yksi- tai kaksilajisten puulajimetsiköiden kokeilut tuovat oman historiallisen kerrostumansa puistometsään.

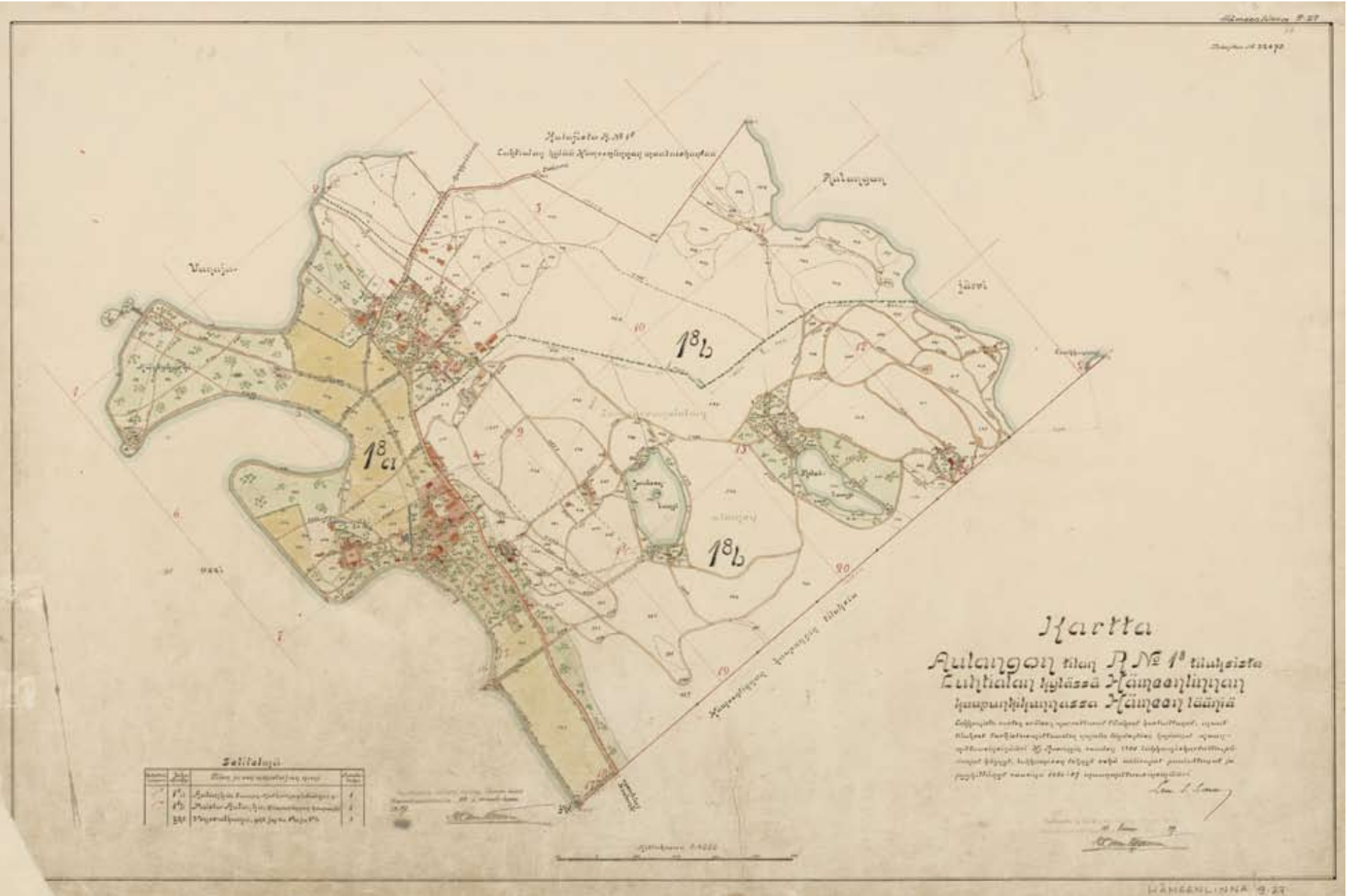
Aulangon kehittäminen laantui vähitellen muun muassa rahoituksen niukkuuden takia.¹¹⁷ Everstin luoman puisto-arkkitehtuurin vaaliminen rajoitettiin vain tietyille alueille. Luonnonmukaisuus ja luonnollinen kehitys saivat korvata perinteistä Aulankoa edustavan hienostuneen puistometsänhoidon. Hoito väheni, ja olemassa olevan puuston annettiin kasvaa. Vähitellen Aulangon puistomaisuus katosi. Alueen siirryttyä Metsäntutkimuslaitoksen hallintaan vuonna 1963 on hoidettu puistomaisuus antanut tilaa entistä jylhemmälle metsälle.¹¹⁸ Alueella on kokeiltu myös uusia maankäyttötapoja: 1960-luvulla Aulangonvuoren kuppeeseen rakennettiin laskettelurinne. Myöhemmin tämän rinteeseen on annettu metsittyä luontaisesti raita- ja harmaaleppävaltaiseksi lehtimetsäksi.

2000-luvulle tultaessa metsät olivat kehittyneet lähes puhtaiksi kuusikoiksi, joita oli peräti 62% puuston pinta-alasta. Vanhimpien kuusikoiden keski-ikä oli 125 vuotta, ja ne olivat kasvaneet huomattavan pitkiksi ja järeiksi hyvillä kasvupaikoilla. Tässä metsäkuvassa tapahtui dramaattinen muutos vuonna 2001 kun Janika-myrsky kaatoi laajalta alueelta metsää. Osa kaatuneista puista on poistettu ja osa on jätetty lahoppuiksi metsiin. Synkät kuusikot ovat vaihtuneet pioneerimetsiköiksi. Aukoissa uudistuvat luonnollisesti myös kaikki kotimaiset jalopuut.

Lokkomiskartta Aulangolta vuodelta 1939.

Funkkishotelli ei vielä näy kartalla, sillä tarkistusmittaus on vuosilta 1936-37. Edustapuiston polkuverkostoa on tämän kartan perusteella yksinkertaistettu jo ennen hotellin rakentamista. Talouspiha ja Kasvimäki ovat vielä lähes ennallaan. Mäntykärjessä risteilee useita polkuja, ja tekosaarten luo on pystytetty kioski sekä pukuhuoneita uimareille. Graniittilinnan luona risteilee runsas polkuverkosto, samoin Rausulaakosessa.

Maanmittauslaitoksen arkisto 9:27.

Selitys

N:o	Maan ja rakennusten nimi	Alue
18a	Aulankon tilan maan ja rakennusten alue	1
18b	Muut maat, joita ei ole kuvattu	1
18c	Muut maat, joita ei ole kuvattu	1

Kartta
 Aulankon tilan N. N. 1° tilasta
 Luhtialan kylässä Hämeenlinnan
 kuopungillaan ja Hämeen länissä

Kuopungillaan ja Hämeen länissä sijaitsevat maat, jotka ovat kuuluneet Aulankon tilaan, on nyt luovutettu valtiolle ja ne ovat nyt valtion omaisuutta. Tämä kartta on tehty vuonna 1847 ja se on tarkka ja oikea.

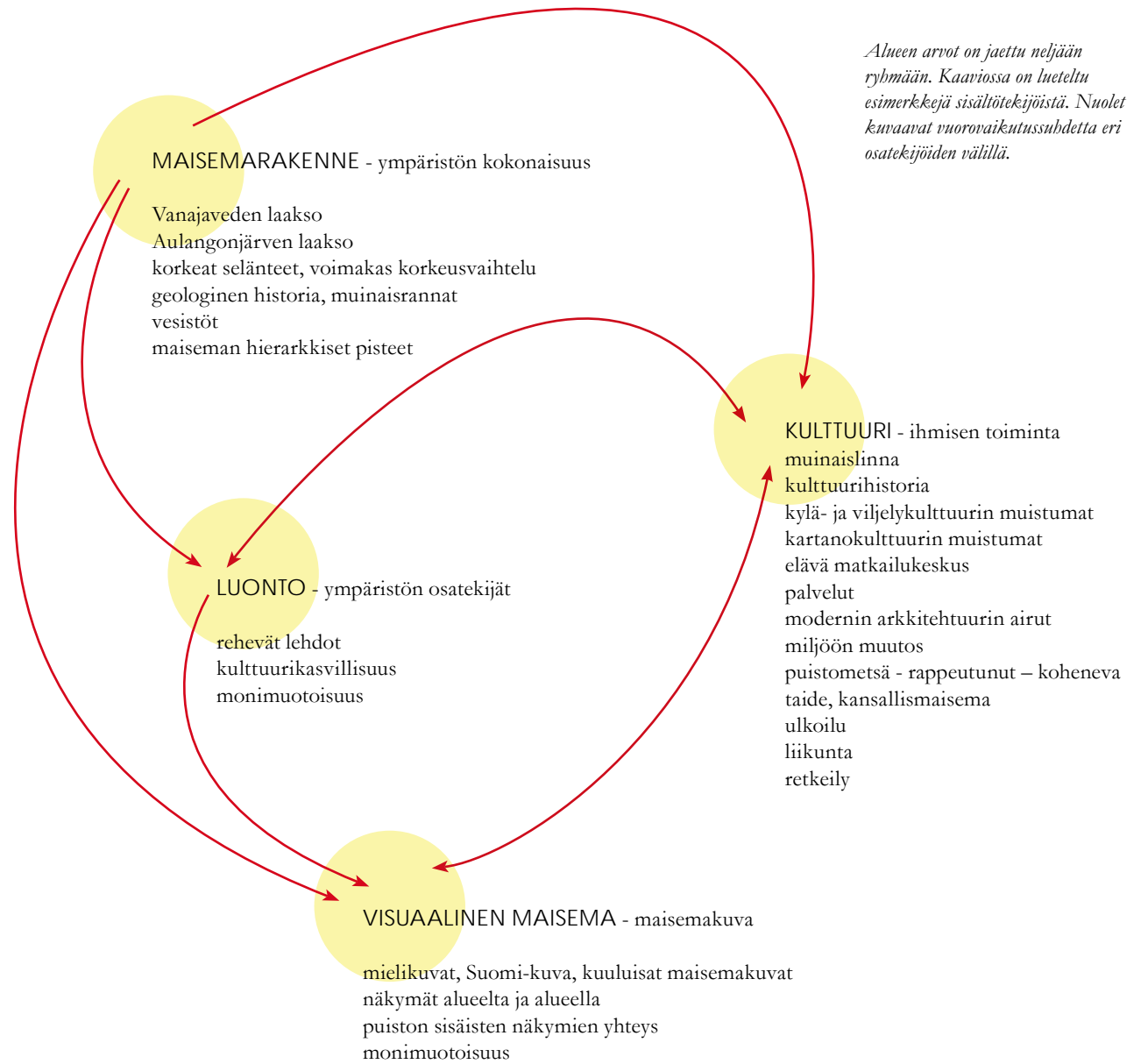
Lea L. L.

NYKYTILA JA SUUNNITELMA

SUUNNITTELUALUEEN ARVOT

Mielikuvat Aulangosta ja sen ympäristöstä ovat vahvoja. Aulanko on useissa matkakertomuksissa ja matkaoppaissa lähes tarunomaisen kauneuden tyyssija – puisto, jonne sivistynyt ja moderni matkailija saapuu ihailemaan isänmaan kasvoja. Puisto on ollut paikka, jonne on saavuttu näyttämään ja näkemään. Maisema on ollut tilallisesti kerroksellinen ja se on tavoitettu eri suunnilta. Aluetta on voitu tarkastella vesistöiltä, maalta ja ilmasta käsin. Pitkät puukujanteet ja -rivistöt, aukeat niityt ja nurmikentät, jalopuulehdot, puulajikokeilut ja metsän sisään kätkeytyvät puistosommitelmat ovat rytmittäneet maisemaa ja piirtyneet selkeinä esiin ympäristöstään. Lukuisat katselupaikat – tornit, paviljongit ja terassit - ovat olleet maiseman keskipisteitä, joista lumoavaa Aulankoa on vuosikymmenten ajan tarkkailtu. Matkailun vetovoimatekijänä huoliteltu ympäristö ja alueen historiallisten piirteiden autenttisuuden säilyttäminen ja vaaliminen ovat erinomaisen tärkeässä asemassa. Hoidon ja hoitotyön avulla voidaan alueen kiinnostavuutta matkailumielessä jopa lisätä.

Suunnittelualueen arvot on jaettu neljään ryhmään. Osatekijät vaikuttavat toisiinsa mahdollistaen ja muuttaen alueen toimintoja. Alueen arvot syntyvät osatekijöistä, joita ovat maisemarakenne ja sen vaikutuksesta syntyvät ympäristötekijät eli luontoarvot sekä edelleen luonnon ja maisemarakenteen antamista lähtökohdista syntyvät kulttuuriarvot eli ihmisen toiminta. Arvokasta on myös kaikkien näiden yhteisvaikutuksesta syntyvä maisemakuva, visuaalinen maisema, joka on yksi Aulangon tunnettuuden perusteista. Tähän luokitukseen sovelletun konstruktivistisen näemyksen mukaan arvot ovat jotain sellaista, jolla on edellytyksiä kestää yli ihmisiän.¹¹⁹

Panorama näkötorjasta kohti Vanajavettä ja Aulangonjärveä. 2008 E.S.

ALUEEN SUOJELU

Historiallisten monumenttien suojelusta vuonna 1964 laadittu Venetsian julistus ohjaa historiallisten monumenttien säilyttämiseen kansojen yhteisenä perintönä. Velvollisuutena pidetään niiden säilyttämistä kaikessa aitouudessaan. Historiallisten puistojen suojelusta on laadittu vuonna 1981 Firenzen julistus¹²⁰, joka on hyväksytty vuonna 1982 ICOMOS:in (International Council on Monuments and Sites) Venetsian julistuksen liitteeksi. Julistuksen mukaan maankäytön suunnittelun yhteydessä tulee huolehtia historiallisten puistojen ja puutarhojen suojelusta.¹²¹

Valtakunnallisilla alueidenkäyttötavoitteilla pyritään vaikuttamaan siihen, että alueiden käytön suunnittelussa pidetään tärkeänä kulttuuriperinnön säilymistä ja välittymistä tuleville sukupolville.¹²² Valtakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö on esitelty eri inventoinneissa.¹²³

Vanajaveden laakso on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue.¹²⁴ Aulangon luonnosta suurin osa on suojeltu luonnonsuojelulailla ja se kuuluu Suomen Natura 2000 -alueisiin. Vanajaveden laakso on myös yksi ympäristöministeriön nimeämistä Suomen kansallismaisemista.¹²⁵ Aulanko on myös valtakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä.¹²⁶ Valtakunnallisesti merkittävät maisema- ja kulttuuriperintöalueet tulee huomioida kaavoituksen eri tasoilla, mutta viime kädessä kohteiden säilyminen on kiinni alueella tehtävästä hoitotyöstä.

Aulangon luonnonsuojelualue on valtioneuvoston asetuksen mukaisesti perustettu englantilaistyyppisen kartanopuiston, siihen kuuluvien metsien, Aulangon linnavuoren ja yleisesti tunnetun maisemanähtävyyden suojelemiseksi. Alueeseen kuuluva puistometsä on ollut luonnonsuojelualueeksi rauhoitettuna vuodesta 1930 lähtien.¹²⁷ Luonnonsuojeluasetus ei estä alueella tehtävää hoitotyötä, ja suojelun periaatteen toteutumiseksi tulisi puiston kulttuurivaiikutteisista, puutarhamaisista osista pitää erityistä huolta. Säilyttävä, puuston luonnolliseen kehitykseen tai luonnon monimuotoisuuteen perustuva hoito ei turvaa Standertskjöldin luoman puiston ja tärkeiden maisemanähtävyyksien säilymistä.

PAIKAN HENKI

Kansallisten, virallistettujen arvojen ja merkityssisältöjen lisäksi merkitys muodostuu paikan hengestä. Mikä synnyttää Aulangon paikan hengen? Miksi alue on niin erityinen, että voisi jopa puhua ympäristöstä käsitteenä? Aulangolle erityisiä piirteitä ovat olleet näkymä- ja tilaverkostot, joiden avulla vierailijalle on piirtnyt kuva alueen kokonaisuudesta. Monipuolinen puisto on myös tarjonnut tunnelmiltaan erilaisia paikkoja. Aulangon erityistä henkeä synnyttää myös historia. Näkötorniin kiipeäjä voi kokea olevansa osa jatkumoa, johon kuuluvat niin muinaishämäläiset linnavuorellaan, everstin vieraat nauttimassa puiston kauniista turhuudesta kuin uuden uljaan isänmaan matkailijat ihailemassa maisemaa.

Paikan henkeen liittyvät myös henkilökohtaiset muistot ja arvot, joita Aulangon käyttäjät alueeseen liittävät. Koko Aulanko on sisällöltään monikerroksinen ja osittain myös ristiriitainen. Esimerkiksi puistometsä on metsäalueesta muokattu puisto, jossa on historiallisesti arvokkaita puutarhaelementtejä. Sen lisäksi se on luonnonsuojelualue, joka tarjoaa elinympäristöjä uhanalaisille lajeille. Ristiriitä syntyy, kun käyttäjät haluavat tavoittaa puistosta sen eri ominaisuuksia, jotka eivät aina täydennä toisiaan vaan ovat toisensa poissulkevia. Erilainen lähestymistapa aiheuttaa helposti ristiriitoja ja näkemyseroja suojelun tarpeessa ja toteuttamistavoissa. Historiallisen puiston hoito ja maiseman suojelu edellyttävät jatkuvaa hoitotyötä, joka kasvillisuuden luonteeseen kuuluvan muutoksen myötä väistämättä muuttaa luonnon elinympäristöjä ja maisemakuvaa.

KUNNOSTUKSEN PERIAATTEET - KÄSITTEISTÖSTÄ

Jatkuva muutos on kasvien luonteesta johtuen puistojen ja puutarhojen perusominaisuus. Miten siis tulisi – vai tulisi-ko – suunnitella historiallisen puiston kunnostusta joihinkin tyyli- tai piirteisiin tai ajankohtaan perustuen? Historiallisten piirteiden ja nykytilan dokumentointi suunnitelman apuna on olennaista. Sinänsä hyvää tarkoittavat, mutta perustelemattomat ja dokumentoimattomat kunnostus- ja uudistustyöt saattavat sekä vääristää mielikuvaa yksittäisen historiallisen puutarhan luonteesta että suoranaisesti hävittää osan historiaa.¹²⁸

Autenttisuus on historiallisten elementtien suurin arvo. Aitous- ja alkuperäisyyskysymykset ovat kasvillisuuden muuttuvan luonteen, koon ja vanhenemisen takia puisto-restauroinnissa osittain rakennussuojelusta poikkeavia.¹²⁹ Autenttisuus on ratkaiseva ominaisuus kulttuuriperintöä arvotettaessa. Yleensä autenttisuudella tarkoitetaan alkuperäisyyttä, mutta siihen kuuluvat myös myöhemmät väärentämättömät rakennusvaiheet. Ajalliset kerrostumat ovat osa autenttisuutta. Autenttisuuden voi tuhota historiallisten vaiheitten hävittäminen tai alkuperäisten osien korvaaminen kappioilla.¹³⁰ Autenttisuutta ovat myös myöhemmät täydennykset ja korjaukset. Restauroinnissa on kuitenkin arvotettava aikaisempia kerrostumia ja tehtävä valintoja niiden säilyttämisen tai poistamisen puolesta. Puistossa alkuperäiseen sommitelmaan perustuvan kasvillisuuden uusimista ei voi pitää kopiointina tai aitouden vähentämisenä, sillä kasvillisuuden luonteesta johtuen sitä pitää välillä uusia. Puistoa ei voi pysäyttää tiettyyn hetkeen tai palauttaa rakentamisen aikaiseen asuun.

Rakennussuojelun sanastoa voidaan soveltaa puistosuunnitteluun, mutta rajanveto eri toimenpiteiden välillä ei ole yksiselitteistä. *Ylläpitävä hoito* on puiston normaalia, säännöllistä hoito- ja uudistustyötä, johon kuuluvat esimerkiksi vesakkojen raivaus ja kesäkukkien istutukset.¹³¹ *Konservointi* on suojaamista tuhoutumiselta ja säilymisen edistämistä erilaisilla toimenpiteillä siten, että kohteen kulttuurihistoriallinen arvo säilyy.¹³² *Restaurointi*-käsite on eri aikoina ja eri yhteyksissä ymmärretty eri tavoin. Aiemmin se tarkoitti lähinnä entisen asun palauttamista. Puiston hoidossa palauttaminen puiston rakennusvaiheen jälkeiseen vastaistutettujen kasvien aikaiseen tilaan ei ole mielekästä. Nykyisin restaurointi-käsitettä käytetään kohentavasta kunnostamisesta ja korjaamisesta, jossa kiinnitetään erityistä huomiota kohteen kulttuurihistoriallisiin arvoihin sekä vanhaan rakennustapaan. Kunnostuksessa voidaan käyttää konservoivia, rekonstruoivia ja/tai entistäviä toimenpiteitä. *Rekonstruktio* on historiallisen puiston kokonaan uudelleen rakentamista, tilanteessa kun alkuperäisestä kohteesta ei ole enää mitään jäljellä tai pelkkiä fragmentteja.¹³³ Rekonstruktion edellytyksenä on, että on mahdollista osoittaa puiston tai puutarhan olleen joskus historiansa aikana esitetyn rekonstruktion kaltainen. Muutoin puhutaan uudisrakentamisesta tai jopa puutarhataiteellisesta väärennöksestä, joka estää vanhan ja aidon esillepääsyä. Rekonstruktio edellyttää alkuperäisten suunnitelmien lisäksi tietoa niiden toteutumisesta, alkuperäisistä materiaaleista ja rakennustekniikoista.¹³⁴ Tällaisen tiedon saaminen on tietenkin lähes mahdotonta. Rekonstruktio on perusteltu vain, kun puuttuva puutarhan piirre tai elementti on tarpeellinen maiseman kokonaisuuden kannalta. Historiallisten puistojen suunnittelua on ohjeistettu myös *uudissuunnittelun*, jos

puiston historiasta on vain vähän tai ei ollenkaan historiallisia todisteita. Uudelleen rakennettujen piirteiden tulisi olla poistettavissa, mikäli tietoa historiasta tulee myöhemmin esiin.¹³⁵ *Täydennysrakentaminen* on vanhaa ympäristöä täydentävää uudisrakentamista, jolla on tiedostava suhde ympäristöönsä. Tiedostava suhtautuminen voi olla alistuvaa tai kontrastoivaa. Oman aikansa arkkitehtuuria tai maisema-arkkitehtuuria ilmentävä täydennysrakentaminen luo ympäristöön uuden ajallisen kerrostuman, joka onnistuessaan lisää myönteisellä tavalla ympäristön ajallista syvyyttä. Tällaista periaatetta on myös kritisoitu paikallisten erityispiirteiden huomiotta jättämisestä.¹³⁶ *Merkitseminen* on keino osoittaa ympäristössä aiemmin olleita rakennuksia tai rakenteita. Merkitseminen voidaan tehdä esimerkiksi kasvillisuudella tai kiveyksellä. Haasteena on saavuttaa riittävä kertovuus ilman, että katselija sekoittaa merkitsemisen autenttiseen vanhaan.¹³⁷

Esittelemäni käsitteistö on koottu tämän hoitosuunnitelman tueksi. Restaurointi itsessään on hyvin ristiriitaista ja välttämättä myös kohdetta arvottavaa. Käsitteistö on monimerkityksellistä ja teorit eri asioita painottavia. Esitetyt suunnitelmat, kuten omanikin, heijastavat aina aikansa ja myös laatijansa ajattelua ja makua ja ovat näin itsessään uusia tyylikerrostumia.

Koska Suomessa monet historialliset puistot, Aulanko mukaan lukien, ovat niukentuneiden hoitoresurssien myötä muuttuneet ilmeeltään, sisältävät puistojen kunnostustoimenpiteet lähes kaikkia mahdollisia kunnostustyön tasoja sekä uudissuunnittelua. Esimerkiksi Mäntykärjen pohjoisosan metsikön tilarakenteen väljentämisen voi katsoa olevan sekä normaalia hoitotyötä että restaurointia, jossa palautetaan maiseman aiempaa puistomaista tilarakennetta. Sama toimenpide voi tiukasti ajateltuna olla myös uudissuunnittelua, sillä puita ei palauteta alkuperäisille paikoilleen eikä alkuperäisistä lajeistakaan ole täyttä varmuutta. Toimenpide ennallistaa maisemapuiston tunnelman. Hotellin edustapuiston kunnostustyö sisältää puiden säilyttämiseen tähtäävää konservoivaa hoitotyötä, hotellin terassin ympäristön ja puustosommitelmien restaurointia sekä Kavaljeerin edustan uudelleensuunnittelua. Restauroinniksi voi lukea myös Vanajan rannan hopeapajurivistön uudistamisen. Restaurointia tarvitaan myös puistometsän puutarhamaisemmissa osissa, joissa vaihtoehtoja voidaan punnita rekonstruktion ja uudelleensuunnittelun välillä. Kummasakin tapauksessa suunnittelu ja toteutus alueella tulee toteuttaa erityisellä huolella ja laadulla.

Aulangolla puistonhoidon muuttuminen luonnonsuojeluksi ja vähitellen jopa hoitamattomuudeksi ovat luoneet ristiriitatilanteen hoitotavoitteiden asetteluun. Luonnonsuojelupäätös itsessään ei estä kulttuurihistoriallisen puiston hyväksi tehtävää hoitotyötä, mutta resurssien vähentäminen on ohjannut kehitystä luontaisen villiintymiseen ja ”luonnon” ylivaltaan kulttuuripuistossa. Esimerkiksi sopivat myrskytuhon aiheuttamat aukot, jotka nykytilanteessa ongelman, mutta puiston kehittämisen kannalta myös mahdollisuuden. Kaatuneita puita on jätetty lisäämään alueelle luonnon monimuotoisuutta. Hoidetussa maisemapuistossa ei tällainen olisi ollut soveliaista. Myrskyn kaatamien puiden jättäminen puistopoluille kulkuesteiksi on paikotellen nopeuttanut historiallisen puiston polkuverkoston häviämistä. Mahdollisuutena myrskyn aiheuttamat aukot

voi nähdä, jos niitä kehitetään puistomaiseen suuntaan ja samalla uusinnetaan historiallisen puiston muotokieltä. Tässä suunnitelmassa hoitotyöt painottuvat alueen kulttuurihistoriallisten arvojen säilyttämiseen ja vaalimiseen. Esitetyt toimenpiteet eivät erityisemmin heikennä luonnon monimuotoisuutta, vaikka hoidetumpi ympäristö ei välttämättä tarjoa elinpaikkoja samoille lajeille kuin puolivilli ”luonnonpuisto”. Alueen hoitaminen on kuitenkin ainoa tapa säilyttää ja ylläpitää ”kulttuuripuiston” arvoja.

Puiston täydellistä restaurointia on mahdoton tehdä, eikä se olisi mielekästäkään. Tarkoituksena on kunnostaa puisto siten, että puiston historialliset elementit säilyvät ja puiston alkuperäiset kulttuurivaikutteiset piirteet vahvistuvat. Puiston kasvillisuutta, polkuverkostoa ja rakenteita täydennetään kun se on valokuvadokumenteihin perusteltavissa. Tämä historiallinen Aulanko on matkailun suurimpia vetovoima- ja sisältötekijöitä, ja sen aitouden vaaliminen on ensisijaisen tärkeää. Vain alkuperäisillä elementeillä on historiallinen ja antikvaarinen arvo. Historialliset ja puutarhataiteelliset arvot ohittavat hoitosuunnitelmassa puiston sinänsä tärkeät virkistys- ja luonnonarvot, jos ja kun niiden välistä suhdetta joudutaan harkitsemaan hoito- ja kunnostustoimenpiteitä tehdessä.

Puiston vierailijamäärä on hyvin suuri, ja hoidon resurssit ovat huomattavasti pienemmät kuin ennen. Tätä taustaa vasten eivät oleellisia asioita ole jonkin vuoden tai vuosikymmenen muodikkaat tapettiryhmät kymmenine kukkaistutuksineen, vaan näkyvät, tilarakenteen vaihtelevuus, puulajiston vaihtelevuus sekä puuasetelmat ja -kujanteet. Niukoista resursseista huolimatta on tärkeää edes vähitellen pyrkiä palauttamaan näkymä, teitä ja puistorakenteita, jotta Aulangon puiston kokonaisuuden säilyttäminen ja vanhan, hoidetun kulttuuriympäristön tunnelman palauttaminen olisivat mahdollisia. Vain tällöin Aulanko säilyy vetovoimaisena matkailukohteena myös tulevaisuudessa.

Ilmakuva nykytilanteesta.

Hotellin ja kylpylän sisäänkäyntiympäristöä leimaavat laajat pysäköintialueet. Edustapuisto on muuttunut rehevästä kukkapuistosta iäkkäiden jalopuiden puistoksi. Reuna-alueilla; rannassa sekä puiston ja rakentamisen välisillä alueilla kasvillisuus on pääosin luontaista ja ilmeeltään villiintynyt. Helminaubanomainen hopeapajurivistö ei enää erotu selkeänä maamerkinä, kun rannan ja tien väliin on päästetty kasvamaan muuta puustoa. Edustapuiston kohdalla rannan puisto sulkee ennen avoimen rantavyöhykkeen. Kasvimäelle rakennettava loma-asuntoalue ei vielä näy kuvassa.

RAKENTAMISEN JA PUISTON VÄLISESTÄ SUHTEESTA

KOKONAISUUS 1880-

Standertskejöldin aikana puiston koko oli noin 130 hehtaaria. Puiston rakentamisen lisäksi tilan päärakennus uudistettiin. Puista kartanoa laajennettiin ja siihen lisättiin torni. Sisätilojen runsas koristeellisuus jatkui rakennuksen julkisivuissa ja puiston pienipiirteisissä kukka-aiheissa. Rakentaminen ja puisto olivat toisiaan täydentäen tasapainossa keskenään.

KONTRASTIT 1930-

1930-luvun lopulle tultaessa uusi arkkitehtuuri ja puutarbatyö asettuivat osaksi Aulankoa. Funkkistyyllisen hotellin edustapuistoa yksinkertaistettiin. Käytävälinjat pysyivät pehmeästi kaartuvina, mutta avoin ruohokenttä korvasi aiemman kukkarunsaiden. Rakentaminen hallitsi maisemaa ja puisto korosti rakennuksen asemaa maiseman hallitsijana. Vanhoja puistoaiheita myös hyödynnettiin arkkitehtuurin asemaa vahvistavalla tavalla. Mäntykärjen lehmuskujanne kaartui hienovaraisesti hotellin sisäänkäynnin suuntaan ja vanha suihkulähde säilytti keskeisen asemansa terassiportaiden päätteessä. Puisto oli matkailun kannustin ja nähtävyys, jonka vuoksi Aulangolle saavuttiin ja jota käytettiin aktiivisesti. Puistoelementit, esimerkiksi Vanajan hopeapajut, nousivat arkkitehtuurin veroisiksi alueen tunnusmerkeiksi. Puistoon sijoitettiin uusia aikakauden tyylin mukaisia puistorakennuksia. Rakentamisen ja hoidetun puiston subde oli tasapainoinen, vaikka puisto ikään kuin alistui hotellille.

ERIITYNEISYYYS 1960-

1960-luvulla alkanut hotellin laajeneminen heikensi funkkiskokonaisuuden arkkitehtonisia arvoja ja tyyli-puhdautta. Puistoalueen hallinnollinen jakaminen hajoitti hoidon usealle tabolle ja kokonaissuunnitelman puuttumisen seuraukset alkoivat näkyä maisematilaa hämärtävänä pensoittumisena. Puiston käyttötärpeiden muuttuminen, esimerkiksi hyötyviljelyn lakkaaminen ja vanhojen rakennusten purkaminen muuttivat puiston toiminnallista jäsentymistä ja osa puistoaiheista jäi irralliseksi ja hoitamatta. Puistorestaurointi ei vielä ollut alkanut Suomessa eikä ympäristön hoidossa ja rakentamisessa kiinnitetty huomiota puiston erityispiirteisiin. Myöhempi uudisrakentaminen on laajentunut pääosin vanhoille rakennuspaikoille, mutta sen lisäämisessä ei enää ole juurikaan huomioitu puistoon liittyviä elementtejä. Puisto ja rakentaminen ovat muodostuneet toisistaan erillisiksi ja kontrastisiksi. Puisto jää historialliseksi reliktiksi, jos huomiota ei kiinnitetä maiseman ja rakentamisen väliseen tasapainoon.

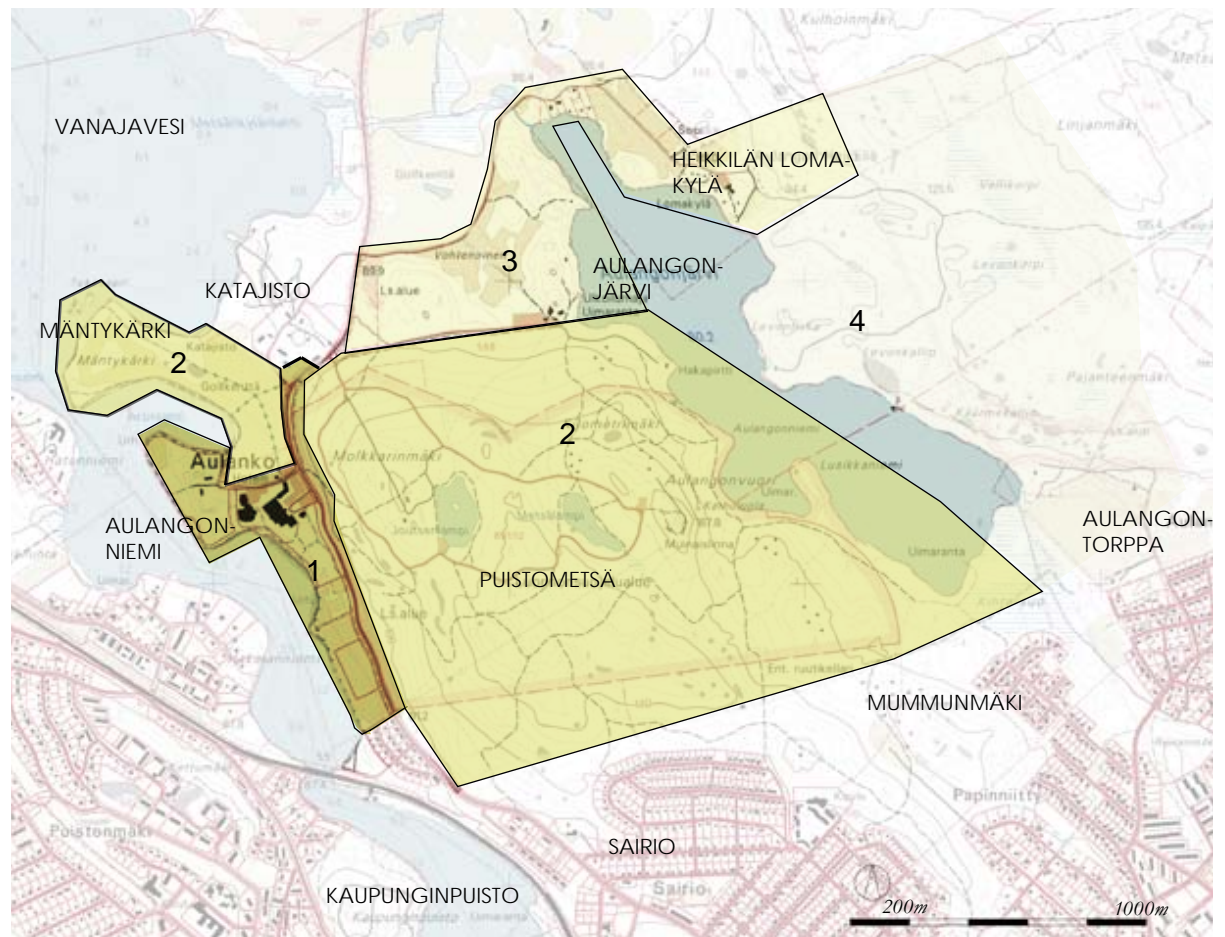
TULEVAISUUS 2010-

Suunnitelma on askel kohti Aulangon kokonaisuuden tasapainottamista. Pääperiaatteena on korostaa puiston historiallisia piirteitä kunnostaen ja ennallistaen vanhoja puistoaiheita ja toisaalta niiltä osin, missä historiallinen asu on epävarma tuoda puistoon uusi 2000-luvun puutarhataiteen kerrostuma. Maisematiloja selkeytetään tärkeiden näkymien avaamiseksi, historiallisten elementtien selkeyttämiseksi ja kytke-miseksi toisiinsa siten, että kulkijan on mahdollista toisiinsa liittyvien tilojen avulla muodostaa itselleen kokonaiskuva puistosta. Uudisrakentaminen liitetään puistoon uuden maisema-arkkitehtuurin keinoin. Suojavyöhykkeet voivat olla selkeitä ja puistoa rikastuttavia elementtejä, eivät epämääräisiä villintyneen kasvilisyyden pensaikkeja. Tavoitteena on että rakennusten ja puiston subde muodostuu jälleen tasapainoiseksi ja jäsennellyksi.

SUUNNITELMAN PERIAATTEET

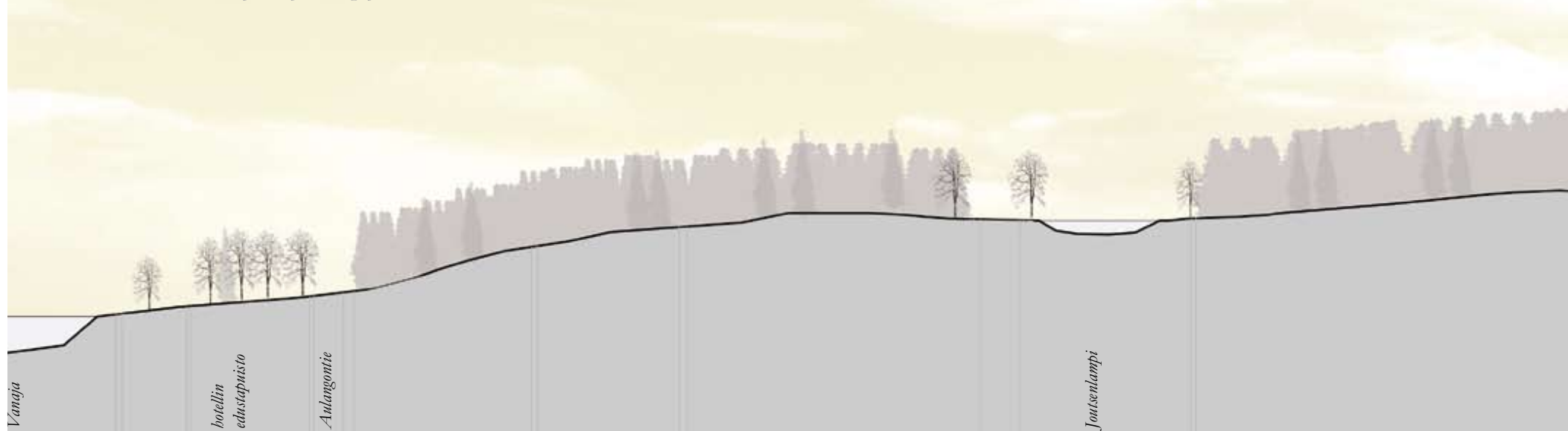
Suunnittelukohte on jaettu neljään eritasoiseen suunnittelualueeseen. Tarkimman suunnittelun alueen muodostavat saapuminen Aulangolle, hotellin lähiympäristö ja rantapuisto sekä Aulangonniemi (1). Toiseksi tärkein suunnittelualue on Mäntykärjestä Aulangontielle ja edelleen Aulangonjärvelle ulottuva puistometsä, johon kuuluu Metsähallituksen alainen historiallinen puistometsä ja tämän alueen ympärillä olevia kaupungin ulkoilmetsiä (2). Kolmannen tason muodostavat alueen pohjoisreuna, Aulangon–Heikkiläntien eteläpuoli ja Aulangon Heikkilän lomakylä (3). Aulangonjärven itäpuolinen retkeily- ja maisemametsä on suunnitelmassa huomioitu vain osana Aulangon näkötorjasta aukeavaa kaukomaisemaa (4).

Kartta-aineiston puutteellisuus ei ole suurikaan ongelma Aulangon kunnostuksen suunnittelussa. Aulangosta on olemassa varsin laaja valokuva-aineisto aina 1800-luvulta alkaen. Tässä työssä on kunnostustoimenpiteiden perusteina käytetty vanhoja valokuvia, joista puiston tunnelman tavoittaa karttamateriaalia tarkemmin. Valokuvien heikkoutena on että ne runsaudestaan huolimatta esittävät vain pieniä sektoreita puistosta. Syntyy oletus että tarkimmin suunniteltuja ja toteutettuja alueita on myös kuvattu eniten. Kuitenkaan esimerkiksi Pukinmäen eläintarhasta ei ole löytynyt kuvia. Voisi luulla tällaisen olleen kiinnostavaa ympäristöä, vaikka liikkuvien eläinten saaminen kuvaan oli hankalaa. Kuvien ulkopuolelle jäävien alueiden luonneta täytyy vain arvailla ja tulkita kuvien taustalla näkyvää ympäristöä. Kuvat antavat vain puutteellisesti tietoa kasvillisuuden ja käytävien sommittelusta. Kasvilajien ja lajikkeiden tunnistaminen on vaikeaa, ja kuvatut istutukset ovat tietenkin vain yhden hetken totuus puistosta. Joiltain osin tulee tarve pohtia, onko jokin käytetty laji tarkoitettu vain nopeasti kehittyväksi ensivihreäksi tai onko luontainen puusto ollut tarkoitus raivata pois istutettujen puiden saavuttaessa riittävän koon.

Suunnittelualueet 1/25 000.

Leikkaus suunnittelualueesta Vanajaveden ja Aulangonjärven väliltä 1/3000.

Aulangon käytön monimuotoisuus ja kasvillisuuden kerroksellisuus tuovat oman haasteensa kunnostukseen. Käyttö on muuttunut hotellinkin olemassaoloaikana, ja uudet ulkoilutavat ottavat tilaa ympäristössä. Kuinka paljon vanha puisto voi antaa tilaa uusille toimintoille menettämättä historiallisia arvojaan? Nykyajan tarpeet, historiallinen estetiikka ja toiminnallisuus eivät aina kohtaa. Aulangolla valinnat tulisi kuitenkin tehdä historiallisen miljööhyväksi. Näin saavutettavat arvot kuten esteettinen ja yhtenäinen hoidettu puistomiljö, ovat suurempia kuin menetykset. Sellaisina saattavat näyttäytyä käyttäjille esimerkiksi hieman pidemmät jalankulkuetäisyydet tai totuttujen leikkipuistovarustusten puuttuminen.

SUUNNITELMAN YLEISET TAVOITTEET

Tärkein tavoite Aulangolla on säilyttää ja vahvistaa Ständertskjöldin puiston peruspiirteitä. Näitä peruspiirteitä ovat puistokokonaisuuden rakenne, joka muodostuu avoimen, puoliavoimen ja suljetun tilan keskinäisestä suhteesta, kasvillisuudella muodostetut tilasommitelmat, näkymät sekä rakennusten ja puiston välinen suhde. Tarkoituksena on ohjata hoitoa huomioimaan puutarhataiteelliset elementit ja historialliset vaiheet. Esittämäni suunnitelma ohjaa pääosin puuston hoidolla tehtäviin maisemanhoitotoimenpiteisiin. Yksityiskohtaisempi alueiden niitto, siivoamista ja muuta perusylläpitoa koskeva ohjeistus ei kuulu työhön.

Hoitotoilla estetään luonnollisen metsänkasvun aiheuttama kuusettuminen, joka köyhdyttää muuta kasvillisuutta.

Se myös rikkoo ja vähitellen kadottaa puistometsästä sen kulttuurisen, ihmisen muokkaukseen perustuvan identiteetin. Rakennetut elementit kuten tiet, kivipenkereet sekä kanavat rikkoutuvat ja näkymät häviävät ilman hoitoa.

Toinen tavoite on kunnostaa restaurointiin ja uudelleen suunnitteluun tukeutuen pienipiirteisemmät puistoelementit. Tällaisia ovat hotellin edustapuisto ja Graniittilinna ympäristöineen, Mäntykärki sekä puistometsän tärkeimmät pysähdyspaikat kuten Joutsenlampi, Metsälampi, näkötorni, Karhuluola, Aulangonjärven rantapuisto, ajotien ympäristö, Onnentemppele ja puiston uusi sisäänajoalue. Puistometsässä tarkemmin hoidetut alueet ovat eräänlaisia metsäpuutarhoja. Ne pysäyttävät autoilijan ja kutsuvat tutustumaan puistoon myös jalan. Niiden avulla alue saa sisäisen rytmin, jossa vaihtelevat intensiivisemmin hoidetut historiallisen puiston kohokohdat ja niitä ympäröivät luonnonmukaisemmat metsäalueet. Tie- ja polkuverkosto sitoo puistoalueen yhtenäiseksi kokonaisuudeksi.

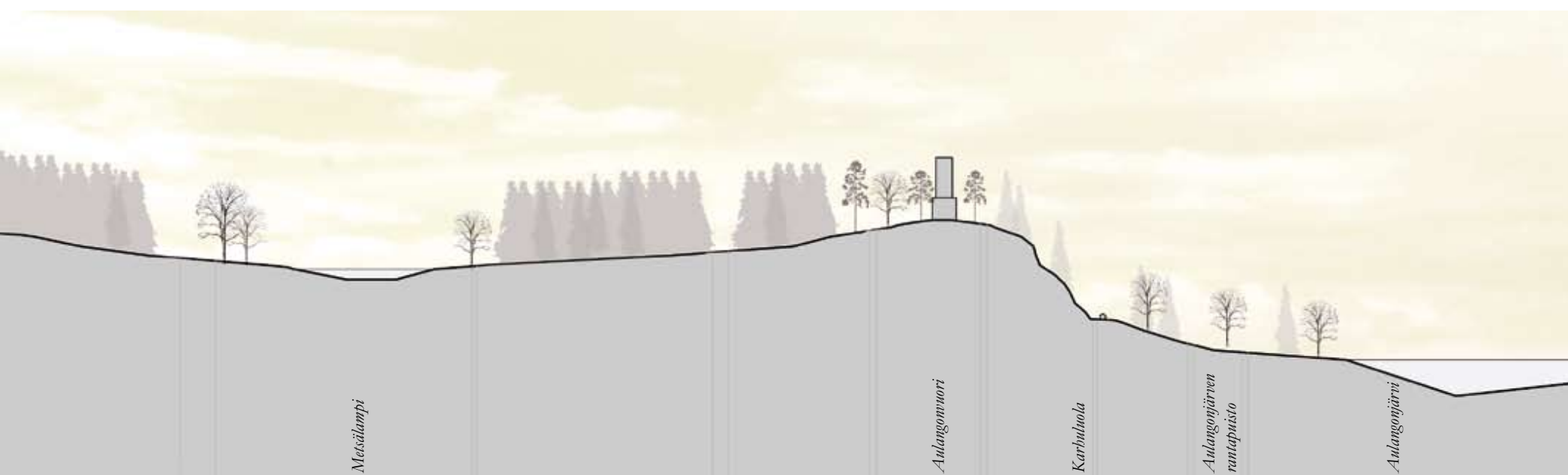
Alueen kunnostamisessa voimavarojen suuntaaminen säilyneiden historiallisten elementtien kunnostamiseen ja restaurointiin on erinomaisen tärkeää ennen kuin nämä arvot häviävät puistosta.

Tässä suunnitelmassa historiallisen Aulangon alueesta on tarkemmin suunniteltu vain hotellin rantapuisto. Muista osa-alueista on esitetty aluejaon mukaan niiden hoitoon vaikuttavia periaatteita. Osa kohteista edellyttää ehdottomasti tarkempaa yksityiskohtaista toteutussuunnittelua.

MATKAILU JA KÄYTTÖ

Puiston kunnostustyö palvelee merkittävästi matkailua ja mahdollistaa uudella tavalla myös puiston ja puutarhamiljöön markkinoinnin. Puutarhaharrastus ja siihen liittyvä matkailu ovat maailmalla kasvavia aloja. Aulanko sekä muut Hämeenlinnan historialliset puistot ovat kiinnostavia kohteita kotimaanmatkailijoille.

Puiston kunnostamisen ja suojelun avulla vaalitaan Ständertskjöldin jättämää perintöä. Suojelu ei kuitenkaan tarkoita museoimista. Vaikka kaikki käyttötavat tai puistonhoidon ja rakentamisen toimenpiteet eivät ole soveliaita Aulangolle, on puiston kehittämiseen monia mahdollisuuksia, joita historiallisten arvojen hoito voi jopa lisätä. Jotkut käyttömuodot rajautuvat väistämättä pois puistosta, mutta tilalle voi kehittää uusia kävijöitä houkuttelevia toimintoja. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi yhteistyön tuominen osaksi hoitoa, jolloin yksittäiset kaupunkilaiset ja erilaiset yhdistykset voisivat osallistua sopiviin töihin. Aulanko on hämeenlinnalaisten yhteistä omaisuutta, jonka eteen moni on varmasti valmis työskentelemään. Vuodenaikoihin ja juhliin kuten juhannukseen ja laskiaiseen on mahdollista kehittää sopivia tapahtumia. Ulkoilijoille puistossa voisi järjestää sinne sopivien erilaisten liikunta- ja teemapäiviä. Vanajan rantapuistoon voisivat sopia erilaiset taide- ja puutarhanäyttelyt. Lisäksi puiston rakennuksia voisi käyttää nykyistä laajemmin konsertti- ja teatteritoimintaan ja hotellin edustapuistoa yritysjuhlatilaisuuksiin.

AULANGON PUISTOMETSÄN HOITO

Puistometsän hoidossa yhtenä peruseräaateena on hoitaa merkittävimpien rakennettujen puistokohteiden ympäristöä intensiivisesti. Hoitotas laskee, kun siirrytään kauemmas yhtenäisemmille metsäalueille. Puistossa liikkujan kannalta tärkeiksi muodostuvat reitit, joilta käsin metsän tunnelma aistitaan. Hoidon tulee luoda koko historiallisen puistometsän alueella vähintään polkujen ympäristöön kulttuurivaikutuksen leima. Tämä tarkoittaa yksittäisten puiden, puuryhmien ja luontaisten maisemaelementtien kuten kallioiden ja jyrkänteiden huomioimista. Pienialaisetkin hoidetut miljööt erottuvat metsästä, ja niillä kasvavat puut muodostuvat maamerkeiksi. Samalla metsän tilarakenne jäntevöityy, kun tihentynyt metsä avartuu pienialaisten aukioiden sarjaksi. Nyt tapahtuva umpeenkasvu peittää näkymät, jotka muodostavat puiston sisäisen jännitteen. Näkymät välittävät ympäröivät tilasarjat kokonaan tai kehystettyinä sektoreina. Viite tulevasta houkuttelee kulkijaa eteenpäin. Maisematilan syvyysvaikutelma muodostuu etu-, keski- ja taka-alasta. Katseluun suunnitelluilla paikoilla pitää olla mahdollisuus hahmottaa kaikki nämä tasot. Puiston hoidolla pyritään siihen, että katselupaikoilta syntyy jatkuvia, katkeamattomia näkymiä. Aavistuskin edessäpäin aukeavan tilan tunnelmasta lisää kulkemisen jännitteisyyttä, kiinnostavuutta ja haluttavuutta. Kiinnostavat näkymät ja tunnelmaltaan vaihtelevat tilasarjat ovat puiston olennaisinta sisältöä.

Puiston eri osissa tulee myös huomioida tien ja metsänreunojen rajapinta. Sen hoidon tulee olla vaihdellen avointa, suljettua ja monikerroksista, jolloin käyttäjä pääsee aistimaan tilavaihteluita metsän sisällä. Metsäpuutarhojen ja teiden reunametsissä huomiota tulee kiinnittää myös metsän pohjakasvillisuuden kehittymiseen mahdollisimman peittäväksi. Puulajiston vaihtelut tuovat hienovireistä tunnelmavaihtelua metsään. Tunnelmien luominen ja mielentilojen huomioiminen onkin alueella erityisen tärkeää, liikuttaen historiallisessa maisemapuistossa, jossa tämä kuului suunnittelun perusteisiin.

Monet vanhaan puistoon liittyvät puutarhan eri elementit näkyvät vielä maisemassa, mutta puiston kokonaiskuva ja maiseman tilallinen jäsentymisen on heikentynyt, kun itsestään kylvääntynyt kasvillisuus on saanut kehittyä ja alkuperäisiin puistosommitelmiin liittyviä puita on kuollut. Pienipiirteiset puutarhaelementit ovat hävinneet lähes kokonaan, mutta satavuotias jalopuusto on monin paikoin hyväkuntoista. Tunnelmallisen jalopuuston vaaliminen on tärkeää, samoin uuden puusukupolven turvaaminen. Paikoitellen puusommitelmien palauttaminen on perusteltua.

Puiston hoidon historiaan sisältyy ristiriita everstin kehittämän maisemapuiston, jossa kuriositeetteina esiteltiin mitä eksoottisimpia kasveja, sekä 1940-luvulla alkaneen kansallispuistoon sopivan alleviivatun suomalaisen metsäkuvan luomisen välillä. Tämä ristiriita tulisi tietoisesti Karlbergin puiston alueella ratkaista everstin näkemyksen hyväksi. Puulajipuistokokeiluja voi hyvin jatkaa niille sopivilla paikoilla, ja metsässä saavat viihtyä ulkolaisetkin havupuut. Kansallismaisemista Aulanko ei kasvillisuudeltaan tai muodonannoltaan edusta mitään erityisen suomalaista. Erämainen metsämaisema avautukoon näkötorjasta Aulangonjärven takaa.

KIIREELLISET KUNNOSTUS- JA HOITOTYÖT

Vanajaveden ranta-alueen eli Aulangonniemen ja Mäntykärjen yksittäisistä elementeistä tärkeimpiä ovat puurivistöt ja -kujanteet. Aulangontien lehmuskujanne, hotellin edustapuiston rannan lehmusrivi, Mäntykärjen lehmuskäytävät ja koko ranta-alueita reunustava hopeapajukujanne ovat avoimen maiseman kanssa rytmittelyä Aulangon tunnusmerkkejä. Niiden ylläpitävää ja kehittävää hoitoa ei saa laiminlyödä.

Puistometsän hoitotyön oikea-aikaisuuden ja taloudellisuuden kannalta tärkeimpiä hoitoalueita ovat myrskyn metsässä aiheuttamat aukot, joissa tällä hetkellä on voimakkaita lehtipuuvaltaisia pioneerimetsiköitä. Aukoissa on erittäin runsaasti siemen- ja vesa-syntyistä jalopuutaimikkoo. Sitä suosimalla ja tarvittaessa istutuksin vahvistamalla voidaan alueelle kohtuullisin kustannuksin synnyttää hoidetun kulttuuriympäristön luonne. Aukopaikat tarjoavat erittäin hyvän mahdollisuuden puiston historiallisen puukujanneaiheen uusintamiseen.

Joutsenlammen eteläpäädyn pysäköintialue rapistuneine ympäristöineen on ehkä koko puistoalueen rapping silmiinpistävin merkki. Tämän alueen kunnostaminen ja pysäköintipaikan poistaminen rannasta on ensiarvoisen tärkeä toimenpide, jolla parannetaan mielikuvaa koko puistometsän hoidosta.

Puistorakenteiden osalta kiireellisiä töitä ovat Joutsen- ja Metsälampien kanavien perkaaminen nuoresta taimikosta ja kanavien rakenteita rikkovien puiden poistaminen. Kanavien rakenteiden kunnostaminen on myös tärkeää. Lampien reunojen sortumisen estämiseksi tulee poistaa rantamuuriin kasvavat koivut, jotka kaatuessaan rikkoisivat lammen reunan. Myös muiden rakenteiden ja rakennusten ylläpito sekä asianmukainen restaurointi kuuluvat kiireellisiin ja jatkuvasti suoritettaviin töihin.

Puistomiljöön kannalta välitöntä hoitoa tarvitsevat maiseman kannalta tärkeät yksittäiset puut ja puuryhmät, joiden alla on voimakasta kuusialikasvosta. Kuusikko jättää helposti alleen muut puut, ja maiseman kannalta tärkeät kiinnkohdat menetetään nopeasti. Säilyminen on kiinni vain pienistä hoitotoimenpiteistä.

LIKKUMINEN PUISTOSSA

Puisto on osa Hämeenlinnan kansallista kaupunkipuistoa ja liittyy luontevasti kaupungin virkistysalueisiin. Hämeenlinnan rautatieasemalta on kevyenliikenteen reitti Vanajan itärantaa Aulangolle saakka.

Puistossa on nykyisellään varsin kattava ja suosittu reittiverkosto. Sen ylläpito vaatii kohtuullisen paljon resursseja. Sään salliessa on puistossa talvisin hyvät ladut. Uusille reiteille ei ole esitetty tarvetta. Osa Mäntykärjen poluista on hävinnyt golfkentän alle ja osa on hoidon ja käytön puutteessa kasvanut umpeen. Vanajaveden rantaa kiertävä, valaistu puistoreitti on kuitenkin yhtenäinen. Puistometsässä pienipiirteisempiä polkuja on kadonnut erityisesti Metsälammen pohjoispäästä Ruusulaaksosta, Graniittilinnan ympäriltä sekä Aulangonjärven rantapuistosta.

Kalrbergin puisto oli poikkeuksellinen yksityinen kartanopuisto, sillä sen vieraanvarainen isäntä toivotti korvauksetta kaikki halukkaat tervetulleiksi puistoaan ihaillemaan. Toisinaan tämä ystävällisyys joutui koetelluksi, kun yleisö katkoi taimia ja poimi alueelta marjoja ja kukkia kielloista huolimatta. Puistossa liikuttiin pääasiassa jalan, pyöräillen, hevosten vetämällä rattailla tai ratsain. Penkkejä ja levähdyspaikkoja oli runsaasti, ja puistossa käynti muodosti varmasti koko päivän ohjelman. Tämän päivän ihminen liikkuu vauhdikkaammin ja käyttää puistoa monipuolisemmin. Puistossa liikkuvat lenkkeilijät, sauvakävelijät, hiihtäjät, eväretkeilijät, suunnistajat, ratsastajat, pyöräilijät, maisemamatkailijat, luontoharrastajat sekä autoilijat Suomesta ja maailmalta. Kokonaan uuden tavan tutustua puistoon on tuonut juuri auto, jonka vauhdissa ympäristö koetaan. Paikan erityisyys saa kiireisen kuljettajan laskeutumaan autosta, virittäytymään puiston tunnelmaan ja astumaan sisään historialliseen puistoon. Houkutus pitää havaita tieltä, ja pysäköintipaikan on löydettävä riittävän läheltä. Tämä tuo haasteen puiston suunnitteluun. Rengasmaisen ajotien varrella pitää pystyä aistimaan puistotilojen muutoksia sekä sitä erityisyyttä, jota historiallinen puisto edustaa verrattuna tavallisen metsän keskellä kulkemiseen. Pysäköinnin etäisyyksien tulee olla riittävät, mikä tarkoittaa sitä, etteivät ne ole kiinni kohteissa, jotka on tarkoitettu jalan nähtäviksi. Kaikkea ei voi kokea tuulilasin läpi, eikä puistossa tavoiteltua tunnelmaa sovi rikkoo arkeilla pysäköintialueilla.

Tie- ja polkuverkosto sitoo puistoalueen yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Siksi sen hoitoon, tilavaikutelmiin, näkymiin ja kuntoon on tärkeää kiinnittää huomiota. Erityistä huomiota tulee kiinnittää alueen sisäänkäyntikohtiin. Aulangontieltä puistometsään lähtevät polut yhdistävät Vanajaveden rannan ja metsän saman puiston osa-alueiksi.

OPASTUS JA TIEDOTTAMINEN

Vuosittain käyntejä Aulangolla on noin 400 000, joista 250 000 arvioidaan olevan matkailijoita.¹³⁸ Alue on hyvin saavutettavissa. Kansallisen kaupunkipuiston opastus ulottuu puistoon.

Puistometsän vanhat, kuvasymboleihin perustuvat opastekyltit on suunnitellut taiteilija Lennart Segerstråle. Käyttäjien palautteen perusteella tiheämpi opastus olisi kuitenkin paikallaan. Tärkeimmille sisäänkäyntialueille ja pysäköintialueille sekä sopiville paikoille myös jalankulkureittien varrella tulisi asettaa karttaopasteet, joissa reitit ja niiden pituudet olisi selkeästi merkitty. Paikallaan olisi myös kuvata reittien esteettömyyttä. Reitit pitää myös kartoittaa uudelleen, sillä Janika-myrskyn seurauksena osa reiteistä on jäänyt kaatuneen metsän alueelle, minkä johdosta ne ovat jääneet käytöstä kokonaan. Peruseräaateena on, että vanhan mallin mukaisia opastekylttejä lisätään metsään. Tarpeen olisi myös suunnitella uusi kyltti, joka ohjaisi kohti hotellia. Nykyiset kyltit ohjaavat Graniittilinnalle, Joutsenlammelle, näkötorjalle ja Karhuluolalle. Jos alueelle lisätään sanallisia viittoja, tulee huomioida niiden soveltuminen historialliseen puistoon, jossa varusteiden ulkoasu ei pidä perustua samoihin malleihin kuin erämaatyyppeillä luonnonsuojelu- ja retkeilyalueilla. Paras tapa parantaa opastusta voisi olla kuvallisten kylttien lisääminen ja mahdollisesti kohteiden etäisyyksien lisääminen niihin, mikä parantaisi käyttä-

jän mahdollisuutta orientoitua puistossa. Koko Aulangosta voisi myös laatia painetun opasteen, joka ohjaisi historiallisen puiston kohteille. Luonnonsuojelualueesta tällainen esite on jo olemassa, mutta se ei kata koko historiallisen puiston aluetta.

Kunnostustöihin liittyen on erityisen tärkeää tiedottaa yleisölle suoritettavista töistä ja niiden tavoitteista. Työmaiden yhteyteen tulee asettaa työstä kertovat kyltit, joissa voidaan kertoa sekä sanallisesti että kuvallisesti kohteen historiasta ja nyt toteutettavasta työstä. Avoin menettely vähentää työhön kohdistuvia epäluuloja ja lisää kiinnostusta puiston hoitoa kohtaan.

Puiston historiasta kertominen on tärkeää. Vanhat valokuvat kertovat tunnelmasta ja yksityiskohdista, jotka ovat kuuluneet puistoon. Pelkkä kuva jättää tulkitsemisen ympäristön muutoksesta katselijalle. Kun korjaustöitä tai ennallistamista tehdään, on tärkeää kertoa katselijalle tavoitteista ja puiston rakentamisvaiheeseen liittyneistä ideoista ja rakennustavoista. Puiston historiaa käsittelevän pienimuotoisen, pysyvän näyttelyn voisi koota Ruusulaakson paviljonkiin.

Paikoitellen pienetkin hoitotoimenpiteet mahdollistavat uusien näkymien ja vaikutelmien kokemisen. Kun puistoon vielä asetetaan kuvia historiallisesta vaiheesta, voi katselija sijoittaa itsensä osaksi puiston kulttuurihistoriallista jatkumoa. Liikaa osoittelevuutta ja opastamista tulisi kuitenkin välttää, ja jättää oivaltamisen, näkemisen ja tulkinnan tilaisuus katselijalle. Mahdollisuus historian näkemiseen ja kokemiseen syntyy kuitenkin vain ympäristön hoidon kautta.

HUVIMAJAT

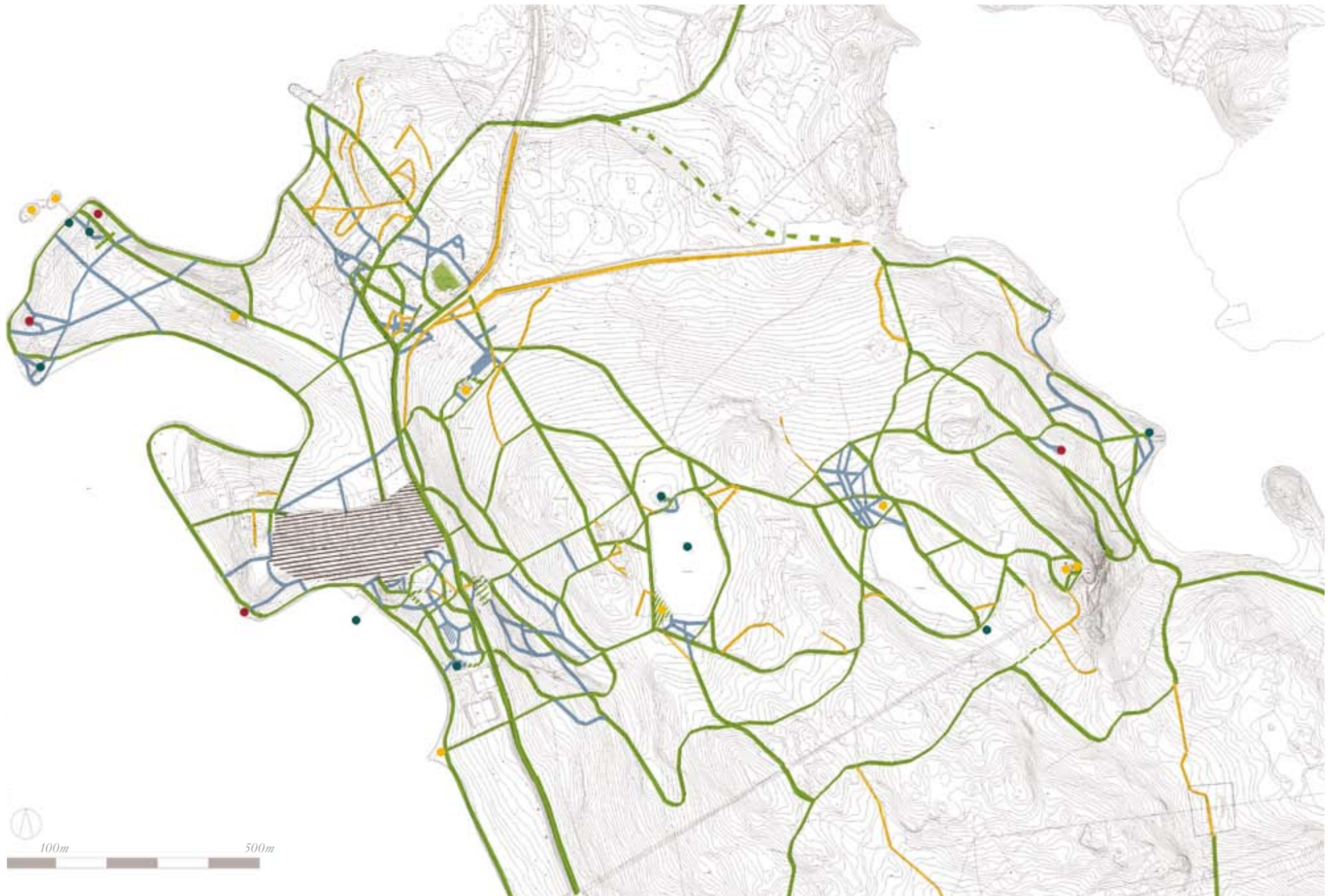
Puistoon on liittynyt useita huvimajoja, oleskeluun ja maiseman ihailuun tarkoitettuja pieniä paviljonkeja. Näistä everstin aikaisista on jäljellä enää Ruusulaakson reunalla oleva goottilaistyylinen puinen maja sekä pieni kivinen Onnentemppli. Golfkentän keskellä olevalle kallioiselänteelle on rakennettu uusi, vanhaa tyyliä jäljittelevä paviljonki. Sellainen on tehty myös Vanajaveden rantaan tenniskenttien läheisyyteen. Säilyneiden rakennusten kunnostaminen ja ylläpito on tärkeää, jotta puistossa voidaan säilyttää everstin perintöä. Puistoon voisi myös rakentaa kokonaan uusia muotokieleltään moderneja huvimajoja. Näille löytyisi luontevasti paikkoja vanhojen paviljonkien paikoilta. Uuden arkkitehtuurin tuominen on tyyllitteviä rekonstruktioita parempi vaihtoehto. Rekonstruktio on mahdollinen vain kun vanhasta rakennuksesta on jäljellä riittävä määrä dokumentteja ja sen toteuttamisessa voidaan käyttää yksityiskohtaisesti perinteisiä rakennusmateriaaleja ja -tapoja.

Karlberg - Aulangolla on ollut lukuisia puistopaviljonkeja. Tässä muutama esimerkki vanhoista. Puistoon voisi hyvin rakentaa myös uusia moderneja huvimajoja tai katoksia vanhojen paikoille.

- 1. Kuorimattomista koivunrungoista rakennettu huvimaja Standertskjöldin ajalta sijaitsi mahdollisesti Aulangonjärven rannassa. C.O.Saxelinin kokoelma.*
- 2. Mäntykärjen funkkistyylinen kioskiki ja pukuhuone olivat tekosaarten kohdalla. Kuvaaja tuntematon.*
- 3. Uimahuone oli kartanon edustapuistossa Vanajavedellä laiturin päässä. Kuvaaja tuntematon.*
- 4. Vanha huvimaja Mäntykärjen kallioselänteellä. Nykyinen on tämän huvimajan kopio. C.O.Saxelinin kokoelma.*

Kaikki kuvat HKHM.

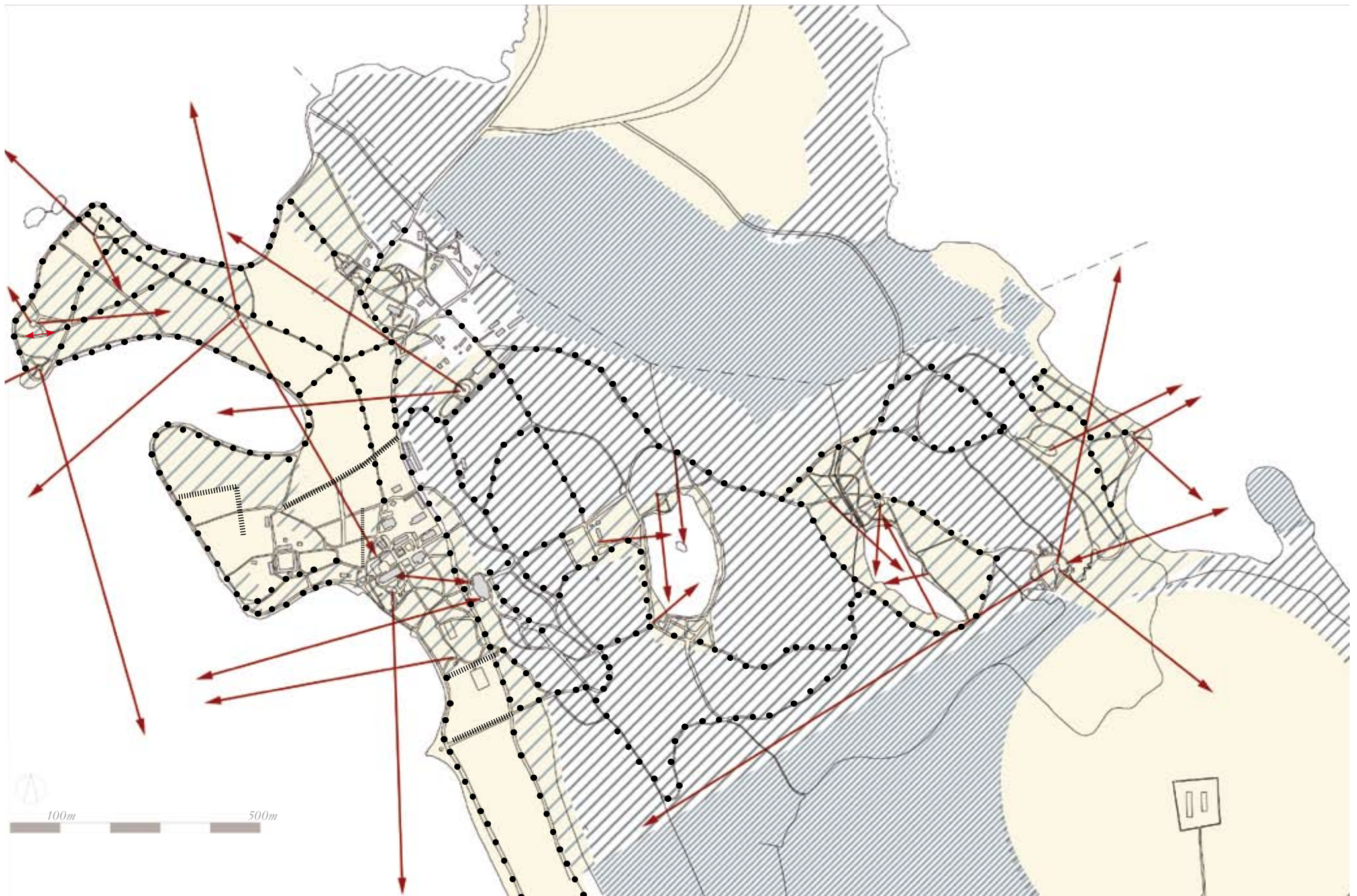

Polkuverkoston kehitys 1/10 000

- 1930-luvun mukaiset, nykyisin kadonneet polut
- 1930-luvun mukaiset, nykyisin olemassa olevat polut
- uudet polut
- rakentamisen alle jäänyt alue
- olemassa oleva puistorakennus
- kadonnut puistorakennus
- kadonnut, mahdollinen puistorakennus

Pääosa nykyisestä reitistöstä on Standertskjöldin rakennuttamaa. Pienipirteisemmin hoidettujen alueiden reitit ovat enimmäkseen hävinneet. Mäntykärkeen rakennettiin golfkenttä 1930-luvulla, ja niemenkärjessä risteilevät polut jäivät tuolloin käytöstä.

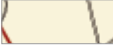
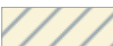

Puistorakennukset on esitetty siten, että kadonneiksi merkityt puistorakennukset ovat valokuvien mukaan olleet olemassa. Kartoista löytyy myös kohtia, joissa merkintä saattaa viitata paviljonkiin. Valokuvissa esiintyy myös huvimajoja, joiden sijainti on epävarma.

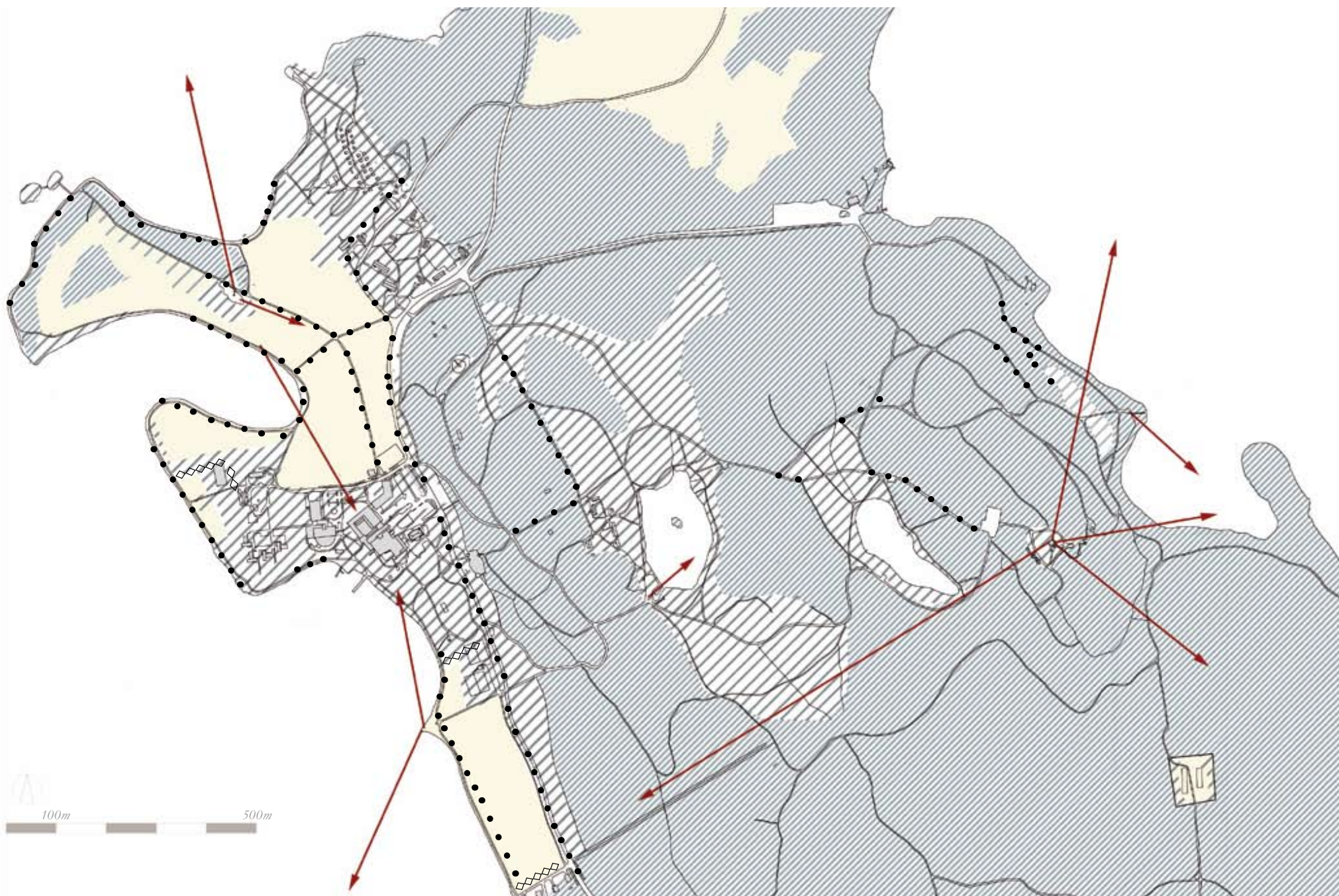
1900-luvun alku

Kartta perustuu vanhoista valokuvista ja kartoista tehtyyn tulkintaan. Avoimet peltoalueet Aulangonniemellä ja Mäntykärjellä ovat keinäniittyjä, jotka liittyvät voimakkaan tilallisesti puistoon. Puistoalueet ovat pääosin avoimia, sillä istutetut puut ovat vielä pieniä. Luontaisesta puustosta on säilytetty maisemallisesti merkittäviä puita. Puistometsä on käsitelty puoliavoimeksi metsäpuutarhaksi, jota on rikastettu kujanneistutuksilla ja ulkolaisilla puulajeilla.

Maisematilan muutos 1/10 000

- avoin; nurmi, niitty, pelto
- avoin; puisto, yksittäispuita ja pensaita
- puoliavoin; hoidettu puistoalue, pensaskerros on avoin, jolloin metsän lävitse syntyy näkymiä, maisemallisesti merkittävät yksittäispuut ja puuryhmät huomioitu
- sulkeutunut; metsäalue, jossa pensaskerros sulkee näkymiä

- näkymä
- puurivi tai puukujanne
- leikattu kuusiaita
- ylikasvanut kuusiaita

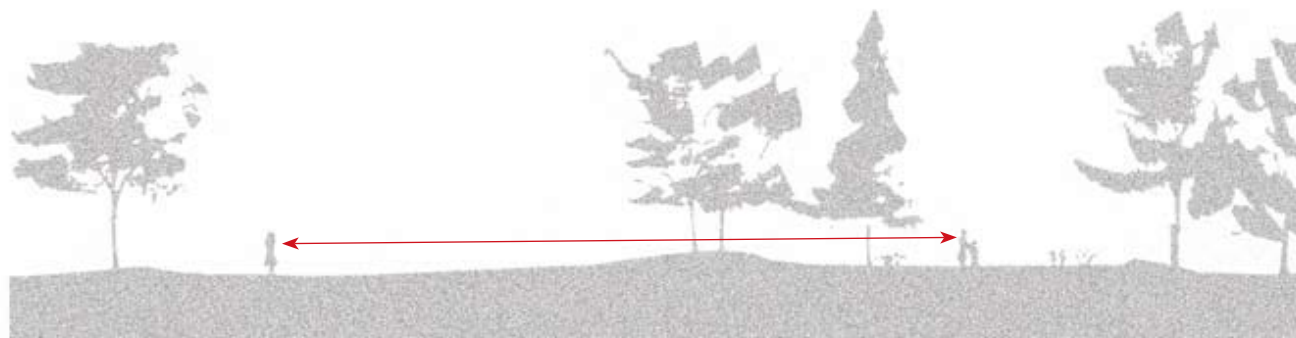
Nykytila

Pääosa avoimista puistoalueista on muuttunut puoliavoimeksi puistoksi, jossa on runsaasti luonnonkylvöistä syntynyttä, eri-ikäistä puustoa. Avoimia pelto- ja niittyalueita puiston sisällä ovat Aulangontien varrella oleva maisemapelto, Aulangonniemen laidunalueet ja Mäntykärjen golfkenttä. Kaikki kuusiaidat ovat jääneet leikkaamatta. Puistometsä on muuttunut sulkeutuneeksi, ja vain lampien ja näkötornin ympärillä on kapeat puutarhamaisemmin hoidetut alueet.

Näilläkin alueilla on tilajäsennys hämärtynyt runsaaksi lisääntyneen puuston vaikutuksesta. Alueiden istutuksia vaijaa kokonaissuunnitelman puutteesta johtuna epäselkeys. Puoliavoimia laikkuja on syntynyt myrskyn aiheuttamiin aukko paikkoihin, joissa lehtipuusto uusiutuu voimakkaasti.

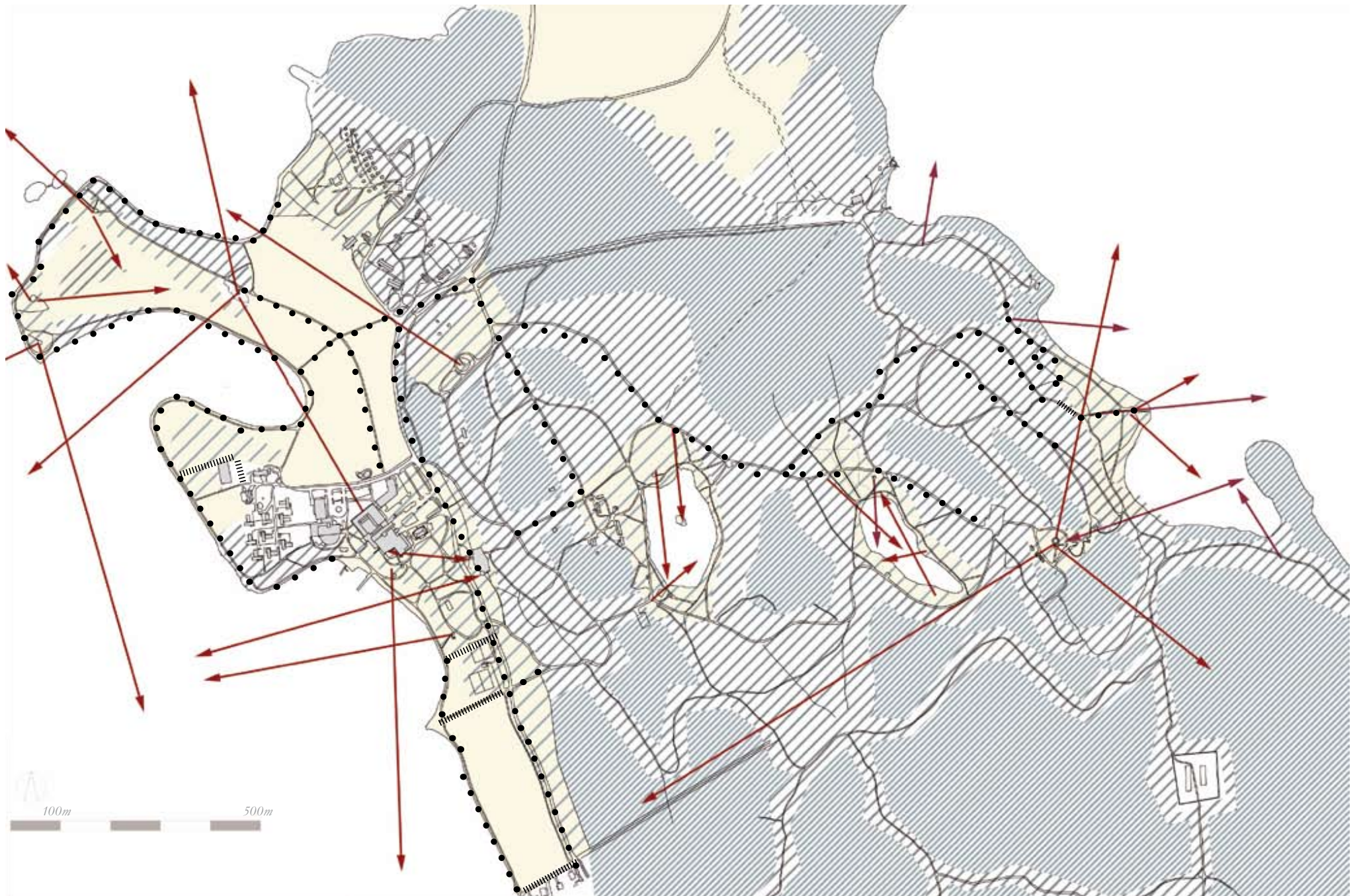
Vanajaveden rannan hopeapajurivistöä vaivaavat katkonaisuus sekä rannan ja kujanteen välin luontaisesti kylväytyneet puut. Puistometsässä on säilynyt vain muutama puukujanne sekä joitain katkelmia puiston puuriveistä.

Puiston tilarakenteen periaatepiirros

avoin; nurmi, niitty, pelto

avoin; puisto, yksittäispuita ja pensaita

puoliavoin; hoidettu puistoalue

puoliavoin; metsä, jossa näkymiä pensaskerroksen lomitse

sulkeutunut; metsäalue

Suunnitelma

Aulangontien varsi, hotellin edustapuisto, Aulangonniemi, Mäntykärki, Onnentempeli, Joutsenlampi, Metsälampi, Ruusulaakso, Näkötorni ja Aulangonjärven rantapuisto muodostavat puistokokonaisuuden ydinalueet. Osa-alueiden hoitotaso vaihtelee, mutta ne poikkeavat ympäröivästä alueesta näkymiensä, hoitonsa, puustosommitelmiensa, avoimuutensa ja puutarhamaisten istutustensa ansiosta. Ympäröivää metsää harvennetaan teiden ympäriltä siten, että kulkijalle syntyy mielikuva laajemmasta puistokokonaisuudesta. Ajojen pohjoisosaan on ennallistettu tietä rajaava puukujanneistutus. Ajojen eteläpuolella olevien puulajimetsiköiden hoitoa jatketaan pääalajia suosien ja alikasvoskuusia poistaen. Metsiköt ja puukujanteet toimivat voimakkaasti vaihtelevan tunnelmansa ansiosta hyvinä puistoelementteinä myös ajonopeudella liikuttaessa.

Suunnitelman havainnekuva 1/10 000.

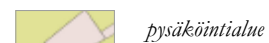
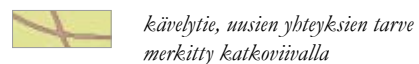
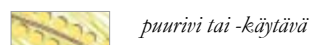
Pienipirteisesti hoidettavalla alueella puiden yksilölliseen kehitykseen ja hyvään latrusmuotoon kiinnitetään huomiota. Puu- ja pensaslajisto saa olla runsasta, mutta sommittelussa on huomioitava maisemallisesti tärkeät elementit ja näkymät. Pohjakasvillisuus niittyä ja nurmea. Kartassa esitetty kuviointi ei vastaa puuston sommittelua.

Alueella kiinnitetään huomiota yksittäisten puuryhmien ja puiden latrukseen. Puusto saa olla väljä ja valoisa siten, että puut ovat oksaisia alas asti. Kenttäkerroksen pohjakasvillisuutta kehitetään kasvupaikat huomioiden mahdollisimman monipuoliseksi. Puiden lomitse ankeaa näkymiä metsän sisään. Tuulenkaatoja ei jätetä alueelle. Lajistoon sopivat kotimaisten lisäksi myös ulkolaiset puut ja pensaas. Puulajimetsiköt ovat osa puistometsää. Kartassa esitetty kuviointi ei vastaa puuston sommittelua.

Kauempana ulkoilureittien välittömästä ympäristöstä sijaitsevilla alueilla hoito on vähäisempää. Avainlajeja kuten pähkinäpensaita ja jalopuita suositaan hoidossa. Metsät ovat maiseman taustametsiä, joissa tavoitteena on metsän luonnollinen uudistuminen ja pitkäikäisyys.

Sivun 38 karttaan liittyvät merkinnät

Rakennetut alueet ovat rakennusten lähiympäristöä, intensiivisimmin hoidettua piba-alueita, puntarhaa ja pysäköintialuetta. Hoito on useita kertoja viikossa toistuvaa.

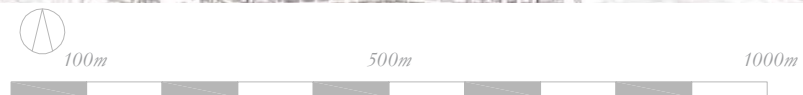
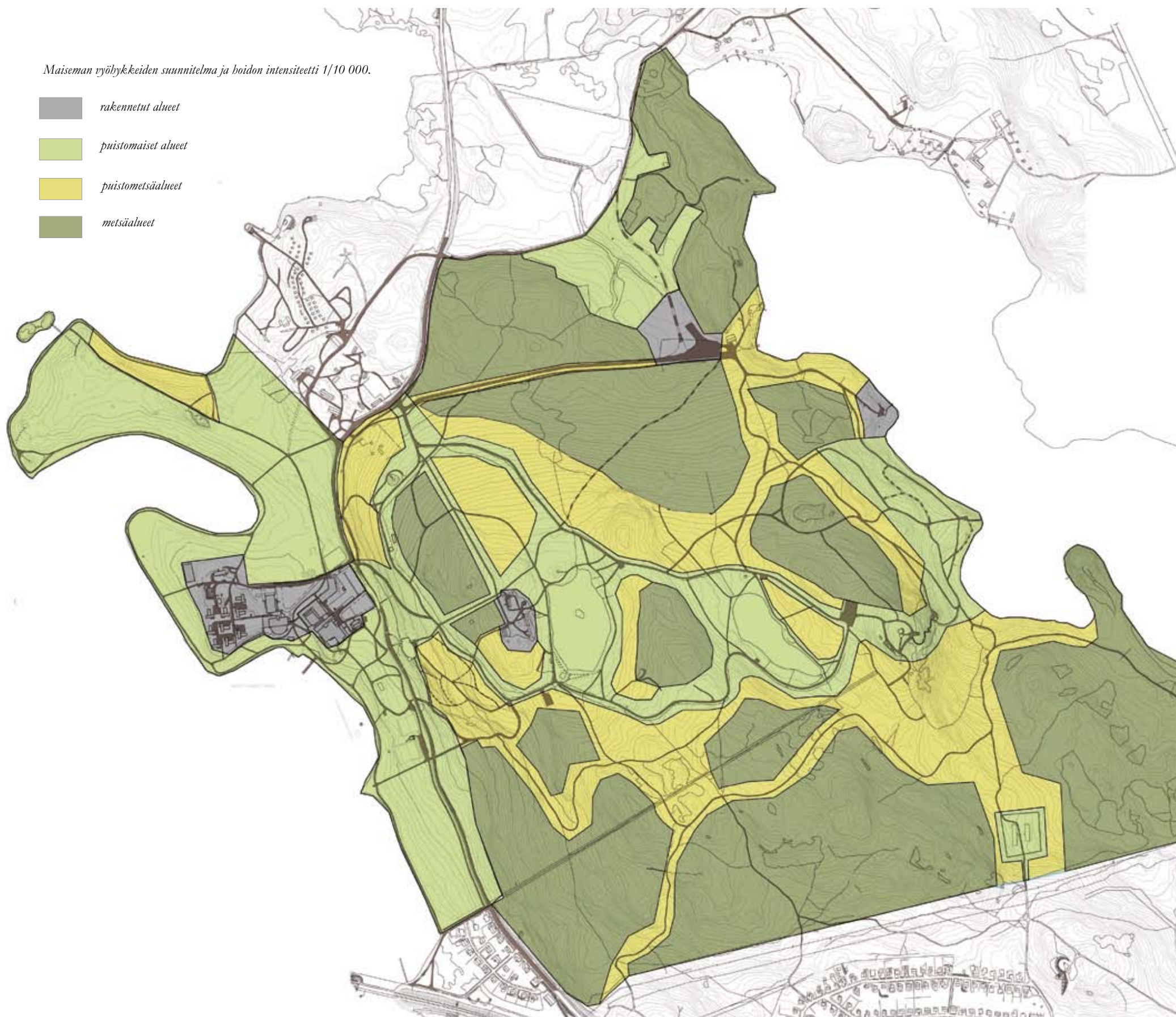
Puistomaiset alueet ovat vanhan kartanopuiston selkäranka. Hotellin edustapuiston, Aulangonniemen ja Mäntykärjen lisäksi alueeseen kuuluvat puistometsän sisällä olevat metsäpuutarhat, joita ovat lampien ympäristöt, Onnentemppele, näkötorni, Karhuluola ja Aulangonjärven rantapuisto. Puistomaisesti hoidettaviin alueisiin kuuluvat myös ajotien ja tärkeimpien polkujen ympäristöt, joiden reunavyöhyke on tärkeässä asemassa puiston synnyttämän kokonaismielikuvan kannalta. Hoito on kuukausittain ja viikoittain tehtävää.

Puistometsän vyöhykkeeseen kuuluvat polut, joiden ympäristössä metsätilan vaihtelevuus on merkittävää laajan puistomaisen vaikutelman synnyttämiseksi. Puistometsään kuuluvat myös luonnonsuojelualueelle perustetut ja luontaisesti syntyneet yksittäisten puulajien hallitsevat metsiköt, kuten mänty-tammi -metsiköt, tervaleppälehdot, koivikot ja pihlajisto. Myrskyn aiheuttamissa aukoissa suositaan itsestään uudistuvaa jalopuustoa. Hoito on muutaman vuoden välein tehtävää. Tavoitteena on korostaa kasvupaikkojen ominaispiirteitä, mikä ylläpitää maiseman vaihtelevuutta.

Metsäalueet ovat luonnomukaisia metsäalueita, jotka sijaitsevat kauempana käytetyiltä reiteiltä. Metsän hoito on metsikkökobtaista ja varsin vähäistä. Avainlajeja, kuten pähkinäpensaita ja jalopuita suositaan hoidossa. Tavoitteena on, että metsät uudistuvat luontaisten häiriöiden seurauksena ja kehittyvät mahdollisimman vanhoiksi, useamman latruskerroksen ja puulajin metsiksi tai myöhäisen sukkeSSIONVAIBEN kuusikoiksi.

Maiseman ryöhykkeiden suunnitelma ja hoidon intensiteetti 1/10 000.

- rakennetut alueet
- puistomaiset alueet
- puistometsäalueet
- metsäalueet

Reunaryöhykkeet, periaatekaavio

Heikkilän ranta

Rannan puusto peittää tarkoituksenmukaisesti lomakylän mökkejä ja asuntovaunuja.

Peltoalueen reuna

Hoitamattoman vanhan peltoalueen reumat pensoittuvat nopeasti. Jos aluetta käytetään ratsastustoimintaan, laiduntaminen voitaisiin ulottaa myös reunametsiin. Mahdollinen uudisrakentamisalue ei aiheuta maisemavauriota, etenkin jos sen reunaryöhykkeellä säilytetään puustoa.

Puurivit

Puurivistöt ja -kujanteet muodostavat läpinäkyvän reunan rantaryöhykkeille. Niiden takana aukeava maisematila on mahdollista aistia.

Aulangonjärven ranta

Järven rannassa tulee paikotellen olla selkeitä näkymäpaikkoja. Puiston kohdalla ja vanhojen peltoalueiden kohdalla puusto saa rannassa olla selvästi harvempaa.

Metsälampi ja Joutsenlampi

Rantaryöhykkeen puuston tulee olla puoliavointa siten, että maisemallisesti vastarannalta voi havaita puiden taustan maisematilaa ja puistoelementtejä.

Puiston ja Vanajaveden kohtauspaikka

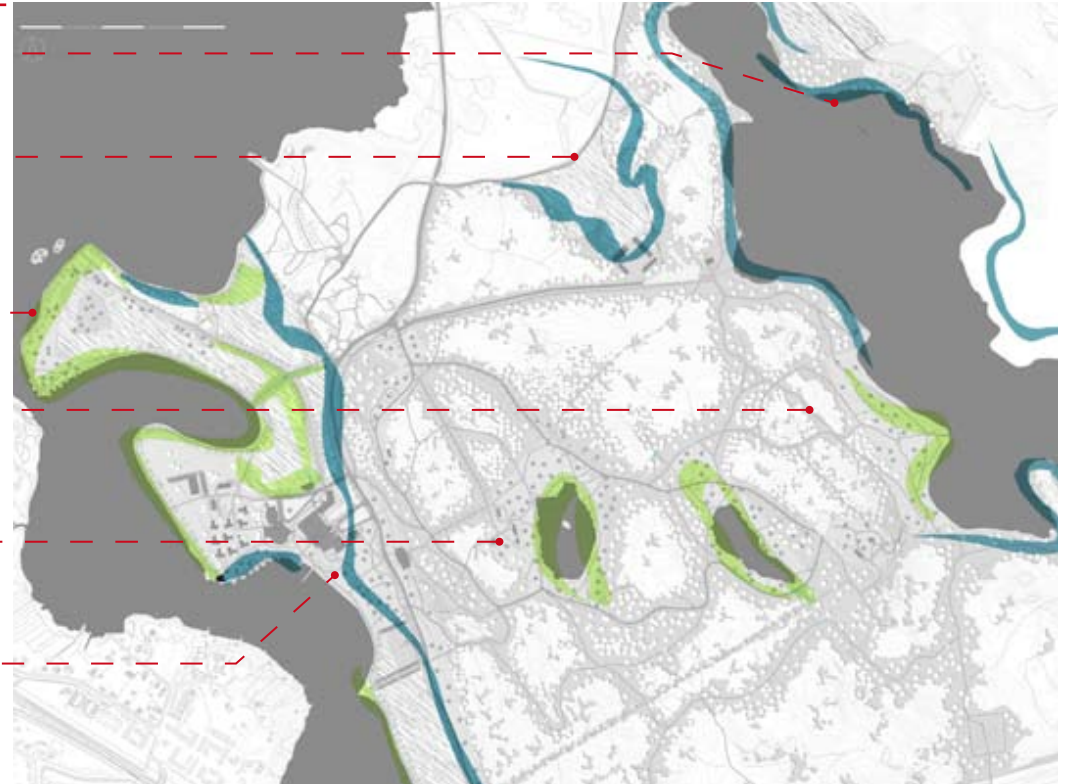
Rantapuiston kohdalla metsä kurottuu puiston välityksellä Vanajaveden äärelle. Hopeapajurivistö katkeaa rantapuiston kohdalla, ja tummat lehmukset rajaavat taakseen puistometsän. Aulangonniemen eteläreunan puusto muodostaa tärkeä suojaryöhykkeen uudelle loma-asuntoalueelle.

tärkeä, puistotilaa sulkeva reunaryöhyke

tärkeä, puistotilaa rajaava, läpinäkyvä reunaryöhyke.

Tilallisuus, periaatekaavio

Puisto koostuu eritunnemaisten tilojen sarjasta. Suunnitelman avulla tilojen voimakkuutta ja suhdetta toisiinsa voidaan selkiyttää. Tilasta toiseen avautuvat näkymät ovat tärkeitä puistokokemuksen yhtenäisyyden ja eheyden kannalta. Reitit sitovat puiston yhteen, ja hoidettuina niiden ympäristöt laajentavat puistotilan vaikutelmaa.

puistotilan rajaryöhyke

näkymä

puiston kiertävä ajotie

NYKYTILA

HOITOSUUNNITELMA

AULANGONTIE

1. Aulangontietä rajaavat lehmukset ovat saapumisen tärkein maamerkki. Standertskjöldin aikana istutetut puut ovat pääosin hyväkuntoisia ja kauniita. Rantapellon ja ajotien väliin on vuonna 2008 rakennettu asfaltoitu ja valaistu kevyenliikenteen reitti. Ajotie on pengerrytetty puistoa ja peltoa korkeammalle, ja sen pinta on noussut vielä lisää tien päällystämisen yhteydessä. Tämä ei kuitenkaan aiheuta kovin suurta maisemallista ongelmaa. Rantapuiston kannalta tilanne voi olla jopa parempi, sillä autoliikenne rajautuu penkereen takia enemmän pois puistosta. Puistosta tielle nousseet kiviportaat ovat hautautuneet osittain tievalliin ja jääneet liian lyhyiksi.

2. Lehmuskujanne ja Aulangontien itäpuolinen reunametsä muodostavat Vanajaveden rannan maisemapuiston ja puistometsän yhteensitovan sauman, jonka ympäristöllä on suuri merkitys alueen mieltämisessä kokonaisuudeksi.

MAISEMAPELTO JA KUUSIAIDAT

3. Aulangolle saavuttaessa on Vanajaveden ja Aulangontien välissä pieni pelto. Pelto tuo vaihtelua maisemakuvaan ja muodostaa tärkeän rajan Hämeenlinnan kaupungin ja Aulangon välille.

4. Pellon pohjoispäässä on luonnonkylvöstä syntynyt puurivistö, joka rajaa rannassa sijaitsevalle paviijongille ja kivilaiturille johtavaa tietä. Rivistössä on koivua, vaahteraa, haapaa ja raitaa. Puurivin paikalla on ollut aiemmin leikattu kuusikujanne. Tien pohjoispuolella on kaksi rinteeseen pengerrytettyä tenniskenttää. Niiden ympärillä on sekalaisia pensas- ja puus- tutuksia.

5. Tenniskenttien pohjoispuolella ja peltoalueen etelärajalla kasvavat kuusiaidat ovat jääneet leikkaamatta. Kuusiaidat ovat tärkeitä maisematilan reunojen rajaviivoja. Talviviuhreän lisäksi ne ovat tuulensuojia ja Standertskjöldin luomaan puistoon kuuluvia elementtejä.

VANAJANRANNAN HOPEAPAJUT

6. Vanajaveden rannoille istutettiin 1800-luvun vaihteessa hopeapajurivistö. Väriiltään vaalea, tummasta taustasta ja heleistä nurmikoista esiin piirtyvä, helminauhmainen puurivistö muodostui yhdeksi Aulangon tärkeimmistä maamerkeistä. Kujannetta on uusittu ja täydennetty monesti. Puita on myös kevennetty leikkaamalla. Nykyisin puurivistö on katkonainen ja sen sekaan on kylväytynyt muitakin puita, kuten koivuja, jalavia, tammia, pihlajia, leppiä ja vaahteroita. Rannan ja tien väliin on myös kylväytynyt runsaasti puustoa siten, että hopeapajut eivät enää muodosta puuston reunaa veden äärelle.

1. Aulangontien kujannepuista laaditaan kuntokartoitus ja tarvittaessa niitä hoitoleikataan. Juuristoalueella tulee välttää kaikkia kaivutöitä ja muita juuristoa mahdollisesti vaurioittavia toimenpiteitä. Hoitotoimet suunnitellaan kuntokartoituksen perusteella. Rivistö vaikuttaa vielä elinvoimaiselta, mutta ulkoisesti hyväkuntoinen lehmus saattaa olla sisältä pitkälle labonnut. Puiden kuntokartoitus on erityisen tärkeää niillä alueilla, joilla on paljon liikennettä tai oleskelua. Hoitotoimenpiteiden tavoitteena on pitää puut mahdollisimman pitkäikäisinä. Kun lehmusrivin uusiminen tulee ajankohtaiseksi, tehdään se kerralla hotellin edustapuiston ja Katajiston kartanon välillä. Varjoisalla paikalla väleihin tehtävät täydennysistutukset onnistuvat huonosti, ja puutarbataiteellisenä elementtinä puiden tasakokoisuus on tärkeää.

2. Puistometsän reuna hoidetaan väljänä jalopuulehtona Aulangontien varressa aina peltoalueen eteläreunalta Katajistolle saakka. Nykyinen kulttuurivaikutteinen tuore näytykasvillisuus sopii erinomaisesti pohjakaavillisuudeksi alueelle. Kivimuurien edusta pidetään paljaana, ja puustoa ei päästetä kasvamaan kiinni muureihin. Erityistä huomiota puuston hoitoon ja kivimuurien näkyvyyteen kiinnitetään puistometsään liittyvien polkujen kohdalla. Tien viereinen alue niitetään polveillen.

3. Pellon hoitoa jatketaan maisemapeltona. Kun pellon eteläpäässä olevan kuusiaidan poistaminen tulee ajankohtaiseksi, se uusitaan leikattavana kuusiaitana. Myös pohjoisreunan puistoa rajaava kuusiaita uusitaan leikattavana kuusiaitana.

4. Tenniskenttien eteläpuoleisen tien kohdalla oleva sekapuurivistö poistetaan. Harva puurivistö hämärtää maisematilaa eikä myöskään muodosta selkeää paviijongille johdettavaa aibetta. Tietä rajaamaan istutetaan leikattavat kuusiaidat, jotka johdattavat kofti rantapaviijonkia. Toimenpide palauttaa historialliseen puistoon kuuluneen voimakkaan tilaelementin ja rajaa tenniskenttiä erilleen pelto- ja puistomaisemasta. Lehtipuuston poisto tehdään, vaikka kuusiaitoja ei kasvatettaisikaan paikalle. Tällaisenaan toimenpide muuttaa pellon tilarakennetta yhtenäisemmäksi ja selkeämmäksi. Tenniskenttien ympärille lisätään matalia kukkivia pensaita tuulensuojaksi. Istutuksilla selkeytetään peli- ja pysäköintialueet omaksi saarekkeeksi, jolloin avoin tila muodostuu eheämmäksi.

5. Pohjoisin hotellin puiston rajalla oleva kuusirivi uusitaan mahdollisimman pikaisesti leikattavana aitana. Eteläreunan rivistö on parempikuntoinen ja sen uusiminen voi odottaa. Uusimisen jälkeen myös tämä kuusiaita pidetään leikattuna.

6. Hopeapajurivistö uusitaan käyttäen *Salix 'Sibirica'*. Uusiminen tehdään tarvittavilta osin riittävän pitkänä jaksoina, jotta puurivi säilyttää yhtenäisen luonteensa. Uusimista ei tarvitse suorittaa kerralla, vaan rivistössä voi olla eri-ikäisiä puita. Puita tulee latvoa ajoittain pituuskasvun rajoittamiseksi. Puurivin tulee muodostaa selkeä rantavyöhykkeen elementti. Se ei kuitenkaan saa muodostua liian peittäväksi. Alaoksat poistetaan kolmen metrin korkeudelle. Tärkeissä näkökohdissa voi olla myös pitempiä aukkokohotia taustalla olevan maisematilan habmottumiseksi. On kuitenkin huomattava, että rivistön tulee olla riittävän yhtenäinen, jotta se muodostuu entisen kaltaiseksi maisemalliseksi elementiksi ja maamerkeksi. Aulangonniemen eteläreunan kohdalla puut istutetaan polun ja rannan väliselle osuudelle. Muuten hopeapajut istutetaan pääasiassa toiselle puolelle polkua. Aulangonniemen pohjoisreunalla olevat puut eivät saa muodostua seinämäiseksi visuaaliseksi esteeksi kun maisemaa tarkastellaan pohjoisesta päin. On tärkeää, että puiden loimitse on näkymiä avoimelle laidun- ja/tai niittyalueelle.

Muu rantapuusto poistetaan rantavyöhykkeen selkeyttämiseksi. Aulangonniemen länsireunalla kasvava visakoinu säilytetään, samoin Mäntykärjen länsireunalla kasvava tammi- ja koivupuusto. Tässä kohdassa hopeapajuja istutetaan rantaan vain muutamia, jotta vaikutelma yhtenäisestä rivistöstä säilyy.

ALUE 1

Aulangontie, hotellin sisäänkäyntipiha 1/5000

Karttamerkit ks. myös s. 69.

Tärkeä näkymä

Rannan hieppapajut

Lehmuskujanteet

Golfkenttä

Pelinurmi tai ratsastuskenttä

Puistoniitty tai laidun

Kuusiaita, uusitaan leikattavana

Piha-alueen kehittäminen

Pysäköinnin laajenemisaue

Hotellin sisääntulo, mahdollinen maanalainen pysäköinti

Graniittilinna

Hotellin edustapuisto

Kuusiaita, uusitaan leikattavana

Tenniskentät

Kuusiaitapari, leikattu

Puistometsän väljänä hoidettava reunaryöhyke

Rannan hieppapajut

Aulangontien lehmukset

Maisemapelto

Uusittava kuusiaita

HOTELLIN SISÄÄNTULO

7. Hotellin saapumispiha sijaitsee Karlbergin talouspihan paikalla. Autoistuminen on tuonut hotellin ympäristöön laajat pysäköintialueet, jotka antavat sisääntulolle hieman tympeän ilmeen. Pysäköintialuetta on tasattu maanpintaa voimakkaasti leikkaamalla ja pengertämällä. Sisäänajon yhteydessä on 1930 – 40 -luvulla istutettu jalavarivi, ja ulosajotien varteen on vastikään istutettu koivuja. Välittömästi sisäänkäynnin edessä on istutusalue, joka hieman poikkeavan muotoisena on esitetty Paul Olssonin suunnitelmassa. Istutukset poikkeavat tästä suunnitelmasta, ja nykyiset kasvit ovat hyvin eri-ikäisiä. Hotellin seinustalla on reheviä istutusalueita, joilla kasvaa tuijia, marjakuusia, alppiruusuja ja perennoja. Hotellin edustalla on ruukkuistutuksia. Muilla hotellin etupihan istutuskasistoilla kasvaa muun muassa koivuja, kurttulehtiruusuja, vaahteroita, raitoja ja angervoja.

Aulangontien reunassa on golferhollen kuuluvia huoltorakennuksia ja pysäköintikatoksia. Hotellin pohjoisseinustalla on koivuja ja joitain visakoivuja. Aulangonkujan varrella on pieni golferhollen kahvilarakennus. Aulangonkujan pohjoispuolella on myös pieni pysäköintialue.

7. Hotellin edustapuiston ja golfkentän maisemat ovat erittäin merkittävässä asemassa Aulangolle saavuttaessa. Niiden perusteella syntyy alueesta ensivaikutelma, joka leimaa helposti mielikuvan koko alueen ympäristön laadusta ja viihtyisyydestä. Hotellin edustalle sijoitettu pysäköintialue on välttämätön, mutta väistämättä saapumisen merkinä myös hyvin ikävää ympäristöä. Tämän vuoksi muusta lähiympäristöstä tulee huolehtia sitä suuremmalla varovaisuudella ja huolella. Suunnitelman myötä hotellin ja kylpyläalueen sisääntuloalueille on saatu lisää pysäköintitilaa. Pintojen jäsentelyllä on korostettu sisääntuloalueen merkitystä ja parannettu liikenneturvallisuutta. Kokonaisvaltaisella maastonmuotoilulla voidaan ikävistä maanpinnan leikkauksista päästä eroon. Pääosa kasvillisuudesta on uudistettu, jotta sisäänkäyntialue saisi luonteikkaan, puutarhamaisen ilmeen.

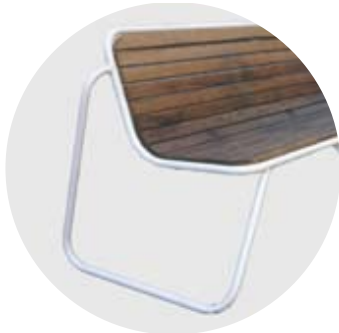
Alueen käyttö, suuret kongressit tai muut tapahtumat ajoittain nostavat ajoittain pysäköintitarpeen erittäin suureksi. Silti on tärkeää huolehtia, ettei pysäköinti leviä maiseman kannalta herkille alueille ja pilaa sen tärkeitä arvoja. Lyhytaikaisen, suurempaan tapahtumiin liittyvän pysäköinnin tarpeisiin voidaan järjestää tilaa Katajiston, tenniskenttien ja mahdollisesti myös ratsastuskeskuksen alueilta. Maanalaisten pysäköinnin järjestäminen hotellin pihan yhteyteen on myös mahdollista. Nykyistä maanpinnan tasoa ei tarvitsisi muuttaa eikä ajoa varten tehdä jyrkkiä luiskia, jos sisäänajo pysäköintihalliin tapahtuisi Aulangonkujan suunnasta. Uutta pysäköintiä voidaan sijoittaa myös monitoimihallin pätyyn.

Hotellin pohjoispuolen seinustalla kasvavat koivut on suunnitelmassa poistettu. Visakoivut säilytetään, ja poistettavien koivujen paikalle istutetaan muutamia visakoivuja. Korkeat koivut kilpailevat hotellin vanhan funkkistyyllisen torniosan kanssa ja hämärtävät turbaan sen monumentaalista asemaa Aulangon maamerkinä.

Golferhollen rakennuksia on ehdotettu korvattaviksi uusilla. Nykyiset varastomaiset rakennukset, erityisesti Aulangontien varrella sopivat hyvin tärkeälle sisäänkäyntialueelle. Uusi paviljonkimainen rakennus voidaan sijoittaa Mäntykärjen lehmuskujanteen päätteeseen, nykyisen kahvilan paikalle. Vaihtoehtoina voidaan harkita myös Luhtialan kansakoulua tai ratsutallien aluetta, mikäli tämä toiminta päättyy. Aulangonkujan pohjoispuolella oleva pysäköintialue tulisi poistaa. Mikäli tämä ei ole mahdollista, asfalttia parempi vaihtoehto olisi nurmikiveys.

Leikkaus hotellin edustapuistosta 1/1000. (A-A s. 49)

penkki

kiveys

rusokirsikka - Prunus sargentii

talvio - Vinca minor

lehmus - Tilia

pöhlaja-angervo - Sorbaria sorbifolia

perhoangervo - Gillenia trifoliata

pikkujasmike - Philadelphus x. lemonei

valaisin

kiveys

Tunnelmia hotellin ja kylpylän sisäänkäyntialueiden uusista kasveista, pinnoitteista ja varusteista.

EDUSTAPUISTO JA GRANIITILINNA

Hotellin edustapuisto on entinen kartanon edusta- ja sisäänkäyntipuisto. Se on pinta-alaltaan noin viisi hehtaaria. Maanpinta laskee loivasti Aulangontieltä rantaa kohden. Jyrkemmät törmät ovat puiston eteläpäässä muistomerkkin luona ja pohjoisreunalla hotellin terassin ja rannan välissä. Puisto rajautuu idässä puistometsään, etelässä kuusiaitaan, lännessä Vanajaan ja pohjoisessa Kavaljeeriin, hotelli Aulankoon ja vanhaan sähkölaitosrakennukseen. Sen taustalla näkyy uusi kylpylä- ja monitoimirakennus sekä tämän ja vanhan hotellin yhdistävä lasikäytävä.

Aulangontie kulkee puiston lävitse, mutta Graniittilinna on ehdottomasti puistoon kuuluva rakennus ja puistometsän reunavyöhyke maisemallisesti osa puistoa. Aulangontietä reunustavat vanhat lehmukset. Kahdessa kohdassa on jäljellä puistosta hieman ylempänä sijaitsevalle tielle johtavat kiviaskelmat. Askelmat ovat jääneet osittain maan sisään, ja tienpinta on noussut portaiden rakentamisen jälkeen. Tie on alun perinkin ollut pengerrytetty rantapuistoa yleemmäksi, mutta sitä on korotettu lisää kadun päällystämisen yhteydessä.

Rantapuistosta ovat hävinneet monet Standertskjöldin aikaiset elementit. Puistokäytäviä on linjattu uudelleen ja niiden määrää on vähennetty. Viimeisin muutos on Aulangontien viereisen polun asfaltointi, joka sopii huonosti rappiostaan huolimatta hienotunnelmaiseen vanhaan puistoon. Poissa ovat vanhat valaisimet, puistokalusteet, kuvapatsaat, runsaat kukkaistutukset ja suihkulähteiden veden solina. Rantamuuri on poistettu tai jäänyt täyttömään alle jo 1930-luvulla. Muurin hajoaminen liittyy todennäköisesti Vanajaveden pinnan sääntelyyn ja veden korkeuden vaihtumiseen.

PUUSTO

Värikylläinen kukkapuisto on muuttunut vanhojen puiden tunnelmalliseksi puistoksi. Vanhat jalopuut ovat valtavia ja osin huonokuntoisia. Osa vanhoista puista on kaadettu, ja jäljellä on vain kannot ja niistä kasvavat juurivesat. Puusto on kuitenkin puiston merkittävin osatekijä, ja se muodostaa yhä jatkuvan sienen historiallisen kartanopuiston ja nykypäivän välille. Puusto yksin ei kuitenkaan riitä tekemään alueesta historiallista puistoa.

Rannan ja rantapolun väliin on kasvanut itsestään kylvetyntä puustoa ja pensaikkoo. Alarinteen lehmukset ovat enimmäkseen kohtuukuntoisia. Niiden alle ja eteen on kuitenkin kasvanut vaahtera- ja tammivesakkoa. Joitain tammia on päästetty kasvamaan, ja ne ovat parikymmenvuotiaita. Suurikokoisiksi kasvavat tammetsä muuttavat merkittävästi yksiläjisen lehmusreunan olemusta. Lehmusten takana on tammivyöhyke. Puiston keskiosassa on iäkkäitä kuusia. Nekin ovat aiemmin muodostaneet oman vyöhykkeensä puistoon Aulangontien suuntaisena. Kuusten lisäksi keskiosassa on iäkkäitä koivuja, tammia ja lehmuksia. Pelikentän vieressä on saarnia, samoin Aulangontien lehmusrivin länsipuolella. Saarnet ovat uudempia istutuksia. Kokoeroistaan huolimatta ne lienevät keskenään samalta ajalta. Muistomerkkin ympärillä olevista jalavista vanhim-

mat lienevät noin viisikymmenvuotiaita. Aulangontien läheisyydessä on vaahteria, jotka ovat selvästi puuston nuorempaa kerrostumaa. Useat nuorista puista ovat vähäisen kasvutilan takia huonomuotoisia ja -kuntoisia. Pyörätien perustaminen ja kaapelointi vaurioitti lähimpien juuristoa. Aulangontietä rajaavat vanhat lehmukset ovat kohtuullisessa kunnossa.

KÄYTÄVÄT SEKÄ VALAISIMET JA MUUT VARUSTEET

Puiston polkuverkosto on huomattavasti harventunut ja muuttunut 1930-luvun lopulta. Käytävät ovat hiekkapintaisia lukuun ottamatta lähinnä Aulangontietä kulkevaa polkua, joka asfaltoitiin ja valaistiin syksyllä 2008. Rantapolun valaisintolpat ovat maalamatonta alumiinia ja valaisinlyhdyt lasikuitua. Tolpat muodostavat rantaan oman reunavyöhykkeensä, jota vaalea väri korostaa. Päällystetyn pyörätien uudet valaisimet ovat mustia, moderneja puisto- valaisimia. Samanlaisia on myös hotellin pohjoispuolella olevalla tiellä. Hotellin pihan valaisimet ovat valkoisia lasipalloja valkoisen valaisintolpan päässä. Kavaljeerin puistonpuoleiseen sisäänkäyntiin liittyy vielä oma valaisintyyppinsä.

Puiston keskivaiheilla oleva pieni pelikenttä on vähäisellä käytöllä. Kentällä on lentopalloverkon lisäksi lasten keinu.

Kavaljeerin edessä ja itäpäädyssä on sorapintaiset pysäköintialueet. Rakennuksen läheisyydessä on myös uusi lasten leikkialue varusteineen.

Rannassa on valurautarunkoisia puuistumellisia penkkejä ja kaksi laituria.

HOTELLIN ETELÄPUOLI

Hotellin terassi on päällystetty betonikivillä. Vanha päällystys on mahdollisesti sen alla, sillä pinta vaikuttaa korotetulta. Terassimuuri on 1930-luvun valokuvien mukainen. Sen edessä on runsaasti uusia, hyväkuntoisia istutuksia: muun muassa hanhikkia, koivuanguroa, tyräkkiä ja köynnöskuusamaa sekä perennoja. Suihkulähteen vieressä on iiriksiä ja rinteessä marjakuusia sekä vuorimäntyjä. Portaiden vieressä on tuhkapensaita. Tuhkapensaat liittyvät 1930-luvun lopun istutuksiin, jolloin ne olivat muotoonleikkattuja. Pensaat eivät enää muodosta yhtenäistä aidannetta. Vuorimännyt ja marjakuuset ovat uudempia 1960- tai -70-luvuilla istutettuja. Ne ovat kasvaneet kookkaiksi ja peittävät näkymiä.

VESIAIHEET

Lemmenluola on edelleen olemassa. Sen kivirakenteet ovat säilyneet. Luolan seinällä on leijonanpäättä esittävä veistos, jonka alla on allas. Seinillä on simpukankuoria, jotka on rikottu. Lattia on hiekkaa. Luolassa on sähkövalaistus. Luolan päällä kasvaa hienomuotoinen visakoivu ja nuori männynntaimi.

Pyöreä suihkulähde on olemassa, mutta se ei ole käytössä. Suihkulähteen allas on peitetty puukannella ja talvella kevytpeitteellä. Putkisto on todennäköisesti vaurioitunut. Suihkulähteen altaan ympärillä on iiriksiä. Altaan vieressä on suurikokoiseksi kasvanut vuorimänty ja marjakuusi.

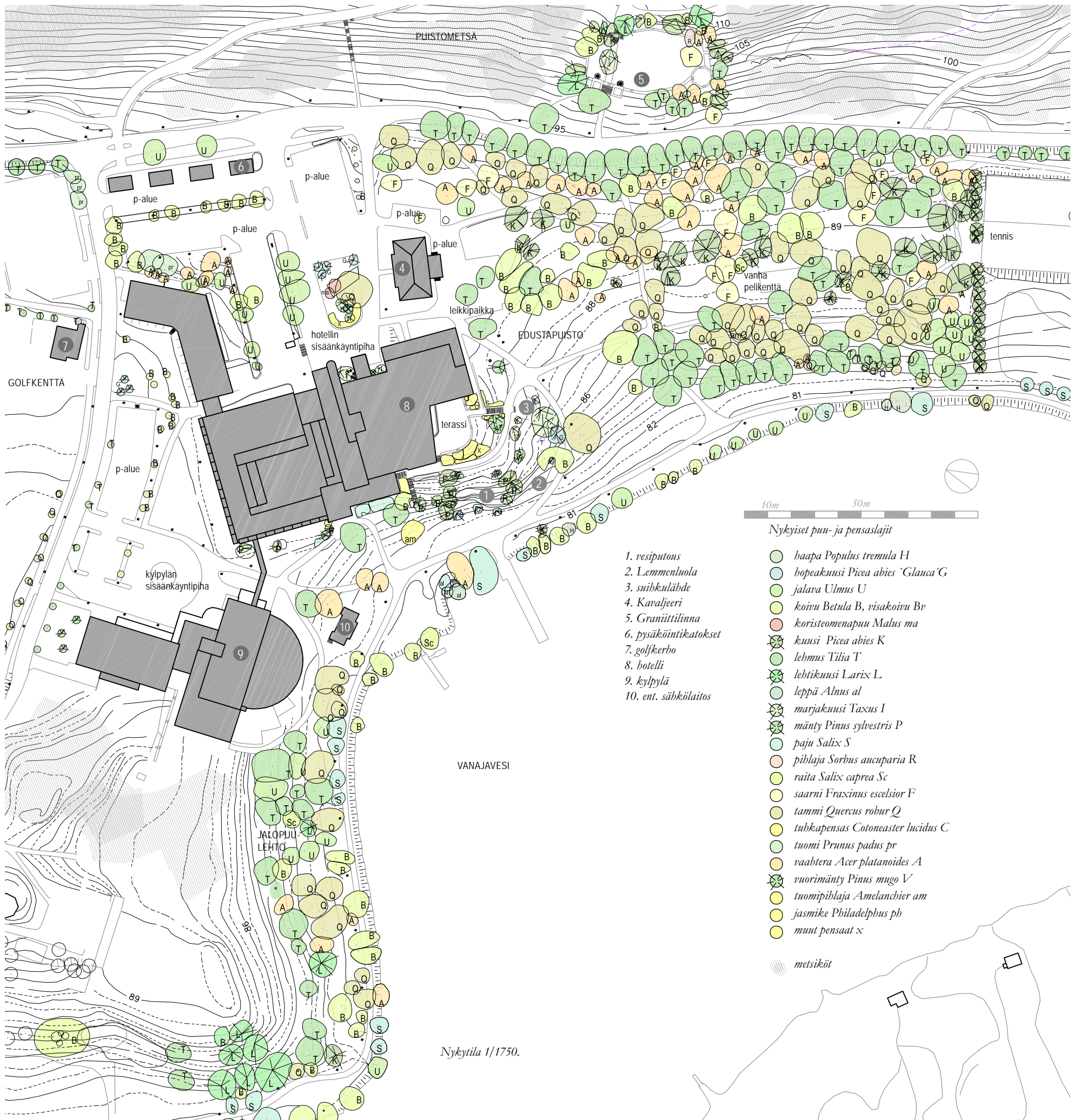
Puiston pohjoispään rinteessä oleva vesiputousaihe näkyy edelleen rinteessä. Ympäristö on rapistunut, ja putkisto on todennäköisesti poistettu tai rikkoutunut.

MUISTOMERKKI

Puiston eteläpäässä, vanhan huvimajan paikalla on 1950-luvulla Hugo Standertskjöldille pystytetty muistokivi. Kiven ympärillä on jalavia sekä runsaasti jalavan ja vaahteran taimia, jotka peittävät näkymiä Vanajavedelle. Rannasta on noussut aiemmin polku ylös, mutta se on peittynt. Tarve polulle kuitenkin on olemassa, sillä rinteessä on kulunut reitti, jota käytetään kulkemiseen. Muistokiven taustalla oleva, puistoa rajaava kuusiaita on jäänyt leikkaamatta ja kasvanut korkeaksi. Tiheä puusto ja alikasvos tekevät paikan tunnelmasta hämärän. Polut ovat paikoitellen huonokuntoisia, osittain ruohottuneita ja sateella liejuisia.

GRANIITILINNA

Puistometsän reunavyöhyke on harvaa jalopuumetsikköä, ja puiston kohdalta lähtee polkuja ylös metsäalueelle. Graniittilinnalle vie keskeisesti polku, joka jyrkässä rinteessä on kärsinyt veden aiheuttamasta eroosiosta. Linna on kohtuullisen hyväkuntoinen. Mataliin torneihin pääsee kiipeämään, mutta näkymät ovat lähes peittyneet. Muurin viereen on kylvetyntä lehmusta ja saarnia. Korkeimman tornin sisällä olevat portaat ovat ilmeisesti huonokuntoiset, ja torni on suljettu. Tunneliin laskeutuvien portaiden yläpäässä on suuri lehtikuusi ja kuusi, jotka kaatuessaan voisivat vaurioittaa linnaa huomattavasti. Linna ei juuri erotu rantapuistosta tai Vanajalta. Puistometsässä on voimakasta alikasvosta. Harvennusta on tehty puiston reunavyöhykkeellä. Kesäisin graniittilinnalla toimii lastenteatteri.

Nykytila 1/1750.

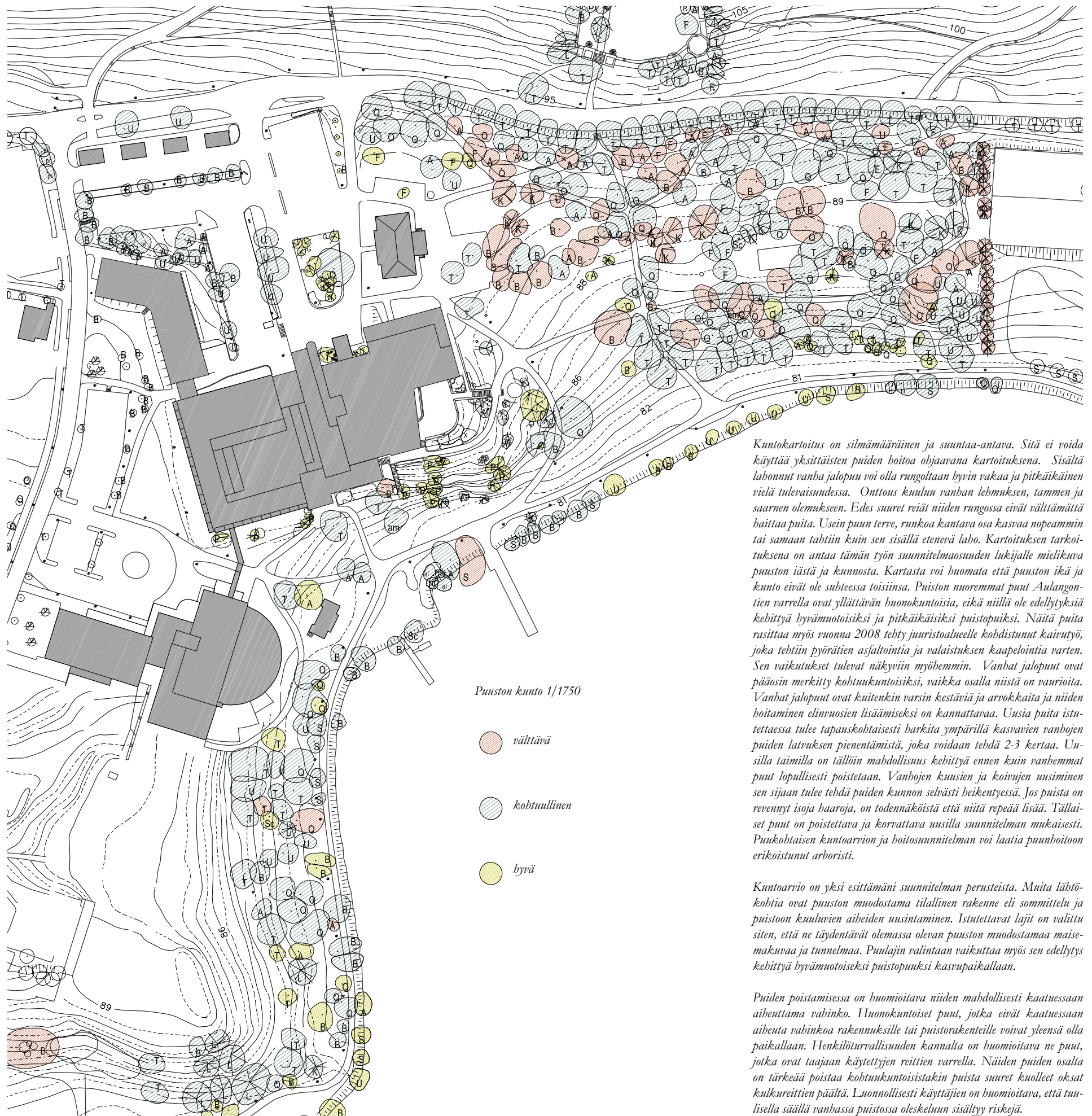
1. vesiputous
2. Lemmenluola
3. suihkulähde
4. Kavaljeeri
5. Graniittilinna
6. pysäköintikatokset
7. golfferbo
8. hotelli
9. kylpylä
10. ent. sähkölaitos

- Nykyiset puu- ja pensaslajit
- baapa *Populus tremula* H
 - hopeakuusi *Picea abies* 'Glauca' G
 - jalava *Ulmus* U
 - koivu *Betula* B, visakoivu *Bv*
 - koristeomenapuu *Malus ma*
 - kuusi *Picea abies* K
 - lehmus *Tilia* T
 - lehtikuusi *Larix* L
 - leppä *Alnus al*
 - marjakuusi *Taxus I*
 - mänty *Pinus sylvestris* P
 - paju *Salix* S
 - pihlaja *Sorbus aucuparia* R
 - raita *Salix caprea* Sc
 - saarni *Fraxinus escelior* F
 - tammi *Quercus robur* Q
 - tubkapensas *Cotoneaster lucidus* C
 - tuomi *Prunus padus* pr
 - vaahtera *Acer platanoides* A
 - vuorimänty *Pinus mugo* V
 - tuomipihlaja *Amelanchier am*
 - jasmike *Philadelphus ph*
 - muut pensaat ×
 - metsiköt

Puuston ikä 1/1750

- *vanha*
- *keski-ikäinen*
- *nuori*

Puuston kunto 1/1750

- välttävä
- kohtuullinen
- hyvä

Kuntokartoitus on silmämääräinen ja suuntaa-antava. Sitä ei voida käyttää yksittäisten puiden hoitoa ohjaavana kartoituksena. Sisältää laboronnut vanha jalopuu voi olla rungoltaan hyvin vakaa ja pitkäikäinen vielä tulevaisuudessa. Ontitus kuuluu vanhan lehmuksen, tammen ja saarnen olemukseen. Edes suuret reiät niiden rungossa eivät välttämättä häihtää puuta. Usein puun terve, runkoa kantava osa kasvaa nopeammin tai samaan tahtiin kuin sen sisällä etenevä labo. Kartoituksen tarkoituksena on antaa tämän työn suunnitelmaosuuden lukijalle mielikuva puuston iästä ja kunnosta. Kartasta voi huomata että puuston ikä ja kunto eivät ole suhteessa toisiinsa. Puuston nuoremmat puut Aulangontien varrella ovat yllättävän huonokuntoisia, eikä niillä ole edellytyksiä kehittyä hyvämuotoisiksi ja pitkäikäisiksi puistopuiksi. Näitä puuta rasittaa myös vuonna 2008 tehty juuristoalueelle kohdistunut kainutyö, joka tehtiin pyörätien asfaloitinta ja valaistuksen kaapelointia varten. Sen vaikutukset tulevat näkyviin myöhemmin. Vanhat jalopuut ovat pääosin merkitty kohtuunkuntoisiksi, vaikka osalla niistä on vaurioita. Vanhat jalopuut ovat kuitenkin varsin kestäviä ja arvokkaita ja niiden hoitaminen elinvuosien lisäämiseksi on kannattavaa. Uusia puuta istutettaessa tulee tapauskohtaisesti harkita ympärillä kasvavien vanhojen puiden latvuksen pienentämisestä, joka voidaan tehdä 2-3 kertaa. Uusilla taimilla on tällöin mahdollisuus kehittyä ennen kuin vanhemmat puut lopullisesti poistetaan. Vanhojen kuusien ja koivujen uusiminen sen sijaan tulee tehdä puiden kunnan selvästi heikentyessä. Jos puista on revennyt isoja haaroja, on todennäköistä että niitä repeää lisää. Tällaiset puut on poistettava ja korvattava uusilla suunnitelman mukaisesti. Puunkohtaisen kuntoarvion ja hoitosuunnitelman voi laatia puunhoitoon erikoistunut arboristi.

Kuntoarvio on yksi esittämäni suunnitelman perusteista. Muita lähtökohdita ovat puuston muodostama tilallinen rakenne eli sommittelu ja puistoon kuuluvien aikeiden uusintaminen. Istutettavat lajit on valittu siten, että ne täydentävät olemassa olevan puuston muodostamaa maisemakuvaa ja tunnelmaa. Puulajin valintaan vaikuttaa myös sen edellytys kehittyä hyvämuotoiseksi puistopuiksi kasvupaikallaan.

Puiden poistamisessa on huomioitava niiden mahdollisesti kaatuessaan aiheuttama vahinko. Huonokuntoiset puut, jotka eivät kaatuessaan aiheuta vahinkoa rakennuksille tai puistorakenteille voivat yleensä olla paikallaan. Henkilöturvallisuuden kannalta on huomioitava ne puut, jotka ovat taajaan käytettyjen reittien varrella. Näiden puiden osalta on tärkeää poistaa kohtuunkuntoisistakin puista suuret kuolleet oksat kulkureittien päältä. Luonnollisesti käyttäjien on huomioitava, että tuulisella säällä vanhassa puistossa oleskelun sisältö riskkejä.

1900-luvun alusta.

1. Kartanon terassilta ankeaa näkymä Vanajavedelle. 1900-luvun alussa hopeapajuja ei vielä ole istutettu rannalle. Rannan lehmusrivin edessä on pieniä puita ruukuissa. Taustalla näkyy peltoankean keskellä kuusiaita ja sen päässä huvimaja. Kuvan oikeassa laidassa näkyy uimahuoneelle johtava laiturir. Peltojen ja Vanajan takana siintää Hämeen linna. Vanha puistorolaisiin näkyy kuvan keskialalla. Kukkaistukset ovat runsaita, ja niitä on täydennetty ruukkukasveilla. Lemmenluolan päällä on visakoi-vu. Koivun edessä on bevosenkengän muotoinen penkki. Polut rantaan laskeutuvat luolan kummaltakin puolelta. HKHM. Signe Brander.

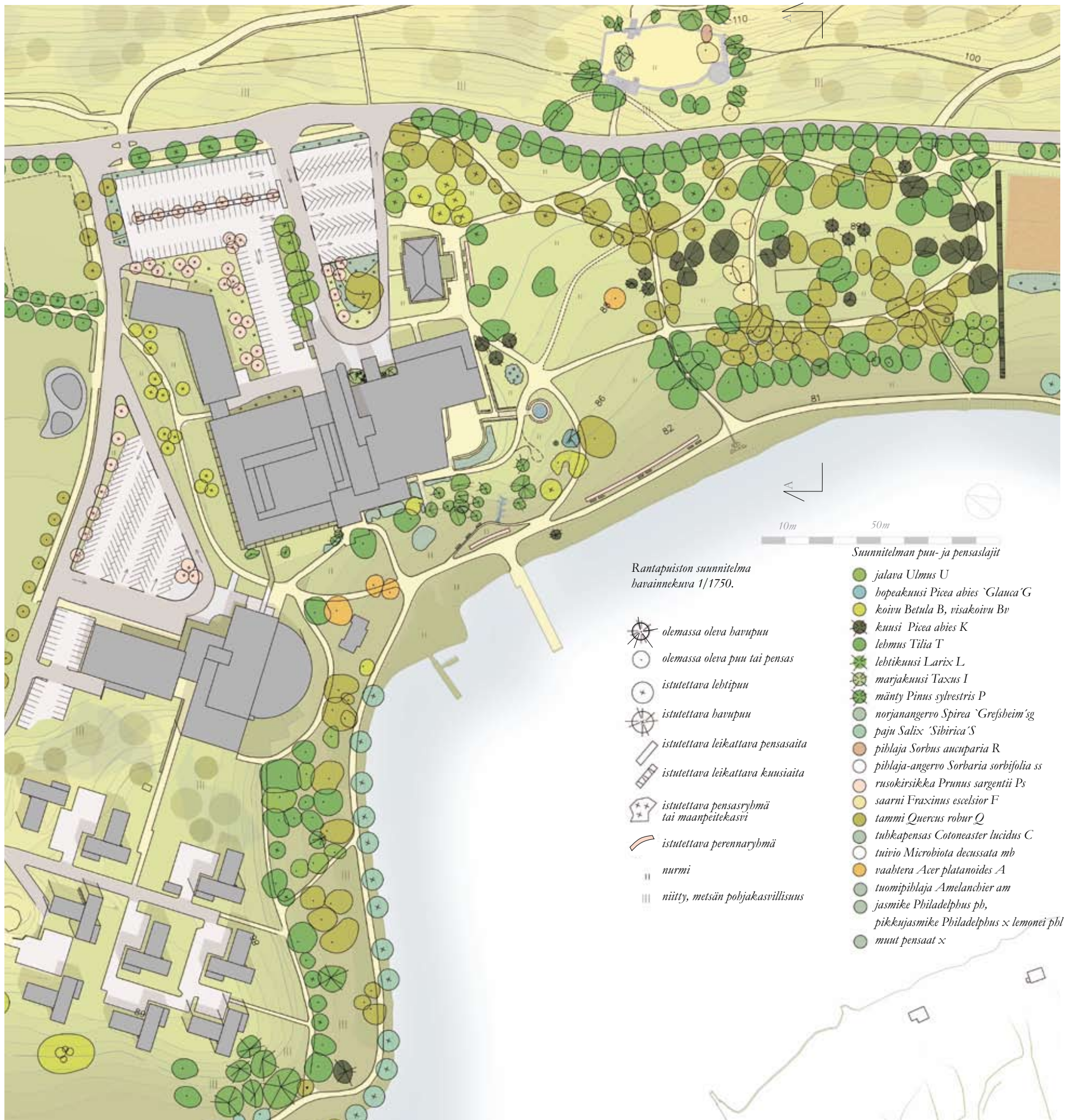
1930-luvulta.

Näkymä väliaikaisen hotellin terassilta ankeaa yhä Vanajalle sekä yksinkertaistettuun, mutta huolitel-tuun puistoon. Pajut ovat kasvaneet, ja ne erottuvat voimakkaan heleänä helminanuhana puiston ja ran-nan välillä. Rantamuurin eteen on tuotu louhetäyt-töä. Horisontissa erottuu Hämeen linna. Rannan lehmusrivistöä on lyhennetty, ja ravintolan edustan avoin ruohokenttä ulottuu Vanajaveteen saakka. Rantaa reunustaa nurmialueen kohdalla suora kukkapenkki. Puistossa on jäljellä Standertsjöldin bankkimat valkoiset kuvapatsaat. Museoviraston kuva-arkisto. A. Ohlsson. 1930-luvulta.

Talvella 2009.

Suikkuallas on yhä hotellin terassilta laskeutuvan portaan päätteellä. Näkymää Vanajalle peittävät terassin edustalle 1970-luvulla istutetut vuorimän-nyt ja marjakuuset. Portaita reunustavat, aiemmin muotoonleikatut tukkapensaat ovat villiintyneet ja harventuneet, eivätkä ne enää muodosta portaiden reunusta. Rantaryöhyke ei enää ole avoin, kun it-sestään kyläytynyt taimikko on päässyt kasvamaan Vanajan reunaan. Vesi ei enää ole osa puistoa. Puiston vesiaibet eivät ole olleet enää kesäisinkään käytössä. Kuvassa näkyvä pyöreä suikkulähde on korjattu, ja se tulee taas ilahduttamaan puiston käyttäjiä. ES 2009

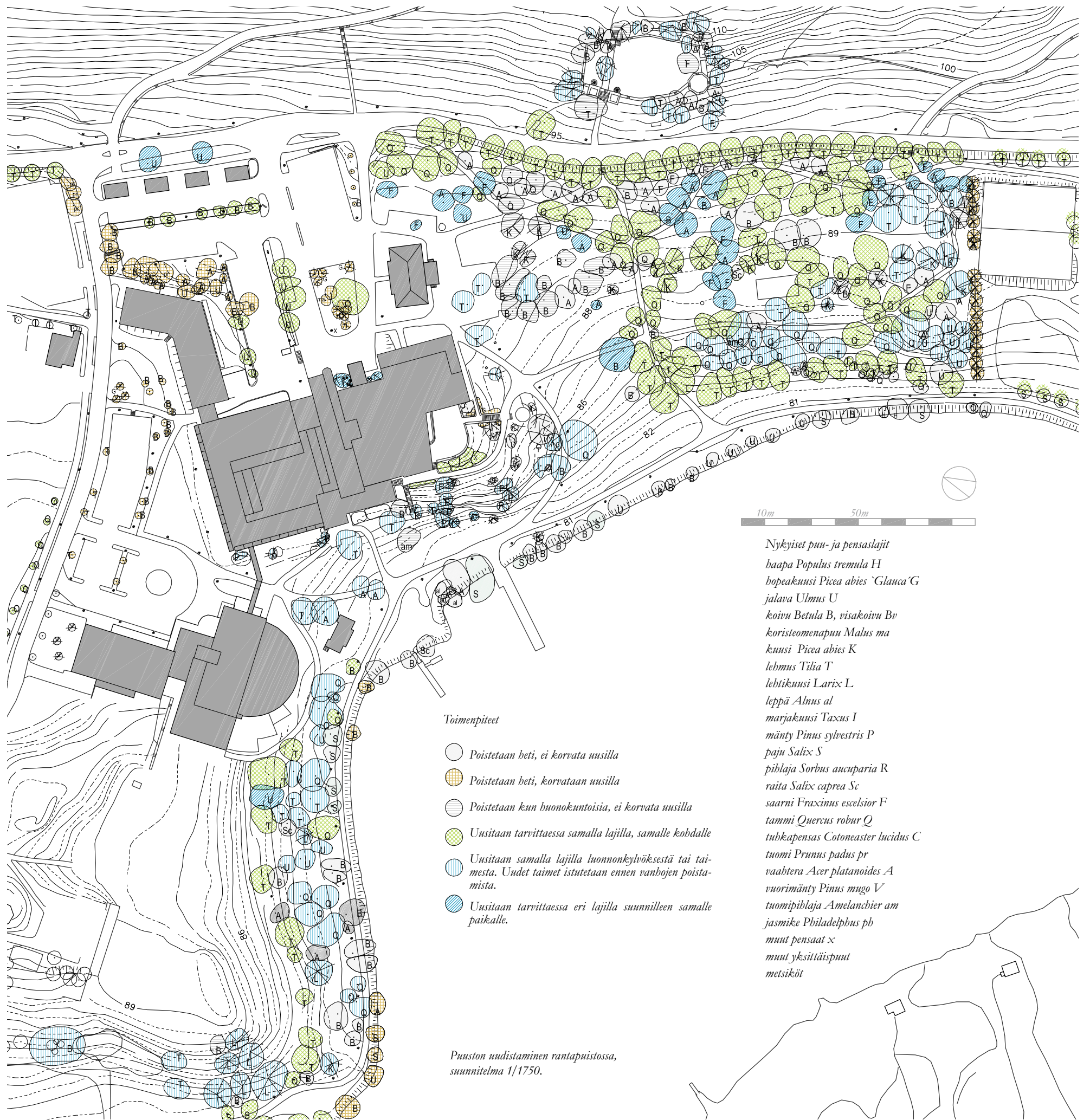

Rantapuiston suunnitelma
havainnekuva 1/1750.

- olemassa oleva havupuun
- olemassa oleva puu tai pensas
- istutettava lehtipuun
- istutettava havupuun
- istutettava leikattava pensasaita
- istutettava leikattava kuusisaita
- istutettava pensasryhmä tai maanpeitekasvi
- istutettava perennaryhmä
- nurmi
- niitty, metsän pohjakaasvillisuus

Suunnitelman puu- ja pensaslajit

- jalava *Ulmus U*
- hopeakuusi *Picea abies 'Glauca' G*
- koivu *Betula B, visakoivu Bv*
- kuusi *Picea abies K*
- lehmus *Tilia T*
- lehtikuusi *Larix L*
- marjakuusi *Taxus I*
- mänty *Pinus sylvestris P*
- norjanangervo *Spirea 'Grefsheim' sg*
- paju *Salix 'Sibirica' S*
- pihlaja *Sorbus aucuparia R*
- pihlaja-angervo *Sorbaria sorbifolia ss*
- rusokirsikka *Prunus sargentii Ps*
- saarni *Fraxinus excelsior F*
- tammi *Quercus robur Q*
- tuhkapensas *Cotoneaster lucidus C*
- tuivio *Microbiota decussata mb*
- vaahtera *Acer platanoides A*
- tuomipihlaja *Amelanchier am*
- jasmike *Philadelphus ph,*
pikkujasmike *Philadelphus x lemonii phl*
- muut pensaat x

Toimenpiteet

- Poistetaan beti, ei korvata uusilla
- Poistetaan beti, korvataan uusilla
- ◌ Poistetaan kun huonokuntoisia, ei korvata uusilla
- Usitaan tarvittaessa samalla lajilla, samalle kohdalle
- Usitaan samalla lajilla luonnonkylvöksestä tai taimesta. Uudet taimet istutetaan ennen vanhojen poistamista.
- Usitaan tarvittaessa eri lajilla suunnilleen samalle paikalle.

- Nykyiset puu- ja pensaslajit*
- haapa *Populus tremula* H
 - hopeakuusi *Picea abies* 'Glauca' G
 - jalava *Ulmus* U
 - koivu *Betula* B, visakoivu *Bv*
 - koristeomenapuu *Malus ma*
 - kuusi *Picea abies* K
 - lehmus *Tilia* T
 - lehtikuusi *Larix* L
 - leppä *Alnus al*
 - marjakuusi *Taxus* I
 - mänty *Pinus sylvestris* P
 - paju *Salix* S
 - pihlaja *Sorbus aucuparia* R
 - raita *Salix caprea* Sc
 - saarni *Fraxinus excelsior* F
 - tammi *Quercus robur* Q
 - tubkapensas *Cotoneaster lucidus* C
 - tuomi *Prunus padus* pr
 - vaahtera *Acer platanoides* A
 - vuorimänty *Pinus mugo* V
 - tuomipihlaja *Amelanchier am*
 - jasmike *Philadelphus ph*
 - muut pensaats ×
 - muut yksittäispuut
 - metsiköt

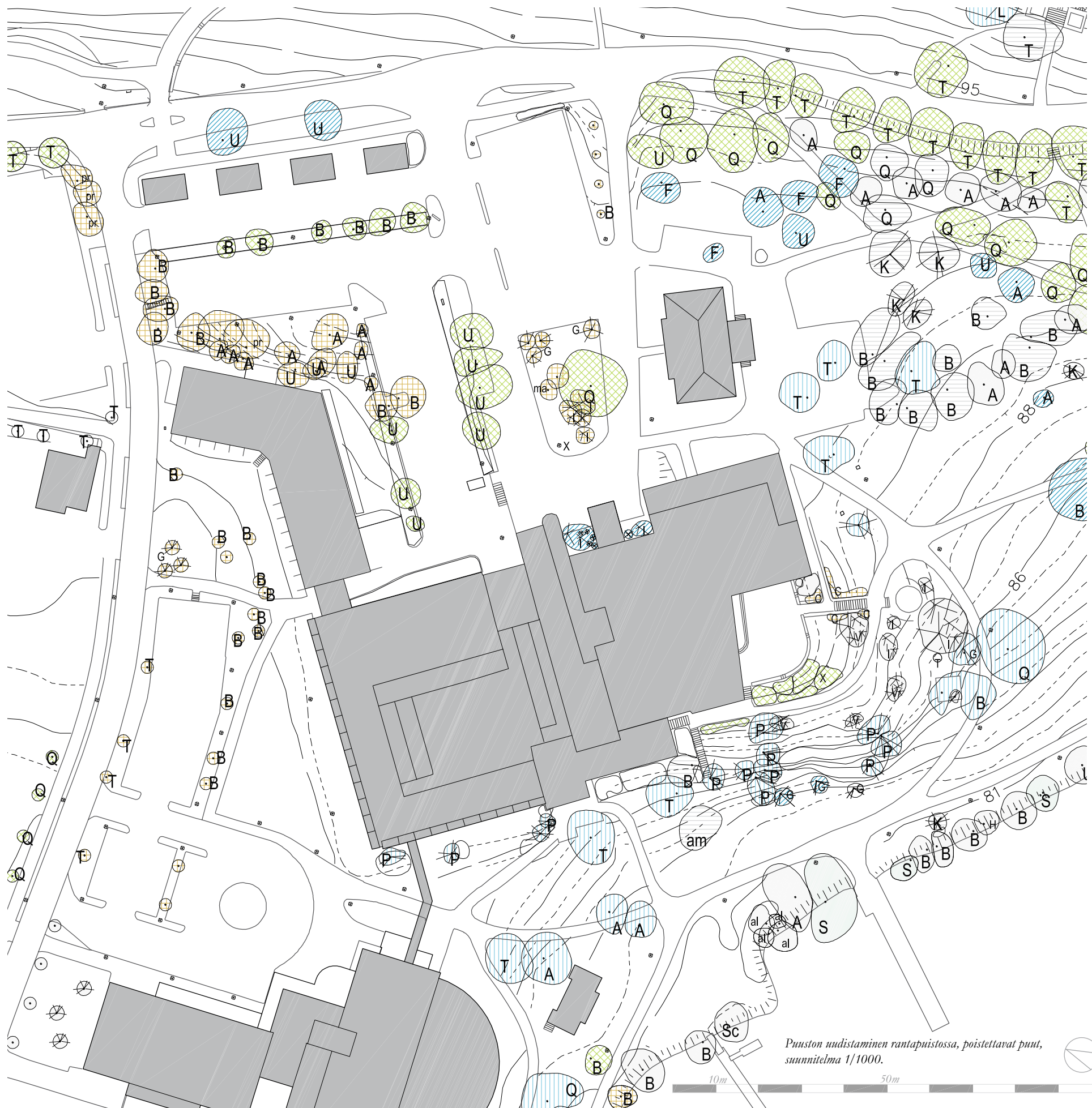
Puuston uudistaminen rantapuistossa, suunnitelma 1/1750.

Suunnitelman puu- ja pensaslajit

- jalava *Ulmus* U
 - hopeakuusi *Picea abies 'Glauca'* G
 - koivu *Betula* B, risakoinn Bv
 - kuusi *Picea abies* K
 - lehmus *Tilia* T
 - lehtikuusi *Larix* L
 - marjakuusi *Taxus* I
 - mänty *Pinus sylvestris* P
 - norjanangervo *Spirea 'Grefsheim'* sg
 - paju *Salix 'Sibirica'* S
 - pihlaja *Sorbus aucuparia* R
 - pihlaja-angervo *Sorbaria sorbifolia* ss
 - rusokirsikka *Prunus sargentii* Ps
 - saarni *Fraxinus excelsior* F
 - tammi *Quercus robur* Q
 - tubkapiensas *Cotoneaster lucidus* C
 - tuivio *Microbiota decussata* mb
 - vaahtera *Acer platanoides* A
 - tuomipihlaja *Amelanchier am*
 - jasmike *Philadelphus pb*
 - pikkujasmike *Philadelphus x lemonei* pbl
 - muut pensaat x
-
- olemassa oleva havupuu tai -pensas
 - olemassa oleva puu tai pensas
 - istutettava lehtipuun
 - istutettava havupuu
 - istutettava leikattava pensasaita
 - istutettava leikattava kuusiaita
 - istutettava pensasryhmä tai maanpeitekasvi
 - istutettava perennaryhmä
 - nurmi
 - niitty, metsän pohjakasvillisuus

Puuston uudistaminen rantapuistossa, suunnitelma 1/1750.

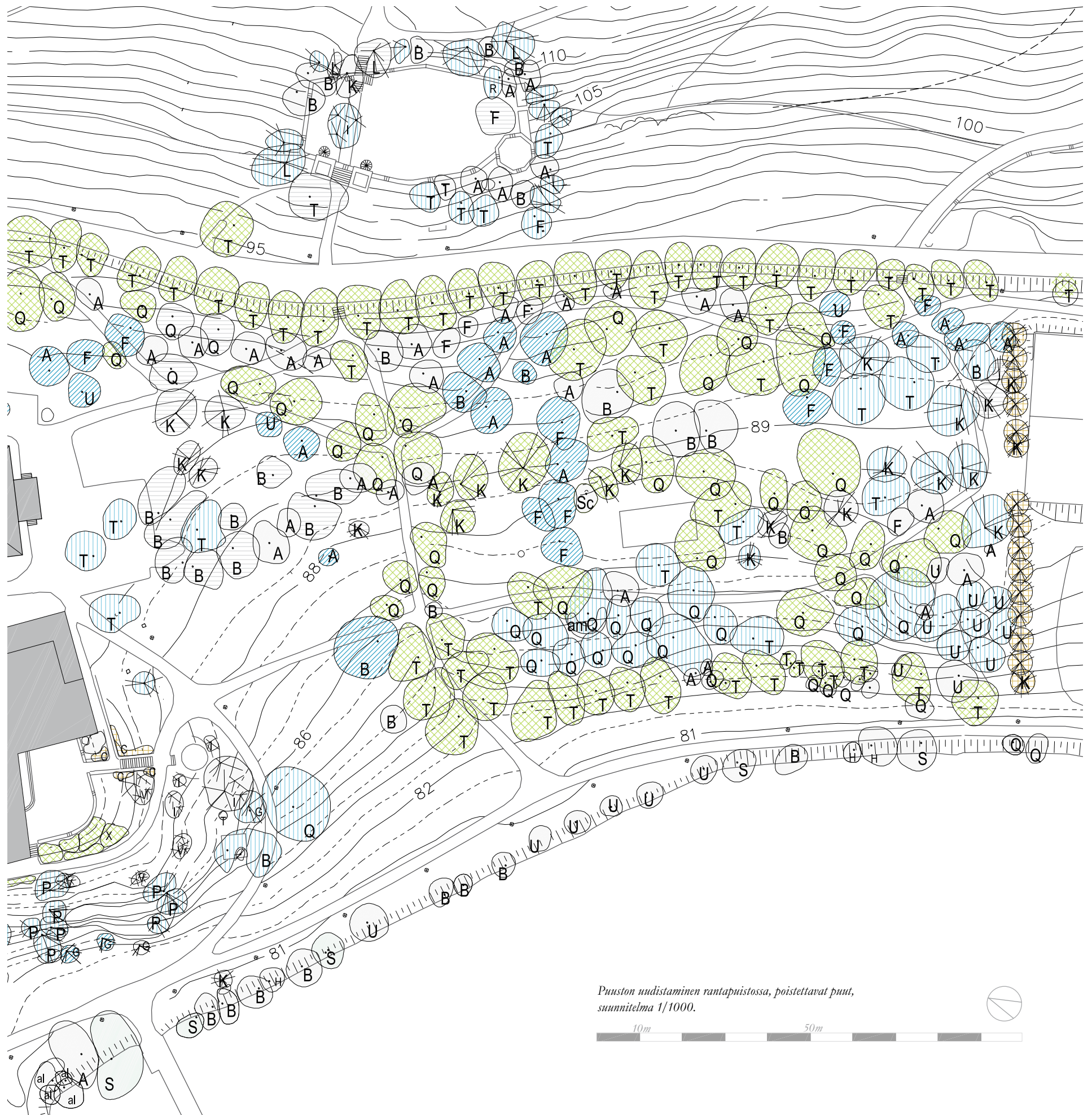

Puuston uudistaminen rantapuijossa, poistettavat puut, suunnitelma 1/1000.

Puuston uudistaminen rantapuistossa, istutettavat puut, suunnitelma 1/1000.

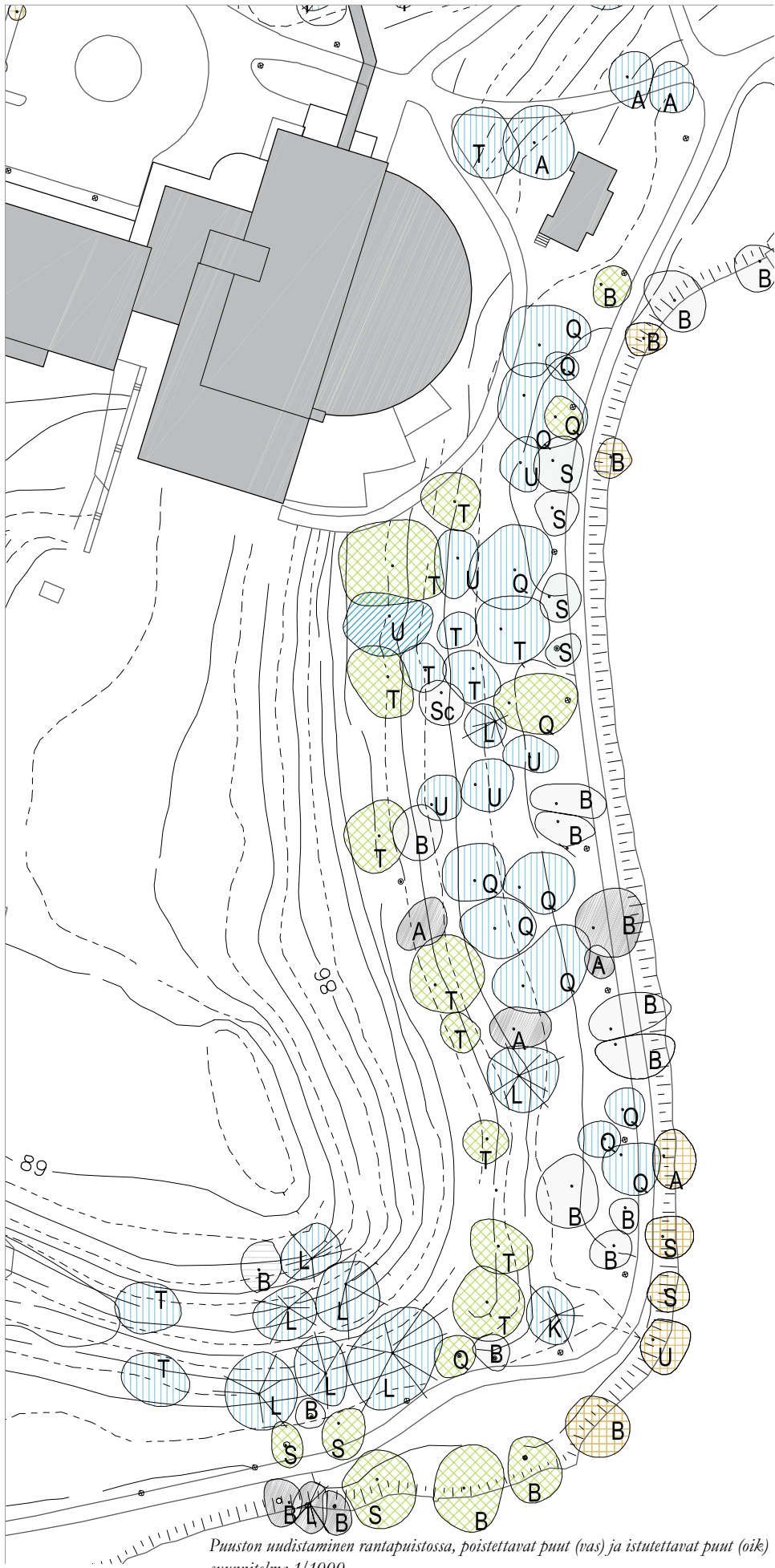
*Puuston uudistaminen rantapuistossa, poistettavat puut,
suunnitelma 1/1000.*

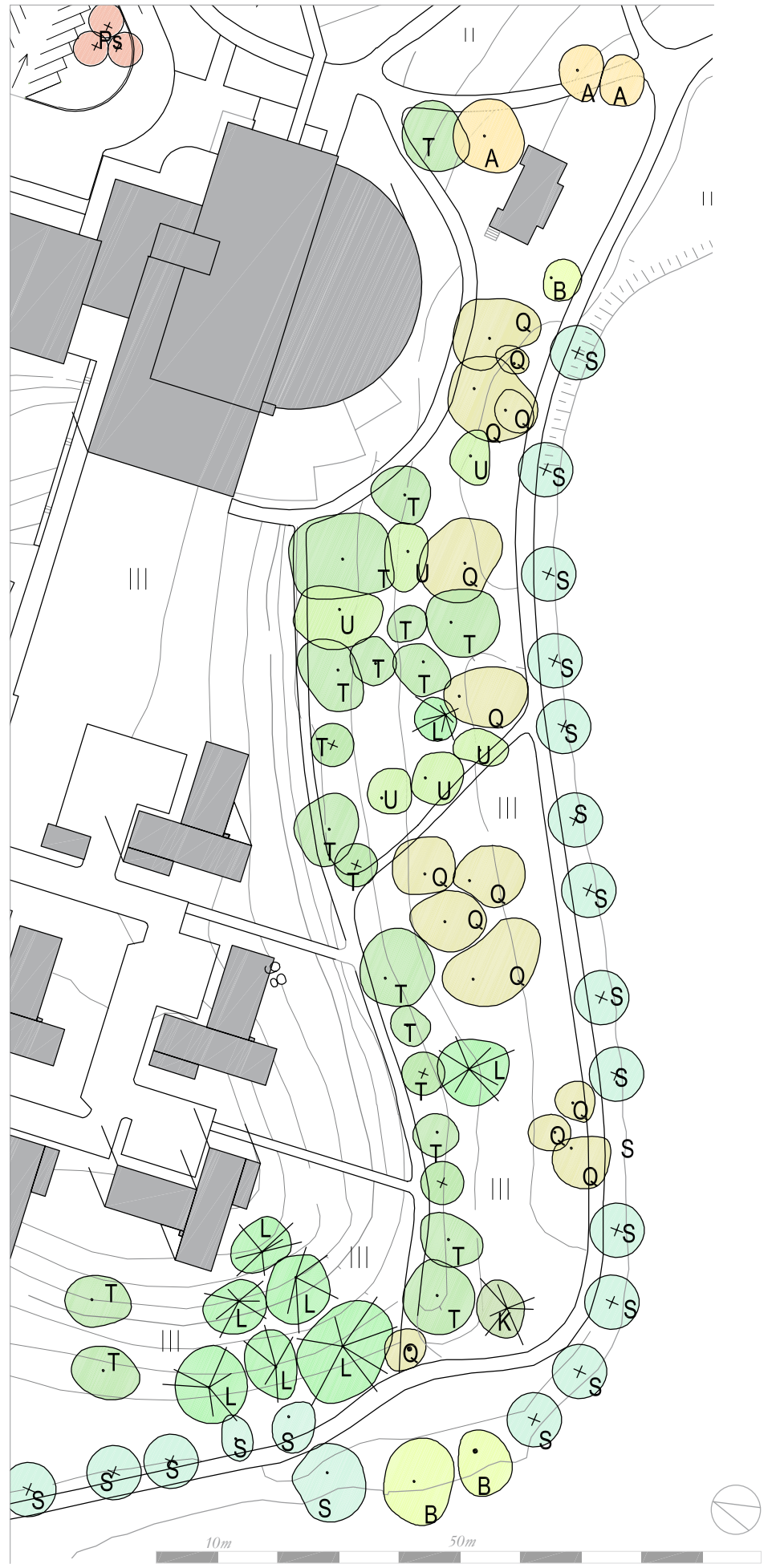

Puuston undistaminen rantapuistossa, istutettavat puut, suunnitelma 1/1000.

Puuston uudistaminen rantapuistossa, poistettavat puut (vas) ja istutettavat puut (oik) suunnitelma 1/1000.

Rantapuistossa kasvupaikkaedellytykset suurten puiden luomissa varjoissa eivät puolla runsaan kukkapuiston palauttamista. Ratkaisuna edellyttäisi myös huomattavaa panostusta puiston jatkuvaan ylläpitöhoitoon. Koska Kavaljeeria ollaan korjaamassa entiseen asuunsa juhlabuoneistoksi, on paikallaan puuttua erityisellä harkinnalla myös sen lähiympäristöön. Suunnitelman pääperiaatteena on tavoitella hotellin ja Kavaljeerin lähiympäristössä 1930-luvun lopun ja 1940-luvun alun tunnelmia. Standertskjöldin aikaista kukkapuiston rehevyyttä voidaan palauttaa pienialaisesti vesiputouksen äärelle.

PUUSTO

Puuston poisto ja uusiminen on tarkemmin määritelty suunnitelma-kartailla.

Nykyinen puistoympäristö on hyvin köyhtynyt verrattuna rantapuiston historialliseen ilmeeseen. Patsaat, kukat, puistokoristeet, suihkulähteet ja monet polut ovat kadonneet. Jäljellä on satavuotiaaksi vartunut puusto. Yksi tärkeimmistä suunnitelman tavoitteista on tilarakenteen selkeyttäminen. Tämä tarkoittaa itsestään kyläytyneiden rantapuiston puiden poistoa rannan avoimuuden palauttamiseksi. Avoin ranta rytmittää näkymää, joka aukeaa Vanajan rannoilta ja hotellin terassilta tarkasteltuna. Avoilta rannalta avautuu myös näkymä seuraavaan maisematilaan – puiston takana olevalle hopeapajurivin reunustamalle pellolle.

Rannan lehmusriviston yksiläisyyttä pidetään yllä ja tammets, vaahterat ja muu alikasvos poistetaan joukosta. Toimenpide parantaa puiston sisäisiä näkymiä ja välittää rantavyöhykkeen ja veden tunnelman puiston sisälle.

Suihkulähteen vierestä poistetaan suurikokoiseksi kasvaneet, näkymiä peittävät vuorimännyn ja marjakuuset. Portaita rajaavat tuhkapensaat uusitaan ja ne pidetään muotoon leikattuina.

Hotellin terassin lännenpuoleisella rinteellä ylläpidetään harvaa mäntypuustoa. Joukkoon sopii myös muutamia yksittäisiä rauduskoivuja. Pohjakasvillisuudeksi riittää nurmi, joka kuului myös Standertskjöldin aikana alueelle.

Kavaljeerin ja hotellin eteläpuolelta sekä Graniittilinnan ja rannan välistä poistetaan huonokuntoisia puita. Avoin tila parantaa näkymiä linnalta ja liittää puiston reunalla olevat rakennukset paremmin osaksi puistoa ja toisiaan. Poistettavista puista suurin osa on koivuja. Koivut ovat kuuluneet puistoon myös Standertskjöldin aikana. Puut oli mahdollisesti tarkoitettu poistettaviksi kun istutetut puut vartuivat. Puulajin säilymistä puistossa voisi kuitenkin puoltaa. Muutamia yksittäisiä voitaisiin istuttaa Kavaljeerin itäpuolelle, hotellin ja Vanajan väliselle rinteelle tai yksittäispuuksi nyt poistettavien puiden paikalle.

Vaahterat ja saarnet kuuluvat nuorempaan puusukupolveen. Puistossa on valokuvien perusteella aiemminkin ollut ainakin vaahteroita, mutta vanhoja yksilöitä ei ole säilynyt. Nykyisistä puista poistetaan huonokuntoiset ja -muotoiset puut. Suurin osa nuorista puista on huonokuntoisia, sillä ne on istutettu liian lähelle vanhoja puita. Puistopölyn asfaltointia ja valaistusta varten tehty kaivutyö vaurioitti puiden juuristoa. Uusia taimia istutetaan sitä mukaa kun ympäriltä poistetaan puita ja uudelle puulle saadaan riittävästi tilaa. Vaahterat ja saarnet on ehdotuksessa pääosin korvattu pitkäikäisemmällä tammillä ja lehmuksilla, jotka myös täydentävät vanhoja sommitelmia.

Uusien taimien hoito ja seuranta on tärkeää, jotta ne kehittyisivät tuubeiksi ja hyvämuotoisiksi puistopuiksi.

Koska puusto on hyvin iäkästä ja paikoin huonokuntoista, on erittäin tärkeää huolehtia myös tulevasta puusukupolvesta. Huonokuntoisimmat puut on suunnitelmassa ehdotettu poistettaviksi. Paikoin on ehdotettu tehtäväksi uusia, täydentäviä istutuksia. Elinvoimaisten vanhojen puiden osalta on tarpeellista teettää arboristilla tarkempi kuntokartoitus, jonka perusteella valitaan puille suoritettavat hoitotoimenpiteet. Tavoitteena on puuston pitkäikäisyys ja elinajan pidentäminen mahdollisilla latruksen kevennysleikkauksilla. Nyt laadittu kuntokartoitus on suuntaa-antava. Se perustuu puiden latruksen ja rungon kuntoon, lehvätön tai neulasten harsuuntumiseen, sieniin, kääpiin, pihkavutoihin tai muihin vaurioihin, jotka voi silmämääräisesti havaita. Koska esimerkiksi lehmukset voivat olla kohtuullisen hyvinvoivan näköisiä sisäisestä labosta ja ontoudesta huolimatta, on erityisesti puiston käytetyimmillä alueilla mahdollisten riskipuiden kartoitus tarpeen. Ensisijaista olisi kuitenkin hoitaa puita ja pidentää niiden elinikää, sillä uusien korvaavien puiden saaminen satavuotiaaseen puistoon on huomattavan hidasta.

LEIKKIPAIKKA

Kavaljeerin eteläpuoleinen alue kunnostetaan. Nykyinen leikkipaikka poistetaan rantapuistosta. Aulanko ja rantapuisto tarjoavat hienon mahdollisuuden pienten lasten ulkoiluun ja leikkiin turvallissa puistoympäristössä, ilman tavanomaiseen lähipuistoon kuuluvia varusteita. Jos varusteltu leikkipaikka koetaan ehdottoman tärkeäksi, voisi soveliaampi paikka olla nykyisen pelikentän kohdalla tai kyläpölyn läheisyydessä, esimerkiksi sähkölaitosrakennuksen takana. Uuden leikkialueen suunnittelussa on otettava tarkasti huomioon puiston historiallinen luonne. Mahdollisuuksien mukaan hyödynnetään maastonmuotoja ja kasvillisuutta. Paikalle tulee asentaa vain mustaksi maalattuja teräsrakenteisia leikkivälineitä. Hiekkalaatikko suunnitellaan alueeseen sopivaksi. Turvamattojen sijasta käytetään alustoilla nurmea ja hiekkää.

KUKAT

Pienipiirteisemmin hoidettuja kukkapenkkejä palautetaan Kavaljeerin eteläpuolelle ja rantaan vanhan vesiputouksen luokse. Rantaan voidaan myös palauttaa useampiakin kukkapenkkejä. Standertskjöldin aikana istutukset polveilivat koko rannan pituudella ja myöhemminkin yksinkertaistettuina useissa kohdissa rantaa. Puiden sekaan kukkapenkkejä ei ole syytä palauttaa, sillä suurten puiden varjossa eivät kukat menesty. Koska tiheä polkuverkosto oli todennäköisesti tarkoitettu näiden kukkaistutusten ihailuun, ei senkään palauttamiseen näin ollen ole syytä.

Kukkaistutusten subteen tulisi ratkaista, pyritäänkö sommitelmassa esimerkiksi 1930-luvun rekonstruktioon. Täydellinen rekonstruktio, joka perustuisi esimerkiksi oikeisiin kukkalajikkeisiin, on käytännössä, esimerkiksi taimien saatavuuden kannalta, lähes mahdotonta. Lisäksi kesäkukkien vuosittainen istuttaminen ja hoito ovat hyvin työläitä. Sopiva ratkaisu voisi olla kukkapenkkien uudelleensommitelu kestäviksi perennaryhmiksi. Tällöin puistoon palautuisi sen pienipiirteinen tunnelmatekijä. Uusi perennasommitelma ei myöskään estä mahdollista myöhempiä rekonstruktioita. Kavaljeerin läheisyyteen voitaisiin asettaa kyltti, jossa kerrottaisiin puiston historiasta ja uuden suunnitelman periaatteista. Kylttiin voisi liittää vanhoja valokuvia paikalta. Tällöin käyttäjillä olisi mahdollisuus tutustua myös puiston sellaisiin historiallisiin piirteisiin, joita ei nykyään voi paikan päällä havaita.

KÄYTÄVÄT JA VALAISIMET

Puiston nykyiset käytävät kunnostetaan. 1930-luvun käytävät, jotka edelleen näkyvät nurmipinnassa, ja joille kalutusta ohjautuu, palautetaan. Käytävien sorapintaa vahvistetaan, ja eroosioherkille rinneosille voidaan rakentaa kivikourut veden ohjaamiseksi. Asfalttipinnoite on puistoon sopimaton. Rakennetun pinnoitteen uusimisen tulla ajankohitaiseksi se tulisi poistaa ja korvata soralla.

Rantapolulla valaisintolppien maalaaminen mustaksi sovitaisi ne paremmin maisemaan. Valaisinten tulla käyttöikänsä päähän tulee puistoon laatia uusi valaistus suunnitelma. Suunnitelmassa huomioidaan myös hotellin pihan valaisimet sekä koko Aulangonniemen ja Mäntykärjen alue. Rantavyöhykkeellä parempi valaisintyyppi olisi matala pollarivalaisin. Kavaljeerin runsaat valaisimet tulee poistaa kunnostuksen yhteydessä. Rakennukseen ei ole Standertskjöldin aikana liittynyt ulkovalaisimia. Nykyisin kun käyttöä on myös talviaikaan, on keinovalaistus perusteltu. Sisäänkäynnin yläpuolelle voidaan asentaa julkisivuun sopiva valaisin.

HOTELLIN TERASSI

Hotellin terassin betonikivipäällysteen osalta pitäisi harkita materiaalin vaihtamista paremmin 1930-luvun arkkitehtuurin sopivaksi. Jos alkuperäinen pinnoite on nykyisen alla, tulisi se ottaa esiin. Suurien laattojen väliset hiekkapinnat saattavat olla epäkäyttännöllisiä, ja ne voidaan korvata esimerkiksi pienemmällä kiveyksellä. Hotellin terassin edustan matalat perennaistutukset säilytetään, vaikka ne eivät valokuvien perusteella ole liittyneet 1930-luvun puutarhasuunnitelmaan. Ne sopivat kuitenkin hyvin paikkaansa ja ovat hyvässä kunnossa. Paul Olssonin suunnitelmassa alueelle on ehdotettu istutuksia. Koska karttamerkintöjä sisältävää suunnitelmaa ei ole säilynyt, on epäselvää mitä ehdotus on sisältänyt. Terassilla suihkulähteelle johtavan portaan ympärille palautetaan matalat muotoonleikatut tuhkapensaat. Terassia kiertävän polun varrelle sijoitetaan joitakin penkkejä.

VESIAIHEET

Hotellin terassin edessä säilynyt suihkulähte kunnostetaan ja otetaan uudelleen käyttöön. Suihkulähteelle suunnitellaan ja rakennetaan asianmukainen tahvisuoja. Suihkulähdettä reunustavat perennaistutukset kunnostetaan rajaamaan koko suihkulähdettä.

Myös Lemmenluola, suihkulähdegroto, kunnostetaan. Luolan päältä poistetaan männyntaimi. Visakoivu säilytetään. Se on hyvin vanha ja valokuvien perusteella puu on liittynyt luolaan Standertskjöldinkin aikana. Puun juuristo on luolan takana eikä sen pitäisi aiheuttaa häiriötä rakenteille. Valaistusta pidetään yllä. Restauroinnista tulee laatia erillinen inventointi ja suunnitelma, jossa rakenteiden kunnostuksen lisäksi huomioidaan myös luolaan liittyvät ruukkukasvit. Ilkivallan estämiseksi kunnostetun luolan voi hyvin sulkea eleettömällä, mustalla teräsportilla, jonka lävitse luolaan voi nähdä.

Myös rinteeseen liittyvän vesiputouksen kunnostaminen olisi toivottavaa, mutta vähäisen kuvamateriaalin takia tarkka rekonstruktio ei ole mahdollinen. Vesiputouksen uudelleentulkinta sen sijaan on mahdollista.

Vesiaiheiden kunnostamisella ei ole kiire. Ne kuitenkin lisääisivät merkittävällä tavalla puiston edustavuutta, huoliteltua ilmettä ja kiinnostavuutta.

MUISTOMERKKI

Standertskjöldin muistomerkin ympäristö kunnostetaan. Pohjakaasvillisuutta voidaan kehittää puutarhamaisemmaksi. Polkuja vahvistetaan, ja rannasta muistomerkillä rakennetaan uusi polku vanhan kadonneen paikalle. Puusto harvennetaan siten, että muistomerkillä aukeaa näkyvä Vanajalle. Paikalle lisätään penkki. Muistomerkin paikalla on aiemmin sijainnut huvimaja. Paikka on siis ollut merkityksellinen myös kartanopuistossa. Esitetty toive muistomerkin siirtämisestä lähemmäs hotellia on mahdollista toteuttaa esimerkiksi Lemmenluolan yläpuolelle, vanhan oleskelupaikan kohdalle. Ensisijainen vaihtoehto on muistomerkin nykyisen paikan ympäristön kunnostaminen ja parantaminen.

GRANIITILINNA

Graniittilinnan edustalta poistetaan noin viiden metrin etäisyydeltä kaikki puut ja vesakko, suuria lehmuksia lukuun ottamatta. Näkötornin edessä olevaa lehmusta voidaan leikata oksia poistaen ja puun tasapainosta huolehtien siten, että lehvästön lomitse saadaan näkyvä Vanajalle. Linnan idänpuoleista metsää harvennetaan. Myöhemmässä vaiheessa poistetaan kuusia. Uuden mäntysukupolven kasvu varmistetaan tarvittaessa täydennysistutuksin. Hyvässä kasvussa oleville tamentaimille annetaan tilaa.

Puistometsän reunassa kulkevien teiden tukimuurien ja Aulangontien välistä aluetta hoidetaan väljänä jalopuumetsänä. Hoidon tavoitteena on luottaa Graniittilinna ja puistometsän reuna osaksi rantapuiston maisematilaa. Yksittäisten puiden hyvään latvustokehitykseen kiinnitetään huomiota. Tukimuurien edusta ja portaat pidetään puhtaana taimista. Muurit saavat erottua rantapuistoon. Tunnelman tulee olla avoin ja kutsuva sisäänkäynti puistometsään. Graniittilinnalle saapuva keskeispolku uudistetaan. Voimakkaasti sateen kuluttamalle jyrkälle polulle tutkitaan mahdollisuutta lisätä porrasaskelmat. Aulangontielle asennetaan ajohidasteet Graniittilinnan kummallekin puolelle, ei kuitenkaan linnan kohdalle. Suojatie kivitetään nupukivin. Sitä voidaan myös korottaa ajohidasteeksi. Aulangontielle ei pitäisi asentaa liikennemerkkejä rantapuiston kohdalle. Puistoon kuulumattomina elementteinä ne rikkovat visuaalista yhteyttä puistometsän reunan ja rantapuiston välillä. Rantapuistosta Aulangontielle nousevat portaat kunnostetaan.

Linnoituksen päällä olevien puiden, pensaiden ja perennojen hoitoa jatketaan. Vähitellen tulisi kuitenkin istutuksia ja käytäviä uudistaa ja tavoitella linnanpihalle puutarhamaisempaa ilmettä. (ks. kuva 4. s. 19.) Pensaiden ja perennojen uudistamiseen tarvitaan tarkempi suunnitelma. Suurikokoiset puut poistetaan niiden tullessa huonokuntoisiksi. Uusiminen on tärkeää tehdä riittävän ajoissa, etteivät itsestään kaatuvat puut aiheuta vaaraa yleisölle tai linnan rakenteille. Muurien päälle, reunoille tai portaisiin ei saa päästää kasvamaan puiden taimia. Korkeimman tornin porras pitäisi avata yleisölle tarvittavan kunnostamisen jälkeen. Tästä tornista näkyvä hotellille ja Vanajalle on todennäköisesti melko hyvä.

Graniittilinnalta puistometsään lähteviä polkuja hoidetaan huolellisemmin, sillä ne ovat jalankulkijoille tärkein sisäänkäynti puistometsään. Graniittilinnan läheisyyteen lisätään koko puiston opastekartta.

AULANGONNIEMI

1. Aulangonniemen eteläreunalla puistoalue on muuttunut puolivilliksi kulttuurilehdoksi, jossa kasvaa rivimäisesti lehmuksia ja tammia sekä iäkkäitä, valossa varttuneita lehtikuusia. Istutettujen puiden lisäksi joukossa on luonnonkylvöstä syntyneitä lehtikuusia, lehmuksia, vaahteria ja jalavia. Alikasvosena on vaahteraa ja seljaa. Lehmusten kohdalla oleva vanha, rinteensuuntainen tienpohja on lähes peittynyt. Pohjakaasvillisuus on voimakasta. Vanhalle kasvimaalle on rakenteilla uusi yhdeksän pienkerrostalon loma-asuntoalue. Etelä- ja lounaisreunan lehto muodostaa suojavyöhykkeen uuden rakentamisen ja rannan välille. Paikoitellen pensaikko ja alikasvos ovat niin tiheitä, ettei alueen poikki ole mahdollista kulkea.

2. Aulangonniemen laella sijaitsee talli, entinen puutarhäväen talo, maakellari, uudempi maneesi sekä kartanon kasvihuoneiden raunioitunut muuri. Talli ja sitä ympäröivät rakennukset ovat huonokuntoisia eivätkä täytä uusia EU-määräyksiä. Kasvillisuus on villiintynyttä ja rikkaruohotunutta. Niemen lakialueella on suurikokoisia lehmuksia ja lehtikuusia.

3. Aulangonniemellä ei ole säilynyt viljelyalueita, mutta niemen länsi- ja pohjoispuolen hevoslaitumet ja ratsastuskenttä ovat pysyneet avoimina. Hevoslaitumen reunassa on paljon nokkosta, vuohenputkea ja heinä. Laitumet ovat ylilaidunnettuja, kuluneita ja paikoin kivikkoisia. Laitumen ja hopeapajurivin välissä on ratsastuspolku. Laitumet on aidattu sähköpaimenin ja huonokuntoisin puuaidoin. Ratsastuskenttää rakennettaessa on kentän tasoittamisessa ylijäänyt maa kasattu valliksi laitumen ja ratsastuskentän väliin.

Tallialueen länsipuolella sijaitsee mahdollinen rautakautinen asuinpaikka, polttokenttäkalmisto ja röykkiöryhmä. Myös pohjoisrinteellä on rautakautiseksi ajoitettu asuinpaikkakerrostuma. Aiempien löytöjen perusteella röykkiöiden on arveltu liittyvän laajempaan kalmistoon, joka olisi myöhemmin tuhoutunut erilaisissa maanmuokkaustoissa.¹³ Muinaismuistot eivät juurikaan erotu ympäristöstään. Aulangonniemen pohjoispuoli on ollut osa Standertskjöldin maisemapuistoa. Alue on ollut niittymäinen, ja siellä on kasvanut harvaa puustoa. Niemen länsireuna on liittynyt kasvimaan viljelyalueeseen.

4. Maneesin kohdalla on laitumen ja ratsastuskentän välissä korkeaksi kasvanut kuusiaita. Maneesin ympärille on kasvanut runsaasti puustoa. Kuusiaita liittyy Standertskjöldin aikaisiin puistoistutuksiin, joskin se on voitu myöhemmin uudistaa. Aita on pidetty leikattuna ja se on todennäköisesti toiminut kasvimaan tuulensuojaistutuksena.

5. Rantapuuri vii valaistun kevyenliikenteenreitit ja rannan välissä on luontaisesti syntyneistä puista valikoitu. Lajeina on koivua, vaahteraa, haapaa, tammaa, vaahteraa, kynäjalavaa, tuomea, hopeapajua ja lehmusta epätasaisin välein. Runsas lajikemäärä katkaisee hopeapajurivin yhtenäisyyden. Mäntykärjen pohjukan suurikokoiset koivut peittävät avointa maisemaa ja hämärtävät hotellin maamerkkimäistä vertikaalisuutta.

1. Kulttuurilehdon siemenkylvöstä valitaan kasvatettavia yksilöitä, jotka korvaavat aikanaan poistettavat suurikokoiset puut. Uusia puistolehmuksen taimia istutetaan täydentämään lehmusrivistöä. Vanhoille puille tulee tehdä kuntokartoitus ja tarvittaessa boitoleikkaus. Intensiivisesti käytetävällä puistoalueella puut eivät saa muodostua vaaratekijäksi. Rinteen suuntainen polku voidaan pitää auki pohjakaasvillisuutta leikkaamalla, mutta puiden juuristoalueella ei saa tehdä kaivutöitä. Loma-asuntoalueelta johdetaan polut tälle vanhalle polulle. Tavoitteena on, ettei puistoalueelle synny useita polkuja. Eteläreunan tammien välissä olevat hopeapajut mahduttavat paikalle huonosti. Pajut poistetaan tammien välistä. Niemen eteläreunalla hopeapajut sijoitetaan rannan ja polun väliin.

1.1 Koillisreunan lehmukset, jalavat ja lehtikuuset säilytetään. Pensaikkoa vähennetään noin kolmasosalla siten, että asunnoista avautuu näkyvä Vanajalle ja puisto säilyy uutta aluetta suojaavana vyöhykkeenä. Täysikokoinen kasvillisuus pehmentää nuden loma-asuntoalueen liittymistä ympäristöön ja maisemaan sekä suojaa myös asukkaita ulkoilijoiden katseilta. Tarvittaessa suurista puista voidaan myös poistaa joitain oksia näkymien parantamiseksi. Rakennusalueen reunalla kasvava suurikokoinen koivu säilytetään toistaiseksi, mutta puun kunnan beikentyessä se poistetaan. Alueelle voidaan istuttaa harvaan asetelmaan jalopuita tai valita luonnonkylvöksestä sopivia kasvatettavia puuta. Tavoitteena on luoda rakentamiselle puoliavoin suojavyöhyke.

2. Tallialueella loma-asuntoalueen risteyksessä kasvaa jättiputki. Myrkyllinen laji leviää nopeasti luontoon, ja sen hävittäminen tulee tehdä heti. Lajia voidaan torjua mekaanisesti ja myrkyttämällä.

3. Koska alueen tuleva käyttö on vielä auki, on pohjoisosan hoidon suunnittelu hankalaa. Laiduntaminen sopii alueelle hyvin, mutta liian suuri eläinten määrä kuluttaa alueen kasvillisuuden loppuun ja lannoitetun alueen valtaavat rikkarnobot. Lisäksi rantaan päin viettäviltä laitumilta aiheutuu vesistöön ravinnekormitusta. Maisematilaltaan alueen pitäisi pysyä avoimena niittynä, johon puoliavoimet puu- ja pensasryhmät tuovat vaihtelua. Jos laidunnus jatkuu, pitäisi eläimiä olla vähemmän. Kasvillisuuden elpymiseksi laidunkieiron noudattaminen on tärkeää.

Mikäli aluetta ei jatkossa laidunneta, on niitto tehtävä rantapolun reunojen ympärillä muutaman viikon välein ja alueen keskiosissa harvemmin. Niittöjäte korjataan alueelta pois. Paikalle istutetaan pieniä jalopuu- ja lehtikuusiryhmiä. Hoivapuiksi sopii pilvikirsikka, josta pitää kuitenkin valita juurivesaton kanta. Kuusiaidan tullessa huonokuntoiseksi, se poistetaan tai uusitaan leikattavana aitana. Maisematilan kannalta aidan poistaminen on parempi vaihtoehto.

Alue sopisi hyvin ulkoiluun tarkoitettuille puiston käyttömuodoille. Rinteille voidaan rakentaa liitokiekkorata ja ratsastuskentän alue voidaan nurmettaa pallopelikentäksi. Niittyn ja pelikentän välinen reuna niitetään polveillen. Lakialueelle voidaan johtaa kulkureitti niitettyä polkua pitkin. Ratsastuskentän tasoittamisessa sen itäpuolelle syntynyt maavalli tasoitetaan ja muotoillaan paremmin maisemaan sopivaksi. Läjitettyä maata ei saa kuljettaa pois seulomatta, sillä se saattaa sisältää muinaisjäänmöksejä. Jos hevostoiminta poistuu, jäsenellään myös lakialue osaksi puistoa. Alueelle voi sijoittaa paviljonkimaista, esimerkiksi golfkenttää palvelevaa rakentamista. Myös petanque-, sulkapallo tai muut pienialaiset ulkopelientä sopisivat alueelle.

4. Korkea aita muodostaa voimakkaan tilanjakajan niemelle. Jos koko niemen pohjoispuoli palautetaan puistoksi, voi kuusiaidan poistaa. Mikäli aita uusitaan, se tulee pitää leikattuna.

5. Rannan ja hopeapajujen välistä poistetaan itsestään kylväytynyt puusto.

Lehmuskujanteet

Hoitoleikkaus tarvittaessa.

Rannan hopeapajut

Puut uusitaan jaksottaisesti ja hoitoleikataan tarvittaessa. Rannan ja tien välistä poistetaan muut puut. Hopeapajuja jaksotetaan siten, että vastarannalta voi aistia puurivin takana olevan avoimen maisematilan.

Golfkenttä

Kentällä ei tule tehdä voimakasta maanpinnan muotoilua.

Niitty tai laidun

Tavoitteena laidunpaineen vähentäminen ja niittykasvillisuuden ehdyttäminen. Laidunnuksen loputtua mahdollisuus ulkoilukäytölle, esimerkiksi liitokiekkoradalle. Alueelle nudistaan jalopuu-, koivu- ja lehtikuusiryhmiä.

Pelinurmi

Niemeen kasattu maavalli tasoitetaan. Jos laidunmus loppuu, niemen kärjen nurmi pidetään hybyeksi leikattuna, puistopeleihin sopivana alueena.

Muinajäännösalue

Kuusiaita

Kuusiaita voidaan poistaa tai uusia leikattavana.

Rakentamisen suojaistutukset

Uudistetaan tarvittaessa.

Piha-alueen kehittäminen, laajennusalue

Laajentamisessa ja uudistamisessa tulee kiinnittää huomiota rakennusten maisemalliseen vaikutukseen.

Muinajäännösalue

Kylpylän ja loma-asuntoalueen välinen suojametsä

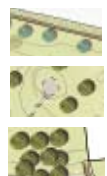
Rakentamisen suojaryöhyke, jalopuulehto

Ote lohkomiskartasta Aulangolta vuodelta 1939.

Maanmittauslaitoksen arkisto 9:27.

Karttamerkit ks. myös s. 69.

Hopeapajut

Puisto: yksittäispuita ja puuryhmiä

Puistometsä, metsäinen alue

Veden solina oli osa ihmeellisen Karlbergin puistoa. Vesi-putous, kaskadi, laskeutui päärakennuksen lännenpuoleiseen rinteeseen rakennettua portaikkoa pitkin Vanajan rantaan. Putousta oli koristettu runkkukasvein. Vesiaiheiden uudistaminen palauttaisi puistoon sen tunnelmaan olennaisesti kuuluneen elementin. Kuvaaja tuntematon. Museoviraston kuva-arkisto.

Suunnitelman havainnekuva Vanajalta kohti hotellin edustapuistoa.

Hopeapajurivistiöt muodostavat helminauhan Vanajan rannalle. Rivistö katkeaa vain edustapuiston koidalla, jossa kohtaavat Vanajavesi ja edustapuiston välityksellä rantaan kurottuva puistometsä. Avoin ranta rajautuu vanhaan sähkölaitosrakennukseen ja edustapuiston lehmuksiin. Rantapaviljongille johtava käytävä on rajattu uusilla kuusiainoilla. Hotellin terassilta laskeutuva portas rajautuu leikattuihin tuhkapensaisiin. Hotelli kohoaa maamerkinä Aulangon maisemassa.

Toisen osa-alueen hoitosuunnitelma on ensimmäistä yleispiirteisempi. Alueeseen kuuluvat Mäntykärki ja laaja Aulangontieltä Aulangonjärvelle ulottuva puistometsäalue. Suunnitelmassa on osoitettu hoidon tavoitteita ja peruseriaatteita. Joissain kohdissa toteuttaminen edellyttää ehdottomasti yksityiskohteisempaa suunnittelua.

NYKYTILA

MÄNTYKÄRKI

1. Mäntykärjellä on yhdeksänreikäinen golf-kenttä, joka on rakennettu jo 1930-luvulla vanhaan puistoon ja viljelymaisemaan. Maanpintaa ei ole muotoiltu voimakkaasti, ja näkymät kentän väylien yli ovat miellyttäviä.
2. Eteläreunalla rannan ja polun väliin jää pieni koivikko, jonka seassa on nuoria tammia sekä joitain luontaisesti syntyneitä lehtikuusia.
3. Aivan eteläisimmässä kärjessä on kukkula, jolla on vanhoja havupuita, muun muassa sembramäntyjä, lehtikuusia ja makedonianmänty. Kukkulan laella on huvimajan perustus. 1930-luvun kartoissa tiet ovat johtaneet laelle kolmelta eri suunnalta. Paikalta on avautunut hienot näkymät eri suuntiin Vanajalle. Nykyisin voimakas selja-, vaahtera- ja pihlaja-alikasvos estävät kulun kukkulan laelle ja kivijalan näkymisen. Samanlainen pysähdyspaikka on myös edellä mainitun pikku mäen pohjoispuolisella kukkulalla. Sen ympärillä on jonkinlainen asetelma lehmuksesta ja katkelma tammiriviä. Aluskasvillisuutta on vesottu. Maastossa ei näy kivirakenteita, mutta maanpinnassa on selvä luiska. Vieressä on golfkenttään kuuluva aloituslyöntipaikka, jonka rakentamisen yhteydessä maaston muotoja on todennäköisesti muutettu. Nämä vanhaan puistoon liittyneet kukkulat ovat todennäköisesti rakennettuja elementtejä.
4. Niemen länsirannan reunametsä on tiheää koivikkoa. Joukossa on myös metsälehmäksiä. Pensaskerroksessa kasvaa tuomipihlajaa, metsäruusua ja seljaa. Aluskasvillisuutta on paikoin vesottu. Näkymiä puuston läpi ei ole.
5. Niemen pohjoiskärjessä on mäntykukkula ja sen eteläpuolella golfväylän aloituslyöntipaikka. Lyöntipaikan vieressä on graniittilohkareista koottu monikulmainen kivijalka, joka on huvimajan perustus. Sen ympärillä on kuusia ja voimakas vaahtera- ja pihlaja-alikasvos. Huvimajan perustuksen keskellä kasvaa iso koivu. Pohjoisreunan mäntyjen alla on vaahteralikasvosta, ja huvimajan rauniota ympäröi niin ikään lehtipuuvesakko. Raunion eteläpuolelta lähtee lehmuskujanne, joka katkeaa golfkentän kohdalla, mutta jatkuu kentän keskellä olevan metsäsaarekkeen reunassa. Metsikön länsireunalla on jäljellä lehmusrivistöä. Muuten metsikkö on tiheän oloista koivikkoa. Joukossa on joitain jalopuita. Vanhat tienpohjat näkyvät hieman kentän reunassa.
6. Tekosaarille pääsee siltojen ylitse. Ensimmäisellä saarella on nuotiopaikka ja toisella kota. Puusto on hyväkuntoista koivikkoa.
7. Koillisreunan metsikön pääpuustona on tiheässä kasvanut vaahtera ja koivu. Ylispuina on lehmäksiä. Alikasvoksena on tuomea ja pihlajaa. Pohjakasvillisuus on kieloa ja saniaista. (7.1) Rantametsän itäpäässä olevalla polkujen rajaamalla saarekkeella on pihtoja, kuusia ja reunassa jalavia.
8. Golfkentän puolella on suurikokoisia vanhoja tammia, lehmäksiä ja sembramänty. Puiden alta on avoin näkymä kentälle. Maisematila on hienostunut ja näkymä vanhaan puistoon sopiva.
9. Pelikentän keskellä oleva, tiheäksi kasvanut metsikkö on osa vanhaa puistoa.

HOITOSUUNNITELMA

1. Mäntykärjen golfkenttä hienosti hoidettuine nurmineen ylläpitää hyvin vanhaan maisemapuistoon sopivaa muotokieltä. Kentän pinnan voimakkaasta muotoilusta on jatkossakin pidättäydyttävä. Reuna-alueiden liittyminen puistoon on tärkeässä asemassa puiston kokonaiskuvan kannalta.
2. Eteläreunan koivumetsän kohdalla tavoitteena on valoisa, puistomainen alue, jonka läpi avautuu näkymiä. Hoitoa jatketaan tammia suosien siten, että paikalle kehittyy vähitellen tammimetsikkö. Lehtikuuset saavat jäädä joukkoon. Hopeapajurivistö istutetaan tässäkin rantaan, mutta harvempana ja epäsäännöllisin välein.
3. Niemen eteläkärjen kukkula on vanha havupuiden puistoalue, pinetum. Havupuiden talviväri on tärkeä maisemaelementti. Kukkula huvimajoinen oli myös tarkoitettu katselupaikaksi. Alueen voisi kunnostaa alikasvosta poistamalla ja tekemällä laelle uuden reitin vanhan puistokäytävän mukaisesti. Uusia erilajisten havupuiden taimia istutetaan korvaamaan aikanaan kaadettavat puut. Pelkkä raunioitunut graniittinen kivijalka riittää hyvin istuskelupaikaksi. Pohjoisempaa kukkulaa voidaan käyttää golfpelin katselupaikkana. Pelikenttää reunustavan lehmusasetelman alta poistetaan alikasvos.
4. Länsirannan metsä harvennetaan yksittäispuiden puistoalueeksi. Puiden lomitse avautuu näkymiä pelikentälle.
5. Pohjoiskärjen vanhan huvimajan kivijalan ympärillä poistetaan vesakkoa. Metsittyminen ei sovi paikan tunnelmaan. Nuoresta puustosta valitaan muutamia puistopuiksi kasvatettavia. Huvimajalta tekosaarille avautunut näkymäakseli palautetaan ja tekosaarten nuotiopaikan halkolaatikat siirretään sivummalle.
6. Tekosaarille vievien siltujen kivirakenteet kunnostetaan. Saarilla ylläpidetään harvaa koivikkoa.
7. Koillisreunan rantametsä on tummarunkoisten lehtipuiden metsikkö, jolle vaahtera antaa hienon syysvärin. Tavoitteena on hoitaa aluetta vaihtelevasti siten, että se on paikoin tiheämpi ja paikoin puoliavoim. Näin sen lävitse voi nähdä Vanajalle. Harventamista tarvitaan, jotta puut säilyttävät oksaisuutensa. Lehmusten ympärillä poistetaan vaahterat ja muu alikasvos viimeistään, kun ne saavuttavat lehmusten alaoksin tason. Alue saa olla tunnelmaltaan metsäinen, mutta vesakon poistolla pyritään lisäämään aluskasvillisuuden määrää. Vesojen poisto täytyy tehdä aluksi muutaman vuoden välein. Koivut poistetaan alueelta kokonaan, jolloin tummarunkoiset jalopuut luovat paikalle omaleimaisen tunnelman. 7.1 Metsikön eteläkärjen kuusisaarekkeeseen voidaan lisätä erilajisia pihtoja. Jalavia harvennetaan, jotta ne saavat paremmin tilaa latvuksilleen.
8. Reunaryöhykkeen hoitoa jatketaan väljänä yksittäispuiden alueena. Alueen tunnelma sopii esimerkiksi myös Aulangonniemen pohjoisosan kehittämiseen.
9. Kentän keskellä olevan metsikön tulee olla läpinäkyvämpi. Alikasvos saa vain paikoin katkaista näkymät. Tunnelman tulee olla puistomainen, ei metsittyneenä. Aluetta harvennetaan siten, että jalopuut ja säilytettävät koivut jäävät yksittäispuiksi. Vähitellen koko alueen voi kasvattaa jalopuupuistikoksi.

Ote lohkomiskartasta Aulangolta vuodelta 1939. Maanmittauslaitoksen arkisto 9:27.

10. Niemen kapeimmalla kohdalla on kallioselänne, jonka laella on puinen huvimaja. Myös tätä paikkaa on hyödynnetty aloituslyöntipaikkana. Näkymät aukeavat pelikentälle. Vaikka paviljonki on niemen kapeimmalla kohdalla, näkymä Vanajalle avautuu vain portaiden suunnalta metsän läpi siivilöityen. Vanhoista valokuvista voi nähdä, ettei maja ole samanlainen kuin Standertsköldin aikana. Kallion reunoille on kasvanut vaahteravesoja sekä vadelmaa ja horsmaa. Selänteen etelä- ja lounaispuolella on koivuja ja jalopuita.

11. Vanhat lehmuskujanteet ovat yleisiä kulkuväyliä. Standertsköldin aikaiset kujanteet kuuluvat Aulangon tärkeimpiin puistoelementteihin. Ne vaikuttavat silmämääräisesti tarkasteltuna elinvoimaisilta, eikä pelikentän hoito ja käyttö ilmeisesti rasita niitä. Hotellia kohti kulkeva kujanne ”törmää” hotellin laajennuksen seinään. Ennen 1970-luvulla rakennetun lisäosan rakentamista kujanne on johdattanut hienovaraisesti kohti hotellin pääsisäänkäyntiä. Lehmuskujanne yhdistyy Mäntykärjen pohjoisreunan rantametsikköön kallioselänteen kohdalla. Lehmuskujanteita ja rantareittiä lukuun ottamatta ovat kaikki niemellä kulkeeneet puistopolut hävinneet.

10. Kallioselänteellä sijaitseva huvimaja on vanhaan maisemapuistoon kuuluva katselupaikka. Näkymän rajaaminen kohti historiallisen puiston elementtejä, kuten lehmuskujanteita ja puistometsää kohti on perusteltua. Hotellin ei tarvitse liittyä jokaisen katselupaikan maisemaan. Näkymän avaamista Vanajalle tulee tutkia. Kallioselänne itsessään on hyvin vaikuttava. Sen reunoilta poistetaan puuntaimet ja rikkakasvit sekä turvetuppaat. Maanrajasta niitetään kasvillisuus matalaksi. Ympäriöivien koivujen tulee kasvaa yksittäisinä puistopuina, ei liian tiheänä metsikkönä. Paviljonkiin voisi asettaa kuvan vanhasta paviljongista.

11. Lehmuskujanteista tehdään arboristin laatima kuntoarvio, ja puita hoitoleikataan tarvittaessa. Uudistamiseen ei ole tarvetta. Maanpinnan liikaa tiivistämistä juuristoalueella tulee välttää. Hoidon tavoitteena on turvata puille mahdollisimman pitkä elinikä. Puiden uusimisen tullessa ajankohtaiseksi on arvioitava, onko jaksottainen uusiminen mahdollista, vai saavutetaanko kerralla uusimisella parempi lopputulos. Tällöin tulee myös tarkastella hotellille joltavan käytävän uudelleenlinjausta, jotta se muodostaisi paremmin rakennetun ympäristön kanssa toimivan puistoelementin.

Tekosaaret

Saarilla ylläpidetään harvaa koivikko.

Lehtikuuset

ovat tärkeä pääte hopeapajukujanteelle. Poistettavat puut korvataan saman lajin taimilla. Puiden väleihin ei saa päästää kasvamaan pensaita tai puunvesoja.

Vanha huvimaja

Näkymä kivijalalta tekosaarille palautetaan. Vesakko poistetaan, mäntyjä ja jalopuita hoidetaan yksittäispuina.

Metsikkö

Pelikentän keskellä olevaa metsikköä harvennetaan, ja reunan jalopuita hoidetaan yksittäispuina.

Länsirannan puusto

harvennetaan puistomaiseksi yksittäispuiden ja puuryhmien alueeksi siten, että puuston lävitse avautuu näkymiä.

Näköalatasanne

Vanha puistoalue harvennetaan. Paikkaa voi käyttää pelin seuraamiseen.

Havupuukukula, pinetum

Puustoa harvennetaan, ja puistoaluetta uusinnetaan erilajisten havupuiden taimia istuttamalla. Vanhan kivijalan ympäriltä poistetaan vesakko.

Hopeapajut (Salix 'Sibirica')

Tammi-, koivu- ja lehtikuusimetsikön kohdalla muutaman yksittäispuun istuttaminen rantaan säilyttää rivistön jatkuvuuden tunnelman.

Rantametsikkö

Tammi-, koivu- ja lehtikuusimetsikköä hoidetaan tammia ja lehtikuusia suosien. Valoisan yksittäispuiden metsikön läpi saa avautua puiden rajaamia näkymiä.

Yksittäipuut

kentän reunalla muodostavat hienon maisemapuistoon kuuluvan reunavyöhykkeen kentälle. Leikattu nurmi ulottuu kävelytiehen saakka. Hoitoa jatketaan nykyistä tilannetta vaalien.

Reunametsä

Tummarunkoisten lehtipuiden metsä. Koivut poistetaan.

Kallioselänne

pidetään puhtaana kasvillisuudesta. Ympäriöivää puustoa harvennetaan puistomaiseksi.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

Viereisellä sivulla kuvia Mäntykärjen nykytilasta

1. Kallioselänteen paviljongista on aavistuksenomainen näkymä Vanajalle harvennetun metsikön läpi. 2008 ES.

2. Pohjoisreunan metsikkö on paikoin hyvin miellyttävää puistometsää. Tunnelma on valoisa ja aluskasvillisuus monilajista. 2008 ES.

3. Niemeä halkovat lehmuskujanteet ovat elinvoimaisia ja tärkeä maamerkki maisemassa. Golfkentän avoin maisematila ylläpitää hyvin maisemapuiston muotokieltä. Kentän maisema on merkittävässä asemassa Aulangolle saapujan ensivaikutelmana alueesta. Talvella kentälle pääsevät uudet käyttäjäryhmät. 2009 ES.

4. Golfkentän reunalla olevat jalopiut muodostavat tyylikästä maisemapuistoa, jossa näkymiä avautuu puuryhmien ohitse. Samettinen ruoboketta ulottuu ulkoilureitille saakka. 2008 ES.

5. Pohjoisreunalla tekosaarten kobbilla olevasta huvimajasta on jäljellä perustus. Vesakko on tihedä, ja näkymää tai vanhaa aksiaalista reittäyttyä kohti tekosaaria ei enää ole. Paikkaa voisi käyttää pelin ja maiseman katseluun. 2008 ES.

6. Mäntykärjen pohjukassa hopeapajurivistö on päättynyt lehtikuusiin. Punt ovat hieno puoliavoin kehys Vanajalle aukeavalle näkymälle. 2008 ES.

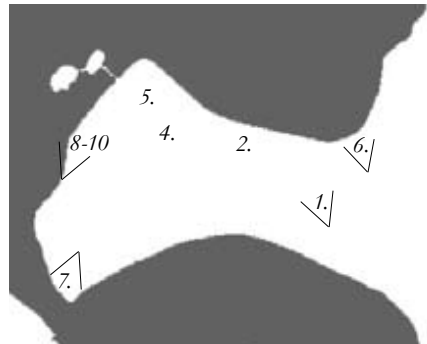
Tällä sivulla

7. Mäntykärjen havupuukukkulan laella on vanha huvimajan kivijalka. Näkymät paikalta aukeavat hienosti Vanajalle. Vesakon ja pensaiden poistamisen jälkeen kivijalkaa voisi käyttää istuskelupaikkana.

8. Mäntykärjen pohjoisreunan avoin maisema 1900-luvun alussa. Tekosaarille istutettiin hopeapajuja. Ernst Ovesén. Museoviraston kuva-arkisto.

9. Golfkentän ja rantareitin vanhojen puiden välin on kasvanut tihedä, näkymät sulkeva nuori puusto ja pensasto. Mäntykärjen reunan pienten kukkuloiden puistoaiheet ovat peittyneet vesakon sekaan. Tällä kobbilla on rantamuri vielä säilynyt. 2008 ES.

10. Suunnitelma. Vesakkoa poistetaan, ja kasvatettaviksi valitaan sopivia jalopuita ja koinuja. Puiden hyvään latvuskehitykseen kiinnitetään huomiota. Nopeakasvuista puustoa on harvennettava viiden vuoden välein. Harvennusta on syytä tehdä erityisesti vanhojen näköalapaikkojen kobbilla. Puuston läpi avautuu näkymä golfkentälle. Reunamuri kunnostetaan.

NYKYTILA

SISÄÄNKÄYNTI

Puistometsän ainoa sisään- ja ulosajotie autolla on Aulangontien ja Linnasen risteyksestä etelään. Tämä yhteys on rakennettu 1970-luvulla. Aiempi sisäänajo sijaitsi vain muutaman kymmenen metriä lännempänä. Alueen ilme on tärkeä, koska se luo ensivaikutelman puistometsästä autolla saavuttaessa. Aulangonjärven rannassa sijaitsevalle ulkoilumajalle ajetaan samalta tieltä. Alueella risteävät Aulangontien suuntainen kevytliikenne sekä puistometsään ja ulkoilumajalle kääntyvä ajoneuvoliikenne. Puiston sisäänkäynti on varsin tavanomaista liikenneympäristöä, jossa liikenteenjaka-alueilla kasvaa nuoria koivuja ja heinää. Aulangontieltä puistometsään ajo on varsin kevyesti opastettu.

KYLÄTONTTI

Luhtialan kylätontti sijaitsee Aulangontien kaarteon itäpuolella puistometsän luoteiskulman ja Katajiston kartanon välillä. Suunnittelualueen ulkopuolelle jäävällä alueella sijaitsee Katajiston päärakennuksen lisäksi muun muassa Standertskjöldin 1890-luvulla rakennuttama Luhtialan kansakoulu, jossa viimeiseksi on toiminut luontokoulu. Koulun itäpuolella on Kaalilan asuinrakennus 1800-luvulta. Lisäksi kylän alueella on arkkitehti Märta Blomstedtin suunnittelema ”Pikku-Aulanko”, joka rakennettiin vuonna 1939 hotellin henkilökunnan asuinrakennukseksi. Alueelle rakennettiin myös kaksi majoitusrakennusta vuoden 1952 olympialaisiin. Suunnittelualueella, kylätontin eteläosassa, on lehtikuusien ja jalavien joukossa suuria kuolleita kuusia. Paikka on hyvin rehevöitynyt. Rakennuksia ja teitä ei ole enää havaittavissa muutamia kelloreita lukuun ottamatta. Vanhasta puutarhan pihapiiristä on jäljellä joitain hyötykasveja, muun muassa omenaa ja mustaviinimarjaa. Standertskjöldin aikana rakennukset olivat todennäköisesti hänen palkollistensa käytössä.

ONNENTEMPELI

Onnentempeli on vanha puistoaihe. Tiilinen, kivisen kummun laelle rakennettu huvimaja on säilynyt, mutta ympäröivä kasvillisuus on villiintynyt ja näkymät peittyneet. Tempeli on jäänyt nököttämään ajotien reunalle, vailla yhteyttä ympäröivään puistoon ja maisemaan. Ympäristössä on suuria koivuja sekä lehmuksia ja tiheää vaahtera- ja pihlaja-alikasvosta. Alikasvoksessa on voimakaskasvuisia tammia. Aluskasvillisuutena on saniaisia. Tempelille johtavat puistokäytävät ovat muuttuneet kapeiksi poluiksi, joita on hieman epämääräisesti ajotien sivussa. Tempelin pohjoispuolella on todennäköisesti Standertskjöldin aikana istutettu lehmusasetelma.

LEHTIKUUSIKUJANTEET JA METSÄHALLITUKSEN PIHAPIIRI

Metsähallituksen pihapiiriin johtaviin teihin liittyy kaksi noin satavuotiasta lehtikuusikujantetta. Eteläisemmän kujanteen puiden väleissä on pähkinäpensaita. Ympäriällä on tiheä kuusikko. Pohjoisemmän kujanteen itäpuolella on suuri, vuoden 2001 Janika-myrskyn aiheuttama aukko. Jotkut kujanteen puista ovat kuivuneet. Vanhat kujanteet ovat arvokkaita puutarhataiteellisia elementtejä ja kerrostumia puistossa. Lehtikuusten heleän vaaleanvihreä kevätväri ja syksyn keltainen hohto erottavat ne myös voimakkaasti ympäröivästä metsästä.

Metsähallituksen pihapiiri on puutarhamaisesti hoidettu. Rakennukset ovat hyväkuntoisia. Pihassa on runsaasti perennoja. Pihapiiriin kuuluu vanha hirsitalo ja muutama uudempi matala rakennus. Vanhat rakennukset ja pihapiiri olivat 1800-luvun lopussa Standertskjöldin eläintarhan aluetta. Pihan lännenpuoleisissa metsässä olevat betoniset kivijalat saattavat liittyä eläintarhaan. Osa pensas- ja pienpuistutuksista voi olla jo tältä ajalta peräisin. Pääosa lajistosta lienee istutettu vähitellen myöhemmin kun alue on toiminut Metsäntutkimuslaitoksen koalueena.

HOITOSUUNNITELMA

Tavoitteena on tehdä sisäänajon ympäristöstä paremmin muusta ympäristöstä erottuva, uusi historiallisen puiston sisäänkäynti. Puiston tunnelman pitäisi alkaa jo portilta. Liikenneturvallisuuden huomioiminen on tärkeää, sillä ajoneuvomäärät kasvavat jos Aulangon-Heikkiläntie yhdistetään ulkoilumajalle vievään tiehen ja jos ulkoilumajan ympäristöön lisätään myös muuta toimintaa. Sisääntuloalueella suositetaan jalopuita. Liikenteenjaka-alueilla voitaisiin myös käyttää esimerkiksi pilvikirsikkaa tai muuta puiston kasvillisuudesta voimakkaasti poikkeavaa lajistoa. Tällöin alue erottuisi selkeästi tavanomaisesta liikenneympäristöstä. Puustoa ja reunametsää käsitellään hoidetumpana osa-alueena. Puusto saa olla harvaa siten, että yksittäisillä latvuksilla on tilaa ja pohjakerrokseen tulee riittävästi valoa. Metsän tilarakenteen tulee olla läpinäkyvä. Opastusta parannetaan. Alue tarvitsee erillisen toteutussuunnitelman.

Pääosa kyläalueesta jää suunnittelualueen ulkopuolelle, mutta maisemallisten ja rakennushistoriallisten arvojen takia Katajiston alue tarvitsee ehdottomasti erillisen suunnitelman maiseman hoidon ja kehittämisen tueksi.

Suunnittelualueella sijaitsevan kylätontin hoidon tavoitteena on puoliavoin lehtometsä, jossa kasvaa yksittäispuita ja -pensaita siten, että puiden runkojen lomitse avautuu näkymiä. Myös avoimempia, aukiomaisia kohtia voi hyvin olla. Kuolleet kuuset ja kuusentaimet poistetaan. Jättiputken leviämistä pitää torjua mekaanisesti ja tarvittaessa myrkyttämällä. Paikan pitkän kulttuurivaikutuksen tulisi erottua maisemassa selvästi ympäröivään metsään verrattuna. Maiseman tulee kertoa ”kylän muistosta”.

Onnentempelin säilymisestä huolehtiminen on tärkeää, sillä se on yksi harvoista alkuperäisistä puistossa säilyneistä huvimajoista. Ilkivallan jäljet tulee korjata välittömästi, ettei epäsiisti asu lisää töhryjen tekemistä. Tempeliä ympäröivät polut kunnostetaan. On tärkeää huomioida tempelin näkyminen hotellilta nousevan tien suunnasta. Ympäröivää puustoa hoidetaan harvana jalopuulehtona. Polkujen ympäriltä poistetaan vesakko. Vanhojen puusommitelmien ympäriltä poistetaan koivut. Jalopuiden juurivesoista ja siementaimista valitaan uusi kasvatettava puusto. Vanhat puut mitataan paikoilleen ja inventoidaan vanhan sommitelman dokumentoimiseksi. Tempelin ympäriltä poistetaan vesakko. Kivikukkula pidetään puhtaana rikkakasveista ja puunvesoista. Varsinaisia näkymäakseleita ei tempeliltä avata, sillä alun perin ikkunoita koristivat lasimalaukset.

Tavoitteena on säilyttää kujanteet osana puistometsää. Täydennystaimia istutetaan uudeksi riviksi. Pohjoisemmän kujanteen uudistaminen kannattaa aloittaa välittömästi, sillä Mollekarinmäelle syntyneen tuulenskaatoaukon ansiosta taimille riittää hyvin valoa. Eteläisemmän kujanteen uusiminen on haasteellisempaa. Tarvittaessa pähkinäpensaita voi poistaa taimien päälle tulevia oksia. Kujanteen seassa kasvavat vaahteran ja kuusentaimet poistetaan kokonaan. Kujanteelle varataan riittävästi kasvutilaa ympäröivää metsää harventamalla.

Metsähallituksen pihapiiri hoidetaan piha-alueena kuten aiemmin. Monilajista aluskasvillisuuspenaikkaa voidaan viedä laajemmallekin alueelle Joutsenlammen länsipuolella.

1.

2.

3.

4.

Suunnitelma 1/4000 (merkinnät s. 37).

Kylätontti

Onnentempeli

Sisäänkäynti

Lehtikuusikujanteet

Metsähallituksen pihapiiri

Valokuvat nykytilanteesta

1. Kylätontti 2008 ES

2. Onnentempeli 2008 ES (Vertaa kuva 7. sivu 21)

3. Metsähallituksen pihapiiri ja Joutsenlammen reunametsää 2008

4. Lehtikuusikäytävä 2009 ES

Joutsenlampi on yksi Standertskejöldin rakennuttamista metsäpuiston kohokohdista. Näin ollen se on myös yksi puistometsän intensiivisimmin hoidettavista puistoalueista. Hoitosuunnitelma perustuu osittain valokuvien avulla tehtävään restaurointiin ja osittain uudelleen suunnitteluun.

Nykyinen ympäristö koostuu eri aikoina rakennetuista ja istutuista elementeistä. Metsäntutkimuslaitoksen aikana tehdyt pensas- ja puulajikokeilut lisäävät puiston tarkemmin hoidetuilla osa-alueilla puistometsän vaihtelevuutta.

Suunnitelmassa on nostettu esiin maisemanhoidon pääperiaatteita. Totentaminen edellyttää tarkempaa suunnitelmaa, etenkin rakenteiden, teiden linjauksen ja uuden kasvillisuuden osalta. Puurakenteiset sillat on mahdollista rekonstruoida valokuvien perusteella. Siltojen ja huvimajojen nykyäikää beijastavalla suunnitelmalla ja perinteisiin rakennusmenetelmiin nojaavalla toteutuksella voitaisiin alueen ajalliseen syvyyteen luoda uusi, rikastava kerrostuma.

NYKYTILA

HOITOSUUNNITELMA

LÄNSIREUNA

1. Metsähallituksen pihan ja rannan välinen alue on hoidettu erinomaisesti monilajisena ja väljänä puistovyöhykkeenä Pohjoisreunalla kasvaa kuusia tuulenkaatoaukon rajalla.
2. Lammen rannassa kulkevan kävelytien varressa on penkkejä ja rannan ja tien välissä koivuja. Monet koivuista ovat aivan rantamuurissa kiinni.

1. Lammen länsirannan metsän monilajista vyöhykettä voisi jatkaa pohjoisemmaksi. Kuuset ovat hyvät aukon suojana, mutta tarvitsevat seuraajia.
2. Rantamuuria rikkovat puut poistetaan. Koko lammen ympäriltä vähennetään koivuja siten, että jäljelle jätettävät muodostavat pieniä ryhmiä. Toimenpiteellä selkeytetään avoimia kohtia.

POHJOISPÄÄTY

3. Lammen pohjoispäässä on pieni kukkula, jonka reunoille on istutettu erilaisia pensaita. Laella on ollut näköalapaikka ja huvimaja, mutta nyt tila on sulkeutunut ja paikalla on yksinkertainen penkki. Ylispuina kasvaa vanhoja mäntyjä. Ympäristä löytyy myös lehmus, hieno rusokirsikka sekä huonokuntoisia koivuja ja kuusia. Aluskasvillisuudessa on paljon vaahterantaimia.
4. Kukkulan pohjoispuolella on tuulenkaatoaukko, jossa on tiheä lehtipuuvesakko. Pääpuulajina on vaahtera.
5. Rannan nurmialueella on penkki-pöytä -yhdistelmä ja iiriksiä. Paikalla ollut lehtimaja on hävinnyt. Kanavan puolella kasvaa visakoivuja. Kivireunainen kanava on jäänyt kasvillisuuden peittoon. Kanavassa kasvavat puunvesat rikkovat sen kivirakenteita. Lammen ja kanavan välillä on betoninen kaivo, joka on hieman nurmesta koholla.

3. Mäntykukkulalta poistetaan vaahterat ja koivut. Uuden mäntysukupolven kehittyminen turvataan taimia istuttamalla. Näkymiä avataan sopivista kohdista lammelle. Korkeat tukkapensaasit poistetaan kokonaan. Niitä voidaan siirtää esimerkiksi pysäköintialueen reunalle. Mäntysten alle istutaan matalampia pensaita, esimerkiksi atsalejoja.
4. Aukkoon kehitetään itsestään kylväytyneestä taimiaineksesta vaahterametsikkö. Puiden tulee olla riittävän harvassa, jotta latruksat muodostuvat peittäviksi ja kaunisnuotoisiksi. Vaahteran hieno syysväri muodostaa hienon maamerkin rengastiellä ja Joutsenlammen taustalla. Puulajimetsikkö myös jatkaa puistometsään 1930-luvulla tuotua puistoaihetta.
5. Oleskelupaikan ympäristöön jätetään visakoivut, mutta muuta koivupuustoa vähennetään. Oleskelupaikalle voisi palauttaa lehtimajan esimerkiksi syreeneillä rajattuna puoliympyränä. Kanavan reunoilta poistetaan rakenteita rikkova puusto. Reuna-alueita hoidetaan niittämällä. Kanavalinjans palautetaan lampeen saakka. Mikäli vanha kivirakenne löytyy täytemaan alta, se kunnostetaan. Tarvittavat uudet osat rakennetaan käyttäen samaa rakennustekniikkaa kuin muissa kivirakenteissa. Sen ylitse rakennetaan uusi silta ja tarvittaessa pato. Silta voidaan toteuttaa valokuvien perustavana rekonstruktiona tai modernina, selvästi omaan aikakauteemme leimautuvana puusiltana. Hienostuneesti suunnitellut ja toteutetut, perinteisiä materiaaleja ja rakennustapoja hyödyntävät, mutta muutokieleltään modernit yksityiskohdat sopisivat Aulangon tunnelmaan uudistuvana historiallisena puistona, jossa vaalitaan aitoja historiallisia arvoja ja puistokulttuuria.

ITÄREUNA

6. Pohjoispäädyn pysäköintipaikan ja lammen välissä kasvaa hienosti mäntyjä, koivuja, muutamia saarnia ja paljon pieniä saarnentaimia sekä joitain rusokirsikan taimia.
7. Itäreunalla on vierasperäisiä pensaita, saarnia, tervaleppiä, katajia, haapoja, mäntyjä ja koivuja. Puita on myös nimetty niiden vieressä oleviin kyltteihin. Tilallisesti paikka on hieman sekava ja melko tiheäpuustoinen. Polun lähentyessä rantaa myös metsänreuna lähenee rantaa.
8. Rannassa kasvaa voimakkaasti veden päälle kääntyneitä koivuja. Rantavyöhykkeellä on myös mäntyjä, punavaahteroita, saarnia ja visakoivuja sekä joitain tammia ja nuoria istutettuja jalopähkinöitä. Rantamuurissa kiinni kasvavat puut rikkovat muuria ja kaatuessaan nostavat myös rantatörmän paikoiltaan. Lammessa uivat koivunraadot eivät ole historialliseen puistoon sopivia.

6. Pysäköintipaikan edestä poistetaan mäntysten latruksia häiritseviä koivuja. Saarnista, tammista ja rusokirsikoista valitaan kasvatettavaksi sopivat yksilöt. Mäntyjä istutetaan lisää. Vaahteraa ei saisi päästää vahvistumaan.
7. Lammen itäreunan lehdosta otetaan esiin saarnet ja muuten puusto pidetään melko avoimena siten, että latvuspeittävyys on noin 70%. Haavat ja koivut poistetaan. Puulajipuustoa voidaan kehittää, mutta puiden ryhmittelyyn tulee kiinnittää huomiota.
8. Itäreunan ranta saa olla valoisaampi, ja siltä poistetaan koivuja.
9. Lammen ympärillä oleva metsä hoidetaan siten, ettei se kuusetu vaan säilyy puoliavoimena, puistometsän kaltaisena.

Unsi puukujanneistutus

Vaaberisto

Myrskyaukkoon kehitettävä uusi puistoaihe

Kanava

Kanavan rakenteet kunnostetaan.

Näköalapaikka

Vanhalta paviljongin paikalta, pienen kukkulan laelta avataan näkymä Joutsenlammelle. (valokuva 2. s.21)

Oleskelupaikka

Rantaan palautetaan lehtimaja.

Pysäköintipaikka

Pensailla estetään pysäköinnin näkyminen lammelle.

Itäranta

Koivuja poistetaan ja ryhmitellään paremman tilavaikutelman luomiseksi. Reunametsä hoidetaan polveillen, puoliavoimena puistometsänä.

Länsiranta

Koivuja poistetaan ja ryhmitellään rannassa. Monilajiseksi kehitettyä metsää Metsähallituksen pihapiirin ja lammen välillä ylläpidetään ja jatketaan pohjoisemmaksi.

Kanava ja kioski

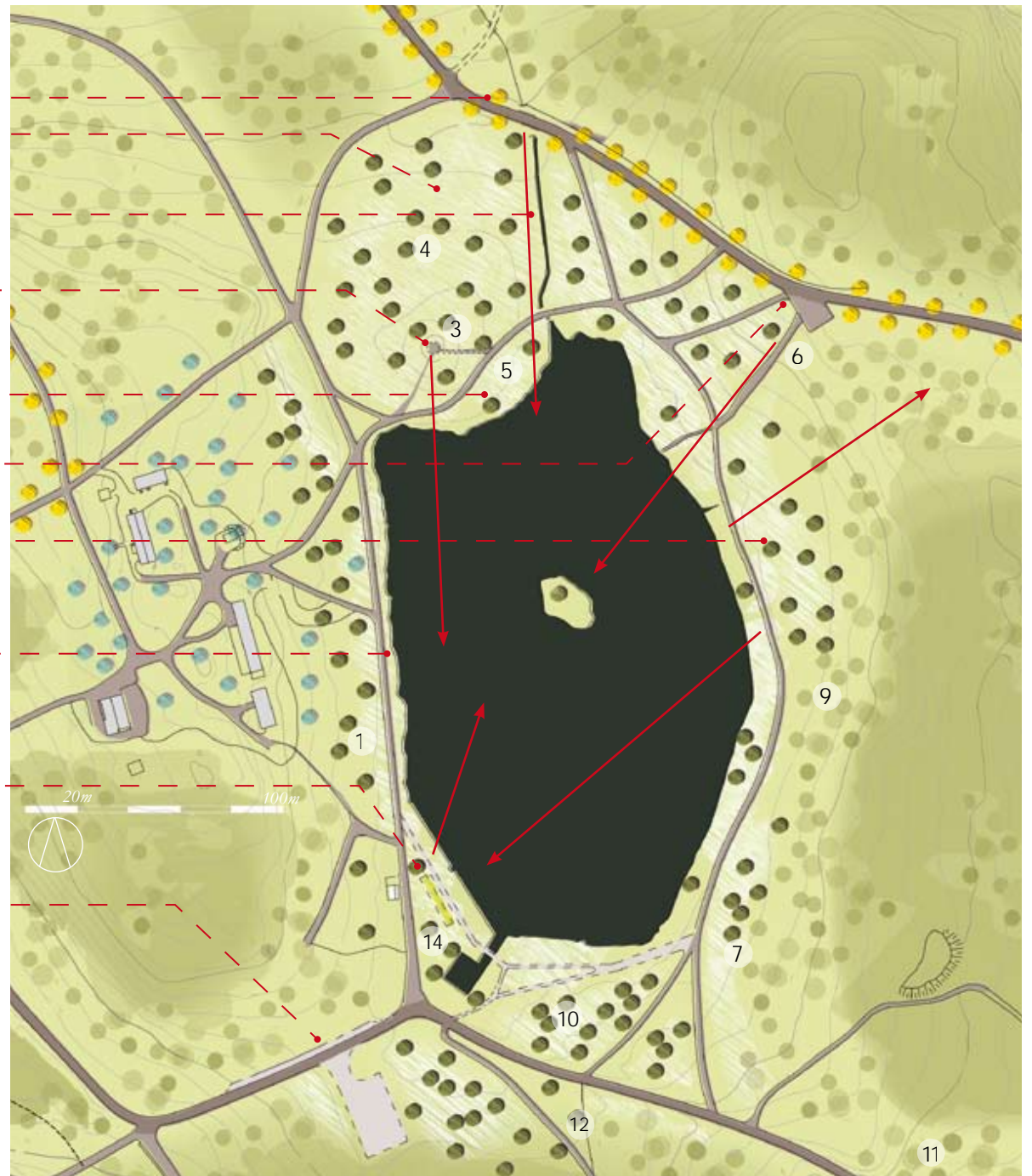
Kanavan rakenteet kunnostetaan. Alue palautetaan erillisen suunnitelman mukaan uudelleen puistoksi.

Pysäköinti

Pysäköinti on mahdollista järjestää kanemmas rannasta yksisuuntaisen ajotien varteen levennyksenä tai pysäköintikenttänä.

Ote lohkomiskartasta Aulangolta vuodelta 1939.

Maanmittauslaitoksen arkisto 9:27.

Joutsenlampi 1/2500. (ks. myös s. 36-37)

puistomaisesti hoidettu alue

Pienipiirteisesti hoidettavalla alueella puiden yksilölliseen kehitykseen ja hyvään latvusmuotoon kiinnitetään huomiota. Puu- ja pensaslajisto saa olla runsasta, mutta sommittelussa on huomioitava maisemallisesti tärkeät elementit ja näkymät. Pohjakaasvillisuus niittyä ja nurmea. Kuviointi ei vastaa puuston sommittelua.

piha-alue

Metsähallituksen piha-alue hoidetaan puutarhamaisena. Kuviointi ei vastaa puuston sommittelua.

näkymä

ajotie

polku

uudistettava alue ja reitistö

puistometsänä hoidettu alue

Alueella kiinnitetään huomiota yksittäisten puuryhmien ja puiden latrukseen. Puusto saa olla vähjää ja valoisa siten, että puut ovat oksaisia alas asti. Kenttäkerroksen pohjakaasvillisuutta kehitetään kasvupaikat huomioiden mahdollisimman monipuoliseksi. Tuulenkaatoja ei jätetä alueelle. Lajistoon sopivat kotimaisten lisäksi myös ulkomaalaiset puut ja pensaat. Puiden lomitse avautuu näkymiä metsän sisään.

metsämaisesti hoidettu alue

Kauempana ulkoilureittien välittömästä ympäristöstä sijaitsevilla alueilla hoito on vähäisempää. Avainlajeja kuten pähkinäpensaita ja jalopuita suositaan hoidossa. Metsät ovat maiseman taustametsää, joissa tavoitteena on metsän luonnollinen uudistuminen ja pitkäikäisyys.

10. Lammen eteläpäässä on hieno jalopuulehto, jonka seassa on yksittäisiä koivuja.

11. Ajotien pohjoispuolella on koivikko ja visakoivikko, jotka näyttävät kauniisti ajotielle antaen paikalle hyvin omaleimaisen tunnelman. Toinen kävelypolun varrelle asettuva visakoivikko sijaitsee hieman ajotieltä etelään.

12. Ajotien eteläpuolella on luontotyyppinä arvokas tervaleppälehto.

13. Lounaisnurkkauksessa on suurehko, asfaltoitu pysäköintialue, jäätelökioski sekä Ständertskjöldin aikainen kivetty kanava-allas. Altaan reunalla on vanha lehmus, koivuja sekä istuskelupaikka. Kanavan reunat ovat rikkoutuneet. Lammen reuna on osittain kivetty graniittimuurilla, jolta portaat johtavat veteen. Rantapysäköinti näkyy häiritsevästi joka puolelta lampea. Autot ovat saaneet vallata parhaan paikan veden ääreltä. Suuri asfalttikenttä on hyvin epäviihtyisiä.

10. Jalopuulehdosta poistetaan koivut, jotta jalopuiden taimille saadaan tilaa. Alueelle voisi palauttaa ainakin toisen sen poikkei kulkeneista vanhoista puistopoluista. Polun palauttamiseksi riittää pohjakaavallisuuden niitto ja soran lisääminen, jolloin kulku ohjautuu toivotulle kohdalle. Kaivutöitä ei tule tehdä.

11. Koivikkoja hoidetaan harvoina, yksiläisinä metsiköinä.

12. Tervaleppälehdosta poistetaan kuuset.

13. Lounaisrannan pysäköintialue ja kanavan reuna-alue suunnitellaan uudelleen. Asfaltti poistetaan lammen reuna-alueelta ja korvataan nurmipinnalla ja sorakäytävillä. Pysäköinti siirretään kauemmaksi rannasta. Kanavan ympärille palautetaan entisen kaltaiset jalopuustutukset. Kanava-allas kunnostetaan. Lammella voisi olla pari pientä vuokrattavaa soutuvenettä. Pensasmaisista puista poistetaan alaoksia näkymien avaamiseksi. Siltä voidaan toteuttaa valokuviin perustuvana rekonstruktiona tai modernina, selvästi omaan aikakauteemme leimautuvana puusiltana.

1.

2.

3.

4.

Viereisellä sivulla:

1. Kanava-altaan ympärillä on yksittäisinä muutamia koivuja ja yksi lehmus. Reunalle on annettu kasvava pensaikko. Ajotien asfaltti ulottuu lähes kiinni altaaseen. Kivireunat ovat rikkoutuneet. 2008 ES. (Vertaa kuva 2. sivu 21)

2. Joutsenlammen eteläpään pysäköintialue näkyy häiritsevästi koko lammen ympäristöön. 2008 ES.

3. Tie kanavan ylitse Joutsenlammen pohjoispäässä. Sillan paikalla on kaivo. (Vertaa kuva 3 sivu 21)

4. Kanavan kivireunat ovat jääneet kasvillisuuden peittoon. 2008 ES.

Tällä sivulla:

Joutsenlammen rannan koivikkoa harvennetaan puita ryhmitellen. Rantavyöhykkeen puulajipuistoa ja monilajisuutta kannattaa kehittää edelleen. Istutettavat puut sommitellaan siten, että ne muodostavat luontevan puistokokonaisuuden. Lammen pohjoispäädyn oleskelupaikalla olleen lehtimajan voisi istuttaa uudelleen. Pohjoispäädyn pieni näköalakukkula tarjoaa myös hyvän paikan puiston kehittämiseen.

Ruusulaakso ja Metsälampi ovat Standertskjöldin puistokokonaisuuteen kuuluvia elementtejä. Ne tuovat tilallista vaihtelua, näkymiä ja mielenkiintoisen pysähdyspaikan metsäpuistoon. Metsäntutkimuslaitoksen aikana lajisto on rikastunut. Yksilajiset metsikkökokeilut ovat hieno elementti puistometsässä. Selkeät puulajiryhmät bahmottuvat visuaalisesti hyvin myös autoilijan liikennependellä.

Hoidon tavoitteena on historiallisen puiston restaurointi ja osittainen rekonstruointi vanhoihin valokuviin perustuen. Toimenpiteillä halutaan ylläpitää säilyneitä historiallisia rakenteita. Toisena tavoitteena on säilyttää kerroksellisuutta historiallisen puiston ja Metsäntutkimuslaitoksen istutusten kesken. Näiden välistä suhdetta voitaisiin selvittää puiston käyttäjälle esimerkiksi Ruusulaakson paviljonkiin rakennettavassa puiston esitteelyssä.

NYKYTILA

HOITOSUUNNITELMA

RUUSULAAKSO

1. Ajojien pohjoispuoleisesta osaa on hoidettu hyvin jalopuulehtona. Ylispuina kasvaa vanhoja kuusia ja mäntyjä. Alueella on paljon vanhoja lehtipuita ja nuoria tulokkaita. Alikasvoksena on vaahteraa, paatsamaa ja metsälehmusta.

1.1 Kanavan pohjoispääty on vähemmän hoidettu ja kosteampi. Puustossa on jalopuiden taimia ja kuusia. Kanava päättyy tuijiin, joita on paljon aivan kanavan varressa.

2. Ajojien eteläpuolella kanavan reunalla kasvaa suuria tuijia ja marjakuusia. Marjakuuset ovat mahdollisesti olleet aiemmin muotoonleikattuja. Kanavan ja paviljongin välissä on suuria lehtikuusia ja lehmuksia, jotka saattavat muodostaa jonkinlaista asetelmaa. Joukossa on runsaasti nuoria vaahteria, koivuja ja pihlajia. Tunnelma on sekava, ja alue on tilana ahdas sekä läpinäkymätön. Polkuverkosto on kokonaan hävinnyt.

3. Kanava on huonokuntoinen. Kivirakenteita rikkovat kanavassa kasvava vesakko ja sen reunoilla kasvavat puut. Lammen ja kanavan välinen silta on korvattu maapenkereellä ja kaivolla.

4. Ruusulaakson itäreunalla, ajojien eteläpuolella sijaitseva puinen, uusgoottilainen paviljonki on melko huonokuntoinen. Paviljongin ja lammen välissä on suuria kuusia, joiden alle muodostuu hieno, huoneenomainen tila. Kuuset ja paviljongin edessä oleva pensaikko peittävät paviljonkia Metsälammen suunnasta. Kuusten eteläpuolella kasvavat hyvämuotoinen nuori tammi sekä mänty. Pysäköintialueen edessä kasvaa vaahteraa.

1. Pohjoisosasta poistetaan nuoret kuuset ja pihdat sekä lehmusten ympäriltä koivut. Männyt ja jalot lehtipuut sekä suuret, hyvämuotoiset koivut saavat jäädä. Osa vanhoista koivuista on huonokuntoisia. Ne tulee poistaa riittävän ajoissa, etteivät ne muodostu vaaralliseksi puiston käyttäjille. Pohjoisosan polkuverkoston jäänteet tulee inventoida ja tarvittaessa mitata tarkemmin. Ainakin osa reiteistä voitaisiin palauttaa alueelle. Hoitotaso määritellään käytön mukaan. Aluksi riittää, että polkujen kohdalla leikataan ruohovartinen kasvillisuus alas. Näin kulutus ohjautuu polkujen paikoille. Tarvittaessa polkuja voidaan vahvistaa soralla. Polkujen vahvistaminen ja uudelleen rakentaminen edellyttää tarkempaa suunnitelmaa.

2. Sekä etelä- että pohjoisosassa tilan läpinäkyvyyttä parannetaan poistamalla varovasti puiden alimpia oksia. Ruusulaakson pohjoisosassa poistetaan lehmusten ympäriltä kuuset ja koivut. Eteläosaa avarretaan vähitellen poistamalla ensin koivut, pihlajat ja vaahterat sekä kuusentaimet. Lehmusten alaoksia voi poistaa barkeiden näkymien avaamiseksi. Lähellä kanavaa kasvavien tuijien poistamista ja marjakuusten poistamista tai voimakasta leikkaamista tarkaillaan, kun muut toimenpiteet on tehty.

3. Kanavan rikkoutunut kivireuna kunnostetaan. Kaikki vesat ja kivirakenteita rikkovat nuoret puut poistetaan. Liiän lähellä kanavaa kasvavien puiden poistoa tarkaillaan puukohteisesti. Uusia puuta ei saa päästää kasvamaan neljää metriä lähemmäs kanavaa. Tunnelma saa olla avoimempi ja näkymä avautua tieltä kanavan ylitse kohti lampea. Rantalaituri ja kanavan ylittävä silta voitaisiin rekonstruoida. Mahdollista on harkita myös sopivia moderneja rakenteita.

4. Paviljonki on yksi puiston harvoista säilyneistä vanhoista huvimajoista. Sen kunnosta huolehtiminen on erittäin tärkeää. Kunnostaminen edellyttää ammattitaitoista inventointia ja restaurointisuunnitelmaa. Paviljongin sisälle voisi koota puiston historiasta ja kunnostuksesta kertovia valokuvia ja tekstejä. Paviljongin läheisyydessä tulisi kiinnittää huomiota eri pinnoitteiden liittyksiin ja korkeustasoihin. Ympäristön tulee olla viimeistelyä. Pensaikkoo poistetaan tai muotoillaan uudelleen. Pensaikka voi siirtää pysäköintipaikan eteen siten, etteivät autot erottuisi lammelle. Ympäristöä hoidettaessa näkymät paviljongilta huomioidaan joka suuntaan: lammelle, kanavalle ja Ruusulaaksoon. Ruusulaaksoon näkymä avataan poistamalla paviljongin edessä kasvava pihlaja. Paviljongin edessä kasvava suuri kuusi kaadetaan vasta, kun se tulee huonokuntoiseksi. Kuusten edessä oleva tammi valitaan kasvatettavaksi. Mänmyntaimi poistetaan. Uusi kuusi voidaan istuttaa selvästi sivummalle siten, että paviljonki näkyy lammelta. Nuoren kuusen alaoksat karsitaan noin kahden metrin korkeudelle, kuten nykyisellekin kuuselle on aikanaan tehty.

Ruusulaakso

Yksittäisten jalopuiden puistoalue, vanhat polut on merkitty vaaleanharmaana

Pihlajisto

Pihlajametsä sopii hyvin puistomaiseksi reunametsäksi.

Kujanne

Uusi kujanne istutetaan sisäänkäynnin ja Ruusulaakson välille.

Ruusulaakson paviijonki

Pysäköintipaikka

Pensailla estetään pysäköinnin näkyminen lammelle

Kujanne

Vanha kujanne Ruusulaaksosta itään.

Iitäranta

Koivuja ryhmitellään ja poistetaan rantaryöhykkeeltä. Vähitellen koivut korvataan hopapajuilla. Näkötornin pysäköintipaikan ja lammen välinen metsä hoidetaan väljänä puistometsänä.

Kallioyrkänne

Puustoa poistetaan veden ja kallion välistä

Tankopaikka

Näkötornin pysäköimisalue

Terralepikko

Ote lobkomiskartasta Aulangolta vuodelta 1939. Maanmittauslaitoksen arkisto 9:27.

Metsälampi 1/2500. Merkkien selitys s. 69. (ks. myös s. 36-37)

ITÄREUNA

5. Pohjoisosassa, Ruusulaakson reunatilaa rajaamassa on tuohituomia, surukuusia ja syree-nejä. Rannassa on lupiineja ja koivuja, joista yksi on mahdollisesti visakoivu. Yksi koivuista on romahtanut veteen. Koivut rajaavat koko lammen tilaa veden ja metsän välillä.

6. Metsälammen itäpuolisessa metsässä on suuria kuusia, pihtoja, myös kuolleita pihtoja sekä joitain koivuja ja vaahteroita ylimmässä latvuskerroksessa. Kuusi uudistuu voimakkaasti. Nuorena puustossa on myös tammia, lehmuksia ja pihtoja.

7. Lammen itäreunan niemekkeellä kasvaa surukuusia rannassa. Tien reunaan on istutettu yksittäisiä kartiomaisia kuusia polun ja metsän väliin.

8. Eteläpäässä on pieni, hieno, harvapuustoinen saarnimetsikkö. Se on tunnelmaltaan valoi-sa. Joukossa on joitain vanhoja koivuja ja kuusia. Rannassa kasvaa kurjenmiekköjä.

LÄNSIREUNA

9. Ajotien eteläpuolella on tervalepikko, jossa on alikasvoksena kuusia. Lounaisrinteestä alkaa kuusikko, jonka seassa on nuoria tammia ja muutamia vanhoja, suuria mäntyjä.

10. Lammen eteläpäässä on pihtoja, lehtikuusia ja joitain koivuja. Vaahtera-alikasvosta on vesottu. Rantametsikössä kasvaa mäntyä ja pihlajaa. Niiden pohjoispuolella on pieni koi-vikko. Pohjakasvillisuus on hyvinvoivaa ja kaunista. Joukossa on muun muassa mustikkaa, saniaista ja lillukkaa.

11. Lammen keskivaiheilla on rannassa oleskelupaikka, jonka ympärillä on kuusia, koivuja ja niiden takana surukuusiryhmä. Oleskelupaikalla on penkki-pöytäyhdistelmä.

12. Oleskelupaikan pohjoispuolella on jyrkästi veteen laskeva kallio, jonka ylitse kulkee ka-pea polku. Rannassa on vanhoja, kaarnoittuneita koivuja sekä nuoria, isoja kuusia, jotka peittävät kalliota. Koivut ovat huonokuntoisia, ja yksi niistä on katkennut. Kallion pohjoispuolella tila on avoimempi. Paikalla on koivuja, nuori saarni, vaahtera, män-tyjä ja tammia.

13. Metsäntutkimuslaitoksen aikana Metsälammen pohjoispäähän on kasvatettu lähes puhdas pihlajametsikkö. Vesakkoa on poistettu. Nyt joukkoon on nousemassa vaahteraa, tammea ja kuusta. Metsikön eteläreunassa on hieno, pieni kuusikko. Pihlajametsikön ete-läpäässä rannan tilaa sulkevat koivut. Joukossa on myös joitain nuoria lehmuksia, tammia, marjaomenapuu ja terijoensalava.

5. Metsälampea kaultaaltaan reunstavaa koivujen rivistöä tulee rohkeasti poistaa ja ryhmitellä. Vähitellen koivut korvataan hopeapajuilla. Etenkin pohjoisessa Ruusulaakson päässä on tärkeää, että maisematila muodostuu selkeämmäksi ja avoimemmaksi. Taustalla on rajaava metsä, ja lammen rantavyöhyke on avointa yksittäispuiden ja -pensaiden laaksoa. Samalla erikoisuudet, kuten surukuusiryhmät, saavat maamerkki-mäistä asemaa lammen rannalla. Näkymää lammen yli paviljongille on vaikea saada Ruusulaakson suuren kuusen takia.

6. Metsä saa olla harvempi. Kuusialikasvos poistetaan. Kuusikkoa harvennetaan, jotta tammille ja leb-muksille saadaan valoa. Tunnelma saa olla puistomaisempi ja lammelta päin tarkasteltuna läpinäkyvämpi. Rantavyöhyke niitetään polveillen. Lupiinit poistetaan.

7. Surukuusien ja rannan välistä poistetaan koivut. Lehmuksen alla oleva istutettu kuusi poistetaan.

8. Saarnimetsiköstä poistetaan kuuset ja koivut.

9. Tervalepikosta poistetaan kuuset. Tervalepikon lännenpuoleisesta kuusikosta poistetaan hyvältraisten mäntytien ympäriltä latvusta häiritseviä kuusia. Samoin kuusia poistetaan hyvien jalopuuntaimien ympä-riltä.

10. Vaahtera-alikasvoksen poistamista jatketaan.

11. Lammen länsirannalla oleskelupaikan ja rantakallion kohdalla täsmennetään ja avarretaan rantavyö-hykettä, mikä parantaa maisematilan syvyysvaikutelmaa.

12. Kallio on puiston tärkeä, luontainen maisemaelementti, jonka tulee näkyä lammelle päin. Polkua voi-daan tarvittaessa vahvistaa, mutta se ei ole välttämätöntä. Oleskelupaikan taustalla oleva surukuusiryhmä saa näkyä.

13. Pihlajametsän edestä poistetaan puustoa siten, että se tulee visuaalisesti osaksi Metsälammen puistoa. Samoin pihlajametsikön ja ruusulaakson välitse kulkevan polun päätteestä poistetaan puustoa siten, että vesi näkyy selvästi polulta ja ajotieltä. Eteläosan kuusikohta säilytetään.

Yksilajinen pihlajametsikkö on hauska ja arvokas undempi puistoelementti, joka toimii visuaalisesti myös antoilijan nopeudella liikkuvalla. Vesakon poistamista kannattaa jatkaa, jotta metsikkö säilyy tilallisesti avarana ja puuston osalta yksilajisena.

Metsälammessa oleva saari saa olla puustoinen lintujen suoja- ja pesäpaikka. Kuolleet puut voidaan poistaa tavalla.

Näkymä Metsälammen pohjoispäästä kohti näkötornia. Kanavan ylitse kulkee silta, ja sen reunalla kasvaa kukkia. (Vrt. kuva s. 85) Nurmikot ovat lyhyiksi leikattuja. Sillan edessä oleva pyöreä pensas saattaa olla nyt paikalla oleva valtava marjakuusi. Rannalla on hopeapajuja. Niiden takana oleva metsä on nuorehkoa, harvennettua koivikkoa. Muutama suurikokoinen kuusi nousee koivunlatvojen yläpuolelle. Vastarannalla erottuu rakennus. 1900-luvun alusta. Ernst Ovesén. Museoviraston arkisto.

Kesällä lampi häviää näkyvistä. Kanavaa rajaavat suurikokoiset tuijat ja rantavyöhykettä reunustavat koivut. Taustan metsä on itäpuolella tibeää. Eteläpäädyssä on tervaleppälehto ja länsirannalla valoisa lehtipuustoa. Lampeen laskeutuva jyrkkä kalliorinne peittyy puuston taakse.

Suunnitelman myötä Metsälammen rantavyöhykkeen maisematila selkiytyy. Kalliojyrkänne paljastetaan näkyville, ja ympäröivää taustametsää harvennetaan siten, että se avautuu osaksi lammen puistoa. Nykyiset surukuusiryhmät toimivat hienoina maamerkkeinä. Rannan koivut korvataan vähitellen hopeapajuilla (*Salix 'Sibirica'*). Lammen erottuminen ajotieltä ja kävelypoluilta on tärkeää.

RENGASTIE JA PUUKUJANTEET

Kujanteet ovat vanha Standertskjöldin puistoon liittynyt puistoaihe. Säilyneitä kujanteita on vähän, ja metsän keskelle niiden kasvattaminen on hankalaa. Kujanteet tekevät ajotiestä juhlallisen, ja ne johdattavat arvokkaasti nähtävyydeltä toiselle.

Hoidon tavoitteena on säilyttää kujanne elinvoimaisena puistoelementtinä.

Puiston ympäri pääsee kulkemaan asfaltoitua ajoreittiä pitkin. Reitti on pääosin vanhojen puistokäytävien paikalla.

Ajonepeudet nousevat korkeiksi nopeusrajoituksista huolimatta. Reitti on merkittävä osa puistoa, sillä suuri osa kävijöistä käyttää sitä.

2. Ajotietä rajaava Metsälammen ja näkötornin pysäköintialueen välinen kujanne on hyväkuntoinen. Sen ympäriltä on poistettu puustoa, ja lehmukset ovat saaneet enemmän kasvutilaa. Puut ovat oksaisia alas asti. Ensimmäiset puut ovat pihlajametsikön kohdalla. Varsinaisesti kujanne alkaa Ruusulaakson kohdalla.

Ajoreitin eteläpuolella, näkötornin ja sisäänkäynnin välillä on hienoja, ajoympäristöön hyvin sopivia puulajimetsiköitä.

Metsän tilallisen ja lajistollisen vaihtelun merkityksen ja selkeyden huomioiminen on tärkeää, jotta puistometsän erityisyys välittyy myös nopeammalla vauhdilla liikuttaessa. Joutsenlammen ja Metsälammen kohdalla on tärkeää, että tieltä avataan sopivia näkymiä, jotka kutsuvat pysähtymään. Pysäköintipaikkojen rajaamiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Autot eivät saisi näkyä, kun pysäköintipaikalta siirrytään eteenpäin puistoon.

Ajonopeuden laskemiseksi pitäisi asentaa hidastetöyssyjä ainakin niille paikoille, jossa jalankulku ja ajoneuvoliikenne risteävät usein. Tällainen paikka on esimerkiksi Ruusulaakson kohdalla.

1. Rengastien varteen istutetaan uusi, sisäänkäynniltä nykyiselle lehmuskujanteelle ulottuva puukujanne. Myrskyn aiheuttama aukko antaa riittävästi valoa uudelle kujanteelle. Sopivia lajeja voisivat olla metsälehmus tai lehtikuusi. Sisäntulo saisi arvoisensa korostuksen, ja historiallisesti puistoon kuulunutta aihetta voitaisiin uusintaa. Puukujanne toimii ajoympäristössä myös visuaalisena hidasteena.

2. Vanhaa metsälehmuskujannetta täydennetään muutamilla puilla pihlajametsikön kohdalla. Pihlajiston ja Ruusulaakson kohdalla kujanne saa kuitenkin olla harvempi, jotta Ruusulaakson tila muodostuu yhtenäisemmäksi. Ruusulaakson eteenpäin metsänreuna hoidetaan siten, ettei se pääse liian lähelle kujannetta.

Metsälampi 1/8000. Merkkienselitys s. 37

Istutettava puukäytävä

Olemassa oleva lehtikuusikäytävä

Olemassa oleva lehmuskäytävä

Olemassa oleva lehtikuusikäytävä

Vahvistettava lehmuskäytävä

1. Näkötorni Lusikkaniemestä nähtynä 1900-luvun alussa. Portaiden ympäristö ja kalliöjyrkäne ovat paljaita. Kallioseinämä erottuu voimakkaana maamerkinä järvelle. Kallion laella on puinen huvimaja. Ranta on avointa kallion edestä. (vrt. kuva 5. sekä kuvat 1. ja 6. s. 21) Ernst Oresén. Museoviraston kuva-arkisto.

2. Kallio on lähes kokonaan peittynyt metsän taakse. Vain betonisen näköalaterassin edessä on avoin kohta. Muinaisen maamerkin sijaan maisemassa erottuu vain torni. Avoin rantapuisto on metsitty-nyt tunnistamattomaksi tiheiköksi. 2008 E.S.

3. Näkymä Aulangonjärven rantapuistoon 1900-luvun alussa. Niemen keskiosan avoimella tasanteella kaartuvat biekkapolut ja niiden reunoille on istutettu puita. Niemenkärjessä on vanhemmaa luontaista männikköä. HKHM. C.O. Saxelinin kokoelma.

4. Näkymä niemenkärjestä länteen kesällä 2008. Vuoden 2001 myrskyn jäljiltä paikka on puoliavoin, voimakkaan nuoren lehtipuuston valtaama aukio. Vanhat polut ovat osittain jääneet kaatuneiden puiden alle ja käytöstä. 2008 E.S.

AULANGONVUORI JA NÄKÖTORNI

Näkötorni on viimeinen Standertskjöldin rakennuttama puistorakennus. Korkea torni on yksi Aulangon tunnusmerkeistä ja matkailun symboli. Suloisen Suomenmaan erämaat, pellot, järvet, kirkot ja linnat ovat aenneet katselijan ihailtaviksi. Näkötorniin kiipeäminen ja näköalaterassilla valokuvaaminen ovat varmasti edelleen matkailijalle yksi retken kohokohdista. Ympäristön hoidossa on huomioitava eri tasot ja hoidon vaikutus näkyisiin sekä tornin ympäristössä että kaukomaisemassa.

1. Pysäköintipaikalta näkötornin suuntaan nouseva rinne on aiemmin ollut koivu-mänty-sekametsää. Alue on kuusettunut voimakkaasti. Männyt ovat pieniä tupsulatvoja, ja niiden oksat ovat karsiutuneet. Alikasvoksena on pihlajaa. Rinne on melko rehevä. Yoldia-meren rantapenkereet ovat maastossa havaittavissa. Merenrannan sijainti noin vuonna 8000 eKr. on myös merkitty kyltillä.
2. Aulangonvuorella sijainnut muinaislinna on tuhoutunut puiston rakennustöissä. Joitain kivikasoja on etelärinteessä kuusikon peitossa, mutta ne saattavat liittyä näkötornin rakentamiseen.
3. Tornin ympärillä kasvaa harvassa mäntyjä ja jokunen koivu. Pensaskerroksessa on pihlajaa, seljaa, katajia ja joitain nuoria tammia. Pohjakasvillisuus on heinittynyt ja paikoin alasleikatun pihdan valtaama. Ympäröivät metsät ovat tiheää kuusikkoa. Näkötorni on ainakin ulkoisesti hyväkuntoinen.

Näköalaterassilta näkymä avautuu lähinnä järven eteläsuuntaan.

PORTAAT JA KARHUPATSAS

Portaat ja karhupatsas ovat Standertskjöldin rakennuttamia vanhoja puistoaiteita. Ne ovat ainutlaatuisia, paikkaan sovitettuja puistotaiteen elementtejä, jotka luovat erityistä paikan henkeä Aulangolle. Siksi niiden vaaliminen on erityisen tärkeää. Hoidon tavoitteena on ylläpitää rakenteita sekä avata hallittuja näkymiä näköalaterasseilta ja karhupatsaan terassilta Aulangonjärvelle sekä järveltä kohti Aulangonvuorta.

4. Näkötornilta karhupatsaalle laskeutuva graniittiporras on pääosin hyväkuntoinen. Tunnelma on vaikuttava, kun porrasta laskeutuu alas jyrkänteen vieressä. Jyrkänteelle on kasvanut runsaasti puustoa, ja sen jylhyys ei enää erotu Aulangonjärveltä tarkasteltaessa. Porras ja kallio peittyvät lähes kokonaan kuusiverhon taakse.

Rannasta luolalle suuntaavan tien ympärillä on aukeampaa. Patsaan itäpuolella on vieraspe räisiä istutuksia, muun muassa makedonianmäntyjä, pihtoja ja lehtikuusia. Ehkä karhulle on haluttu istuttaa jalo metsä? Luolan päällä oleva rinne on voimakkaasti kuusettunut.

5. Patsaalta rantapuistoon vievä käytävä on siirtynyt ja veden uurtama. Polkuun liittyvä kaidde on jäänyt metsän puolelle. Karhupatsaan terassin itäpuolelle on kasvanut kuusia, pihlajia ja yksinäinen omenapuu.

6. Portaiden eteläpuolella, entisen laskettelurinteen kohdalla on alarinteessä nuori raitametsä. Kuusialikasvosta on poistettu.

1. Rinteestä voidaan näkötornille johtavan tien vierestä poistaa kuusia. Väbitellen alue voidaan uudistaa männylle, jonka alla voi olla pihlajistoa. Myös koivuja voidaan jättää. Näkötornin pitäisi näkyä ainakin paikoitellen jo saavuttaessa, ei tosin aivan pysäköintipaikalta. Muutaman puun poistaminen näkötornille nousevan tien varrelta parantaisi tilannetta. Pysäköintialue ei saa näkyä näkötornista tai sen ympäristöstä.

2. Eteläpuolen rinteen kuusikkoa voisi harventaa. Tämä ei kuitenkaan ole kiireellinen toimenpide, sillä hoidettavia alueita on muutenkin paljon.

3. Lehtipuiden vesat poistetaan tornin ympäriltä. Pensaita vähennetään. Joitain tammia valitaan kasvatettaviksi. Ympäriin voidaan myös istuttaa muutamia uusia männyntaimia. Aluskasvillisuus niitetään muutaman kerran kesässä. Niuttojäte korjataan pois. Huonokuntoiset koivut poistetaan. Näköalaterassin vieressä olevista männyistä poistetaan muutama, jotta näkymää saadaan avattua myös Aulangonjärven pohjoisosan suuntaan ja alas Aulangonniemeen. Terassin lähellä voisi olla kuva vanhasta paviljongista.

4. Puustoa poistetaan varovaisesti portaiden ympäriltä. Kallion edestä puustoa poistetaan voimakkaammin siten, että Aulangonvuoren jyrkänteeseen tulee näkyviin. Rantaan päin puustoa harvennetaan jyrkänteen maisemallisen aseman voimistamiseksi ja rantapuiston avartamiseksi. Vaikka portaiden ympärillä puuston poistaminen olisi liittynyt niiden rakentamiseen, on jyrkänteeseen niiden pohjoispuolellakin ollut aiemmin paljas. Rinne on tärkeä maamerkki Aulangonjärvellä liikuttaessa, ja se on ollut merkinä jo rautakautisen muinaislinnan käyttäjille.

5. Alas rantaan vievä polku kunnostetaan entiselle paikalleen.

6. Raitametsää hoidetaan riittävän väljänä. Kuusten poistamista jatketaan. Alue muodostaa mielenkiintoisen metsikön.

Aulangonniemen rantapuisto

Puistoon kuuluvia puusommitelmia uusitaan. Myrskyn aiheuttamaan aukkoon nousseesta lehtipuustosta valitaan puistopuina kasvatettavat taimet, joille annetaan vähitellen enemmän tilaa. Tavoitteena on valoisa puistometsä, jossa yksittäisten puiden ja puuryhmien hyvään latvuskehitykseen kiinnitetään huomiota.

Polku

Myrskytubon myötä hävinnyt reitti rainataan.

Portaat rantaan kunnostetaan.

Näkötornin pysäköintialue

Karhuluola

Rannasta karhuluolalle nouseva polku kunnostetaan vanhalle paikalleen.

Aulangonvuoren jyrkänte

Jyrkänteestä poistetaan puustoa.

Näkötorni

Näköalaterassi

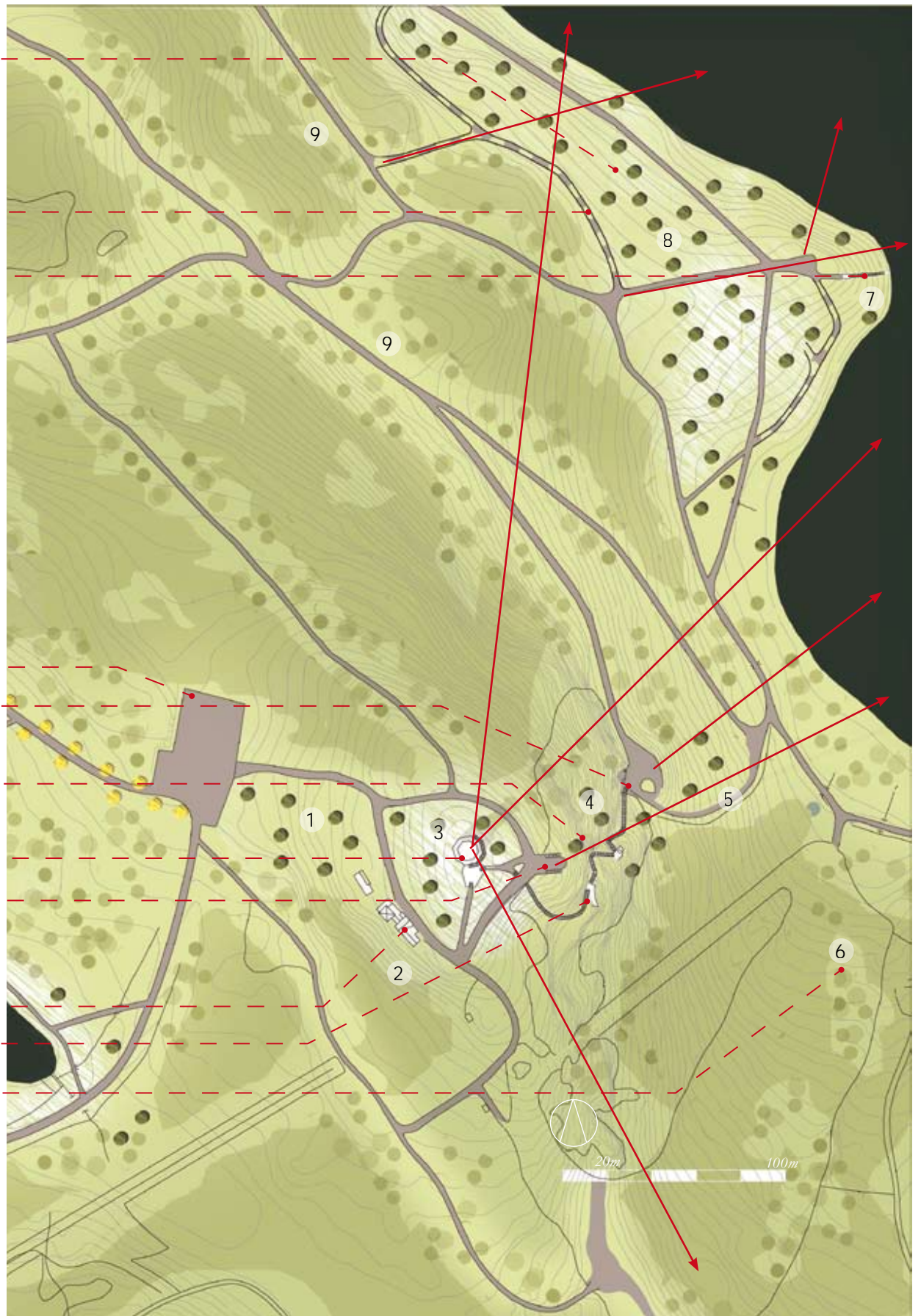
Näköalaterassin vierestä poistetaan yhdestä kolmeen mäntyä tai niiden oksia, jotka peittävät järven pohjoispäähän avautuvan näköalan.

Kahvila

Portaat karhuluolalle

Raitametsä

Hoidetaan väljänä metsikkönä kausialikasvosta poistaen.

Näkötorni ja Aulangonjärven rantapuisto 1/2500. Merkkienselitys s. 67. (ks. myös s. 36-37)

AULANGONJÄRVEN RANTAPUISTO

Standertskejöldin puiston osa-alueista rantapuisto on heikoimmassa kunnossa. Valokuvien perusteella voi rantapuiston käytävistä, puistutuksista ja puuston tilallisesta vaikutelmasta saada hyvän käsityksen.

Puiston hoito on perusteltua Standertskejöldin luoman kokonaisuuden ylläpitämiseksi ja puistometsän matkailullisten arvojen kehittämiseksi. Rantapuisto liittyy Aulangonjärven osaksi hoidettua puistomaisemaa ja laajaa puistometsän kokonaisuutta. (Numerot viittaavat sivun 79 karttaan)

Luontainen metsittyminen on peittänyt tärkeät näkyvät. Istutettu puusto on iäkästä ja huonokuntoista. Avoin puistomaisema on hävinnyt lähes kokonaan. Satunnaisia puistoistutuksia on jäljellä, esimerkiksi huonokuntoinen pihtojen rinki sekä joitain rivinomaisesti kasvavia lehmuksia ja lehtikuusia. Rantavyöhyke on tiheä, eikä poikkea rantapuiston kohdalla muusta ympäristöstä.

7. Niemen kärjessä on veden äärelle laskeutuvat, huonokuntoiset, pitkät graniittiportaatt. Yläpäässä on aiemmin ollut jokin puistorakennus, ehkä huvimaja tai uimareiden pukeutushuone. Niemen kärjessä on harvaa puustoa. Ylätasanteella kasvavien puiden juuret ovat nostaneet kiviä irti. Ympärillä on lehmuksia ja lehmuksen vesoja. Rannassa on nuoria koivuja, rinteessä mäntyjä ja kuollut kuusi. Rinne ja ylätasanne ovat heinittyneitä. Ylätasanteella on runsaasti isotuomipihlajaa.

8. Rantapuiston keskiosassa olevan, vuoden 2001 myrskytuhon aiheuttaman aukon kohdalle jäänyt polku on lähes kadonnut. Polun varressa on vanhaa lehtikuusi-istutusta. Polulla kasvaa nuorta kuusikkoa. Aukkoon on jätetty paljon tuulenskaatoja, jotka estävät kulun alueella. Myrskyn jättämässä aukossa kehittyy voimakas lehtipuualikasvos vaahterasta, pihlajasta ja koivusta. Niemenkärjestä pohjoiseen alkaa vanha lehtikuusirivi. Lehtikuuset ovat olleet tiheässä, ja ne ovat huonokuntoisia

9. Rantapuiston länsipuolella on vaihtelevaa ja monimuotoista metsää. Polun varressa on tuulenskaatoaukko, kaunista, harvaa kuusikkoa, mäntyjä ja rantapuistoon kaartuvan polun kaarteessa lehtikuusirivistöä.

7. Graniittiportaatan ympäristö tulee kunnostaa ja vinoon menneet porrasaskelmat suoristaa. Ylätasanteelle istutetaan yksittäinen jalopuu. Rinteeseen lisätään männymyntaimia. Rannasta poistetaan koivuja, jotta ylätasanteelta on näkymiä järvelle. Paikan tulee erottua ympäristöstään ja houkutella pysähtymään. Tasanteelle voi sijoittaa vanhalla valokuvalla varustetun opastaulun ja hoitotoimenpiteistä kertovan esitteen. Tasanne on myös mahdollinen paikka rantapuistoon sijoitettavalle huvimajalle. Tästä puistorakennelmasta ei ole löytynyt tarkkaa valokuva-aineistoa, joten rekonstruktio ei ole mahdollinen. Myöskään uuden, historisoivan paviljongin pystyttäminen ei ole sopivaa. Totentustavaksi sopisi muotokieleltään moderni, perinteisin menetelmin ja materiaalein toteutettu ratkaisu.

8. Myrskytuhon aiheuttamaan aukkoon valitaan luontaisesti kylväytyvistä taimista puistopuina kasvatettavia yksilöitä. Puuston tulee olla harvaa siten, että ne saavat olla oksaisia alhaalta saakka. Lisäksi voidaan uusintaa joitain puistoaiheita, esimerkiksi lehtikuusirivejä, pihtarinki ja lehmuskujanne. Pohjakasvillisuutta pyritään kehittämään luontaiseksi metsänpohjan kasvillisuudeksi. Uudet istutukset edellyttävät erillistä tarkempaa suunnitelmaa. Niiden kehittämiseen on kuitenkin hyvä mahdollisuus juuri nyt, kun myrskyn seurauksena puistossa on runsaasti valoa.

Vanhoja polkuja ei ole välttämätöntä kunnostaa, mutta jos uusia polkuja tarvitaan, ne tulee sijoittaa vanhojen paikalle. Historiallisen puiston alueelta tulee tuulenskaadot korjata pois. Tämä on tehtävä vähintään vanhojen puistopolkujen kohdalla siten, että kulutus ohjautuu vanhoille poluille. Poluille kasvanut nuori kuusikko poistetaan.

9. Rantapuiston lännenpuoleista metsää hoidetaan nykyiseen puulajiistoon perustuen. Polkujen ympärillä olevat hienomuotoiset yksittäispuut ja puuryhmät huomioidaan siten että niille annetaan enemmän kasvutilaa.

Esittämäni hoitosuunnitelma tähtää Aulangonvuoren rinteiden avartamiseen, rantapuiston puuston voimakkaaseen harventamiseen, myrskyaukon puuston kehittämiseen sekä uusien puistoistutusten tekemiseen. Tämä tavoite ei puistotaitteisesti vastaa 1900-luvun alun tilannetta, mutta säilyttää puistossa siihen kuuluneita elementtejä. Rantapuisto voisi olla myös yksi uuden Aulangon kohteista, jonne voi sijoittaa modernin puistopaviljongin.

Alempi hoitotaso sisältäisi vain jonkin verran puiden poistoa ja rantapuistossa vanhojen jalojen lehtipuiden ympäriltä harvennusta. Tämä hoitotaso säilyttää alueella nykyisen metsäisen tunnelman, mutta puistoon kuuluneet puustosommitelmat häviävät vähitellen.

Jos rantapuistoa ei hoideta, seuraa alueella voimakas kuusettuminen ja puistoelementin vähittäinen tuhoutuminen.

NYKYTILA

HOITOSUUNNITELMA

MOLKKARINMÄKI

1. Molkkarinmäellä on metsähallituksen pihasta aina ulkoilumajalle vievälle tielle saakka ulottuva, vuoden 2001 myrkyin aiheuttama suuri aukko, jossa nyt on voimakas lehtipuu-alikasvos. Myös jalot lehtipuut uudistuvat siemenistä ja juurivesoista. Kaatuneita puita on jätetty alueelle melko paljon. Ilmeisesti tarkoituksena on lisätä lahoppuun määrää.

1. Luontaisesti siemenestä ja juurivesoista syntyneitä jaloja lehtipuita valitaan kasvatettaviksi. Koivut ja vaahterat harvennetaan siten, etteivät ne estä muiden puiden tasapainoista kehitystä. Kuuset poistetaan. Valinta pitää tehdä pian. Harvennuksia pitää tehdä vähintään viiden vuoden välein, jotta jätettävistä puista saadaan hyviämuotoisia puistopuita. Etenkin kulkureittien varrella tähän tulee kiinnittää huomiota. Lajistoa voisi täydentää myös sopivissa paikoissa istutuksilla.

Sopiviin paikkoihin aukkokohdita voidaan valita kasvatettaviksi myös pienialaisia, yksilajisia metsiköitä, jotka toimisivat voimakaina, uusina puistoelementteinä. Yksi tällainen kohta voisi olla Joutsenlammen pohjoispäädyn kukkulan takana oleva alue. Puiden tulee olla riittävän harsassa, jotta ne saavat muodostaa suuren latvuksen.

Laajemmille metsäalueille jätetään lahoppuuta siten, ettei vaarallisia tai kuolleita puita ole historiallisen puiston intensiivisimmän hoidetuissa osissa.

AULANGON PUISTON ETELÄOSA

metsä, polut, ruutikellari ja Lusikkaniemi

METSÄ

2. Metsä on eri-ikäistä sekametsää. Lounaisreunassa on runsaasti pähkinäpensaita. Reunametsät kuuluvat Natura 2000 -alueeseen.

2. Puiston laajemmilla metsäalueilla, kauempana rakennetun puiston ydinalueista, voidaan lahoppuuta säilyttää enemmän. Hoidon tavoitteena on elinvoimainen ulkoilumetsä, jossa luontoarvot ja metsäluonnon arvokkaat elinympäristöt ovat hoidon kohteita.

POLUT

Tie- ja polkuverkosto sitovat puistoalueen yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Siksi sen hoitoon, tilavaikutelmiin, näkyisiin ja kuntoon on tärkeää kiinnittää huomiota. Männyt, jalopuut ja erikoisen muotoiset puuyksilöt huomioidaan maiseman maamerkkeinä ja kuusialikasvos poistetaan. Pienillä toimenpiteillä saadaan ympäristölle hoidetumpi ja vaihtelevampi ilme.

3. Puiston luoteiskulmasta alkava polku vaikuttaa vanhalta tieltä ja se on ainakin paikoin päällystetty kivillä. Tien reunoilla on matala kiviaidan tapainen reunus, jonka päällä kasvaa vanhoja haapoja ja kuusia. Tien ympärillä on painanteita, joista on kerätty kiviä todennäköisesti puistotöissä ja tietöissä käytettäväksi. Polku saattaa olla osa Rehbinderin Sairiosta Aulangonjärvelle 1800-luvun puolivälissä rakennuttamaa tietä. Karttoissa tie näkyy ainakin jo vuonna 1842.

3. Nuorempia puita ja vesoja poistetaan kivireunuksen päältä ja vierestä. Vanhimmat jätetään. Jossain kohdassa polkua kiveyspintaa peittävän kasvillisuuden voisi poistaa kivireunuksiin saakka rakenteen selvittämiseksi. Tällainen kohta auttaisi myös polun käyttäjää huomaamaan sen erityisyyden.

Vanha tie yhtyy puiston valaistuun ulkoilureittiin ja jää sen alle. Tähän ulkoilureittiin yhtyy myös vanhoja Standertskjöldin rakennuttamia puistopolkuja.

4. Lounais- ja länsireunan metsän annetaan varttua voimakastunnelmaisena vanhana kuusikkona. Kalliojyrkänteiden edestä poistetaan yksittäisiä puita ja vesakkoa, jolloin jyrkänteet näkyvät polulle ja metsän sisään saadaan pieniä, yhtymäisiä valoaukkoja. Kohdassa 4.1 polun kivireunus puhdistetaan paljaaksi, ja kallioseinämän edestä poistetaan vesakko.

4. Puiston lounaisosassa olevat graniittilinnalta puistoon tulevat polut ovat hienosti rakennettuja. Niitä rajaavat ja tukevat graniittimuurit. Ympäröivä metsä on tunnelmallista vanhaa kuusikkoa, jossa on useita hienoja, pieniä kalliojyrkänteitä.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää alueen sisäänkäyntikohtiin. Aulangontieltä lähtevät puistopolut yhdistävät Vanajaveden rannan puiston ja puistometsän saman puiston osa-alueiksi.

RUUTIKELLARI JA LUSIKKANIEMI

5. Ruutikellarista on jäljellä aluetta rajaava kivimuri ja joitain kivirakenteita. Alue on suojeltu muinaismuistolain nojalla. Kiviaitaan on tehty aukko ulkoilureittiä varten. Metsän keskellä olevaa avointa aluetta on hoidettu niittynä, jolla kasvaa joitain yksittäispuita. Suojavyöhyke ulottuu noin viiden metrin päähän alueesta. Puusto ruutikellarin ympärillä on varttunut täysikasvuiseksi, tiheähkäksi kuusikoksi. Asutus on lähentynyt aluetta.

5. Ruutikellaria rajaavan muurin sisäpuolelta poistetaan kaikki puut, samoin kuin noin viiden metrin suojavyöhykkeeltä muurin ulkopuolelta. Tällöin mahdollisesti kaatuvat puut eivät vaurioita muurin rakenteita. Maisemallisesti avoin ruutikellari on vaikuttavampi tila kuin puilla pehmenetty niittyalue. Historiallisena rakennetun ympäristön muistomerkkinä se ei tarvitse sisäänsä puita, etenkin kun puut on sitä ympäröineitä laajalta suojavyöhykkeeltä aiemmin nimenomaisesti poistettu. Pohjakasvillisuuden niittoa jatketaan, ja niittojäte korjataan pois alueelta. Ympärillä olevaa kuusikkoa harvennetaan noin viidenkymmenen metrin säteellä kellarista.

Ruutikellarin eteläpuolella suunnittelualue rajautuu suurjännitelinjaan.

6. Aulangonjärveen työntävä Lusikkaniemi on tärkeä maisemaelementti Aulangonvuorta tarkkaillen. Niemen länsipuolella on uimalaituri, jolta pääsee ihailemaan Aulangonvuoren kallioseinää. Niemeen pääsee kulkemaan pitkospuuta ja kapeaa polkua pitkin.

6. Lusikkaniemessä puiston hoito saa olla luonnonmukaista ja mahdollisimman vähäistä. Niemen pohjukan kuusikosta voisi jostain kohdasta avata näkyvän järvelle.

AULANGONPUISTON POHJOISOSA

7. Ulkoilumajalta Joutsenlammelle vievä polku on jäänyt käytöstä myrskytuhon jälkeen.

8. Alueen eteläpäässä oleva kumpare muodostaa luontaisen maisematilan rajan rengastiellä liikkujalle. Kumpareen itäpuolella kulkee ratsaspolku. Kallion laella kasvaa kuusia.

7. Ulkoilumajan ja Joutsenlammen välinen polku raivataan auki siten, että polulle kasvanut vesakko poistetaan ja tuulen kaatamat puunrungot raivataan pois polulta. Muuten pohjoiselle metsäalueelle voidaan jättää runsaastikin lahoppua.

8. Kumpareen länsipuolen puustoa pidetään harvempaan siten, että maastonmuodot on mahdollista erottaa tieltä.

ALUE 3

ULKOILUMAJAN YMPÄRISTÖ

9. Ulkoilumajan ympäristö on tärkeä sisäänkäynti Aulangon puistoon, sillä sen vieressä on laaja pysäköintialue. Majalta pääsee Aulangonjärveä kiertävälle rantareitille. Rantapuusto on melko tiheää. Polun varrella on ulkoliikuntapaikka. Lähellä rantaa on Luhtialan kylän vanha pelto, jossa kasvaa nyt noin 50-vuotiaita koivuja. Alikasvoksena on haapaa, raitaa ja kuusta.

10. Läntisemmältä polulta alkavat reitit metsälammelle, näkötornille ja karhupatsaalle. Polun varressa on vanhoja, suuria kuusia. Alikasvoksena on tuomea, seljaa ja pihlajaa.

9. Ulkoilumajalta alkavalle puiston sisäänkäynnille tulee asettaa alueen kokonaiskartta, joka ohjaa eri ulkoilureiteille ja puistometsään. Ulkoilumajan viereen kehitettävää kuusikkoa harvennetaan siten, että jätettävillä puilla on mahdollisuus varttua yksilöinä.

Voimistelutelineiden kohdalla harvennetaan alikasvosta siten, että saadaan näkymäaukko vastarannalle. Muinaispellon kohta saa olla valoisa ja selkeästi ympäristöä avoimempi. Latvuspeittävyudeksi riittää 30%. Alue voidaan kuluttaa. Alikasvos poistetaan. Rannan puolelta alikasvos harvennetaan siten, että metsikön lävitse avautuu näkymä järvelle.

10. Polkujen ympärillä metsässä huomioidaan männyt ja jalopuut yksittäispuina ja pieninä puuryhminä siten, että kuusikkoa poistetaan niiden ympäriltä. Mäntypaikkoja voisi vahvistaa istuttamalla männyntaimia. Toimenpide parantaa reitin maiseman ja tunnelman vaihtelevuutta.

UUSI RATSASTUSKESKUS

11. Aulangon - Heikkiläntien ja ulkoilumajan pysäköintialueen välinen peltoalue on reunoiltaan alkanut kasvaa umpeen. Pellot ovat jääneet viljelystä. Pintamaa on poistettu. Peltokuvio on mielenkiintoisesti polveileva.

Ulkoilumajan pysäköintialueen pohjoispuolen metsä on aukea, joko hakkuun tai myrskyn jäljiltä. Nyt paikalla on nuorta vesakkoa.

11. Pysäköintialueen pohjoispuolelle voisi sijoittaa uuden Aulangon ratsastuskeskuksen. Paikka sopisi hyvin toiminnalle, sillä bevoset toimisivat luontevasti peltoalueen maisemanhoitajina, ja yhteydet Aulangon ratsastusreiteille olisivat lyhyet ja sujuvat. Paikalle olisi myös mahdollista rakentaa melko suuriakin rakennuksia maisemakuvaa rikkomatta. Aulangon – Heikkiläntieltä Linnaselle yhdistyvä tie asettuisi peltojen ja uuden ratsastuskeskuksen itäpuolelle.

AULANGON-HEIKKILÄNTIEN ETELÄPUOLI JA HEIKKILÄN LOMAKYLÄ

12. Aulangon Heikkilän lomakylä sijaitsee Aulangonjärven pohjoispäässä järven itärannalla. Entisen maatilan talouskeskuksen paikalla on päärakennuksen lisäksi pieniä lomamökkejä, sauna, retkeilymaja sekä talousrakennuksia ja asuntovaunujen pysäköintialue. Alueelle on osoitettu jonkin verran lisärakentamisoikeutta loma-asunnoille ja yhdelle omakotitalolle.¹⁴⁰ Piha-alue on pääosin nurmi- ja sorapintainen. Pieniä peltoalueita on lomakylän pohjoispuolella. Rantavyöhykkeellä on koivuja, jotka kesäaikaan peittävät lähes kokonaan lomakylän järveltä päin tarkasteltuna.

12. Alueen lisärakentamisen yhteydessä tulisi laatia erillinen maisemanhoitosuunnitelma. Pääperiaatteena on, että täydennysrakentaminen sovitaan huolellisesti maastoon ilman rinnealueiden leikkauksia. Uudet pysäköintialueet eivät saa erottua näkötornista tarkasteltuna. Pysäköintialueet tulee jäsentää istutuksilla siten, etteivät ne muodosta suuria, yhtenäisiä sorakenttiä.

Rantavyöhykkeen puusto on erityisen tärkeässä asemassa, mikäli lomakylää kehitetään suuremmaksi. Puusto peittää aluetta ja kiinnittää sen osaksi metsänreunaa. Kaukonäkymässä rannan puustoisuus korostaa lomakylän pohjoispuolisten peltojen asemaa, mikä on ehyen maisemakuvan kannalta tavoiteltavaa.

ALUE 4

AULANGONJÄRVEN ITÄPUOLI

Aulangonjärven itäpuolella aukeaa laaja metsämaisema. Natura 2000 -alue jatkuu Aulangonjärven rannasta lomakylän ja Aulangontorpan väliseltä alueelta kohti länttä.

Näkötornista avautuva maisema on kansallismaisema, jota on käytetty matkailun edistämisessä aina tornin rakentamisesta saakka. Yhdellä vilkaisulla on katselijan silmien alla avautunut pitkä kulttuurihistoria, erämaa, järvet, pellot, kaupungit, kylät, tehtaot ja kirkot.

Mitä tornista pitää näkyä? Millaisia odotuksia torniin kiipeäjät asettavat maisemalle? Traditio sitoo ihmisen osaksi kulttuuria ja historiaa ja antaa näin omalle elämälle mielekkyyttä. Suomalaisille Aulangon maisema on tuttu. Ensimmäiset matkailijat saapuivat jo 1800-luvulla, ja edelleenkin vierailijamäärät ovat runsaita. Voimakkaita muutoksia aiheuttavia toimenpiteitä ei saisi kohdistaa metsäalueille. Hakkuuiden tulisi olla pienialaisia ja rajautua maaston muotojen mukaan. Hakkuualueiden tulee jäädä puustoisiksi siten että avohakkuuaukkoja ei synny. Metsän ja kulttuurimaiseman rantavyöhykkeiden hoito on tärkeää myös kaukomaisemassa.

VAIKUTUKSET

Suunnittelualan vahvuuksia, heikkouksia, uhkia ja mahdollisuuksia on nostettu esiin eri osa-alueiden yhteydessä. Tässä ne on koottu yhteen suunnitteluratkaisujen vaikutusten kanssa.

Suunnittelualan *vahvuudet* liittyvät alueen sijaintiin, maisemaan ja toimintoihin. Yhteydet ovat hyvät niin läheltä kuin kaukaa saapuville. Alue on monipuolinen viherympäristö, joka tarjoaa mahdollisuuksia monenlaiseen virkistytymiseen. Virallinen asema valtakunnallisesti arvokkaana rakennettuna ympäristönä suojaa osaltaan maisemaa voimakkailla muutostoimenpiteiltä. Suunnitelmalla alueen positiivisia ominaisuuksia voidaan vahvistaa. Hoitotyö lisää viihtyisyyttä ja entistää historiallisia miljöitä ja maisemia. Hoitotyöstä kertominen lisää yleisön siihen liittämiä positiivisia mielikuvia.

Alueen *heikkoudet* ovat pääosin hoidon puutteesta aiheutuneita. Omistajien ja toimijoiden yhteistyö olisi tärkeää, jotta Aulanko muodostaisi selvemmin entisen kaltaisen kokonaisuuden. Aulangonniemi, Mäntykärki ja puistometsä muuttuvat helposti tavanomaiseksi ulkoiluviheralueeksi, jos Aulangolle ominaisista elementeistä ei pidetä huolta. Hopeapajut, avoimet maisemat, näkymät sekä muut katselulle varatut paikat kuuluvat puistoon. Luonnonsuojelu ja kulttuuriperinnön suojelu muodostavat ristiriidan. Aulangon puisto on ainutlaatuinen, ja suojelupäätöskin on tehty nimenomaisesti englantilaistyyppisen puiston suojelemiseksi. Metsäluonnon suojelulle on paremmat edellytykset alueilla, joilla kulttuurivaikutus puuttuu tai on vähäinen. Suunnitelman hoitotoimenpiteet kannustavat kulttuuriarvojen säilyttämiseen ja ennallistamiseen.

Uhkana alueelle voivat olla myös hoidon laiminlyöminen, luontainen kehitys sekä taitamaton toteutus suunnittelu. Hoitamattomina puiston rakennetut elementit rikkoutuvat ja häviävät nopeasti. Myös puusto muuttuu melko nopeasti yksitotiseksi kuusikoksi, jos alikasvos päästetään puistometsässä valtaamaan muiden puulajien pienipiirteiset metsiköt. Tuulenskaatoaukkoihin syntynyt lehtipuusto kasvaa hoitamattomana liian tiheäksi muodostaakseen kulttuuripuistoon sopivaa ympäristöä. Hoitamaton ja ränsistynyt ympäristö ruokkii välinpitämättömyyttä ja lisää ilkeävaltaa. Koska puistoon liittyy voimakkaita mielikuvia, joita on alueen markkinoinnissa käytetty hyväksi jo kymmenien vuosien ajan, on tärkeää, että ympäristö myös vastaisi näihin synnytettyihin odotuksiin. Pettynyt matkailija ei saavu toiste. Kulttuuri- ja puistomatkaillen kasvava suosio ja ihmisten tietoisuuden lisääntyminen lisäävät myös alueen laatuun ja autenttisuuteen kohdistuvia odotuksia. Uhkaksi pienimittakaavaisille ympäristöille saattavat muodostua uusien käyttömuotojen mukanaan tuomat muutospaineet. Uusien käyttäjien toivossa saatetaan liian helposti toteuttaa lyhytjänteisiä ratkaisuja.

Aulangonjärven pohjoispäässä olevan golfkentän ja Aulangon Heikkilän lomakylän liikenteen ohjaaminen ulkoilumajalle kulkevan tien kauttakulkuliikenteeksi saattaa heikentää ulkoilumajan ympäristön tulevaa käyttöä ja esimerkiksi ratsastuskeskuksen sijoittamismahdollisuuksia alueelle.

Alueen vahvuudet ovat selvästi myös sen *mahdollisuuksia*. Myös heikkouksia ja uhkia voidaan muuttaa mahdollisuuksiksi hoidon ja suunnittelun avulla. Alueen kokonaisvaltaisen hoitaminen lisää sen kiinnostavuutta matkailukohteena ja liittyy Vanajaveden rannan puiston osaksi puistometsää. Aulangon tunnettuus helpottaa markkinointia. Hämeenlinnan läheisyys ja matkailunähtävyydet tuovat vierailijoita myös Aulangolle. Kunnostus- ja hoitotyöt sekä toiminnan kehittäminen lisäävät alueen arvostusta ja käyttöä, mutta myös kulutusta. Hoidetussa ympäristössä ilkeävalta vähenee. Jo nyt Aulangon markkinointiin sisältyy yhteistyötä alueen eri toimijoiden kanssa, mutta yhteistyötä voidaan edelleen kehittää esimerkiksi yleisten tapahtumien järjestämisellä.

VAHVUUDET

saavutettavuus
monipuolisuus; luonto, ulkoilu, erilaiset toiminnot
laajuus
arvostus ja tunnettuus
historialliset sisällöt
valtakunnallinen kulttuurimaisema
kansallinen kaupunkipuisto
toiminta

UHAT

hallitsematon pysäköinti
historismi, hallitsematon puistoon kuulumattomien historisoivien elementtien tuominen puistoon
aitojen historiallisten arvojen häviäminen
luonnon ylivalta kulttuuriympäristössä
maiseman umpeenkasvu
hoidon puute, miljöön rapistuminen ja ominaispiirteiden katoaminen
rakentamisen laadullinen ja esteettinen sopimattomuus
liian voimakas rakentaminen
ilkeävalta
luonnon monimuotoisuuden häviäminen

Uusi ratsastuskeskus on mahdollista sijoittaa alueelle ja säilyttää näin luontevalla tavalla alueelle hyvin sopiva harastusmuoto. Uuden sijainnin myötä voidaan vähentää Aulangonniemeen kohdistuvaa kulutusta ja elvyttää niittykasvillisuutta. Vanhan ratsastuskeskuksen kunnostaminenkin korjaa puistokokonaisuutta. Koko alueella hoitotoimenpiteet parantavat puiston sisäisiä näkymiä ja vaikuttavat positiivisesti mielikuvaan Aulangosta. Hoidettu ympäristö antaa mahdollisuuden kokemukselle historiallisesta jatkumosta everstin Karlbergin ja nykypäivän välillä.

Puistometsän hoidossa myrskytuhoaukkojen kehittäminen jalopuulehdoiksi tarjoaa hyvän ja kustannustehokkaan tavan hoitaa puistometsää kulttuuripuistoon sopivalla tavalla. Hoidon täsmäntäminen tiettyihin kohteisiin kohentaa merkittävällä tavalla ympäristöstä saatavaa kokonaisvaikutelmaa.

HEIKKOUEDET

hoitamattomuus
puistokokonaisuuden sirpaloituminen
luonnonsuojelun ja kulttuuriperinnön suojelun ristiriitaisuus
autoliikenteen kasvu
pysäköintitarpeen kausivaihteluun varautuminen
historiallisten arvojen väheneminen sopimattoman hoidon seurauksena

MAHDOLLISUUDET

saavutettavuus
monipuolisuus
näkymät
puiston kokonaisvaltaisen hoitamisen yhteistyön kehittäminen eri omistaja- ja toimijatahojen välillä
myrskyaukkojen kehittäminen puistometsäksi
puistoon kohdistuvan matkailun lisääntyminen sen kunnostuksen myötä
ympäristön arvostuksen kasvu sen hoidon myötä ja ilkeävallan vähentyminen
uusien toimintojen tuominen puistoon
kulttuuri- ja puistomatkaillen markkinointi

LOPUKSI

Suunnitelmassa on otettu kantaa Aulangon maiseman suojeluun ja hoitotoimenpiteisiin. Nyt ehdotetut toimenpiteet muodostavat selkärangan koko puistoalueen yhtenäiselle hoidolle. Pienipiirteisempää hoitoa ja toteutusta edellyttävät alueet tarvitsevat jatkosuunnittelua. Tavoitteena on, että ympäristöstä voisi lukea alueen maiseman historiallisia kerrostumia. Siihen kuuluvat geologiset maamerkit, muinaismuistot sekä Karlberg – Aulangon puiston vaiheet. Muutoksen pohjalla tulee olla ymmärrys alueen kulttuurihistoriasta kartanon puistona ja luonnonsuojelualueena sekä siitä, mitä uhkakuvia hoidon laiminlyönti voi tuoda.

Aulangon puiston nykytila tarjoaa mahdollisuuden vanhan puistokulttuurin elvyttämisen lisäksi myös puiston uudelleentulkintaan ja kehittämiseen puistoympäristönä. Vanhaa kunnioittava korjaaminen ja siihen yhdistetty tiedostava täydennysrakentaminen voivat johtaa puiston uuteen kukoistukseen.

Esittämäni suunnitelma on yksi vaihtoehto puiston hoidolle, ei ainoa mahdollinen. Toivon, että työni innostaa alueen omistajia, hoitajia ja käyttäjiä keskustelemaan alueen tulevaisuudesta ja kehittämään Aulankoa kohti renessanssiaan.

VIITTEET

Kuvaviitteet

HKHM = Hämeenlinnan kaupungin historiallisen museon kuva-arkisto

Museoviraston kuva-arkisto

ES = Emilia Saatsi

- 1 Silfverhjelms, 4
 - 2 Metsän kätköissä, 372
 - 3 Rautamäki 1990, 12
 - 4 Kiuru 2008, 9
 - 5 Maankäyttö- ja rakennuslaki 68–70§
 - 6 Putkonen 1993; www.rakennusperinto.fi/muuta/kasitteisto/fi_FI/Kasitteisto Sivuilla on ympäristöministeriön ja museoviraston yhdessä laatima luettelo keskeisimmistä ja yleisesti käytetyistä kulttuuriympäristön ja korjausrakentamisen käsitteistä.
 - 7 www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=75815&lan=FI (4.4.2009)
 - 8 www.rakennusperinto.fi
 - 9 www.rakennusperinto.fi
 - 10 Rautamäki 1983,8
 - 11 Rautamäki 1990
 - 12 Ibid.
 - 13 www.rakennusperinto.fi
 - 14 Rihtniemi, 41
 - 15 Arvokkaat maisema-alueet s.67-68 ja Kansallismaisema www.luontoon.fi/page.asp?Section=6453
 - 16 Mikkola, s. 66
 - 17 Ibid.
 - 18 Aulanko Hämeen Helmi – rakennuskantaselvitys 1853–2004
 - 19 Soininen
 - 20 Starr, 41
 - 21 Mikkola,15
 - 22 Maaperäkartta 2131 09, 1987
 - 23 Ibid.
 - 24 Maaperäkartta 2131 09, 1987 ja Mikkola, 61
 - 25 Arvokkaat maisema-alueet II, 68
 - 26 Mikkola s.13
 - 27 Arvokkaat maisema-alueet II, 68
 - 28 Arvokkaat maisema-alueet II, 67-68
 - 29 Museoviraston inventoinnit 109010021 ja 109010020
 - 30 Isojakokartta luhtialan kylästä, Hämeen maanmittaustoimiston arkisto
 - 31 Luhtialan kylän kartta 1702 www.virtuaaliyliopisto.fi/palvelut/maakirjakartat. Signum h90/2/1
 - 32 Alanen s. 188-189, 204-205
 - 33 Kansallisarkisto. Kartta 2131 09 + 2132 07, 1845
 - 34 Maanmittauslaitoksen arkisto; kartta 9_D
 - 35 Hämeenlinnan kaavoitusosasto
 - 36 Mikkola, 62
 - 37 Heikinheimo 1944, 14
- Esimerkiksi: ”Toimitettujen hakkuiden yhteydessä on koetettu pelastaa myös varsinaisena metsän yhteyteen perustettuja kujannepuita, mikäli siihen vielä on ollut mahdollisuutta. Tätä tarkoitettavia toimenpiteitä on vielä jatkettava. Näin on saatu esille erittäin kaunis lehtikuusikujanne (pääasiassa Siperian lehtikuusta) Pukinmäeltä tienviitalle 1 vievän tien varrelle sekä niinipuukujanne parkkeerauspaikan PI länsipuolelle. Muut kujanneistutukset ovat ehtineet mennä piloille.”
- 38 Maastossa on useita kohtia, joissa on puita kujanteenomaisesti. Esimerkiksi Aulangonjärven rantapuistossa on lehtikuusia vanhojen polkujen kaarteissa ja metsälammen lähistöllä on katkemia lehtikuusi ja lehmusaiheista.
 - 39 Kartta Luhtialan kylästä 1702, Maanmittauslaitoksen arkisto
 - 40 Topografikartta 1800-luvun lopusta, Hämeenlinnan kaupungin yhdyskunta- ja ympäristöpalvelut
 - 41 Peuskartta 1957-58, Hämeenlinnan kaupungin yhdyskunta- ja ympäristöpalvelut
 - 42 Simojoki, 10
 - 43 Simojoki, 12
 - 44 Starr, 56

- 45 Starr, 57-58
 - 46 Silfverhjelms, 5-6
 - Simojoki, 93-101
 - 47 Uino, 68-70
 - 48 Matkasuuntia Suomessa I-IV 1880-1890, 5-6
 - 49 Starr s, 24 Henkikirjojen mukaan Skarp oli Mäkelän tilalla puutarhurina vuosina 1886-1887. Vuonna 1888 puutarhurina oli Erik Zetterlöf. Tämän jälkeen Mäkelän tilalla ei henkikirjojen mukaan ollut puutarhuria, vaan heidät sijoitettiin Katajistoon.
 - 50 Starr, 25
 - 51 Starr, 23
 - 52 Ruoff, 208
 - 53 Simojoki, 33
 - 54 HKHM valokuva-arkisto
 - 55 Museoviraston kuva-arkisto.
 - 56 Museoviraston kuva-arkisto, ilmakuva
 - 57 Valokuvat, HKHM ja Museovirasto
 - 58 Starr, 33
 - 59 Museoviraston kuva-arkisto ja Ruoff, 213
- sekä Aulanko Hämeen Helmi – rakennuskantaselvitys 1853-2004
- 60 Simojoki 58-62
- Useita valokuvadokumentteja Hämeenlinnan kaupungin museon arkistossa ja museoviraston kuva-arkistossa.
- 61 Museoviraston valokuva-arkisto, HKHM valokuva-arkisto
 - 62 Helsingin yliopiston kirjaston pienpainatekokoelma, kartta 1930-luvun matkaoppaassa. Kansallisarkisto sotilasvirkakartta 291. Piirtänyt Onni A. Puranen 1930
 - 63 Ruoff, 212
 - 64 Valokuvat HKHM ja Museovirasto
 - 65 Starr, 32; Starrin lähteenä on tässä everstin entisten kuskiensa haastattelu vuodelta 1957. Kuvaus on epävarmaa muistitietoa. Luolassa olevat kasvit olivat todennäköisesti ruukkukasveja. Valokuvien mukaan luolan lähellä on ollut koivu ja kuusi.
 - 66 Ruoff, 208
 - 67 Valokuvat HKHM ja Museovirasto
 - 68 Simojoki 39, 49
 - 69 Simojoki 34
 - 70 Museoviraston kuva-arkisto
 - 71 Simojoki, 63-64
 - 72 Kartta matkaoppaassa, Yliopiston kirjaston pienpainatekokoelma. Havupuuaihe on kasvillisuuteen perustuva tulkinta. Eteläkärjen huvimajasta ei ole jäljellä kivijalka.
 - 73 Hämeen maanmittauslaitoksen arkisto, lohkomiskartta 1939 ja selitykset 9:27
 - 74 Eskola, 52 – Esimerkkinä Enok Rytkösen Tekosaarilta kuvaama postikortti.
 - 75 Kansallisarkisto. Kartta 2131 09 + 2132 07, 1845. Saarimerkintä on epäselvä. Kukkulaa rajaa vesi, mutta se on yhdistetty Mäntykärkeen myöhemmin karttaan piirretyllä viivalla. Museovirastossa on myös valokuva pienestä tekosaaresta, joka voisi sopia paikalle. Myöhemmissä ilmakuvissa alue näkyy tasaisena kenttänä, kärjessä on pieni rakennus, joka on mahdollisesti ollut uimarien pukuhuoneeksi tarkoitettu. Maanmittauslaitoksen arkisto kartta lohkomiskartta 1939 ja selitykset 9:27
 - 76 Hämeen maanmittauslaitoksen arkisto, lohkomiskartta 1939 ja selitykset 9:27
 - 77 Museoviraston kuva-arkisto
 - 78 Museoviraston kuva-arkisto
 - 79 Rancken, 2
 - 80 Historialliset kartat tämän työn sivuilla 9-11
 - 81 Simojoki, 33
 - 82 Simojoki, 36
 - 83 Simojoki, 37-42
 - 84 HKHM kuva-arkisto
 - 85 HKHM kuva-arkisto
- Museoviraston kuva-arkisto
- Kartta 1930-l
- 86 Starr, 35, Simojoki, 44
 - 87 Simojoki, 55 ja Ruoff, 213
 - 88 Rancken, 3
 - 89 Simojoki, 50-54

- 90 Simojoki, 55
- 91 Laitila, 43
- 92 Rehbinderin rakennuttamasta tiestä on useita viitteitä. Todennäköistä kuitenkin on että Standardtskjöld rakennutti rantapuistonkin, sillä valokuvien perusteella puusto on pääosin hänen aikanaan istutettua. Dokumentteja rantapuistosta on varsin vähäisesti ja tämä osa-alue kasvoi umpeen ja unohtui todennäköisesti melko nopeasti.
- 93 Valokuva 6. tämän työn sivulla 21, <http://kirjasto.hameenlinna.fi/kirjasto/lydia/kuvat/4.jpg>
- 94 Hämeen maanmittauslaitoksen arkisto, lohkomiskartta 1939 ja selitykset 9:27 ja Helsingin yliopiston kirjaston pienpainatekokoelma, kartta 1930-luvun matkaoppaassa.
- 95 Simojoki, 79
- 96 Simojoki, 45
- 97 Soininen
- 98 Hämeenlinnan kansallinen kaupunkipuisto hoito- ja käyttösuunnitelma, 45
- 99 Simojoki s. 20
- Kauppakirja HKHM, kuva-arkisto
- Kauppahinta oli seitsemän miljoonaa markkaa eli nykyrahassa noin kaksi miljoonaa euroa.
- Tilastokeskus rahanarvokerroin
- http://www.stat.fi/til/khi/2007/khi_2007_2008-01-14_tau_001.html
- 100 Simojoki s. 23
- Rakennustaiteen museon arkisto
- 101 Aulanko – Hämeen helmi. Rakennuskantaselvitys 1853-2004, s. 18-20
- 102 Hämeen maanmittauslaitoksen arkisto, lohkomiskartta 1939 ja selitykset 9:27
- 103 Merivuori, 36
- 104 Helsingin yliopiston kirjaston pienpainatekokoelma, kartta 1930-luvun matkaoppaassa
- 105 Ruoff, 191
- 106 Rakennustaiteen museon arkisto. Suunnitelmaluonnos on vuodelta 1939. Siihen ei liity selostusta tai kasviluetteloa. Arkistokappale on peräisin Olssonin omasta arkistosta. Hotellilla ei ole säilynyt suunnitelmia pihasta.
- 107 Museoviraston kuva-arkisto
- 108 Simojoki, 20-21
- 109 Valokuva museoviraston kuva-arkistossa.
- 110 Simojoki s. 28
- 111 Rancken, 4
- 112 Rancken s. 13
- 113 Rancken 19, 20, 23
- 114 Heikinheimo, 17
- 115 Esimerkiksi: ”Toimitettujen hakkuiden yhteydessä on koetettu pelastaa myös varsinaisena metsän yhteyteen perustettuja kujannepuita, mikäli siihen vielä on ollut mahdollisuutta. Tätä tarkoitettavia toimenpiteitä on vielä jatkettava. Näin on saatu esille erittäin kaunis lehtikuusikujanne (pääasiassa Siperian lehtikuusta) Pukinnäeltä tienviitalle 1 vievän tien varrelle sekä niinipuukujanne parkkeerauspaikan PI länsipuolelle. Muut kujanneistutukset ovat ehtineet mennä piloille.” Heikinheimo 1944, s.14
- 116 Heikinheimo, 22-27
- 117 Aulangon puistometsä 100 vuotta, 11
- 118 Eskola s. 90
- 119 Rakennusperintömme – Kulttuuriympäristön lukukirja, 11
- 120 Julistuksen on laatinut vuonna 1971 ICOMOSin (International Council on Monuments and Sites) alaisuuteen perustettu The ICOMOS-IFLA International Committee for Historic Gardens
- 121 Valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelu, Kansainvälisiä sopimuksia, julistuksia ja suosituksia, <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=122184&lan=4.4.2006>
- 122 Jääskeläinen ja Syrjänen, 166
- 123 - Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (YM, ympäristönsuojeluosasto, mietintö 66/1992)
- Valtakunnallisesti arvokkaat kulttuurihistorialliset ympäristöt (Museovirasto, rakennushistorian osasto, julkaisu 16, 1993)
- Valtakunnallisesti merkittävät esihistorialliset suojeluekokonaisuudet (SM, kaavoitus- ja rakennusosasto, tiedotuksia 3/1983)
- 124 Ympäristöministeriö, Mietintö 66/1992, s.67
- 125 Ympäristöministeriö 1993, 10
- 126 Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16 / 1993, 125
- 127 Asetus Aulangon luonnonsuojelualueesta. 1437/1991
- 128 Sinkkilä, 7
- 129 Sinkkilä, 7
- 130 Kairamo, 10
- 131 Sinkkilä, 8
- 132 Watkins, 27
- 133 Watkins, 25
- 134 Sinkkilä, 8
- 135 Watkins, 27 “--where there is little or no historic evidence for a garden a new design can be integrated well. Re-created features should if possible be reversible, in case historic information later comes to light.”
- 136 Koponen 2006
- 137 Saatsi, 6
- 138 Hämeenlinnan kansallisen kaupunkipuiston hoito- ja käyttösuunnitelma, 48
- 139 Seppälä, 68
- 140 Hämeenlinnan kansallisen kaupunkipuiston hoito- ja käyttösuunnitelma, 47

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Kirjallisuus:

Alanen, Timo ja Kepsu, Saulo: Kuninkaankartasto Suomesta 1776-1805, Tampere 1989

Alanko, Pentti ja Rätty, Ella: Viljelykasvien nimistö. Helsinki 2004

Arvokkaat maisema-alueet. Maisema-aluejärjestelmän mietintö II. Helsinki 1993

Eskola, Taneli: Teräslintu ja lumpeenkukka. Aulanko-kuvaston muutosten tulkinta. Helsinki 1997

Eskola Taneli: Kuva-Aulanko. Aulanko Revisited. Helsinki 1998

Firenzen ja Venetsian julistukset. Kansainväliset julistukset. ICOMOS. Helsinki 1992

Hämeenlinnan kansallinen kaupunkipuisto – Hoito- ja käyttösuunnitelma. Hämeenlinna 2002

Hämeenlinnan kaupunki. Viheralueohjelma 2015. Hämeenlinna 2005

Hämet-Ahti, L., Palmén, A., Alanko, P. ja Tigerstedt, P. M. A.: Suomen puu- ja pensaskasvio, Helsinki 1992

Jansson, Arne: Puunhoidon ABC, Jyväskylä 1999

Jääskeläinen, Lauri ja Syrjänen, Olavi: Maankäyttö- ja rakennuslaki selityksineen. Käytännön käsikirja. Helsinki 2003

Kanta-Hämeen maakuntakaava. Hämeen liitto. Porvoo 2008

Kanta-Hämeen muinaisrannat. Itämeren vaiheiden visualisointi. Hämeen liitto julkaisu V:84, Hämeenlinnan 2007

Kiuru, Heikki: Jalopuumetsät – perustaminen ja hoito. Keuruu 2008

Kiuru, Heikki: Pihapiirin puuston hoito, Hämeenlinna 2005

Koponen, Olli-Paavo: Täydennysrakentaminen. Arkkitehtuuri, historia ja paikan erityisyys. Tampere 2006

Kuuluvainen, T., Saaristo, L., Keto-Tokoi, P., Kostamo, J., Kuuluvainen, J., Kuusinen, M., Ollikainen, M. ja Dalpakivi –Salomaa, P. (toim.): Metsän kätköissä – Suomen metsäluonnon monimuotoisuus, Helsinki 2004

Laitila, Inka-Maria: Puistojen kaupunki. Hämeenlinnan vanhojen puistojen historiaa ja kulttuuria. Hämeenlinna 1995

Luostarinen, Katri: Puutarha ja maisema. Porvoo 1951

Matkasuuntia Suomessa I-IV 2888-1890. Näköispainos. Jyväskylä 1986

Mikkola, Marja, Jutila, Heli, Putkonen, Lauri ja Seppälä, Sirkka-Liisa: Vanajaveden laakson maisema, esihistoria, rakennettu kulttuuriympäristö ja luonto. Hämeen ympäristökeskus. Hämeenlinna 2001

Maiseman muisti. Valtakunnallisesti merkittävät muinaisjäännökset. Museovirasto. Arkeologian osasto. Vammala 2001

Merivuori, Tuula-Maria: Katsaus viheralueiden syntyyn ja kehitykseen. Puutarha- ja maisema-arkkitehtuuri Suomessa 1. Helsinki 1984, 1987

Olsson Paul: Suomen puutarhataidetta. Helsinki 1947

Putkonen, Lauri ja Ivars, Marja: Kyliä ja Kortteleita. Hämeenlinnan ja Hattulan rakennuskulttuuriselvitys. 2003

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Ympäristöministeriö. Museovirasto. Helsinki 1993

Rautamáki, Maija: Maisemamaakunnat. Maakunnallinen viheraluejärjestelmä. Espoo 1983

Rautamáki, Maija: Maakunnallinen maisemaselvitys. Varsinais-suomi, Varsinais-Suomen seutukaavaliitto. Ympäristöministeriö. 1991

Rihtniemi, Anne: Taajamametsän kasvustotilat ja metsäkuvatyyppit. Vammala 1995

Ruoff, Eeva: Vanhoja suomalaisia puutarhoja, Keuruu 2002

Saatsi, Pekka: Mustat lampaat. Suomenlinnan Länsi-Mustasaaren kehittämissuunnitelma. Suomenlinnan hoitokunta. Helsinki 2007

Silfverhjelm, Eric: Aulanko. Hugo Standertskjöld. Helsinki 1962

Simojoki, Aukusti: Aulanko. Hämeenlinna 1947

Sinisalo, Antero: Puutarhataiteen historian perusteet. Toim. Maunu Häyrynen. Viherympäristöliitto, Teknillinen korkeakoulu / maisema-arkkitehtuuri. Otaniemi 1997

Sinkkilä, Jyrki: Historiallinen puutarha – menneisyyden suojeleminen muistomerkki- Puutarha 4B. 1992. s. 28-33

Suomen matkailuliitto ry: Hämeenlinna ja Aulanko. Matkaopas 1930-luvulta

Susi-Wolff, Kati: Puutarhataiteen historian sanasto. Teknillinen korkeakoulu / maisema-arkkitehtuuri. Otaniemi 1991

Uino, Pirjo: Puutarhataide 1810-1910. ARS – Suomen taide 4. Keuruu 1989

Watkins, John ja Wright, Tom: The Management & Maintenance of Historic Parks, Gardens & Landscapes – The English Heritage Handbook, Singapore 2008

Painamattomat lähteet:

Aulangon luonnonhoitosuunnitelma 2010. Hämeenlinnan kaupunki. Luonnonhoitotoimisto.

Aulangonniemen maisemaselvitys ja maisemanhoitosuunnitelma. Maisema-arkkitehtitoimisto NÄKYMÄ Oy. Hämeenlinnan kaupunki. Kaavoitustoimisto 2004

Aulangon puistometsä 100 vuotta. Näyttelymoniste. Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo.

Aulanko – Hämeen helmi. Rakennuskantaselvitys 1853-2004. (luonnos). Hämeenlinnan kaupungin yhdyskunta- ja ympäristöpalvelut

Heikinheimo, Olli. Aulangon kansallispuiston hoitosuunnitelma II. 1941. (Metsähallituksen arkisto)

Rancken, Torsten: Aulangon kansallispuiston hoitosuunnitelma. 1931. (Metsähallituksen arkisto)

Rihtniemi Anne: Aulangon puistometsän historiaan perustuvia hoitotavoitteita. 1994

Seppälä, Sirkka-Liisa: Vanajanlaakson perusselvitykset. Esihistoriallisten kiinteiden muinaisjäännösten inventointi. kohdekuvaukset. Museovirasto 1999

Soininen, Olli: Hoitosuunnitelma Hämeenlinna Aulanko Museovirasto 20.9.1996

Soininen, Olli: Hoitokertomukset 1997-2007 (Ruutikellari alue) Museovirasto

Starr, Sari: Karlberg – Aulanko Hugo Standertskjöldin omistuksessa v. 1883-1926. Suomen ja Skandinavian historian pro gradu –työ filosofian kandidaatin tutkintoa varten. 1985

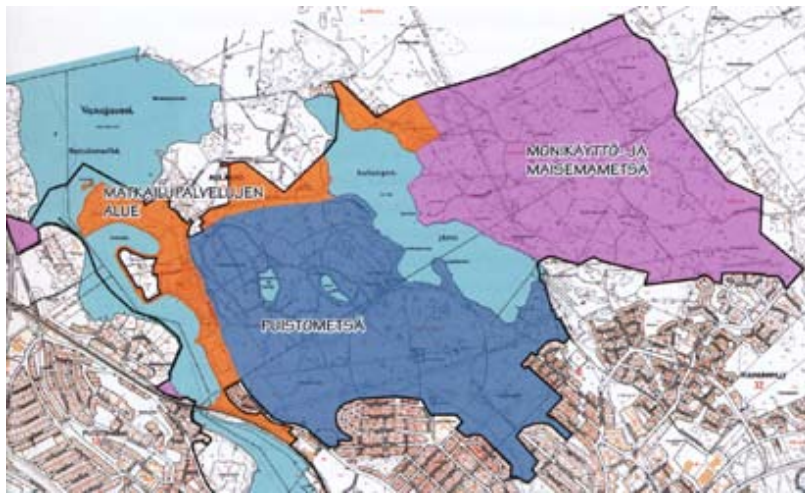
Kartat:

Karttalähteet on mainittu kuhunkin karttaan liittyvässä kuvatekstissä

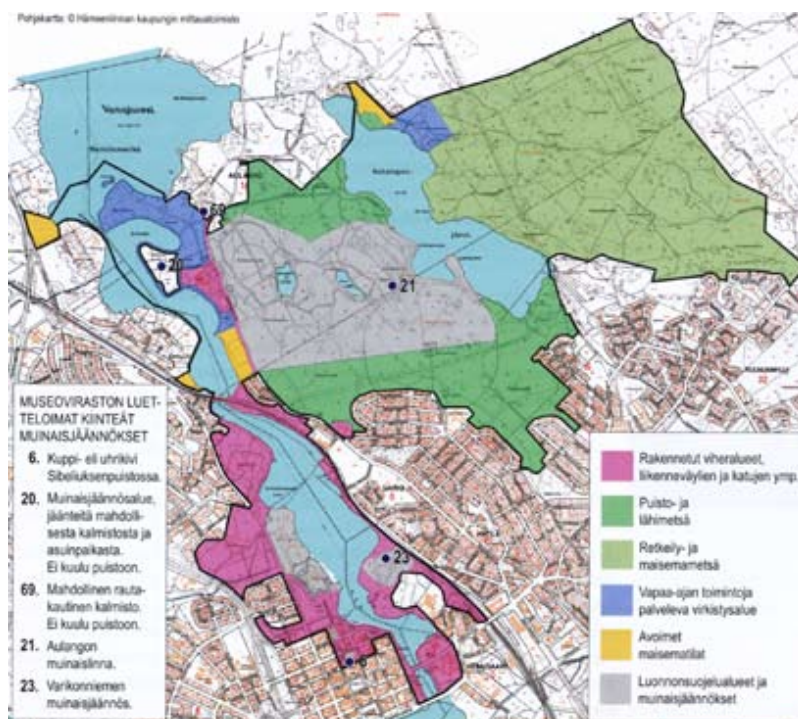
Valokuvat:

Kuvalähteet on mainittu kuhunkin valokuvaan liittyvässä kuvatekstissä

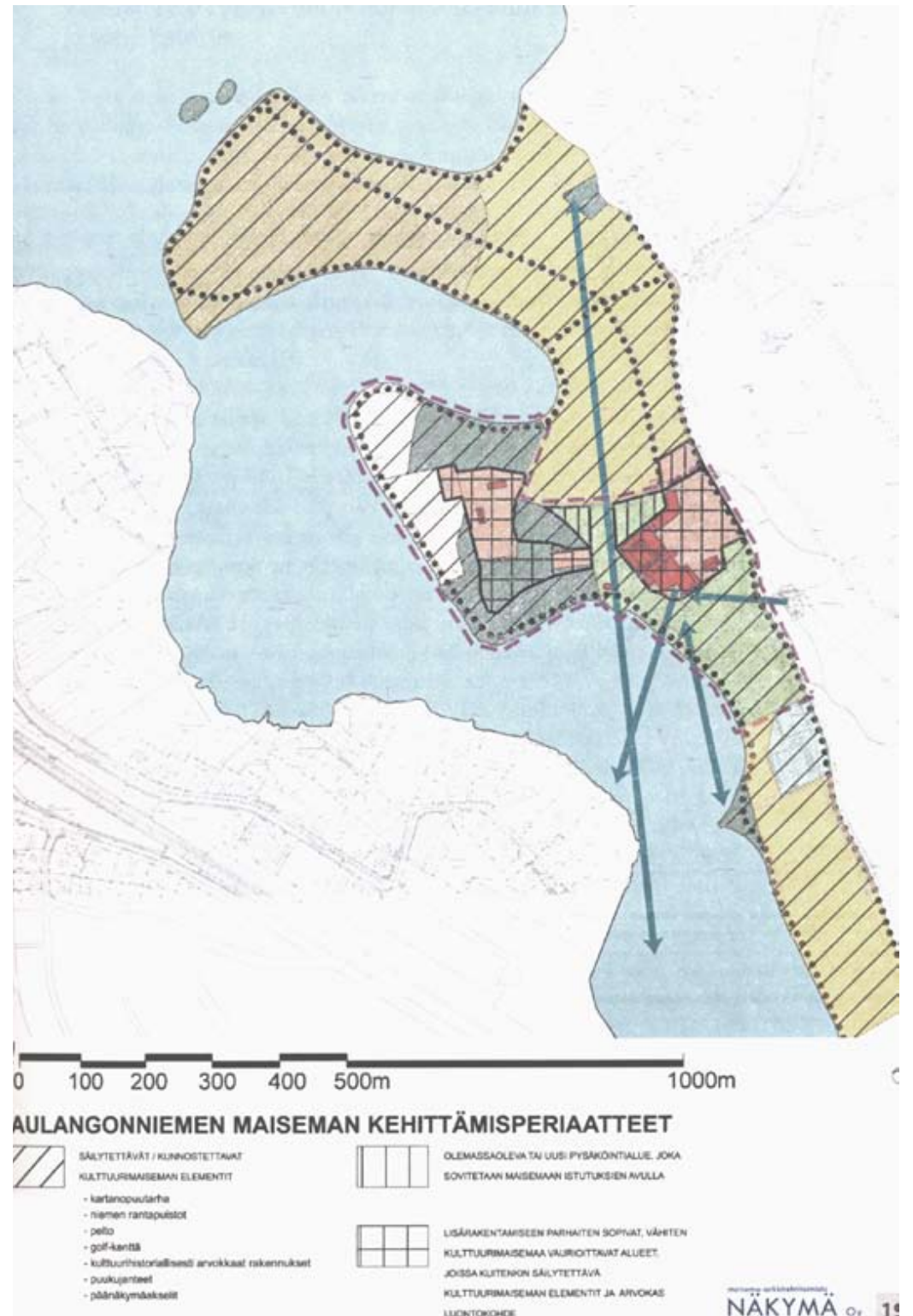
HKHM = Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo, kuva-arkisto
Kansalliskirjaston Doria-tietokanta
Museovirasto, kuva-arkisto
ES = Emilia Saatsi

Liite 1. Aulangon tarkastelualue, Hämeenlinnan kansallinen kaupunkipuisto hoito- ja käyttösuunnitelma s. 47.

Liite 2. Hämeenlinnan kansallisen kaupunkipuiston aluerajaus ja viheralueiden ryöpykejako. Hoito- ja käyttösuunnitelma s. 57.

Liite 3. Aulangonniemen maiseman kehittämisperiaatteet. Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy.

